

Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя

На правах рукопису

Лісовець Олег Васильович

УДК 37.013.42

Формування готовності майбутніх соціальних педагогів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями

13.00.05 – соціальна педагогіка

Дисертація на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

**Науковий керівник –
Конончук Антоніна Іванівна,
кандидат педагогічних наук, доцент**

Ніжин – 2008

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО РОБОТИ З ГРОМАДСЬКИМИ ДИТЯЧИМИ ТА МОЛОДІЖНИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ	12
1.1. Громадські дитячі та молодіжні організації як суб'єкт соціально-педагогічної діяльності	12
1.2. Наукові основи професійної діяльності соціального педагога з сучасними громадськими дитячими та молодіжними організаціями.....	44
1.3. Стан готовності майбутніх соціальних педагогів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями.....	79
РОЗДІЛ 2 СИСТЕМА ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО РОБОТИ З ГРОМАДСЬКИМИ	

ДИТЯЧИМИ ТА МОЛОДІЖНИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ.....	111
2.1. Цільовий та змістовий компоненти системи формування готовності майбутніх соціальних педагогів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями.....	114
2.2. Процесуальний компонент системи формування готовності майбутніх соціальних педагогів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями.....	140
2.3. Організаційно-педагогічні умови забезпечення ефективності системи формування готовності майбутніх соціальних педагогів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями.....	168
ВИСНОВКИ.....	196
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	201
ДОДАТКИ.....	229

ВСТУП

Актуальність теми

З кожним роком в Україні зростає кількість громадських дитячих та молодіжних організацій. Вони стають важливим і унікальним інститутом соціалізації підростаючого покоління, який доповнює вплив сім'ї, школи та інших соціальних інститутів. Саме в дитячих та молодіжних організаціях задовольняються потреби дітей, підлітків та молоді в спілкуванні, спільній діяльності, в реалізації різних вікових інтересів; громадські об'єднання сприяють їх включенню в життя суспільства, дозволяють набути позитивного досвіду соціальної взаємодії і діяльності; захищають інтереси та права дітей і молоді. Членство в різноманітних дитячих та молодіжних об'єднаннях – ступінь до повноцінної громадської діяльності, школа виховання майбутніх активних громадян, становлення лідерів. До того ж позитивно орієнтована соціальна діяльність громадських дитячих та молодіжних організацій захищає їх членів від негативних впливів, запобігає асоціальної та антисоціальної поведінці.

Для того, щоб громадські дитячі та молодіжні організації були дієвим та ефективним фактором соціалізації особистості необхідне педагогічне управління процесом їхнього становлення і розвитку. В Україні ж простежується недостатність підготовленості фахівців у структурі вищої школи до даного виду діяльності. Цей чинник є однією із причин малочисельності, непопулярності, пасивності в роботі багатьох сучасних громадських дитячих та молодіжних організацій України. Одним із шляхів вирішення окресленої проблеми є професійна підготовка майбутніх соціальних педагогів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями. Специфіка професійної діяльності соціального педагога передбачає активну взаємодію з різними соціальними інститутами, координацію їх зусиль для створення повноцінного соціально-виховного простору, максимально сприятливих умов для соціального становлення підростаючого покоління. Водночас, у цьому процесі наявні суперечності, а саме:

між важливістю професійної взаємодії соціального педагога з сучасними громадськими дитячими та молодіжними організаціями та недостатньою увагою до даного напрямку діяльності в структурі професійної підготовки соціальних педагогів; між потенціалом громадських дитячих та молодіжних організацій як соціально-виховного інституту та неможливістю реалізації цього потенціалу через недостатню професійну підготовленість фахівців, які працюють у цій сфері. Необхідність подолання вказаних суперечностей і зумовлює актуальність теми дисертаційного дослідження.

Проблема теоретичної та методичної підготовки соціальних педагогів до здійснення професійної діяльності є однією з центральних у теорії соціально-педагогічної роботи. Підходи до її вирішення знаходимо у працях О. Безпалько, В. Бочарової, М. Галагузової, І. Зверевої, А. Капської, Л. Міщик, В. Поліщук, С. Харченка та ін. У дисертаційних дослідженнях, присвячених питанням професійної підготовки соціальних педагогів, розглядаються особливості роботи соціального педагога: з дітьми-інвалідами (І. Іванова, В. Кравченко), підлітками, схильними до девіантної поведінки (І. Козубовська, М. Малькова, В. Оржеховська), людьми похилого віку (Ю. Мацкевич). Проблема формування готовності соціальних педагогів до здійснення освітньо-дозвіллевої та виховної діяльності висвітлена у роботах Р. Вайноли, С. Пашенко; до здійснення соціально-правової роботи – І. Ковчиної; формування професійно-етичної культури соціальних педагогів – О. Москалюк, О. Пономаренко; формування комунікативних якостей – Д. Годлевської, О. Гури, Г. Локаревої, А. Первушиної; практичної підготовки майбутніх соціальних педагогів – З. Фалинської.

Разом з тим рівень розробленості проблеми підготовки соціальних педагогів не є вичерпаним. І одним із таких напрямів, що потребує ґрунтовного осмислення та розробки, є підготовка майбутніх соціальних педагогів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями.

Що стосується висвітлення даної проблеми у вітчизняній та зарубіжній науковій літературі, то слід зазначити, що увага приділяється підготовці соціальних педагогів як керівників дитячих та молодіжних громадських об'єднань (О. Сорочинська, Р. Литвак); розглядаються напрями взаємодії соціального педагога з дитячими та молодіжними організаціями (М. Шакурова); соціально-педагогічні технології організації діяльності громадських дитячих та молодіжних об'єднань (М. Баяновська, Ю. Поліщук). Низка досліджень присвячена підготовці вчителів, вихователів до роботи з дитячими громадськими об'єднаннями (С. Бобришов, Б. Ковбас, С. Харченко). Водночас недостатньо розробленими залишаються такі аспекти як удосконалення змісту, технологій, форм та методів підготовки майбутніх соціальних педагогів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями.

Враховуючи значущість професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями, актуальність означеної проблеми, її недостатню теоретичну та практичну розробленість, темою дисертаційного дослідження визначено: **«Формування готовності майбутніх соціальних педагогів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями».**

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами: дисертаційне дослідження є складовою частиною комплексної програми науково-дослідної роботи кафедри загальної та соціальної педагогіки і соціальної роботи Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя «Теоретико-методологічні та практичні засади підготовки соціальних педагогів в Україні (історія та сучасність)».

Тема дисертації затверджена вченою радою Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя (протокол № 6 від 2 червня 2005 р.) та узгоджена в Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології в Україні (протокол № 10 від 20 грудня 2005 р.)

Об'єкт дослідження: процес професійної підготовки соціальних педагогів.

Предмет дослідження: теоретичні та методичні засади формування готовності майбутніх соціальних педагогів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями в умовах вищого навчального закладу.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати, розробити і запровадити систему формування готовності майбутніх соціальних педагогів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями.

Гіпотеза дослідження: формування готовності майбутніх соціальних педагогів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями буде ефективним, якщо:

- буде здійснюватись як системно та поетапно організований процес, змістове наповнення якого відповідатиме сучасній моделі професійної діяльності соціального педагога з громадськими дитячими та молодіжними організаціями;
- система формування готовності майбутніх соціальних педагогів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями оптимально поєднуватиме різноманітні організаційні форми навчального процесу, традиційні та інноваційні методи навчання, що в сукупності сприятиме цілеспрямованому формуванню складових мотиваційно-особистісного, науково-теоретичного та операційно-дієвого компонентів готовності;
- буде забезпечена єдність теоретичних аспектів підготовки та оволодіння студентами практичним умінням та навичкам шляхом інтерактивної взаємодії з громадськими організаціями протягом усього періоду навчання.

Відповідно до мети й гіпотези було визначено такі **завдання дослідження:**

1. Обґрунтувати значення громадських дитячих та молодіжних організацій як суб'єкта соціально-педагогічної діяльності.

2. Розробити модель професійної діяльності соціального педагога з громадськими дитячими та молодіжними організаціями як науково-теоретичне забезпечення процесу формування готовності майбутніх соціальних педагогів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями.

3. Визначити компоненти, критерії, показники та рівні готовності майбутніх соціальних педагогів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями.

4. Визначити та експериментально перевірити складові системи формування готовності майбутніх соціальних педагогів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями.

5. Розробити науково-методичне забезпечення процесу формування готовності майбутніх соціальних педагогів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями.

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять: теорія наукового пізнання; особистісно-діяльнісний, практико-орієнтований, системно-цілісний підходи до пізнання і перетворення соціально-педагогічної дійсності; теорії діяльності соціальних структур у суспільстві (В. Барабаш, І. Ільїнський, В. Лісовський, С. Фролов), теорії соціалізації особистості (І. Дубровіна, І. Кон, Н. Лавриченко, А. Мудрик); психолого-педагогічні концепції: взаємозв'язку педагогічної і соціально-педагогічної діяльності (М. Галагузова, А. Капська, В. Сластьонін), професійної підготовки соціальних педагогів (І. Зверева, Л. Міщик, В. Поліщук), концепції змісту, організаційних форм і технологій навчання у ВНЗ (С. Архангельський, В. Беспалько, А. Вербицький, С. Харченко); провідні ідеї, положення наукових досліджень, присвячених історії становлення та розвитку дитячого та молодіжного руху на території України (І. Андрухів, В. Головенько, Б. Савчук та ін.), теорії та методиці організації діяльності сучасних громадських дитячих та молодіжних об'єднань (Л. Алієва, А. Волохов, Р. Литвак, Ю. Поліщук, І. Фрішман та ін.).

У процесі дослідницької роботи було використано комплекс **методів дослідження:**

теоретичні: історико-логічний, теоретичний та порівняльний аналіз філософської, соціологічної та психолого-педагогічної літератури, програмово-методичної документації громадських дитячих та молодіжних організацій, а також класифікація, систематизація та узагальнення одержаної інформації з метою обґрунтування значення громадських дитячих та молодіжних організацій як суб'єкта соціально-педагогічної діяльності; контент-аналіз навчальних програм з метою вивчення стану проблеми та обґрунтування змісту, форм і методів формування професійної готовності до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями; метод моделювання, за допомогою якого розроблено структуру системи формування готовності майбутніх соціальних педагогів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями та організаційно-педагогічні умови її реалізації;

емпіричні: спостереження, бесіда, анкетування, інтерв'ювання, тестування, що дозволили визначити рівні сформованості готовності майбутніх соціальних педагогів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями; педагогічний експеримент: констатувальний, формувальний і контролюючий з метою перевірки ефективності запропонованої системи формування готовності майбутніх соціальних педагогів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями; методи математичної статистики, що дозволили перевірити достовірність і ефективність результатів експериментального дослідження.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота проводилась на базі вищих навчальних закладів України, зокрема Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, Чернігівського державного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. Загальна кількість студентів, які

були залучені до дослідно-експериментальної роботи, становить 505 осіб. Експериментом було охоплено 14 осередків громадських дитячих та молодіжних організацій.

Етапи дослідження. Відповідно до поставлених завдань дослідження проводилось у три етапи протягом 2001-2007 років:

I етап (2001-2003 рр.) – пошуковий, у процесі якого здійснювалось науково-теоретичне осмислення проблеми, визначалися об'єкт, предмет, мета і завдання дослідження; вивчалася та опрацьовувалась наукова та науково-методична література з теми дисертаційного дослідження; накопичувався власний досвід як педагогічний, так і практичний шляхом створення та керівництва молодіжною громадською організацією. На підставі зібраного матеріалу було сформовано загальну концепцію дослідження.

II етап (2004-2006 рр.) – дослідно-експериментальний, у ході якого було конкретизовано загальну гіпотезу та методiku дослідження, проведено констатувальний зріз та узагальнено його результати, змодельовано та впроваджено організаційно-педагогічні умови і технології формування готовності майбутніх соціальних педагогів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями у практику Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя.

III етап (2006-2007 рр.) – узагальнюючий, у ході якого було завершено формувальний етап експериментального дослідження, проведено кількісно-якісний аналіз результатів дослідження та їхнє теоретичне обґрунтування, здійснено узагальнення зібраного матеріалу, завершено роботу з оформлення дисертаційного дослідження, апробації основних ідей та положень.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що:

вперше визначено специфіку, напрями та зміст роботи соціального педагога з громадськими дитячими та молодіжними організаціями; розроблено сучасну модель професійної діяльності соціального педагога з громадськими дитячими та молодіжними організаціями; обґрунтовано та розроблено систему формування готовності майбутніх соціальних педагогів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями в умовах вищого навчального закладу;

удосконалено зміст, форми та методи професійної підготовки соціального педагога; організаційно-педагогічні умови забезпечення ефективності процесу формування готовності студентів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями;

подальшого розвитку набуло комплексне дослідження проблеми громадських дитячих та молодіжних організацій як об'єкта і суб'єкта соціально-педагогічної діяльності; наукове обґрунтування компонентів, критеріїв, показників та рівнів готовності студентів-майбутніх соціальних педагогів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями; визначення технологій, організаційних форм та методів підготовки студентів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями.

Практичне значення одержаних результатів визначається тим, що:

– розроблено та впроваджено у навчальний процес ВНЗ навчально-методичний комплекс дисципліни «Теорія і методика роботи з дитячими та

молодіжними організаціями України», що сприяє інтеграції знань, умінь та навичок майбутніх соціальних педагогів у роботі з громадськими організаціями та об'єднаннями;

- розроблено та впроваджено спецкурс «Теорія і практика діяльності дитячих та молодіжних організацій», який може бути використаний для підготовки фахівців з педагогічних спеціальностей до взаємодії з громадськими дитячими та молодіжними організаціями;

- запропоновано науково-методичне наповнення програм навчальних практик (ознайомча, волонтерська, соціально-педагогічна, психолого-педагогічна) та дисциплін («Соціальна педагогіка», «Технології соціально-педагогічної діяльності», «Теорія та історія соціального виховання»), що сприяє систематизації процесу формування готовності майбутніх соціальних педагогів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями.

Матеріали дисертаційного дослідження можуть бути використані у навчально-виховному процесі професійної підготовки соціальних педагогів, учителів, практичних психологів, у тому числі – при розробці спеціалізацій «Координаційна діяльність дитячих і молодіжних організацій», «Організація молодіжних ініціатив» для спеціальності «соціальна педагогіка»; у практиці діяльності сучасних громадських організацій, державних та громадських закладів і установ соціально-педагогічного спрямування.

Обґрунтовані в дослідженні результати **впроваджені** у практику навчально-виховного процесу Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя (довідка № 04/397 від 05.03.2008 р.), Чернігівського державного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка (довідка № 04-11/220 від 05.03.2008 р.), Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (довідка № 133-33/03 від 12.02.2008 р.); використані у практиці роботи служби у справах сім'ї та молоді виконавчого комітету Ніжинської міської ради для оптимізації функціонування громадських дитячих та молодіжних організацій міста Ніжина (довідка № 3-15/240 від 03.03.2008 р.).

Апробація результатів дисертації. Основні положення, результати та висновки дисертаційного дослідження обговорювались і отримали позитивну оцінку на звітних наукових конференціях викладачів НДУ імені Миколи Гоголя (2003-2007 рр.). Основні положення дисертаційного дослідження доповідались на міжнародних науково-практичних конференціях: II, III та IV Міжнародній науково-практичній конференції «Інновації у вищій освіті» (Ніжин, 2004, 2005, 2007 рр.), «Формування ціннісних орієнтацій студентської молоді у контексті громадянського суспільства» (Львів, 2005 р.), «Сучасні тенденції розвитку освіти в Україні та за кордоном» (Горлівка, 2006 р.), «Проблеми становлення фахівця-психолога у процесі вузівського навчання» (Київ-Ніжин, 2006 р.), «Підготовка соціальних педагогів та соціальних працівників в Україні в контексті Болонського процесу» (Чернівці, 2007 р.); всеукраїнських науково-практичних конференціях: «Інноваційні технології виховання учнів у позанавчальний час» (Житомир, 2005 р.), «Актуальні проблеми соціалізації особистості в сучасних умовах» (Чернігів, 2006 р.), «Актуальні проблеми формування здорового способу життя учнівської та студентської молоді» (Ніжин, 2007 р.), «На порозі нової України» (Київ-Ніжин,

2007 р.), «Актуальні проблеми соціальної педагогіки: теорія і практика» (Чернігів, 2007 р.).

Публікації. Основний зміст дисертаційного дослідження відображено у 12 публікаціях, у тому числі – 10 статей у наукових фахових виданнях ВАК України, навчальна програма та навчально-методичний комплекс.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО РОБОТИ З ГРОМАДСЬКИМИ ДИТЯЧИМИ ТА МОЛОДІЖНИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ

1.1. Громадські дитячі та молодіжні організації як суб'єкт соціально-педагогічної діяльності

В сучасних умовах розбудови української держави актуальною є проблема виховання підростаючого покоління з активною життєвою позицією, соціально компетентного, зорієнтованого на здоровий спосіб життя і самовдосконалення. Адже саме молодь є рушійною силою, провідником соціальних змін, економічного розвитку, технічного прогресу. Наявна ситуація в Україні свідчить, що діти, підлітки, молоді люди не зорієнтовані на соціально-значиму діяльність, мають низьку соціальну активність наслідком чого є процеси десоціалізації та маргіналізації, моральної деградації та криміналізації молодіжного середовища.

Це вказує на необхідності розробки та реалізації нових, інноваційних підходів до питання виховання підростаючого покоління, створення такої моделі вихованості людини, яка б давала їй змогу оптимально вирішувати складні питання своєї життєдіяльності, успішно досягати індивідуальних і суспільних цілей, розвиваючи і реалізуючи власні здібності.

Світовий соціально-історичний досвід дає можливість визначити головну мету виховання як формування гармонійної і всебічно розвиненої особистості, підготовленої до ініціативної соціальної та професійної діяльності в сучасному суспільстві, особистості, здатної сприймати й примножувати його цінності [23, с. 7]. Тобто, одним із пріоритетних завдань для держави XXI століття є створення умов для ефективної соціалізації особистості: гуманізація соціального середовища, оптимізація взаємин особистості і соціуму, підтримка, розвиток і реабілітація індивідуальної і соціальної суб'єктності. В цьому, на думку більшості науковців, і полягає сутність соціально-педагогічної діяльності [189, с. 35]. Чільне місце в структурі саме соціально-педагогічної діяльності займає робота з соціального

виховання підростаючого покоління, яка спрямована на успішну адаптацію, індивідуалізацію та інтеграцію особистості в соціумі.

Акцентуючи увагу на соціальному вихованні, слід зазначити, що виховний процес як у цілому, так і в межах певного напрямку (моральне, естетичне, трудове, фізичне, громадянсько-патріотичне, правове, економічне, екологічне) може бути реалізованим на різних рівнях: на рівні соціуму, соціальних інститутів, окремих соціальних груп, інтерперсоналізованому (міжособистісному) та інтраперсоналізованому (самовиховання) [23, с. 7-8]. Найбільш ефективно соціальне виховання окремих вікових груп реалізується у спеціально створеному середовищі, яке ще в 20-30-х роках ХХ століття отримало назву «виховуюче середовище». У 80-ті роки ХХ століття поряд із цим терміном з'являється і поняття «виховний простір» (А. Куракін, Л. Новікова). На сьогодні існує щонайменше три варіанти розуміння даного поняття: педагогічно доцільно організоване середовище, яке оточує окрему дитину або багато дітей (А. Мудрик, Л. Новікова); частина середовища, в якому домінує певний педагогічно спрямований спосіб життя (Ю. Мануйлов); динамічна мережа взаємопов'язаних педагогічних подій (Д. Григор'єв). Як зазначає Л. Штефан, ці варіанти не є взаємовиключаючими, а доповнюють один одного [287, с. 87].

В сучасних умовах у якості особливого освітньо-виховного та соціалізуючого простору, в першу чергу, виступають різноманітні соціальні інститути. У соціологічній науці під «соціальним інститутом» розуміють організовану систему зв'язків і соціальних норм, що об'єднує значимі суспільні цінності та процедури, які задовольняють основні потреби суспільства. У цьому визначенні: суспільні цінності — ідеї і мета, що їх ставлять люди для задоволення своїх потреб; суспільні процедури – стандартизовані зразки поведінки в групових процесах; система соціальних зв'язків — сплетіння ролей і соціальних статусів, із допомогою яких поведінка людей реалізується і утримується в певних рамках [274, с. 162].

У соціально-педагогічній науці активно застосовується категорія «соціальний інститут» базуючись, в основному, на соціологічній теорії щодо даного поняття. Зокрема, Л. Мардахасєв визначає соціальний інститут як відносно стійкі типи і форми соціальної практики, через яку організовується громадське життя, забезпечується стійкість зв'язків [228, с. 106]. У соціальній педагогіці акцентується увага на ті соціальні інститути, які виконують, у першу чергу, виховні та соціокультурні функції (сім'я, школа, позашкільні заклади, об'єднання), тобто ставлять за мету засвоєння та подальше відтворення культурних та соціальних цінностей, включення індивідів до певної субкультури, а також соціалізацію індивідів через засвоєння стійких соціокультурних стандартів поведінки, захист певних цінностей та норм.

Одним із таких соціальних інститутів, що мають значний соціально-виховний потенціал, виступають громадські організації, і, зокрема, дитячі та молодіжні громадські організації. Сформувавшись протягом ХХ століття як світовий соціально-виховний феномен, дитячі та молодіжні організації стали об'єктом дослідження багатьох наук – історії, соціології, педагогіки, психології та ін. Сучасний етап теоретичного і практичного вивчення явища дитячого та

молодіжного руху характеризується спробами виділити на основі інтеграції здобутків вищеназваних наук предмета нової галузі наукового знання. Зокрема, російська Асоціація дослідників дитячого руху відстоює ідею розвитку нової науки про дитячий рух – соціокінетики – з метою систематизації знань про дитячий рух, розглядаючи його не лише як педагогічне, але і як соціальне явище.

Молодіжний рух, організації молоді входять до проблемного поля дослідження нової науки – ювенології, метою якої є «вивчення загальних проблем становлення й розвитку підростаючих поколінь» [177, с. 46].

Соціальна педагогіка як відносно молода галузь науки до об'єкта свого вивчення включає дитячий та молодіжний рух, розглядаючи різні форми дитячих та молодіжних об'єднань як важливий соціалізуючий фактор. Як зазначає М. Гур'янова, дитячі і молодіжні об'єднання – різновид соціально-педагогічної діяльності дітей і молоді у відкритому мікросередовищі. Тому їх потрібно розглядати як один із методів і ефективну форму соціального виховання, як самодостатній соціальний інститут, який відіграє важливу роль в особистісному самовизначенні молоді людини [60, с. 249-250].

Комплексна характеристика дитячих та молодіжних організацій дасть змогу визначити наскільки дієвими вони є в сучасних умовах, чи відповідають вимогам соціального інституту, задовольняючи потреби дітей, підлітків, молоді в спілкуванні, соціальному вихованні та захисті, виступаючи, таким чином, суб'єктом соціально-педагогічної діяльності.

Приступаючи до вирішення вище зазначеної проблеми, вважаємо за необхідне визначити нашу позицію щодо таких термінологічних понять як: об'єднання, громадська організація, дитяча громадська організація, молодіжна громадська організація, дитячий і молодіжний рух.

Основоположне в поданому переліку поняття «об'єднання» у нормативно-правовому відношенні трактується як добровільне громадське формування, створене на основі єдності інтересів для спільної реалізації громадянами своїх прав і свобод [159, с. 56]. Існують різні форми громадських об'єднань: партія, спілка, фонд, рух, товариство, асоціація, федерація, орган громадської самодіяльності, в тому числі і організація, на якій зосереджена увага нашого дослідження.

У загальному розумінні «організація» (франц. *organisation* від сер.-віч. лат. *organizo* – повідомляю стрункий вигляд, влаштовую) визначається як об'єднання людей, які спільно реалізують програму чи ціль та діють на основі визначених правил і процедур [26, с. 473].

У сучасній науці існує низка наукових підходів щодо вивчення теорії організації, відповідно існують розходження і у визначенні самого поняття «організація», яка розглядається як вид кооперації людей; як спільність індивідів, які взаємодіють між собою; як соціальне об'єднання; як соціальна група; як формалізована структура [274, с. 222]. В рамках даного дослідження ми вважаємо доцільним розгляд цього поняття у нормативно-правовому, соціологічному, психологічному та соціально-педагогічному аспектах.

В українському законодавстві (нормативно-правовий аспект) вживаним є поняття громадська організація як об'єднання громадян для задоволення і захисту

своїх соціальних, економічних, творчих, вікових, національно-культурних, спортивних та інших спільних інтересів [159, с. 56]. Громадською є організація, яка створюється за ініціативи і на основі вільного волевиявлення дітей і дорослих, яка не є безпосереднім структурним підрозділом державного закладу, але може функціонувати на його базі і за його підтримки (в тому числі матеріально-фінансової), яка не ставить своєю статутною метою отримання прибутку і розподілу його між членами організації [222, с. 30]. Згідно українського законодавства в громадській організації повинні діяти принципи добровільного членства, рівноправності, самоврядування, законності і гласності [159, с. 57].

У соціологічному аспекті «організація» розглядається як форма об'єднання людей з метою досягнення певних цілей на засадах позаособистісних стосунків [241, с. 366]. Водночас, поширеним є поняття «соціальна організація», яка в одному з основних соціологічних значень виступає як елемент соціальної структури – штучне об'єднання інституціонального характеру, яке займає певне місце в суспільстві і призначене для виконання чітко визначених функцій (в цьому значенні соціальна організація виступає як соціальний інститут і розглядається як автономний об'єкт – система відносин, що об'єднує певну кількість індивідів для досягнення визначеної мети) [249, с. 949].

Соціальна психологія (психологічний аспект), досліджуючи міжособистісні стосунки, мотивацію, лідерство, конфлікти в структурі організаційних відносин, визначає поняття «організація» як диференційоване і взаємно впорядковане об'єднання індивідів і груп, що діють на основі загальних цілей, інтересів і програм [200, с. 253].

Сучасна педагогічна наука (соціально-педагогічний аспект) оперує поняттям «виховна організація», розглядаючи останню як різновид соціальної організації – спеціально створену державну або недержавну організацію, основним завданням якої є соціальне виховання певних вікових груп населення [154, с. 108]. Саме в контексті даного поняття розглядаються, найчастіше, громадські дитячі та молодіжні організації.

Визначення понять «дитяча громадська організація» та «молодіжна громадська організація» є ключовим у розумінні проблематики даного дослідження. У педагогічній науці більш поширеними є терміни «дитяча організація», «дитячо-юнацька організація», які розглядаються як добровільні масові об'єднання дітей та дорослих для задоволення інтересів дітей і здійснення виховання молоді [182, с. 153]. Досить вживаним сьогодні є і трактування терміну в радянській педагогічній науці, за яким «дитяча організація – це найвища форма дитячого руху з притаманними їй структурою, органами самоуправління, ритуалами, традиціями при обов'язковому керівництві дорослих учасників організації» [123, с. 232].

Р. Литвак вважає, що на сучасному етапі «дитяча організація виступає як соціальна група дітей і дорослих, які спільно реалізують конкретну мету, має чітку організаційну структуру і сприяє особистісній орієнтації дитини» [127, с. 29]; а В. Сластьонін під дитячою громадською організацією вбачає об'єднання чітко вираженої соціальної, ідеологічної спрямованості, яке створюється, як правило, дорослими спільнотами, державними структурами [227, с. 399].

За Г. Сабітовою [217], дитяча громадська організація – добровільне, закріплене формальним членством об'єднання дітей і підлітків, яке побудоване на принципах самодіяльності і організаційної самостійності, має своїм завданням сприяти природному прагненню дітей до самореалізації і самоорганізації на основі здійснення багатопланової діяльності, яка спрямована на задоволення різноманітних інтересів членів організації, захист їх прав і потреб, а також соціальне становлення підростаючого покоління.

Єдиного наукового підходу щодо поняття «молодіжна організація» теж не існує. Нам імпонує позиція О. Корнієвського, який розглядає молодіжну організацію як добровільне об'єднання молодих громадян, що утворюється для реалізації і захисту їх різнобічних, зокрема, специфічних (як особливої вікової категорії) колективних інтересів з метою об'єднання зусиль молоді для участі в соціально-економічних, громадсько-політичних, державотворчих процесах [110, с. 11].

Доцільно згадати і нормативно-правове трактування цих понять. Згідно Закону України «Про молодіжні та дитячі громадські організації» (від 01.12.1998 р.) дитяча громадська організація розглядається як «об'єднання громадян віком від 6 до 18 років, метою якого є здійснення діяльності, спрямованої на реалізацію та захист своїх прав і свобод, творчих здібностей, задоволення власних інтересів, які не суперечать законодавству, та соціальне становлення як повноправних членів суспільства» [80, с. 501]; а молодіжна громадська організація – як «об'єднання громадян віком від 14 до 35 років, метою якого є здійснення діяльності, спрямованої на задоволення та захист своїх законних, соціальних, економічних, творчих, духовних та інших спільних інтересів» [80, с. 501].

Слід розглянути і такі поняття як «дитячий рух» та «молодіжний рух», які на сучасному етапі визначаються і можуть використовуватись у кількох значеннях:

1. Сукупність дій і діяльність всіх організацій і об'єднань, до яких входять діти та молодь. Це найбільш поширений підхід у науковій літературі. Наприклад, у «Педагогічному словнику» дитячий рух визначено як існування різних дитячих організацій політичного, спортивно-туристичного, культурно-побутового, розважального характеру [182, с. 151]. В такому значенні ці поняття використовуються для позначення загального соціального явища на певній території: дитячий та молодіжний рух України, регіону, області, району, міста.

2. Соціальна активність дітей та молоді певної спрямованості, змісту діяльності (піонерський рух, скаутський рух, екологічний рух тощо). Рівень координації в значній мірі визначається створенням і статутним оформленням певних структур типу асоціацій, федерацій, союзів і наявністю відповідних координаційних (управлінських) органів – рад, комітетів, бюро.

3. Форма об'єднання з обмеженим ступенем формалізації: нефіксованість складу учасників і відсутність регламентації зв'язків між ними, існує лише ядро постійних учасників та ініціативний (координуючий) орган, який в основному складається з дорослих і визначає зміст і форми діяльності учасників руху, представляє їх інтереси у відносинах із державними органами, установами і іншими громадськими організаціями.

Аналізуючи типологічні особливості сучасного дитячого руху, Р.Литвак трактує його як складову частину соціального руху, як спільні дії дітей та дорослих, що об'єдналися з метою накопичення соціального досвіду, формування ціннісних орієнтацій і самореалізації [127, с. 13]. При цьому вона виділяє специфіку окремих його видів: а) за територіальною ознакою (в масштабах держави, регіону, міста, району); б) за віковою ознакою (дитячий, дитячо-юнацький, молодіжний); в) за спрямованістю діяльності (екологічний, комунарський, скаутський, піонерський, військово-патріотичний і т. д.) [127, с. 24]. Враховуючи ці підходи, ми, в цілому, розглядаємо сучасний дитячий та молодіжний рух як сукупність станів життєдіяльності громадських формувань, що забезпечують входження, адаптацію і інтеграцію особистості в соціальне середовище [108, с. 31].

Виходячи з термінологічної характеристики, слід зазначити, що, незважаючи на розрізнення понять дитяча та молодіжна організація, дитячий та молодіжний рух, важко провести між ними чітку межу. Це зумовлено, по-перше: відсутністю єдиного підходу в науковців різних галузей знання щодо трактування понять «діти» та «молодь», де ключовою є проблема визначення вікових меж; а по-друге: часто дитячі та молодіжні організації мають в своєму складі представників різних вікових категорій, орієнтуються на свою специфічну вікову структуру, як, наприклад, організації скаутського типу, які, по-суті, є дитячо-молодіжними.

В. Головенько, взагалі, пропонує вважати дитячий рух складовою частиною молодіжного руху, щоправда, вказуючи, що перший має право на певну самостійність [48, с. 24].

М. Головатий трактує дитячі громадські об'єднання як «молодіжні організації, які працюють над вирішенням дитячих проблем» [248, с. 157].

Часткове підтвердження таких інтерпретацій простежується і в історичному розгляді генезису дитячого руху, зародження і розвиток якого тісно пов'язаний зі становленням молодіжного руху.

Ю. Поліщук дотримується думки, що вживання терміну «громадська дитяча організація (об'єднання)» взагалі є науково необґрунтованим. На його думку, зазначені об'єднання, виходячи із вікового складу та аналізу конкретної діяльності, слід вважати різновіковими громадськими молодіжними об'єднаннями соціально-педагогічного спрямування [192, с. 120].

Така неузгодженість дефініцій свідчить про багатоаспектність явищ у дитячому та молодіжному середовищі, що значно ускладнює як розробку проблеми загалом, так і її науково-понятійного апарату зокрема.

Визнаючи необхідність детального наукового термінологічного аналізу даної проблематики, ми погоджуємось із концепцією поділу громадських організацій на різновікові та одновікові. Проте в даному дослідженні вважаємо за доцільне вживання тих термінів, які є нормативно закріпленими – дитяча громадська організація та молодіжна громадська організація. При цьому громадські дитячі та молодіжні організації ми трактуємо у трьох аспектах:

нормативно-правовому як легалізовані об'єднання громадян певного віку (6-18 років для дитячих та 14-35 років для молодіжних), які створюються та діють на основі спільних інтересів;

соціологічному як самостійний соціально-виховний інститут з організованою системою соціальних зв'язків, норм, цінностей та ідеалів;

соціально-педагогічному як спеціально організовану соціально-педагогічну систему, в умовах якої відбувається соціальне виховання та соціалізація підростаючого покоління.

Розгляд явища українського дитячого та молодіжного руху в історичному ракурсі також важливий для розуміння його сутності, характеристики сучасного стану, визначення сучасних громадських дитячих та молодіжних організацій суб'єктом соціально-педагогічної діяльності.

На сьогодні історія дитячого та молодіжного руху на українських землях є однією з актуальних проблем наукових досліджень. Оскільки за часів СРСР увага дослідників, в основному, зосереджувалась на вивченні піонерської та комсомольської історії (як зазначає В. Головенько, «вивченням комсомольської проблематики в колишньому СРСР займалося декілька тисяч дослідників і ними було видано тисячі статей, сотні брошур, монографій, захищено понад тисячу дисертацій» [48, с. 4]).

Протягом 90-х років XX століття – початку XXI століття з'являється ряд праць українських дослідників, присвячених історії діяльності дитячих та молодіжних організацій на українських землях у «дорадянський» період (І. Андрухів [8], В. Головенько [47; 48], І. Дутчак [73], О. Зінько [87], В. Окаринський [163], Р. Пальчевський [178], В. Прилуцький [198], Б. Савчук [218; 219], І. Шумський [289]), та «післярадянський» період (В. Головенько [47; 48], О. Корнієвський [110], В. Якушик [110]), педагогічним проблемам виховання та соціального становлення особистості в умовах діяльності дитячих та молодіжних організацій минулого (В. Кульчицький [118], С. Черкасова [283]). Це стало підґрунтям для виділення в історії українського дитячого та молодіжного руху чотирьох основних періодів (за В. Головенько [47; 48]) :

I період (XVI – кінець XIX століття) – зародження та існування окремих осередків дитячого та молодіжного руху. В XVI – XVII столітті в багатьох містах при братствах створюються окремі «молодечі» або «младенческіє» братства (Замостя, Вільно, Тернопіль, Київ та ін.). Активно розвиватися масовий громадський рух на території сучасної України починає лише в XIX столітті: з 40-ових років до 1917 року було створено понад 2,5 тисячі громадських об'єднань, серед них і молодіжні (студентські, учнівські).

II період (кінець XIX – середина 20-их рр. XX ст. для Радянської України (кінець 30-их рр. XX ст. для Західної України) – становлення і масовий розвиток громадських структур українського молодіжного руху. Особливо активно відбувається створення дитячо-юнацьких організацій на західноукраїнських землях (Гімнастично-пожежне товариство «Сокіл» (1894-1939), Пожежно-руханкове товариство «Січ» (1900-1925) та Руханкове товариство і огневої сторожі «Луг» (1925-1939), Молодіжне товариство «Пласт» (1911-1930), Товариство «Орли» – Католицька Акція Української Молоді (1933–1939), Союз Української поступової молоді імені М. Драгоманова «Каменярі» (1930-1939), Карпатський Лещетарський Клуб (1924-1939), Український Студентський Союз (1909-1926), Союз Українських Студентських Організацій Польщі (1926-1939),

Товариство українських студентів-католиків «Обнова» (1930–1939) та ін.). На інших українських землях у цей час активно діють об'єднання учнівської молоді, скаутські загони, піонерські загони.

III період (середина 20-их – середина 80-их рр. XX століття) – комсомольсько-піонерський період. До середини 20-их років усі молодіжні та дитячі об'єднання, крім КСМУ і піонерії, було реорганізовано, або заборонено. В СРСР існувала єдина дитяча організація – Всесоюзна піонерська організація імені В. І. Леніна, та єдина молодіжна організація – Всесоюзна Ленінська Комуністична Спілка Молоді (ВЛКСМ).

IV період (середина 80-их XX століття – початок XXI століття) – відродження і розвиток дитячого і молодіжного руху на якісно новій основі. У цей період дитячий та молодіжний рух України розвивається як складне явище, різноманітне за політичними, структурними ознаками, формами та методами роботи з дітьми, підлітками, молоддю; виникають (протягом 90-их років XX століття) близько 5 тисяч дитячих та молодіжних об'єднань різних за формою, статусом, територією діяльності.

Слід зазначити, що більшість науковців визначають середину 80-их років XX століття моментом започаткування сучасного організованого молодіжного руху. В. Кулик, Т. Голобуцька, О. Голобуцький [116], виходячи з комплексного аналізу молодіжного руху протягом вищезазначеного IV періоду, пропонують поділити його на 6 етапів:

1-й – середина 80-их — осінь 1989 р. : «період зародження» організованого молодіжного руху, виникнення неформальних чи напівформальних молодіжних об'єднань на основі спільних інтересів в галузі мистецтва, культури, науки, екологічних, релігійних та суспільно-політичних проблем (Наприклад: «Товариство Лева» (Львів), «Оберіг» (Чернівці), «Поступ» (Самбір), «Паростки» (Стрий), «Берегиня» (Умань), «Щире братство», «Громада», «Спадщина» (Київ)). На серпень 1989 року в Україні було створено близько 20 тисяч аматорських самодіяльних об'єднань, а з другої половини 1989 року починають діяти і всеукраїнські об'єднання (Студентське братство, Українська студентська спілка, Союз українського студентства, Спілка української молоді, Спілка незалежної української молоді, Комітет української католицької молоді та ін.).

2-й – 1989–1990 рр. : поширення масових молодіжних (студентських) громадсько-політичних рухів та молодіжних громадсько-політичних організацій (Українська студентська спілка, Спілка незалежної української молоді). Кульмінацією цього етапу стало голодування студентів у жовтні 1990 року на площі Жовтневої революції у Києві, яке стало переломним моментом не лише у свідомості цілого покоління, але і в розвитку організованого молодіжного руху.

3-й – 1991–1992 рр. : ідеологічна, політична та організаційна криза організованого молодіжного руху (проблема вироблення нових форм роботи, масовий відхід частини молоді від активної громадської діяльності).

4-й – 1993–1996 рр. : період пошуку та становлення організаційних форм роботи в дитячому та молодіжному середовищі, налагодження механізмів діалогу між молоддю та державною владою, припартизація молодіжних громадських організацій.

5-й – 1996–1999 рр. : активізація процесу консолідації дитячого та молодіжного руху в Україні, намагання створити єдиного представника інтересів дитячого та молодіжного руху перед державою та міжнародними організаціями.

6-й – з 1999 року: створення молодіжних партій, інтеграція організованого та неформального молодіжного руху.

Доповнюючи даний поділ, можна виділити новий етап, який розпочинається з кінця 2004 року і пов'язаний із бурхливими громадсько-політичними подіями в українському соціумі. «Помаранчева революція» дала значний емоційний поштовх як до активізації діяльності існуючих організацій, так і до створення нових осередків молодіжного руху в різних регіонах України.

Підсумуємо, що пройшовши кілька історичних періодів свого розвитку, дитячий та молодіжний рух України сьогодні має значний потенціал для реалізації державної молодіжної політики. Громадські дитячі та молодіжні організації з кожним роком збільшують виховний та соціалізуючий вплив на все більшу частину українських дітей та молоді, активно співпрацюючи з ними або залучаючи до своїх лав, перетворюючись, таким чином, на суб'єкт соціально-педагогічної діяльності. Тому важливим для нашого дослідження є аналіз ролі та місця громадських дитячих та молодіжних організацій у сучасному українському соціумі.

Аналіз наукової літератури, напрямів і змісту діяльності громадських дитячих та молодіжних організацій дав нам змогу визначити характерні особливості сучасного громадського дитячого та молодіжного руху в Україні. І першою особливістю ми виділяємо *формування нормативно-правової основи функціонування громадських дитячих та молодіжних організацій*. За часів незалежності фактично було сформовано законодавчо-нормативну базу, на основі якої функціонують громадські дитячі та молодіжні організації. Серед основних нормативно-правових документів, якими керуються громадські дитячі та молодіжні організації слід виділити наступні: Загальна Декларація прав людини, Конвенція про права дитини, Конституція України, Декларація «Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні», Закони України: «Про об'єднання громадян» (16.06.1992 р.), «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» (05.02.1993 р.), «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» (24.01.1995 р.), «Про освіту» (23.03.1996 р.), «Про позашкільну освіту» (22.06.2000 р.), «Про молодіжні та дитячі громадські організації» (01.12.1998 р.), «Про охорону дитинства» (26.04.2001 р.), «Про Загальнодержавну програму підтримки молоді на 2004–2008 роки» (18.11.2003 р.) та ін. Нормативно-правову основу діяльності сучасних громадських дитячих та молодіжних організацій складають також Укази Президента України, постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України, постанови Верховної Ради України, нормативні акти Міністерств та інших центральних органів виконавчої влади.

Але, як показує практика, існуюче законодавче поле діяльності дитячих та молодіжних громадських організацій є досить недосконалим і потребує доопрацювання. На думку соціолога В. Барабаша, на «сьогодні склалася проблемна ситуація, суть якої полягає у протиріччі між існуючим законодавчим

закріпленням принципів молодіжної політики і відсутністю механізму її реалізації, що виявляється у низькому рівні організованої участі молоді в основних сферах суспільного життя» [15, с. 5].

Другою особливістю сучасного громадського дитячого та молодіжного руху в Україні є *розширення мережі громадських дитячих та молодіжних організацій*. Кількість всеукраїнських дитячих і молодіжних об'єднань в Україні зростає з кожним роком. Динаміка зростання з 1992 року, відповідно до статистичних даних Міністерства у справах сім'ї, молоді та спорту [199] показана на рис. 1.1:

Згідно рис. 1.1, станом на 1 січня 2007 року в Україні діють 145 всеукраїнських громадських дитячих та молодіжних організацій, які зареєстровані відповідно до чинного законодавства в Міністерстві юстиції України [142].

Поряд із цим, динамічно відбувається процес становлення і регіональних структур. На регіональному рівні у сучасних умовах функціонують більше 7 тисяч громадських дитячих та молодіжних організацій. За даними Держкомстату, на початок 2006 року з 7221 громадських організацій 4648 (або 64,4 %) мали місцевий статус і не були осередками всеукраїнських організацій [199, с. 215]. Процес регіоналізації, в цілому, позитивне явище, оскільки відповідає загальному спрямуванню соціальної політики, наближує молодіжні та дитячі організації до особистості, вирішення її проблем. Це також відповідає загальносвітовим тенденціям: наприклад у Данії 86 %, Німеччині, Великобританії, Бельгії 60 % членів молодіжних організацій є учасниками саме таких структур [262, с. 95].

У 90-их роках ХХ століття значно розширилась база функціонування громадських дитячих та молодіжних організацій, порушивши гегемонію школи в даному аспекті. На сьогодні громадські дитячі та молодіжні організації створюються та функціонують як при загальноосвітніх навчальних закладах, так і при позашкільних закладах різного типу, центрах соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді. Це пояснюється специфікою і особливостями цих закладів у забезпеченні умов для більш повного саморозвитку особистості, а саме: функціонування в режимі вільного часу; найбільш повне задоволення попиту на культурно-освітні, інформаційні, дозвілєві послуги дітей та батьків; вільний вибір занять за інтересами і здібностями; добровільний і неформальний характер діяльності та міжособистісного спілкування; соціокультурна спрямованість процесу; різноманітність видів і форм діяльності; можливість більш широкого контакту дітей та дорослих [52, с. 42].

Збільшення кількості дитячих та молодіжних організацій, урізноманітнення напрямів, форм і методів їх діяльності протягом 90-их років ХХ – на початку ХХІ століття поставили перед науковцями проблему класифікації дитячих та молодіжних об'єднань, у тому числі, і громадських організацій. На сьогодні існує кілька підходів до визначення критеріїв класифікації дитячих та молодіжних організацій: марксистський, психологічний, юридичний, ідеологічний та ін. Згідно них громадські дитячі та молодіжні організації вирізняють: за їх організаційними формами, за кількісним і якісним складом, за суб'єктом створення, за громадським статусом тощо. Одну з найбільш повних класифікацій дитячих громадських організацій запропонувала Л. Алієва:

1. За метою, задачами і змістом діяльності виокремлюються об'єднання: а) орієнтовані на соціалізацію особистості дитини, її громадянського становлення, гармонізацію особистісного і суспільного, індивідуального і колективного начал; б) соціально-індивідуальної спрямованості; в) пов'язані з початковою професійною підготовкою дітей; г) які пропагують патріотичне, громадянське виховання, політичні (для молоді); г) культурологічного і практичного характеру; д) за утвердження здорового способу життя (спортивні, туристичні).

2. За ідеологічною ознакою: а) світські і релігійні; б) загальнолюдської і вузько національної орієнтації.

3. За ступенем самостійності, відкритості, демократичності: а) відносно самостійні об'єднання, що мають статус юридично оформленої структури і діють як партнери з іншими структурами; б) які існують в якості бази численних дорослих громадських організацій чи рухів.

4. За характером взаємозв'язку з державними і громадськими структурами [6, с. 51].

Найбільш повно систематизацію типологій молодіжних об'єднань виклав В. Якушик. Цю систематизацію було розроблено на базі методології та загальнотеоретичних підходів, що були ним використані в аналізі політичних партій. Для створення комплексної типології молодіжних об'єднань В. Якушик запропонував згрупувати головні критерії їх класифікації у п'ять блоків: соціальна база молодіжного об'єднання; специфіка генези (процесу виникнення) організаційних принципів та структури молодіжного об'єднання; особливості системи здійснюваних молодіжним об'єднанням функцій; роль молодіжного об'єднання в суспільстві; характер впливу молодіжного об'єднання на суспільні процеси [110, с. 12].

Аналогічний підхід до типологізації існуючих в Україні молодіжних об'єднань запропонували О. Корнієвський [110], П. Мартин [135] та інші науковці. В якості основного критерію власних типологізацій молодіжних організацій в сучасній Україні вони визначили функції, які виконують ці об'єднання у суспільстві.

В. Кулик пропонує типологізацію, критерієм якої є характер діяльності кожної окремої молодіжної організації: молодіжні філії політичних партій; громадсько-політичні організації молоді; молодіжні релігійні організації; молодіжні фахові об'єднання, організації за інтересами; благодійні фонди для молоді та молодіжні благодійні фонди; національні молодіжні організації; студентський рух; молодіжні партії [116, с. 77].

Детальну класифікацію громадських молодіжних об'єднань пропонує Ю. Поліщук, орієнтуючись на: пріоритетну спрямованість діяльності, особливості світоглядних позицій, національний та віковий склад. Це дало змогу досліднику виділити 20 груп громадських молодіжних організацій: спрямовані на поглиблення в країні демократичних процесів та побудову в Україні громадянського суспільства; саморозвивального та самовиховного спрямування; професійно спрямовані; правозахисного характеру; науково-дослідницького спрямування; спрямованих на розвиток міжнародного співробітництва з молоддю інших країн; волонтерського спрямування; спрямовані на взаємодопомогу

соціального характеру; об'єднання студентської молоді; об'єднання жіночої молоді; мистецько-культурологічного спрямування; фольклорного спрямування; екологічного спрямування; історично-просвітницького спрямування; патріотичного спрямування; об'єднання національних меншин; спортивно-туристичного спрямування; об'єднання світського характеру, але релігійної спрямованості; релігійного спрямування; об'єднання молоді окремих підприємств. Також, Ю. Поліщук окремо виділяє 4 групи об'єднань, які займаються виховною роботою з дітьми та підлітками: виховної і саморозвивальної спрямованості; спортивно-туристичної спрямованості; екологічного спрямування; патріотично-виховної спрямованості [192, с. 123-124].

Збільшення кількості громадських дитячих та молодіжних організацій, урізноманітнення їх за напрямками діяльності зумовлюють наступну, третю особливість сучасного громадського дитячого та молодіжного руху в Україні – *оновлення змісту, форм і методів роботи громадських дитячих та молодіжних організацій*. Врахувавши досвід минулого, сучасні організації орієнтуються на задоволення, в першу чергу, інтересів і потреб своїх членів, перетворення їх на активних суб'єктів соціовиховного процесу. З кожним роком збільшується і урізноманітнюється кількість програм, які реалізуються громадськими дитячими та молодіжними організаціями; застосовуються інноваційні форми і методи роботи в дитячому та молодіжному середовищі. Помітною у діяльності дитячих громадських організацій стає реалізація варіативно-програмного підходу, концепція якого була розроблена А. Волоховим [38]. Стратегія варіативно-програмного підходу орієнтує керівництво організацій на врахування соціально-економічних, політичних змін навколишнього середовища, на надання кожній дитині можливості випробувати себе в різних соціальних ролях, на вибір виду діяльності відповідно до своїх потреб і досвіду. Більше того, згідно принципів, які закладені в ідею варіативно-програмного підходу, діти мають можливість переходити з одного об'єднання до іншого, реалізовувати будь-яку близьку до душі програму, а то і кілька програм, навіть кілька напрямів з різних програм, а також змінювати їх залежно від інтересів [38, с. 56].

Як приклад реалізації варіативно-програмного підходу в діяльності організації наводимо Федерацію дитячих організацій (Спілку піонерських організацій) України. Зокрема, в рамках комплексної програми «Я – Родина – Батьківщина» ефективно виконуються такі програми-орієнтири як «Червона калина», «Лідер», «Берегиня», «Краю мій лелечий», «Повір у себе», «Помагай», «Котигорошко», «Канікули», «Ми дружимо». Використання в рамках цих програм найрізноманітніших форм, методів і засобів діяльності дає змогу кожному члену організації обрати справу до душі, реалізувати свої здібності, проявити себе.

Подібним чином організують свою діяльність і інші сучасні громадські дитячі та молодіжні організації, в яких значна увага приділяється реалізації програм різного спрямування із залученням активних форм і методів роботи індивідуального, колективного та масового характеру (конкурси, фестивалі, вечори, колективні творчі справи, екскурсії, походи, таборування, конференції, творчі виставки, практичні справи тощо).

В основі діяльності більшості дитячих громадських організацій залишається ігровий метод як особливий вид об'єктивних суспільних відносин, які притаманні дитячим об'єднанням. Як вказує І. Фрішман, ігрова взаємодія в дитячих об'єднаннях забезпечує поглиблення і урізноманітнення змісту їх діяльності, формує способи практичної реалізації ігрових проєктів і програм, які використовуються в практиці дитячих громадських організацій [272, с. 65]. У процесі ігрової взаємодії члени організації не тільки виконують різні соціальні ролі, але й інтеріоризують певні настанови, які перетворюються у їхні внутрішні переконання, входять до структури особистості, стають внутрішньою сутністю [272, с. 87].

Аналіз програм молодіжних громадських організацій за 2005 – 2007 роки дозволяє нам стверджувати, що основна діяльність сучасних молодіжних громадських організацій спрямовується на:

- підвищення громадської активності молоді та формування лідерських якостей (Наприклад: Програма «Школа молодого лідера «Почни з себе – зміни країну!» (Християнсько-Демократична молодь України), Програма «Всеукраїнська мережа шкіл молодіжних лідерів» (ВГО «Нова Генерація»), Програма «Сприяння підвищенню соціальної та політичної активності молоді «Освічена молодь – міцна держава» (Союз молоді регіонів України));

- соціальний захист молоді та представників інших вікових груп, які потребують допомоги (Наприклад: Програма «Здоров'я молоді та залучення громадськості до соціальної профілактики» (МГО «Демократичні перетворення України»), Програма «Соціальна адаптація неповнолітніх, які скоїли злочин» (Соціалістичний Конгрес Молоді), Програма «Ресоціалізація та соціальний супровід неповнолітніх та молоді, які перебувають або звільнилися з місць позбавлення волі» (Європейська інтеграція));

- оздоровлення молоді, спортивно-туристичну роботу (Наприклад: Програма «Здоров'я студентів» (Всеукраїнська рада студентів), Програма «Зелений туризм в сільській місцевості» (Спілка селянської молоді), проведення щорічного Всеукраїнського студентського спортивного фестивалю (Асоціація молодих депутатів України));

- екологічний захист довкілля (Наприклад: Програма «Відновлення первісності малих річок та озер за сучасними екобіотехнологіями молодими аграріями України» (Спілка Молодих Аграріїв України), Програма «Зелена хвиля – 2006» (Зелена енергетика майбутнього));

- мистецький, культурологічний розвиток дітей, підлітків та молоді (Наприклад: Всеукраїнський молодіжний фестиваль «Перлини сезону» (Всеукраїнський молодіжний мистецький центр «Перлини сезону»), Програма «Український фольклор виконує молодь» (Всеукраїнська асоціація молодих дослідників фольклору)).

Спрямованість та характер програм, які реалізуються сучасними молодіжними громадськими організаціями, визначають форми та методи їх діяльності, які, в свою чергу, проявляються, переважно, у колективній та груповій (рідше – індивідуальній) роботі з молоддю.

Четвертою особливістю сучасного громадського дитячого та молодіжного руху в Україні є *пошук шляхів консолідації та координації діяльності громадських дитячих та молодіжних організацій*. В сучасних умовах важливим є процес консолідації дитячого та молодіжного руху, координації діяльності різноманітних організацій та об'єднань. Перші спроби були зроблені ще на початку 90-их років ХХ століття, коли роль координаційного центру намагався взяти на себе Світовий конгрес українських молодіжних організацій (СКУМО). І СКУМО (23-24 серпня 1990 р.) став першою спробою об'єднати зусилля молодіжних організацій України та діаспори в єдиний молодіжний рух молоді, який має діяти поза політичними партіями та релігійними конфесіями з метою об'єднання молодих людей як представників єдиної української нації. Координаційні ради, обрані на наступних СКУМО (1991, 1992, 1998, 2001 років), не могли відігравати роль необхідного координуючого органу в діяльності молодіжних організацій, оскільки серед молодіжних лідерів утвердилося розуміння того, що координаційним центром молодіжного руху може бути лише спілка молодіжних організацій із власним зареєстрованим статутом, чіткою структурою, завданнями та принципами, фіксованою процедурою членства. Крім того, такий підхід повністю узгоджується із практикою європейських країн, де консолідацію молодіжного руху здійснюють не аморфні координаційні збори із розмитими повноваженнями, а національні ради молодіжних організацій.

Упродовж 90-их років ХХ століття вагому роль у процесі консолідації українського дитячого та молодіжного руху відіграв Український національний комітет молодіжних організацій (УНКМО) (створений у 1992 році); але, разом з тим, були створені і інші спілки: Всеукраїнська спілка молодіжних організацій УСМО (1996 р.), Федерація дитячих організацій (Спілка піонерських організацій) України (1999 р.), Асоціація молодіжних організацій України «Спектр» (2001 р.), Соціал-демократичний молодіжний альянс України (2002 р.), Всеукраїнська спілка молодіжних та дитячих громадських організацій «Національна Рада молодіжних організацій України» (2003 р.), Координаційна Рада студентських організацій України (2005 р.), Всеукраїнська спілка молодіжних організацій «Спілка Християнської молоді України» (2006 р.) та ін.

Відсутність єдиного координаційного органу, не представленість у міжнародних молодіжних структурах залишаються нагальними проблемами в українському дитячому та молодіжному русі початку ХХІ століття. Важливим кроком для вирішення цих проблем стало створення в кінці 2005 року Українського молодіжного форуму, який об'єднав вищеназвані та інші спілки всеукраїнських дитячих та молодіжних організацій (всього 14 спілок-засновників).

Основною метою діяльності УМФ визначено такі аспекти: консолідація молодіжних та дитячих громадських організацій задля належного представлення інтересів української молоді в стосунках з державною владою та на міжнародному рівні; забезпечення сприятливих умов діяльності спілок, які є членами Форуму; розвиток системи заохочення молодих громадян до участі в діяльності молодіжних організацій; координація діяльності молодіжних та дитячих організацій; забезпечення представництва українських молодіжних

організацій у роботі міждержавних молодіжних об'єднань [141, с. 16].

Можна спрогнозувати, що за умови послідовної і узгодженої діяльності УМФ зможе реалізувати пріоритетні завдання: зміну системи взаємин між молоддю і владою на основі рівноправного партнерства, вступ України до Європейського молодіжного Форуму, і стане консолідуючою основою для всього організованого дитячого і молодіжного руху України.

П'ятою особливістю сучасного громадського дитячого та молодіжного руху в Україні є *налагодження співпраці з органами державної влади по реалізації державної молодіжної політики*. Співпрацю органів державної влади і молодіжних та дитячих громадських організацій науковці відносять до числа чинників, які найбільше впливають на формування і здійснення державної молодіжної політики, оскільки саме участь молоді в діяльності організацій сприяє підвищенню її суспільної активності, соціальному становленню і розвитку. Це спосіб залучення молоді до розбудови держави, використання потенціалу молоді як в інтересах суспільства, конкретного регіону, так і на благо окремих молодих людей; це і додаткове джерело організаційних, кадрових, інформаційно-пропагандистських, фінансових та інших можливостей, що піднімають ефективність підготовки і проведення кожної акції чи конкретного заходу, а отже і державної молодіжної політики в цілому. В Декларації «Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні» під державною молодіжною політикою розуміється «системна діяльність держави у відносинах з особистістю, молоддю, молодіжним рухом, що здійснюється в законодавчій, виконавчій, судовій сферах і ставить за мету створення соціально-економічних, політичних, організаційних, правових умов та гарантій для життєвого самовизначення, інтелектуального, морального, фізичного розвитку молоді, реалізації її творчого потенціалу як у власних інтересах, так і в інтересах України» [159, с. 46].

На сьогодні створено систему державних органів, які опікуються вирішенням проблем дітей і молоді, в тому числі й організованого дитячого та молодіжного руху. На рівні центральних органів державної влади механізм формування та здійснення молодіжної політики включає Національну раду з питань молодіжної політики при Президентові України, Комітет Верховної Ради України з питань сім'ї, молодіжної політики, спорту і туризму, Міністерство України у справах сім'ї, молоді та спорту (у структурі якого виокремлено: Відділ співпраці з молодіжними організаціями та Відділ соціально-правового захисту дітей та співпраці з дитячими громадськими організаціями).

До вирішення питань державної молодіжної політики залучаються й інші органи центральної та місцевої виконавчої влади. За М. Головатим, «підтримка державою, її органами на місцях молодіжних організацій може здійснюватись матеріально, організаційно, а також в результаті: звільнення молодіжних організацій, створюваних ними підприємств, установ і т. п. від оподаткування; безоплатної передачі організаціям будинків і споруд, матеріальної бази, необхідної їм для роботи з дітьми та молоддю; звільнення молодіжних організацій від внесення плати за користування землею (місце розташування споруд, які належать молодіжним організаціям); надання молодіжним організаціям на вигідних умовах різних видів кредитів та субсидій; створення молодіжним

організаціям сприятливих умов для здійснення обміну, співробітництва з молодіжними організаціями інших країн» [248, с. 196-197]. У свою чергу, до механізмів та інструментів впливу дитячих та молодіжних громадських організацій на владу теоретично можливо віднести: подання офіційних листів; знання законодавства та вимога його дотримання; побудова коаліцій впливу з молодіжних та дитячих громадських організацій; створення молодіжних дорадчо-консультативних органів при виконавчій владі та органах місцевого самоврядування; особисті позитивні контакти з представниками виконавчої влади та органами місцевого самоврядування; створення позитивного іміджу організації в органах влади; робота з засобами масової інформації; робота одночасно з різними гілками влади: виконавчою, представницькою та судовою; здійснення впливу на конкретного державного службовця, а не на всю владу в цілому [146, с. 8-9].

Але, загалом, проблема співпраці залишається досить актуальною, і, як зазначають науковці, весь комплекс державної молодіжної політики в Україні носить значною мірою формалізований характер. Тобто відсотків на вісімдесят, якщо не більше, він орієнтований сам на себе: іде впорядкований процес написання, представлення та утвердження спочатку планів, потім звітів. Проте становище молоді істотно не змінюється, якими б райдужними не були звіти [116, с. 35].

Важливим фактором в еволюції державної молодіжної політики в Україні має стати і наближення до стандартів та принципів, на яких ґрунтується молодіжна політика більшості європейських країн. Ці, нові для України, але підтверджені багаторічною практикою інших держав, підходи до розвитку підростаючого покоління, засновані на пріоритетності державної підтримки організованого дитячого та молодіжного руху, поділу відповідальності за роботу з дітьми та молоддю між органами державної влади і громадськими організаціями.

Шостою особливістю сучасного громадського дитячого та молодіжного руху в Україні є *наявність актуальних проблем у сучасному дитячому та молодіжному русі*. В умовах соціально-економічних та політичних змін в українському суспільстві досить проблемними є питання, пов'язані з потребами та запитами підростаючого покоління. Відповідно, і процес інституалізації дитячого та молодіжного руху в Україні в кінці ХХ століття – початку ХХІ століття стикається з низкою об'єктивних труднощів та проблем. Насамперед, слід вказати на досить фрагментарну, часткову підтримку з боку держави громадських ініціатив дітей та молоді, невиконання прийнятих нормативно-правових зобов'язань по відношенню до громадських дитячих та молодіжних організацій. Це пов'язано з як постійною реорганізацією структур органів державної влади, у віданні яких знаходиться державна молодіжна політика, так і відсутністю стратегії взаємодії міністерств, відомств, інших урядових структур, які координують вирішення дитячих та молодіжних питань у загальноукраїнському масштабі.

У процесі функціонування переважної більшості громадських дитячих та молодіжних організацій актуальними на сьогодні залишаються питання матеріального і фінансового забезпечення. Це, знову ж таки, пов'язано з

відсутністю ефективної системи державної підтримки громадських організацій, необхідністю останніх самостійно шукати джерела фінансування своєї діяльності. У свою чергу, досить часто це породжує проблему несамотійності, залежності громадських дитячих та молодіжних організацій. Особливо яскраво це проявляється у функціонуванні припартійних молодіжних організацій, намаганні деяких політичних сил використовувати молодіжний рух як спосіб реалізації своїх вузькопартійних цілей.

Слід відмітити і соціальну незрілість сучасних громадських дитячих та молодіжних організацій, яка проявляється у нерациональній побудові організаційних структур, їх слабкості і аморфності, нерозвиненості на регіональному та місцевому рівні. Особливо гостро ця проблема проявилася в невеликих містах та селах. Як вказує М. Гур'янова, «в цілому дитячий та молодіжний рух на селі характеризується неорганізованістю, розрізненістю, стихійністю. Нечисленні об'єднання діють ізольовано одне від одного, без необхідної науково-методичної допомоги і підтримки, при відсутності чіткої координації їх діяльності навіть на рівні району...» [60, с. 247].

Актуальною залишається і проблема кадрового забезпечення. Недостатня кількість фахівців для роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями пов'язана як з соціальними умовами (низький рівень оплати їх праці, соціальний статус в суспільстві), так і відсутністю на державному рівні системи підготовки та перепідготовки фахівців, лідерів-організаторів громадських дитячих та молодіжних організацій.

Разом з тим, зростання з кожним роком кількості громадських дитячих та молодіжних організацій свідчить про поступове перетворення їх на впливовий соціальний інститут в українському суспільстві. Визначаючи громадські організації як соціальний інститут, слід зазначити, що їм притаманні ознаки, які є типовими для кожного соціального інституту, а саме: наявність мети діяльності, конкретних функцій, що забезпечують досягнення такої мети, структурованість, система цінностей, норм, ідеалів, набір соціальних позицій і ролей.

Аналіз цих ознак у контексті громадських дитячих та молодіжних організацій свідчить, що, як і будь-який соціальний інститут, громадські дитячі та молодіжні організації створюються за ініціативи окремої особи або групи осіб, пов'язаних спільною проблемою і діють на основі програмного документу (статуту, положення, кодексу тощо), в якому зафіксовано: назву, цілі, організаційно-правову форму, структуру, керівні і контрольно-ревізійні органи організації, територію її діяльності; умови і порядок набуття і втрати членства, права і обов'язки членів, джерела фінансування, порядок реорганізації або ліквідації організації.

Наявність цілі (мети) в діяльності громадської дитячої чи молодіжної організації чітко визначає характер і спрямованість цієї діяльності, основні завдання та напрями роботи. Як зазначають науковці, при формулюванні цілі сучасної організації потрібно керуватися головним принципом: «організація для дитини, а не дитина для організації» [89, с. 37]. Це в повній мірі стосується і молодіжних громадських організацій. Тому основні ідеї, трансформовані в цілях діяльності сучасних організацій, орієнтовані на особистісний підхід, визнання

особистості вищою соціальною цінністю, з її унікальністю і своєрідністю, на природній процес саморозвитку людини, здатної до освоєння і перетворення навколишнього світу. Аналіз цілей сучасних організацій показує, що умовно їх можна поділити на три групи:

- цілі, спрямовані на розвиток особистості (виховання всебічно розвиненої особистості, сприяння саморозвитку особистості, сприяння соціальному становленню і дозріванню особистості, формування активної життєвої позиції тощо);

- цілі, орієнтовані на певний окремий напрям виховання (виховання патріотизму, національної свідомості, екологічне виховання, сприяння захисту прав та інтересів дитини тощо);

- цілі, спрямовані на розвиток пізнавальної сфери індивіда (розвиток індивідуальних здібностей, стимулювання навчального пізнання, формування комплексних пізнавальних навичок) [67, с. 21-25].

Таким чином, можна стверджувати, що метою діяльності сучасних громадських дитячих та молодіжних організацій є стимулювання і розвиток потенціалу особистості, включення її в систему соціальних комунікацій через суспільно корисну практику і дозвілля [224].

Виходячи з мети діяльності організації, формуються завдання діяльності, які конкретизують дану мету. При їх визначенні і формуванні враховується рівень розвитку колективу, його можливості і здібності, індивідуальні і вікові особливості членів організації, регіональні особливості.

Використовуючи метод співставлення статутних документів різних дитячих та молодіжних громадських організацій, проводячи контент-аналіз їх змісту можна сформулювати такі загальні завдання діяльності сучасних організацій:

- включення дітей у суспільно-корисні справи, формування відповідального ставлення до праці, забезпечення потреби кожного члена організації в самореалізації;

- формування гуманної особистості, свідомого і активного громадянина-патріота України;

- збереження і примноження історико-культурної спадщини українського народу і його природного довкілля;

- надання допомоги освітнім та позашкільним закладам у вирішенні їх завдань;

- забезпечення гармонії фізичного, соціального та духовного розвитку підростаючого покоління;

- організація змістовного розвиваючого дозвілля, формування навичок здорового способу життя, запобігання неповнолітніми правопорушень;

- захист свобод і прав дітей та молоді, виконання ними своїх обов'язків.

Завдання прогнозують подальший розвиток організації і реалізуються у змісті діяльності.

Важливою ознакою громадських дитячих та молодіжних організацій є структурованість за інтересами, віковим чи територіальним критеріями. Чітко виражена структура визначає статус кожного члена організації, дозволяє зорієнтувати дитину, підлітка, молоду людину в перспективах особистісного

зростання. Крім того, поділ на первинні колективи (наприклад: скаутський патруль, екологічна варта) дозволяє ефективно використовувати «метод малих груп», в результаті чого не нівелюється індивідуальність членів організації і кожен може проявити всі свої здібності.

Структура будь-якого соціального інституту зумовлює, насамперед, соціальний статус людей – суб'єктів відповідної сфери діяльності і сукупність виконуваних ними ролей. Чим ефективніше люди виконують свої спеціалізовані ролі, тим дієвішим є соціальний інститут, тим стабільніші певні суспільні відносини [241, с. 205]. Тому необхідно розглянути роль теорії соціальних ролей в організації діяльності громадської дитячої та молодіжної організації. Особистість дитини, підлітка, молодої людини в громадській організації розкривається, насамперед, із соціальної сторони. Її інтуїтивні уявлення про себе стають усвідомленими завдяки системі соціальних характеристик особистості – соціальних статусів, які розкривають її положення в групі, організації, а також завдяки системі соціальних ролей – стійких соціальних функцій, які виконує дитина в організації. Статус характеризується правами і обов'язками члена організації (член Ради, керівник експедиції, кореспондент прес-центру і т. д.). Статус і роль члена організації дають йому право творчо ставитись до вибраної справи і стимулюють оволодіння знаннями, вдосконалення себе, формування позитивних комунікативних якостей і т. д. Адже теорія соціальних ролей передбачає активність самої людини – виконавця ролі – по відношенню до своєї діяльності і впливу на неї, націлює на поєднання в рольовій діяльності творчого підходу з відповідальністю.

Характерною ознакою громадських дитячих та молодіжних організацій як соціального інституту є фіксоване членство, чітко сформульовані права і обов'язки членів, їх свідоме дисциплінування. Більшість дитячих та частина молодіжних організацій мають загальноприйняті правила і норми, які виражаються в законах організації. Яскравим прикладом може слугувати Пластовий Закон (Додаток А), що лежить в основі діяльності НСОУ «Пласт» і 14 правил якого є тією засадою, на якій ґрунтується вся діяльність організації. Ці вимоги передбачають формування адекватних рис характеру членів організації, є основою складання плану самовиховання для кожного пластуна.

Система цінностей організації виражається і в дотриманні традицій, звичаїв, ритуалів, які склалися в тій чи іншій громадській організації (посвята, збори, таборування, включення дітей у різні змагання, свята, виконання цільових програм тощо). Тобто всі ті форми, ідеї, цінності, норми поведінки, які зберігаються в організації протягом тривалого часу і які передаються від одного покоління її членів наступним. Як зазначає А. Мудрик, для традицій виховної організації характерні: бережливе ставлення до встановленого укладу життя організації; увага не тільки до змісту життя і поведінки, але й до їх зовнішнього оформлення і виявлення. Традиції можуть скластися в різних сферах життєдіяльності організації, в стилі педагогічного керівництва і т.д. Життєздатність тієї чи іншої традиції залежить від її дотримання і розвитку новими поколіннями членів організації, а зневаження традиціями призводить до порушення наступності в житті організації. В той же час сліпе поклоніння перед

традиціями породжує консерватизм і застій в житті організації, які стають гальмом її розвитку, культивуючи уклад життя який віджив себе, або ті чи інші його компоненти [154, с. 128].

Упорядкована система дій, яка втілюється у різних формах символічної поведінки, сприяє формуванню в учасників відчуття причетності до організації, до її традицій, дозволяє укріпити єдність організації. Це досягається і широким використанням у дитячих та молодіжних організаціях символіки та атрибутики як сукупності знаків, прикмет, образів, предметів, які вказують на приналежність до організації, тісно пов'язані за своїм смисловим навантаженням із метою, завданнями, базовими цінностями і принципами життєдіяльності організації. Найпоширенішими символами сучасних громадських дитячих та молодіжних організацій є герб, емблема, прапор, девіз, гімн; атрибутами – сурма, барабан, галстук, форма, знаки відзнаки, тощо.

Якщо зовнішні ознаки соціального інституту притаманні більшості діючих сьогодні дитячих та молодіжних організацій, то питання про виконання ними функцій соціокультурного та соціовиховного інституту є досить дискусійним. Безумовно, провідна роль належить саме дитячим організаціям, які мають значний потенціал для забезпечення соціального становлення особистості, включення її у суспільно-корисні справи, формування активної життєвої позиції, задовольняючи інтереси особистості, і сприяння її подальшому розвитку. На думку науковців, для цього дитяча організація у визначенні змісту, форм і методів роботи з дітьми та підлітками має керуватися низкою принципів.

М. Рожков та Є. Чепурних [282] виокремлюють такі принципи: принцип гармонізації загальнолюдських і реальних цінностей в організації життєдіяльності дітей в дитячих громадських організаціях; принцип самореалізації особистості; принцип включеності дітей в соціальні відносини; принцип взаємозв'язку педагогічного управління і дитячого самоуправління.

Найбільш повно, на нашу думку, визначила і охарактеризувала принципи діяльності сучасних дитячих об'єднань Р. Литвак, яка виділяє: принцип гуманізації; принцип свободи вибору; принцип самореалізації; принцип взаємодії дітей і дорослих; принцип соціально-педагогічної захищеності дітей; принцип романтики та гри в діяльності [128, с. 14-17].

Ми дотримуємось думки, що, керуючись даними принципами діяльності, сучасна як дитяча, так і молодіжна організація буде ефективно виконувати соціовиховні функції. Основними функціями дитячої громадської організації дослідники називають: розвиваючу функцію (забезпечення громадського, морального становлення особистості, розвиток соціальної творчості, уміння взаємодіяти з людьми, ставити і досягати значимих для всіх і кожного цілей); орієнтаційну функцію (забезпечення умов для орієнтації дітей в системі соціальних, моральних, політичних цінностей); компенсаторну функцію (створення умов для реалізації потреб, інтересів, актуалізації можливостей дитини) [89, с. 36].

Серед функцій сучасної молодіжної громадської організації виділяються: організаційна – пов'язана не стільки з об'єднанням молоді на основі спільних інтересів та цінностей в організацію, скільки з навчанням вмінню жити в

колективі, звіряючи свої інтереси та потреби з інтересами інших людей, всього колективу; виховна – проявляється в тому, що організація, практично не нівелюючи інтереси окремої людини, зберігаючи її автономність, тим не менше виховує, вчить як гарному, так і поганому; комунікативна – пов'язана з безпосереднім спілкуванням людей, які входять до організації. З точки зору соціальної психології вона збагачує особистість необхідними навичками соціального спілкування в колективі, окремих групах, мікрогрупах; господарча – передбачає участь молодіжних організацій у вирішенні як власних (матеріальна база, засоби забезпечення діяльності організації), так і загальнодержавних народногосподарчих завдань [248, с. 158-159].

Вказані принципи та функції діяльності сучасних громадських дитячих та молодіжних організацій дозволяють розглядати їх як важливий фактор соціалізації. У свою чергу, Б. Ковбас доводить, що сучасні громадські дитячі і молодіжні об'єднання, товариства, організації необхідно трактувати як «самостійний інститут соціалізації підростаючого покоління», оскільки такі об'єднання сприяють: задоволенню і правильному формуванню основних життєво необхідних на різних вікових етапах потреб особи (потреби в емоційному контакті з ровесниками, друзями, потреби в прихильності і впевненості, потреби в успіху, визнанні себе серед інших, потреби вибирати і випробовувати власні сили, вириватись із буденщини, переживати щось надзвичайне, потреби в активній діяльності, у розвитку інтересів, уподобань); розвитку творчих потреб і здібностей (мистецьких, наукових, технічних, інформаційних, організаційних, господарських, фізичної вправності, підтримці, збереженню і розвитку таланту, обдарованості особи); формуванню характеру особи, її всебічного розвитку, навиків самовдосконалення; самовизначенню особистості, вияву своєї самостійності, права на самостійні дії та вчинки, визнанню своєї особи, своєї гідності, поваги до себе, самоствердженню в групі; формуванню спільних ідей, поглядів, звичок, що становить об'єднуючу творчу психічно-національну внутрішню силу особи, кристалізації світогляду, національної самосвідомості; товариському згуртуванню, зав'язуванню глибоких дружніх зв'язків у колі вибраних; розвитку приятельських відносин як основи для майбутнього подружнього життя; відтворенню душевно-моральних сил, задоволенню рекреаційно-соціалізаційних потреб [101, с. 28-29].

Ю. Поліщук трактує молодіжні об'єднання як суб'єкт соціального виховання та соціалізації за трьома параметрами: молода людина цілеспрямовано включається у співробітництво зі своїми товаришами; організація діяльності об'єднання створює умови для прояву його членами активності у різних сферах; зміст діяльності об'єднання створює можливості для подолання ряду суперечностей, які виникають в процесі соціального виховання і соціалізації його членів [192, с. 190].

Ми поділяємо і думку Є. Анохіна, що саме психолого-педагогічні особливості діяльності дитячих різновікових об'єднань (до яких він відносить дитячі та молодіжні організації) визначають їх як найближчу до «оригіналу» модель суспільства: постійна взаємодія різного соціального досвіду; стимуляція мотиваційної сфери і потреб в розвитку особистості; уроки соціальної адаптації;

високий емоційний та діловий рівень контактів; природній відбір змісту і форм діяльності [9, с. 8].

Вищенаведені характеристики дають підстави для твердження, що громадські дитячі та молодіжні організації на сучасному етапі виступають активним суб'єктом соціально-педагогічної діяльності, а тому мають бути і об'єктом як професійної діяльності, так і наукових досліджень у соціально-педагогічній сфері.

Розробка моделі громадської дитячої та молодіжної організації як ефективного соціовиховного і соціокультурного інституту є одним із нагальних завдань сучасної соціально-педагогічної науки. Важливим є аналіз і узагальнення умов, закономірностей, методики соціалізуючого впливу громадської організації на своїх членів. Ще складнішим є втілення теоретичних напрацювань у практику діяльності існуючих громадських дитячих та молодіжних організацій, створення в них повноцінного виховного простору, який сприятиме формуванню системи ціннісних орієнтацій особистості, особистості здатної до самовизначення в соціумі.

Слід визнати і той факт, що процес інституціоналізації дитячого та молодіжного руху в Україні відбувається досить нерівномірно. На сьогодні, в усіх регіонах функціонують різноманітні дитячі та молодіжні об'єднання та громадські організації, але лише невелика їх кількість виступає повноцінним фактором соціалізації підростаючого покоління. Значним залишається відсоток організацій, які «діють» лише на папері, або переслідують виключно прагматичні особисті цілі у своїй діяльності, чи взагалі не вміють системно організувати діяльність у соціально-економічних умовах, що постійно змінюються. Один із шляхів подолання даної проблеми ми вбачаємо у професійній підготовці фахівців, які в процесі співпраці чи безпосередньої діяльності в громадській дитячій та молодіжній організації допоможуть їм перетворитися в ефективний соціально-виховний інститут.

1.2. Наукові основи професійної діяльності соціального педагога з сучасними громадськими дитячими та молодіжними організаціями

Цілеспрямована підготовка кадрів для роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями є однією з найважливіших передумов успішного розвитку дитячого та молодіжного руху, створення і функціонування дитячих та молодіжних об'єднань різної спрямованості. Світовий соціально-історичний досвід свідчить, що дане питання набуло актуальності ще з часів зародження і становлення дитячого і молодіжного руху, коли виникла потреба в підготовлених фахівцях для роботи з дітьми, підлітками, молоддю в умовах діяльності дитячих та молодіжних об'єднань, для їх популяризації та розгалуження мережі в різних регіонах та країнах. Для вирішення цієї проблеми в організаціях систематично проводяться навчальні збори, організуються курси, видаються методичні посібники та рекомендації. З однієї сторони, це сприяло інституалізації дитячого і молодіжного руху, а з іншої – його вихід на загальнодержавний і міжнародний рівень ставив проблему необхідності цілеспрямованої підготовки фахівців для роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями. І на

сьогоднішній день проблема комплектування керівних кадрів зарубіжних організацій, в основному, розв'язується за рахунок внутрішніх резервів, із числа колишніх лідерів патрулів та загонів. Зокрема, розвиненою мережею підготовки кадрів вирізняються скаутські асоціації Великої Британії та США, в яких проводиться цілеспрямована робота по залученню та психолого-педагогічній підготовці керівних скаутських кадрів через систему спеціалізованих тренінгів, курсів та інструктажів, які організуються на регіональному, національному та міжнародному рівнях. Це дає змогу забезпечувати послідовність та спадкоємність у роботі скаутських організацій, сприяє збереженню скаутських традицій [65, с. 10].

Такий підхід застосовувався і у вітчизняному дитячому та молодіжному русі кінця XIX – початку XX ст., активно використовується і в сучасних умовах деякими громадськими організаціями (перш за все – скаутського типу).

За часів Радянського Союзу було створено державну систему професійної підготовки кадрів для піонерської та комсомольської організацій. В СРСР проблеми підготовки фахівців для роботи з піонерськими та комсомольськими організаціями розглядали у своїх працях Б. Вульфів [97], Г. Казанська [91], Н. Крупська, А. Розенберг [209], В. Ханчин [187], С. Хозе [97], Б. Ширвіндт [187], М. Яценко [97] та інші. Значна увага при цьому зверталася на важливість тісної взаємодії шкільного вчителя з осередками піонерської організації та ВЛКСМ. Тому на педагогічні вузи і покладалося завдання підготовки студентів до даного виду діяльності, одним з головних аспектів якої було засвоєння студентами курсу «Теорія і методика піонерської і комсомольської роботи в школі». А. Розенберг вказує, що ця підготовка «невід'ємна складова частина навчально-виховного процесу в педагогічному вузі і важливий елемент фахового навчання» [209, с. 7]. Саме А. Розенберг ґрунтовно проаналізував напрями і зміст підготовки студентів до роботи з піонерським загonom.

Громадсько-політичні трансформації кінця XX століття детермінували інші наукові підходи щодо теоретичних та практичних засад підготовки вчителів, в тому числі і до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями. Зокрема, слід виділити дослідження С. Харченка [277], який на початку 90-их років, у період закінчення гегемонії піонерії та комсомолу, розробив систему підготовки майбутнього вчителя до роботи з дитячими громадськими об'єднаннями в школі. Цей напрям був продовжений у середині 90-их років Б. Ковбасом [101], який уточнив сутність та основні показники готовності майбутнього вчителя до педагогічної взаємодії з тимчасовими дитячими об'єднаннями, визначив педагогічні умови ефективної підготовки студентів до даного виду діяльності.

Але в цілому, за часів незалежності в нових соціально-економічних умовах, в умовах нового простору дитячого і молодіжного руху проблема невідповідності фахівців до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями проявилася особливо гостро, оскільки кафедри теорії і методики піонерської роботи реорганізували свою діяльність і припинили підготовку старших піонерських вожатих; а підготовка педагогів-організаторів, і, тим більше, – майбутніх учителів до даного виду діяльності залишається неакцентованою,

несистемною, або, взагалі, відірваною від реалій сьогодення. Тому сучасний вчитель слабо орієнтується в напрямках і змісті діяльності сучасних дитячих і молодіжних організацій, фактично не може виступати організатором чи координатором їх діяльності. Така ситуація пояснюється, перш за все, тим, що більшість сучасних громадських дитячих та молодіжних організацій діють поза межами школи (протягом 90-их років ХХ століття значно розширилась мережа установ, на базі яких можуть функціонувати громадські дитячі та молодіжні організації: навчальні та виховні заклади і установи, центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді тощо).

Разом з тим, за часів незалежності в Україні активно розвивається нова професія – соціальний педагог, одним із напрямів діяльності якого і є, безпосередньо, робота з дитячими та молодіжними організаціями. Оскільки, на відміну від шкільного вчителя, соціальний педагог у своїй професійній діяльності має справу з дитиною та підлітком у процесі їхнього розвитку, соціального становлення у позаурочний час у неформальному спілкуванні чи під час спеціально організованих форм роботи, які властиві власне діяльності дитячих та молодіжних організацій [259, с. 282]. На сьогодні активно триває процес науково-теоретичного обґрунтування основних складових професійної діяльності соціального педагога, визначення об'єму знань, умінь та навичок, які необхідні фахівцю для успішної роботи у соціально-педагогічній сфері, що підтверджує актуальність нашого дослідження.

Відмітимо, що багатовекторність практичної діяльності соціального педагога дозволяє працювати йому в різних закладах та установах: загальноосвітні і спеціалізовані школи різного типу, школи-інтернати, дитячі будинки, будинки для дітей-інвалідів, будинки і центри дитячої освіти та виховання, культурологічні центри, соціально-виховні служби та клуби за інтересами, за місцем проживання, центри технічної та екологічної освіти, центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, центри молоді сім'ї; соціальні притулки для дітей і підлітків, соціальні служби у справах неповнолітніх, соціально-реабілітаційні центри для неповнолітніх та ін. Оскільки на базі багатьох із перерахованих закладів та установ можуть функціонувати і функціонують сучасні громадські дитячі та молодіжні організації, то взаємодія, співпраця з ними соціального педагога є об'єктивною необхідністю. Підтверджується це і змістом кваліфікаційної характеристики соціального педагога, і постійним інтересом із боку науковців до цього напрямку соціально-педагогічної діяльності.

Зокрема, Л.Пундик відмічає, що соціальний педагог може бути залучений до таких сфер діяльності «дитячо-молодіжних організацій»:

- «– педагогічна (педагогічна терапія, педагогічне консультування і захист, сприяння розвитку обдарованих дітей та молоді, етнічно-релігійний захист тощо);
- правоохоронна (профілактика правопорушень),
- соціальна (соціальна підтримка різних категорій та груп членів дитячо-молодіжних організацій, соціально реабілітаційна діяльність);
- психологічна (консультативно-посередницька, охорона здоров'я та пропаганда здорового способу життя, медико-реабілітаційна допомога);
- культурно-дозвільна (організація діяльності молоді сім'ї)» [203, с. 265].

Разом з тим, Л. Пундик [203] виділяє і напрямки діяльності соціального педагога в «дитячо-молодіжній організації», а саме: здійснення комплексу заходів і різних видів діяльності для виховання, освіти, розвитку і соціального захисту особистості в дитячо-молодіжних організаціях, установах і за місцем проживання; вивчення психолого-медико-педагогічних особливостей членів організації та осіб, що готові до співпраці, мікросередовища, умов життя; виявлення інтересів і потреб, труднощів і проблем, конфліктних ситуацій, відхилень у поведінці суб'єктів і своєчасне надання їм соціальної допомоги і підтримки; посередництво між особистістю й дитячо-молодіжною організацією, керівництвом та установами, сім'єю, фахівцями різних соціальних служб, відомств і адміністративних органів; визначення завдання, форм, методів соціально-педагогічної роботи в дитячо-молодіжній організації, засобів вирішення особистих і соціальних проблем; проведення соціально-педагогічної роботи для організації спілкування дітей, молоді, дорослих безпосередньо в дитячо-молодіжній організації чи у об'єднаннях за інтересами в мікрорайоні, у сімейно-сусідських спільнотах; залучення до культурно-освітньої, профілактично-виховної, спортивно-оздоровчої, творчої роботи членів організації та установи, громадських організацій, творчих спілок, окремих громадян; вплив на розв'язання особистісних, міжособистісних, внутрішньосімейних конфліктів, надання необхідної консультативної; психолого-педагогічної допомоги членам організації, їх батькам та групам близького оточення; сприяння участі членів організації у науковій, технічній, художній творчості, спортивній, суспільно-корисній діяльності, виявленню талантів, здібностей, піклування про професійне самовизначення та соціальну адаптацію молоді; допомога в оздоровленні соціального оточення, а також молодіжним об'єднанням, групам соціального ризику, дітям, підліткам, які потребують опіки; виховання поваги до батьків, жінок, літніх людей, до культурно-національних, духовних, історичних цінностей України, країни походження, дбайливого ставлення до навколишнього середовища; підготовка дітей, підлітків до свідомого життя в дусі взаєморозуміння, миру, злагоди між народами, етнічними, національними, релігійними групами; дотримання педагогічної етики, поваги гідності дитини, захист її від будь-яких форм фізичного та психічного насильства, запобігання вживанню алкоголю, наркотиків, іншим шкідливим звичкам, пропаганда здорового способу життя; профілактика правопорушень, дитячого побутового, дорожньо-транспортного травматизму серед неповнолітніх і дітей; постійне підвищення власного професійного рівня, педагогічної майстерності, загальної культури.

Натомість, російський дослідник М. Шакурова у даному питанні більше орієнтується саме на специфіку соціально-педагогічної діяльності та визначає такі можливі напрями співпраці соціального педагога з дитячими і молодіжними організаціями:

– допомога у створенні спеціальних програм для привернення уваги до проблем організації;

– створення умов для розвитку лідерського і творчого потенціалу, що сприятиме становленню особистості неповнолітньої дитини, її здатності

протистояти різним негативним впливам;

- привернення уваги державних та муніципальних органів до вирішення проблем дитинства, дитячих об'єднань, організацій;

- налагодження взаємодії дитячих та молодіжних організацій з іншими соціальними інститутами для організації соціальної допомоги дітям і молоді.

- залучення дітей і молоді до вирішення проблем через спеціально створені органи дитячого самоуправління;

- організація роботи дітей і підлітків для надання соціальної допомоги ровесникам та іншим людям;

- підготовка членів організації до соціального самозахисту, тобто формування в них тих соціальних знань та вмінь, які забезпечать єдність соціального захисту і соціального самозахисту;

- здійснення педагогічної корекції соціальної поведінки і соціальних зв'язків;

- здійснення профілактики асоціальної поведінки [285, с. 196-197].

Серед різних форм взаємодії соціального педагога з громадськими дитячими та молодіжними організаціями (партнерство, посередництво, координація, наставництво) значна увага приділяється розгляду соціального педагога як керівника, лідера дитячої чи молодіжної організації. Зокрема, різним аспектам спеціальної підготовки соціальних педагогів як керівників громадських дитячих та молодіжних організацій присвячені дослідження, монографії російських науковців О. Сорочинської [236], Р. Литвак [127; 128; 129] та ін.

Модель підготовки соціальних педагогів, яка діє в Україні, теж включає підготовку соціального педагога як керівника громадської дитячої чи молодіжної організації. Зокрема, Л. Міщик розроблено спеціалізацію «соціальний педагог – керівник дитячих об'єднань та організацій», яка передбачає, що соціальний педагог має здійснювати соціально-педагогічну методичну, дослідницьку, організаційно-управлінську, захисно-правову, пропагандистську діяльність у сфері розвитку та функціонування дитячих об'єднань та організацій [144, с. 130-131].

У більшості ВНЗ України, де здійснюється підготовка соціальних педагогів, робота з громадськими дитячими та молодіжними організаціями розглядається лише як один із напрямів соціально-педагогічної діяльності. Тобто, мова йде не про безпосередню постійну роботу соціального педагога в дитячій чи молодіжній громадській організації, а саме про налагодження контактів, постійну взаємодію, співпрацю, наставництво, посередництво, координування діяльності. На такому підході базується і концепція нашого дослідження. Проаналізувавши професіограму соціального педагога, різні наукові концепції співпраці соціального педагога з дитячими та молодіжними об'єднаннями, практику діяльності сучасних громадських дитячих та молодіжних організацій, ми розробили модель професійної діяльності соціального педагога з громадськими дитячими та молодіжними організаціями (рис. 1.2):

Рис. 1.2 Модель професійної діяльності соціального педагога з громадськими дитячими та молодіжними організаціями

Складовими даної моделі є: об'єкт діяльності (громадські дитячі та молодіжні організації); суб'єкт діяльності (соціальний педагог); мета діяльності (сприяння створенню та функціонуванню громадських дитячих та молодіжних організацій та перетворенню їх на ефективний соціально-виховний інститут); функції соціального педагога (діагностична, прогностична, консультативна, захисна, профілактична, соціально-перетворювальна, організаційна); напрями роботи соціального педагога (проведення соціально-педагогічної діагностики; здійснення профілактичної діяльності; надання соціально-педагогічної допомоги членам організації; сприяння соціально-педагогічній діяльності громадської організації; надання допомоги керівництву організації у створенні і реалізації спеціальних програм і проєктів; налагодження взаємодії дитячих та молодіжних організацій з іншими соціальними інститутами, адміністративними органами; сприяння формуванню колективу в організації); зміст, форми та методи роботи, які визначені в рамках кожного з напрямів.

Детальніше зупинимось на розгляді змісту, форм та методів роботи соціального педагога з громадськими дитячими та молодіжними організаціями через характеристику виділених напрямів.

Першим ми визначаємо такий напрям як **проведення соціально-педагогічної діагностики**, оскільки технологія соціально-педагогічного діагностування займає початкове місце в теорії та практиці соціально-педагогічної діяльності. Діагностика включає: вивчення психолого-медико-педагогічних особливостей членів організації, мікросередовища та умов життя; виявлення інтересів і потреб, труднощів і проблем, конфліктних ситуацій, девіацій у поведінці членів організації. Діагностика дозволяє вчасно виявляти і усувати індивідуальні та колективні проблеми. Окрім того, середовище громадської організації дає різноманітні і досить об'єктивні дані, оскільки дитина, підліток добровільно визначає свою участь в ній, виходячи з індивідуальних інтересів і соціальних потреб. Це дає можливість побачити члена організації з різних сторін, в природних умовах, вільному вияві власного «Я». Тому зміна соціальної позиції в діяльності дитини, в результаті чого вона стає перед вибором прийняття нової ролі, є основою вивчення особистості, прогнозування, програмування її розвитку.

Але ефективне здійснення діагностичної діяльності неможливе без спеціальної підготовки, володіння комплексом діагностичних методик, діагностичними та прогностичними технологіями. Ми розглядаємо соціального педагога як професійно підготовленого спеціаліста до проведення діагностично-прогностичної роботи, в тому числі і в процесі взаємодії з громадськими дитячими та молодіжними організаціями.

Першочерговим завданням соціального педагога є здійснення власне соціально-педагогічної діагностики. У соціальній педагогіці поняття «соціально-педагогічна діагностика» визначається як теорія і практика виявлення соціально-педагогічних характеристик людини, групи людей [228, с. 79]. Розглядаючи соціально-педагогічну діагностику як спеціально організований процес пізнання, в якому відбувається збір інформації про вплив на особистість і соціум соціально-психологічних, педагогічних, екологічних і соціологічних факторів з метою підвищення ефективності педагогічних факторів [162, с. 370], ми визначили її зміст відносно громадської дитячої та молодіжної організації: виявлення індивідуальних особливостей, можливостей члена організації, соціальних потреб і ціннісних орієнтацій, потенціалу його розвитку; визначення умов та можливостей середовища, в якому він проживає; комплексна характеристика громадської організації (мета, завдання, структура, форми і методи діяльності тощо).

На основі одержаної інформації визначаються соціально-педагогічні проблеми як організації загалом, так і її окремих членів, що передбачає адресну оцінку їхніх потреб та окреслення напрямів соціально-педагогічної допомоги. Тому необхідним для соціального педагога є застосування технології соціально-педагогічного прогнозування, яка передбачає здійснення на основі діагностичних результатів планування, проектування, програмування, моделювання, управління і вибір оптимального варіанту діяльності, контроль за результатами, рефлексію.

Предметом соціально-педагогічного прогнозування виступають: спрямованість та інтенсивність індивідуального розвитку членів організації, можливості їх соціального виховання, перевиховання, реабілітації, адаптації, професійної орієнтації та підготовки; здатність вихователя забезпечити

оптимальний розвиток, навчання і виховання дитини; здатність вихователя забезпечити досягнення певної соціально-педагогічної мети.

Згідно соціальних пріоритетів у вихованні та знань індивідуальних особливостей об'єкта соціально-педагогічного впливу, оцінки власних педагогічних можливостей, умов виховання соціальний педагог накреслює цілі та завдання власної соціально-педагогічної діяльності. На цьому ґрунтується моделювання, яке, полягає в забезпеченні можливості вибору найбільш оптимального варіанту соціально-педагогічної технології, що сприяє досягненню оптимального прогнозованого результату [130, с. 62].

Другим напрямом діяльності соціального педагога з громадськими дитячими та молодіжними організаціями ми визначили **здійснення профілактичної діяльності**. Соціально-педагогічна профілактика є одним з основних видів і технологій професійної діяльності соціального педагога і є системою заходів соціального виховання, які спрямовані на створення оптимальної соціальної ситуації розвитку дітей і підлітків і сприяють прояву різних видів її активності [162, с. 277]. Соціально-педагогічна профілактика спрямована на розвиток умінь і формування навичок орієнтації в складній системі соціальних взаємин із метою попередження відхилень у психофізичному розвитку та становленні особистості, запобігання протиправних дій, зневаги до здорового способу життя, відмови від культурного проведення дозвілля тощо.

Профілактична діяльність стосовно членів дитячих та молодіжних громадських організацій є такою ж необхідною та важливою, як і загалом для всього підростаючого покоління. Водночас, більшість організацій не надають належної уваги цьому напрямку діяльності. Тому взаємодія соціального педагога з організаціями по налагодженню комплексної, різносторонньої, інтегрованої системи профілактичних дій є актуальною і пріоритетною. Діяльність соціального педагога може бути спрямована на:

- профілактику соціальної дезадаптації членів організації;
- профілактику девіантної поведінки членів організації (асоціальної, делінквентної, адиктивної);
- профілактику дитячого побутового, дорожньо-транспортного травматизму серед неповнолітніх і дітей;
- профілактику ВІЛ-зараження та СНІДу, інших соціально-небезпечних захворювань.

В цілому, профілактична діяльність спрямована на формування у членів організації несприйнятливості до негативних впливів середовища. В результаті члени організації повинні вміти: організовувати і регулювати свою діяльність; адекватно оцінювати свою поведінку, а також вчинки і погляди оточуючих; зберігати та реалізовувати у різних, зокрема несприятливих, умовах власні позиції, виходячи із особисто усвідомлених та засвоєних моральних норм і принципів, а не за рахунок зовнішніх сил; протистояти натиску, протидіяти впливам, що суперечать внутрішнім установкам, поглядам і переконанням, активно їх перетворювати; самостійно приймати моральні рішення [165, с. 37].

Цінним у даному контексті є досвід Національної скаутської організації України «Пласт», де використовуються різноманітні форми профілактичної

роботи з членами організації (масові (лекція (доповідь), дискусія із запрошеними гостями, завдання або вправи); групові (мозковий штурм, аналіз ситуації, «дослідження ситуації», дискусія, ігри, п'єси і пародії, гутірка, обговорення прочитаної статті); індивідуальні (індивідуальна бесіда, інтерв'ю, складання пластових вмілостей, запитання, підготовка рефератів, ведення «мого зошита здоров'я») та їх батьками (збори, тематичні вечори, вечори запитань і відповідей, зустрічі родини тощо) [164].

Дослідник профілактики адиктивної поведінки у пластунів М. Окаринський наголошує, що не варто відривати інформаційну частину профілактичної роботи від практичної діяльності, бо «якщо діти лише познайомляться з інформацією, але не відбудеться її підкріплення впровадженням в особисте життя, вона буде марною» [164, с. 40]. Серед інших умов ефективності профілактичної роботи він виділяє наступні: слід починати від вступу дитини до організації; охоплення профілактикою вживання всіх груп наркогенних засобів (від простих до складних); розкриття їх шкідливості не в загальному, а конкретно, на всі складові діяльності людини та функціонування людського організму; пріоритетність індивідуально-групових форм профілактичної роботи; наголошення на негативних наслідках вживання наркогенних речовин, які можуть настати в найближчий час, а не через багато років; виявлення потенційно найменш стійких до вживання наркогенних речовин членів організації [150, с.148].

Третім напрямом діяльності соціального педагога з громадськими дитячими та молодіжними організаціями ми вбачаємо **надання соціально-педагогічної допомоги членам організації**. Зміст соціально-педагогічної допомоги, яка може надаватися членам громадських дитячих та молодіжних організацій, визначається межами професійної підготовки та компетенції соціального педагога. Проаналізувавши сучасний стан розвитку громадських дитячих та молодіжних організацій, ми визначили такі пріоритетні напрямки соціально-педагогічної допомоги:

1). Допомога у розв'язанні особистісних, міжособистісних, внутрішньосімейних конфліктів. Вирішальним чинником цього напрямку соціально-педагогічної допомоги є конфліктологічна компетентність соціального педагога – система знань, умінь і навичок по попередженню, управлінню і вирішенню конфліктів. Конфліктологічна компетентність включає в себе розуміння природи протиріч і конфліктів між людьми; формування конструктивного ставлення до конфліктів, володіння навичками неконфліктного спілкування у складних ситуаціях; умінь оцінювати і пояснювати проблемні ситуації, наявність навичок управління конфліктними явищами, умінь розвивати конструктивні засади конфліктів, умінь передбачати можливі наслідки конфліктів, умінь конструктивно регулювати протиріччя і конфлікти, наявність навичок усунення негативних наслідків конфліктів [245, с. 33].

А. Белінська, розглядаючи соціального педагога в ролі медіатора (третьої сторони при врегулюванні конфлікту), вказує на дві площини його роботи:

– організація і проведення переговорного процесу, в ході якого сторони приймають узгоджене рішення;

– надання психолого-педагогічної виховної допомоги підліткам і їх батькам [245, с. 38].

Виступаючи в ролі помічника, посередника, консультанта, соціальний педагог, разом з тим, повинен втручатися лише в тому разі, коли члени організації самі не можуть знайти конструктивного рішення, коли конфліктна поведінка набуває соціально-негативного характеру.

Окрім того, ефективним є використання конфліктних ситуацій як методу соціально-педагогічної роботи. Суть його полягає у використанні соціальним педагогом стихійно виниклих конфліктів у ділових і моральних стосунках членів організації в колективі і сім'ї з педагогічною метою. Мета соціального педагога – залучити у вирішення конфліктів самих дітей, навчити розбиратися у складних переплетіннях колективних і особистих стосунків. С. Харченко виділяє вимоги, яким повинна відповідати поведінка соціального педагога в конфліктній ситуації в сім'ї: «неприпустимість недбалого чи неприязного ставлення до дитини чи батьків; неприпустимість постійних претензій чи докорів на адресу будь-кого з членів сім'ї; узгодження з батьками виховних впливів на дитину; надання психолого-педагогічної допомоги» [276, с. 66].

В цілому, діяльність соціального педагога полягає не тільки у врегулюванні конфліктних ситуацій, але і в наданні учасникам психолого-педагогічної допомоги з елементами психодіагностики, консультування і психотерапевтичної роботи.

2). *Надання необхідної консультативної психолого-педагогічної допомоги членам організації, їх батькам та групам близького оточення.* Соціально-педагогічне консультування в практиці роботи соціального педагога проявляється у кваліфікованій допомозі особам, які мають різні проблеми, з метою їх соціалізації, відновлення і оптимізації їх соціальних функцій, вироблення соціальних норм життєдіяльності, спілкування [285, с. 107]. Здійснюючи консультування, соціальний педагог, водночас, виконує функції і психолога, і юриста, і соціального менеджера, оскільки соціально-педагогічне консультування включає елементи інших напрямів консультативної діяльності. Одним із найбільш популярних методів роботи соціального педагога є психологічне консультування. Воно передбачає надання психологічної допомоги у вирішенні особистісних, дитячо-батьківських, подружніх та інших проблем психологічного характеру.

Психологічне консультування можна визначити як безпосередню роботу з людьми, спрямовану на вирішення різного типу психологічних проблем, пов'язаних з труднощами в міжособистісних стосунках, де основним засобом впливу є певним чином побудована бесіда [276, с. 62].

У межах компетенції соціального педагога і здійснення професійного консультування членів громадських дитячих та молодіжних організацій, метою якого є активізація процесу формування психологічної готовності підлітка, молодої людини до професійного самовизначення, шляхом правильної оцінки власних природних здібностей і нахилів, цілеспрямованого формування необхідних якостей, властивостей особистості.

При проведенні консультування соціальному педагогу необхідно дотримуватись принципів доброзичливого і безоцінювального ставлення до

клієнта, анонімності, розмежування особистісних і професійних відносин, орієнтації на норми і цінності клієнта, його включеності в процес консультування.

3). *Здійснення корекції соціальної поведінки і соціальних зв'язків членів організації.* Корекційно-виховна робота як система соціально-педагогічних заходів, спрямованих на виправлення (часткове чи повне) процесу і результату соціального розвитку і виховання дитини [228, с. 133], повинна бути невід'ємним компонентом і необхідною ланкою цілісного безперервного процесу виховання – у школі, сім'ї, позашкільному середовищі [167, с. 36]. Але, як зазначає Н.

Онищенко, переважна більшість педагогів, організаторів дитячих осередків, які забезпечують корекційну діяльність, не має відповідної психологічної підготовки, не володіє методикою діагностики, слабо орієнтується в питаннях перевиховання учнів [167, с. 126]. Всі ці компоненти включені до змісту професійної підготовки соціального педагога, який може здійснювати корекційно-виховну роботу в процесі безпосередньої співпраці з громадськими дитячими та молодіжними організаціями чи шляхом надання необхідної консультативної допомоги.

4). *Створення умов для розвитку творчого (участь членів організації у науковій, технічній, художній творчості, спортивній, суспільно-корисній діяльності, виявлення талантів, здібностей) і лідерського (ініціативність, самостійність, відповідальність, комунікативність, креативність) потенціалу членів організації.* Виявлення в членів організації лідерських якостей, формування в них організаторських вмінь є однією з нагальних проблем у процесі функціонування дитячих та молодіжних організацій. Позитивним в цьому плані є досвід таких організацій як «Пласт», «СПОК», «Екологічна варта», в яких організовуються і проводяться спеціальні заняття, тренінги в рамках «школи лідерства». Наприклад, у «Школі вартового лідера» ВДС «Екологічна варта» систематично проводяться теоретичні та практичні заняття з методики організаторської роботи, де вивчаються теоретичні основи та принципи розвитку лідерства, здобуваються навички самоаналізу, здатність приймати відповідальні рішення, здійснювати роботу над собою з метою розвитку своєї особистості [157, с. 16].

Залучення до подібної діяльності інших організацій і їх членів цілком у компетенції соціального педагога, який у процесі взаємодії з різними громадськими дитячими та молодіжними організаціями може організовувати і проводити «школу лідера».

Роль соціального педагога полягає також у створенні ситуації (зовнішньої і внутрішньої), яка стимулюватиме виявлення лідерського потенціалу членів організації – т.зв. «поля лідерства» (за М. Рожковим). Конструювання поля лідерства передбачає:

- побудову оптимального стилю взаємовідносин в організації, з членами організації і лідером;
- організацію, конструювання ситуацій життєдіяльності організації, які сприяють максимальному виявленню лідерського потенціалу в максимальній кількості членів;
- створення обстановки співробітництва, співтворчості;

-використання варіантів і елементів методик колективних творчих справ і ділових ігор [213, с. 113].

5). *Сприяння соціально-педагогічному захисту прав членів організації.*

Важливим напрямом соціально-педагогічної допомоги в громадській організації є захист прав дітей та молоді – членів даної організації. Спираючись на мету соціально-педагогічного захисту дитинства у широкому значенні: створення державою і суспільством умов для розвитку і самореалізації кожної особистості як громадянина України, формування поколінь, здатних навчатися впродовж життя, створення і розвиток цінностей громадянського суспільства (Л. Волинець [37], Ю. Гапон [43], І. Зверєва [84], А. Капська [92], О. Караман [93], Г. Лактіонова [196], С. Толстоухова [250]), ми визначили мету соціально-педагогічного захисту на рівні громадської організації і сформулювали її як створення на базі організації умов для формування життєвої і соціальної компетентності членів, що передбачає розвиток і саморозвиток особистості дитини, підлітка, молодої людини на основі використання всіх її потенціалів.

Тому завдання соціального педагога полягають у:

–ознайомленні керівництва та інших членів організації з основними нормативно-правовими документами, в яких гарантується захист прав дітей та молоді;

–наданні консультативно-правової допомоги;

–сприянні підготовці членів організації до соціального самозахисту, тобто формування в них тих соціальних знань та вмінь, які забезпечать єдність соціального захисту і соціального самозахисту.

Як вказує Л. Яковлева, дитячі організації можуть і повинні виступати в якості гаранта соціальної захищеності дитини. Юнацький арбітраж, юридична консультація, правова інспекція – це ті форми роботи, які дитячі організації можуть використовувати для правового захисту своїх членів [291, с. 135].

На думку І. Ковчиної, основним результатом заходів по соціально-правовому захисту дітей повинно стати формування соціальної захищеності дітей, їх стійкого психологічного стану, що включає у себе впевненість у їх успішному майбутньому професійному самовизначенні, а також ефективну соціалізацію [103, с. 46].

В цілому, соціально-педагогічна допомога громадським дитячим та молодіжним організаціям ґрунтується на необхідності інтенсивного сприяння професійному самовизначенню та соціальній адаптації членів організації як важливим складовим процесу соціалізації особистості.

В основі професійного самовизначення та самореалізації в умовах громадської організації стоять такі фактори як: задоволення потреби в безпеці, впевненості в майбутньому; самоповага, позитивна Я-концепція; самопізнання, міра відкритості своєму досвіду переживань; знаходження свого сенсу життя; прагнення до задоволення когнітивних і естетичних потреб, потреби знати і розуміти; здатність до самоорганізації, саморегуляції [127, с. 51].

Під соціальною адаптацією ми розуміємо процес активного пристосування індивіда до умов соціального середовища, формування адекватної системи відносин із соціальними об'єктами, інтеграція особистості в соціальні групи,

діяльність щодо освоєння стабільних соціальних умов, прийняття норм і цінностей нового соціального середовища [17, с. 27].

В умовах громадських дитячих та молодіжних організацій цей процес може відбуватися цілеспрямовано та ефективно, що підкреслює необхідність і важливість співпраці соціального педагога з функціонуючими громадськими дитячими та молодіжними організаціями.

Четвертий напрям діяльності соціального педагога з громадськими дитячими та молодіжними організаціями ми визначили як **сприяння соціально-педагогічній діяльності громадської організації**. У дитячому і, особливо, молодіжному русі початку ХХІ століття дедалі помітнішою стає тенденція соціально-педагогічної спрямованості громадських організацій, тому даний напрям роботи соціального педагога є особливо актуальним і важливим. В рамках даного напрямку соціальний педагог виступає організатором роботи членів організації для надання соціальної допомоги різним категоріям населення. На думку дослідників дитячого руху (Р. Литвак, С. Тетерський, Є. Чепурних, А. Волохов) саме залучення членів дитячих організацій до соціально значимої діяльності дозволяє розвинути ініціативу дитини, підлітка, створити умови для самостійного включення в життя суспільства, навчити робити усвідомлений вибір [7].

Соціальна діяльність, яка проводиться сучасними дитячими та молодіжними організаціями різнопланова. Члени дитячих та молодіжних організацій надають соціальну допомогу, як правило, незахищеним верствам населення (громадянам похилого віку, пенсіонерам, людям із функціональними обмеженнями, одноліткам, що потрапили в біду). Помітне місце в соціальній роботі дитячих та молодіжних організацій займає також і матеріальна допомога. Молоді волонтери збирають речі, продукти для дітей-сиріт, інвалідів, пенсіонерів тощо. Діти допомагають самотнім і старим людям вирішувати побутові проблеми (купають продукти, виконують роботу по господарству, на присадибних ділянках). Молодіжні організації беруть шефство над будинками дитини, інтернатами, допомагають дитячим спортивним командам.

Члени громадських дитячих та молодіжних організацій беруть активну участь в організації дозвілля для дітей-сиріт, дітей із функціональними обмеженнями. Значна частина дитячих та молодіжних громадських структур займається організацією дозвілля дітей та молоді. При цьому культурно-масові заходи, як правило, носять тематичний характер (наприклад: з акцентом на профілактиці негативних явищ у молодіжному середовищі, підготовці юнаків до військової служби, пропаганді здорового способу життя, підтримці творчої молоді).

Природно, що така робота різних громадських організацій є досить різноманітною, що пов'язано з профілем організацій, місцевими особливостями, кадровим забезпеченням, можливостями та іншими чинниками. Тому важливим вбачається залучення в практику їх діяльності технологій волонтерської роботи.

Поняття «волонтерство» розглядається нами як добровільна робота на засадах неприбуткової діяльності, без заробітної плати, спрямована на добробут і процвітання спільнот та суспільства в цілому [229, с. 46].

Громадські дитячі та молодіжні організації мають великий потенціал у здійсненні волонтерської діяльності. Це зумовлено як історичними традиціями, так і актуальними потребами сьогодення. Історичний аналіз показує, що і дитячо-юнацькі товариства, які активно діяли в 20-30-ті роки ХХ століття на західноукраїнських землях, і піонерська організація в СРСР займалися різними видами волонтерської роботи: насамперед, благодійною шефською допомогою нужденним категоріям населення. Яскравим прикладом, в даному випадку, може слугувати тимурівський рух. В наш час, коли на перший план в суспільній свідомості вийшла прагматична ідеологія, з кожним роком все гостріше відчувається нівелювання таких понять як милосердя, доброчинність, альтруїзм. Саме ці поняття лежать в основі волонтерської діяльності, необхідність здійснення якої зумовлюється соціально-економічною нестабільністю нашої держави.

Значення громадських дитячих та молодіжних організацій як суб'єкта цієї діяльності підкреслюється, зокрема, у «Загальнодержавній програмі підтримки молоді на 2004-2008 роки», де вказується про підтримку трудових та волонтерських загонів громадських дитячих та молодіжних організацій, «діяльність яких спрямована на реставрацію та відновлення пам'яток історії, культури та архітектури, меморіальних комплексів, пам'ятників військової та трудової слави, допомогу соціально незахищеним верствам населення» [79].

Як приклад, наводимо діяльність Всеукраїнської молодіжної громадської організації «СПОК», у якій активно застосовуються технології волонтерської роботи: з числа членів організації створюються волонтерські загони, які надають цілеспрямовану допомогу, реалізують соціальні програми (наприклад: «Діди Морози волонтери. Різдвяна казка»); під час традиційного збору-походу дитячих та молодіжних громадських організацій та волонтерських загонів «Козацькими шляхами» підводяться підсумки волонтерської діяльності за рік, проводяться навчальні тренінги, відбувається обмін досвідом соціальної роботи, презентація нових соціальних програм. У 2005 році організація «СПОК» протягом літа реалізувала програму «Проведення Всеукраїнської школи волонтерів в умовах літніх наметових таборів».

На нашу думку, основним напрямом волонтерської діяльності членів дитячої і молодіжної організації є надання соціальних послуг незахищеним категоріям населення. Змістом такої діяльності, згідно «Положення про волонтерську діяльність у сфері надання соціальних послуг» (від 10.12.2003 р.), може бути: придбання і доставка медикаментів, продовольчих, промислових та господарських товарів, книг, газет, журналів, гарячих обідів; приготування їжі, годування; допомога у проведенні заходів особистої гігієни; прибирання приміщення, прання білизни; обробіток присадибних ділянок; виконання ремонтних робіт; відвідування хворих у стаціонарних медичних закладах; читання художньої літератури, преси, написання листів; організація дозвілля тощо [193].

Важливою є також участь волонтерів дитячих і молодіжних організацій у широкомасштабних акціях, святах, реалізації соціальних програм (фестиваль творчості дітей-інвалідів «Повіримо у себе», збір-похід «Молодь – за здоровий

спосіб життя»).

На наш погляд, запровадження технологій волонтерської роботи в практику соціально-педагогічної діяльності громадських дитячих та молодіжних організацій є одним із пріоритетних завдань соціального педагога. Ефективність їх використання залежить від дотримання наступних умов:

- у громадських дитячих і молодіжних організаціях будуть визначені і осмислені поняття «волонтер», «волонтерська робота»;
- будуть визначені напрями і форми роботи волонтерів;
- відбуватиметься координування процесу навчання та розвитку волонтерів;
- відбуватиметься постійна підтримка та контроль волонтерської діяльності;
- буде розроблена система заохочень волонтерів.

Наступним, **п'ятим напрямом** діяльності соціального педагога з громадськими дитячими та молодіжними організаціями ми вбачаємо **надання допомоги керівництву організації у створенні і реалізації спеціальних програм і проектів**. Діяльність сучасних громадських дитячих та молодіжних організацій, здебільшого, побудована на створенні та здійсненні довго- та короткострокових програм різної спрямованості. Тому пошук фінансів для їх реалізації є одним із головних і проблемних напрямів діяльності організації. Іншими словами, сучасні громадські дитячі та молодіжні організації змушені опановувати і здійснювати фандрайзинг (fund – ресурси, фінансування, raise – знаходження, збір) – діяльність, спрямовану на пошук фінансування для реалізації неприбуткових (які не мають за мету отримання прибутку) програм та проектів [119, с. 4]. Успішність здійснення фандрайзингу як цілеспрямованої, спланованої і безперервної діяльності, для забезпечення організації ресурсами, залежить від вміння складати проект програми, вміння налагоджувати контакти з потенційними партнерами та організаціями і фондами, які можуть профінансувати даний проект. У компетенції соціального педагога – надання консультативної методичної допомоги керівництву організації щодо основних вимог до написання проекту, його оформлення, умов подання тощо. Необхідною є і безпосередня участь соціального педагога у складанні та реалізації програм, оскільки вони повинні відповідати змістові загальнодержавних програм та спрямовуватися на розв'язання конкретних соціальних проблем. Особливо актуальною є ця умова при державному фінансуванні програми. З 2003 року ефективним механізмом розподілу бюджетних коштів є Конкурс проектів програм, розроблених громадськими організаціями щодо дітей, молоді, жінок і сім'ї, який проводиться Міністерством у справах сім'ї, молоді і спорту. Зокрема, у 2007 році було профінансовано (11,5 млн. гривень) 163 (з 315 поданих на конкурс) проекти програм 83 дитячих та молодіжних громадських організацій [107]. Подібні конкурси проводяться і на обласному, районному та міському рівні. Колегія Міністерства щороку визначає перелік пріоритетних соціальних проблем, на розв'язання яких мають бути спрямовані проекти програм громадських організацій. Основними з них є такі:

- соціальний захист дітей та молоді, які перебувають у складних життєвих ситуаціях;
- сприяння зайнятості молоді;

- формування здорового способу життя дітей та молоді;
- формування світогляду, підтримка творчих ініціатив дітей та молоді;
- формування лідерських якостей та правової культури дітей і молоді;
- зміцнення інституту сім'ї, сприяння покращенню демографічної ситуації;
- інтеграція української молоді до європейської та світової молодіжної спільноти [107].

Оскільки професійна діяльність соціального педагога спрямована саме на вирішення більшості з перерахованих проблем, то методична, консультативна соціально-педагогічна допомога в розробці проекту програми є необхідною умовою її актуальності і результативності.

Шостим напрямом діяльності соціального педагога з громадськими дитячими та молодіжними організаціями ми визначаємо **налагодження взаємодії дитячих та молодіжних організацій з іншими соціальними інститутами, адміністративними органами**. У рамках цього напрямку ми виділили два основні напрямки: ініціювання створення та підтримка діяльності організацій за місцем роботи соціального педагога (наприклад, у навчально-виховних закладах); координування діяльності дитячих, молодіжних та інших громадських організацій, державних закладів та установ.

У контексті першого напрямку особливо актуальним є здійснення соціально-педагогічної діяльності у загальноосвітній школі, оскільки сучасна школа не лише перестала бути основною базою функціонування громадських дитячих та молодіжних організацій, а й взагалі втрачає конструктивні зв'язки з сучасним дитячим та молодіжним рухом. Сміливо можна стверджувати, що школа від такого розриву втратила навіть більше, ніж дитячі та молодіжні організації. Все більше науковців вказують, що сучасна школа із освітньо-виховного поступово перетворюється в освітній заклад. Виховний процес у сучасній школі здійснюється в переважній більшості стихійно, ніким не регулюється [93].

А тому в сучасній педагогічній науці вже як інноваційні сприймаються думки про необхідність посилення уваги на виховну систему школи, щоб в школі як повноцінному соціальному інституті не лише закладався фундамент знань, світоглядних позицій, але й реалізовувався індивідуальний, творчий і лідерський потенціал учнів. Мова йде про оптимізацію, а дуже часто про відновлення соціально-виховної роботи в загальноосвітніх закладах, орієнтованої на розвиток соціальної спрямованості особистості учнів, їх включення в різні трудові, спортивно-оздоровчі, дозвіллеві справи, формування сприятливого мікроклімату для учнів у школі, сім'ї, відкритому соціумі.

Однією з умов ефективності цього процесу і є розвиток взаємодії школи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями. Тобто на сьогодні знову склалася ситуація, яку в 20-их рр. ХХ століття український педагог І.

Соколянський охарактеризував, що «школа і дитячий рух повинні шукати одне одного» [233, с. 18]. Така взаємодія ґрунтується на взаємозв'язку спільного й специфічного в діяльності школи й громадських організацій. Зокрема, спільність виявляється в меті (розвиток особистості дитини), суб'єкті виховання (молодь, школярі), часових і просторових характеристиках діяльності. Сприятливими для взаємодії виступають і сутнісні ознаки дитячих та молодіжних громадських

організацій (професійність організаторів, варіативно-програмний підхід тощо). Таким чином, взаємодія загальноосвітньої школи і громадської дитячої чи молодіжної організації – це організація, узгодження та взаємообумовленість їх дій як рівноправних партнерів, спрямованих на досягнення спільної мети, ефективну реалізацію специфічних виховних можливостей кожного суб'єкта взаємодії. Л. Алієва пропонує наступну структуру подібної взаємодії:

- організація зв'язків, контактів, які призводять до збагачення результатів педагогічної діяльності;

- організація відносин, спілкування людей різного статусу, віку, досвіду в основі яких – добровільність, спільність інтересів, рівність, корисність;

- організація входження всіх структур в навколишній соціум і освоєння його спільними зусиллями суб'єктів [5, с. 88].

При такому підході можна досягти вирішення таких існуючих протиріч: між потребами і інтересами кожного учня та можливостями для їх задоволення; між намаганням учня бути активним суб'єктом навчально-виховного процесу і дійсним становищем учня; між необхідністю єдності позицій школи, сім'ї, громадськості і фактичною відсутністю такої єдності; між виховними можливостями соціального середовища і невмінням їх використовувати.

В Україні найбільш перспективно виглядають дві моделі взаємодії дитячих та молодіжних організацій і загальноосвітньої школи. У рамках першої моделі школа як державний освітній заклад і громадські дитячі та молодіжні організації будують відносини як рівні партнери на основі договору, угоди. Взаємодія рівних виховних суб'єктів може реалізовуватись у різноманітних формах, насамперед, на основі реалізації спільних програм (освітніх, соціальних, культурологічних, природоохоронних тощо). При цьому школа добровільно вибирає партнера в особі громадської організації, виходячи з принципів демократизації і гуманізації освітнього процесу. Позитивний вплив на соціально-виховну систему школи в результаті такої взаємодії визначається динамізмом, демократизмом, автономністю дитячих та молодіжних громадських організацій, чітко вираженою їх специфікою, а також можливістю школи мати кількох партнерів, не прив'язуючи себе до якоїсь однієї організації, орієнтуючись на принцип доцільності.

Можливим є і створення на базі школи осередків всеукраїнських або регіональних (міських, районних, обласних) організацій, членами яких є учні даної школи. Наприклад, поширеними в школах є осередки ФДО (СПО) України, а також осередки Всеукраїнського учнівського творчого об'єднання «КРОКС», Всеукраїнської дитячої спілки «Екологічна варта»; серед регіональних цінним є досвід діяльності Асоціації дитячих організацій Ставищенського району Київської області «Крона». Це учнівська громадська організація, створена в 1999 році, яка на добровільних засадах об'єднує шкільні дитячі організації та товариства навчально-виховних закладів району [169, с. 10.].

Друга модель полягає у налагодженні відносин державного освітнього закладу і дитячої чи молодіжної громадської структури як взаємодії суб'єктів соціально-виховної системи школи, на засадах демократизму, громадськості, самоуправління. Слід констатувати, що в сучасній школі досить поширеною є

практика створення і функціонування різноманітних учнівських громадських структур (органи учнівського самоуправління, профільні самодіяльні об'єднання, тимчасові об'єднання для підготовки і проведення різних суспільно-корисних заходів та ін.). Найбільш перспективно в цьому плані виглядає функціонування в загальноосвітніх закладах самобутніх учнівських громадських організацій (зі статутом, програмами діяльності, фіксованим членством тощо) як органічної складової соціально-виховної роботи школи. Роль і місце такої організації в школі, її авторитет в очах учнів, педагогів, батьків є важливим показником ефективності і результативності виховної системи загальноосвітнього закладу [227, с. 404].

На нашу думку, заслуговує на увагу досвід Російської Федерації, де ця проблема поставлена на загальнодержавному рівні. Зокрема, Міністерством освіти Росії видані «Методичні рекомендації про розширення діяльності дитячих та молодіжних об'єднань в освітніх закладах», де вказується, що «розвиток взаємодії з дитячими та молодіжними громадськими організаціями є однією з умов ефективності практики освітніх закладів різного типу» [138, с. 340]. На керівників освітніх закладів покладається завдання створення умов для такої взаємодії, роботи організацій в стінах освітніх закладів в позаурочний і позашкільний час, сприяння розширенню варіативно-програмного підходу до їх діяльності, при якому дитина має можливість вибирати об'єднання за інтересами, переходити з одного об'єднання до іншого [138, с. 341].

В Україні протягом останніх років теж активно налагоджується процес взаємодії загальноосвітніх закладів і громадських організацій. Зокрема, дослідниця НСОУ «Пласт» Ю. Жданович, виділяє такі сучасні форми взаємодії «Пласту» зі школою: надання адміністрацією школи приміщення для занять з дітьми, а також для проведення інших заходів, семінарів, вишколів тощо; проведення спільних заходів; за згодою шкільної адміністрації пластуни беруть активну участь у підготовці й проведенні виховних заходів для школярів; учителі виступають у якості інструкторів з певних ділянок вмілостей для виховників «Пласту»; для вчителів шкіл проводяться семінари по ознайомленню з пластовою методикою виховання, яку потім вчителі застосовують на практиці; практика чергування пластунів по школі (в ЗОШ №4 м. Львова) [75, с. 144]. Але в загальноукраїнському масштабі подібні приклади швидше спорадичність, ніж закономірність.

Тому налагодження взаємодії загальноосвітніх закладів і громадських дитячих та молодіжних організацій, створення системи соціально-виховної роботи в школах в рамках учнівських організацій можливе лише під компетентним керівництвом, підготовленого до даного виду діяльності спеціаліста. Таким спеціалістом ми вбачаємо соціального педагога. До проблеми змісту і напрямів роботи соціального педагога у загальноосвітній школі зверталось чимало науковців (Л. Артюшкіна [11], О. Василенко [240], Ю. Василькова [32], А. Малько [240], В. Созонов [230], В. Сорочинська [237], В. Шульга [288] та ін.), але напрям взаємодії з громадськими організаціями, учнівськими об'єднаннями фактично не розроблений. Зокрема, така діяльність передбачає, здебільшого, лише «налагодження контактів з

представниками... громадських об'єднань, організацій різних типів, в яких необхідно представляти інтереси вихованців і випускників віком до 16 років» [11, с. 61]. В. Шульга, називаючи громадські організації одним із суб'єктів соціально-педагогічної діяльності в мікрорайоні навчального закладу, вказує, що соціальний педагог має взаємодіяти з громадськими організаціями спортивного, військово-патріотичного, екологічного молодіжного та іншого профілю діяльності [288, с. 7]. Але ні напрями, ні форми такої взаємодії В. Шульга не розкриває.

На практиці шкільна соціальна педагогіка зводиться до соціальної роботи в школі і концентрується на наданні допомоги проблемним дітям, жертвам несприятливих умов соціалізації або соціально-психологічному захисті, а робота з обдарованими учнями, формування лідерських якостей, активної громадянської позиції тощо, залишається на другому плані.

Виходячи з вищенаведеного аналізу, ми вважаємо, що до посадових обов'язків соціального педагога школи повинна входити також і робота з громадськими дитячими та молодіжними організаціями.

Можна сформулювати такі основні напрями цієї сфери діяльності соціального педагога:

- інформування учнів, вчителів про ті організації, які існують в Україні, даному регіоні, населеному пункті;
- налагодження взаємодії громадських дитячих та молодіжних організацій із керівництвом та учнями школи для реалізації програм, проведення спільних заходів тощо;
- допомога у створенні шкільної організації;
- допомога в програмуванні діяльності учнівських організацій;
- навчання активу цих організацій;
- педагогічний аналіз заходів, які організуються, проводяться зусиллями організації;
- забезпечення постійної взаємодії шкільної організації з адміністрацією школи, батьківським комітетом тощо.

Як зазначає Н. Лавриченко, «взаємодія школи з дитячими та юнацькими організаціями має й повинна стати одним з провідних напрямів її організаційної діяльності у сфері педагогічного керівництва соціалізацією юнацтва» [120, с. 318]. Соціальний педагог школи має професійний потенціал для налагодження такої взаємодії.

Подібним чином організовується робота соціального педагога позашкільних навчально-виховних закладів. Соціальний педагог може успішно виконувати функції методиста по роботі з громадськими дитячими та молодіжними організаціями та об'єднаннями при Будинку для дітей та юнацтва, надаючи методичну та практичну допомогу організаціям, які функціонують на базі цього закладу.

Далі розглянемо другий напрямок налагодження взаємодії дитячих та молодіжних організацій з іншими соціальними інститутами, адміністративними органами – *координування діяльності дитячих, молодіжних та інших громадських організацій, державних закладів та установ*. В умовах розгалуження мережі громадських дитячих та молодіжних організацій постає проблема їх

взаємодії в межах одного міста, району чи області. На сьогодні склалася ситуація, коли одним організаціям фактично нічого не відомо про діяльність інших організацій дітей і молоді, які діють в тому ж регіоні; коли організації, що реалізують подібні проекти не координують своєї діяльності, не взаємодіють між собою. Звичайно, налагодження взаємодії між дитячими та молодіжними організаціями, що діють в регіоні, в першу чергу в компетенції відповідних органів місцевої влади. Але соціальний педагог, який працює в мікрорайоні, теж відіграє не останню роль в цьому процесі. Як працівник ЦСССДМ, відділу чи служби у справах молоді і спорту тощо, соціальний педагог повинен:

- володіти інформацією про кількість, чисельність, напрями діяльності громадських дитячих та молодіжних організацій, що діють в даному регіоні;
- залучати представників організацій до участі в органах молодіжного громадського самоврядування (молодіжні ради за місцем проживання молоді; молодіжні парламенти; рада представників громадських молодіжних організацій регіонів, студентські ради і т. д.);
- сприяти встановленню необхідного двостороннього зв'язку органів державної влади з громадськими дитячими та молодіжними організаціями (шляхом організації зустрічей керівників регіонів з представниками дитячих та молодіжних організацій, включення представників молодіжних організацій у дорадчі органи при органах державної влади на місцях, організації виступів молодіжних лідерів, активістів у засобах масової інформації, забезпечення участі керівників областей, регіонів, міст у заходах, що проводяться громадськими дитячими та молодіжними організаціями);
- координувати діяльність різних громадських дитячих та молодіжних організацій та інших закладів, установ для проведення спільних заходів, реалізації спільних програм і проектів, в першу чергу соціально-педагогічної спрямованості.

Налагодження такої взаємодії є необхідним у кількох аспектах. По перше – це охоплення більшого контингенту дітей, підлітків та молоді в процесі спільної діяльності. По друге – спільне фінансування і кадрове забезпечення проектів програм сприятиме більш ефективній і якісній реалізації цих проектів. По третє – взаємодія між різними організаціями інтенсифікує процес обміну досвідом, запозичення інноваційних форм і методів роботи з різними категоріями дітей та молоді.

У перспективі, саме соціальний педагог може обіймати посаду куратора чи координатора дитячого і молодіжного руху при загальноосвітньому або позашкільному закладі, управлінні (відділі) освіти, комітеті (відділі, службі) у справах сім'ї, молоді та спорту тощо, яка в останні роки активно впроваджується в ряді областей України. В цілому, ми визначаємо координаційну діяльність як пріоритетну в плані співпраці соціального педагога з громадськими дитячими та молодіжними організаціями, виділяючи такі основні напрямки:

- здійснення зв'язку адміністрації міста, району чи області з громадськими дитячими та молодіжними організаціями та об'єднаннями, які діють в регіоні;
- в межах компетенції здійснення координації діяльності різних державних і громадських структур в інтересах дітей, підлітків і молоді;

- представлення інтересів і захист прав громадських дитячих та молодіжних організацій в органах місцевого самоврядування;
- створення умов для взаємодії різних дитячих та молодіжних організацій та об'єднань, надання їм організаційної, правової, інформаційної і методичної допомоги;
- сприяння реалізації цілей і завдань, які передбачені статутами цих організацій;
- сприяння створенню нових організацій, оновленню змісту і форм діяльності існуючих організацій;
- забезпечення умов для широкого інформування громадськості, і, особливо, підростаючого покоління, про діяльність дитячих та молодіжних організацій в регіоні;
- проведення роботи по підготовці лідерів та активістів дитячих та молодіжних організацій, підготовці і навчанню кадрів для роботи з дитячими та молодіжними організаціями.

Останнім, **сьомим напрямом** діяльності соціального педагога з громадськими дитячими та молодіжними організаціями ми визначили **сприяння формуванню колективу організації**. Соціально-педагогічна наука розглядає принцип колективності як одну з організаційних основ соціального виховання (А. Мудрик). Сучасне трактування цього принципу передбачає, що соціальне виховання, яке здійснюється в колективах різного типу, дає підростаючій людині досвід життя в суспільстві, досвід взаємодії з оточуючими, може створювати умови для позитивно спрямованих самопізнання, самовизначення, самореалізації і самоствердження, а в цілому – для набуття досвіду адаптації і обособлення в суспільстві. А. Мудрик визначає колектив як формалізовану соціально-психологічну контактну групу людей, яка функціонує в рамках тієї або іншої організації [154, с. 119].

Про рівень розвитку колективу в дитячій та молодіжній організації можуть свідчити: самостійне висунення суспільно значущих цілей і досягнення їх на основі самоврядування; мобільність при виконанні колективних справ і доручень, прагнення до вирішення складніших завдань, активна участь кожного члена організації в їх розв'язанні; відповідальність за колективну справу; бажання членів організації бути разом, задоволення від спілкування, життєрадісність, бадьорість, зібраність, почуття гумору, вміння належним чином вирішувати конфліктні ситуації, готовність долати труднощі, виконувати відповідальні доручення; товариські взаємини, уважність один до одного, готовність допомогти слабшому, поважання гідності кожного, здатність до порозуміння без сварок і образ.

Професійна компетентність соціального педагога дозволяє надавати методичну допомогу керівництву організації чи безпосередньо сприяти формуванню та згуртуванню колективу членів організації шляхом:

- включення членів організації до цілепокладання, до спільної діяльності;
- допомоги у виробленні та прийнятті єдиних установок, системи єдиних вимог, виражених у правилах, законах, традиціях організації;
- формування громадської думки щодо загальнолюдських цінностей;

–створення ситуацій, які коректують взаємовідносини дітей у колективі з наданням їм допомоги в самопізнанні і самореалізації;

–створення та координації діяльності органів самоврядування.

Важливим фактором згуртування колективу є наявність в організації дієвого самоуправління. В педагогіці під дитячим самоуправлінням розуміють участь дітей в управлінні і керівництві справами свого колективу. М. Рожков визначає дитяче самоуправління як демократичну форму організації колективу дітей, яка забезпечує розвиток їх самостійності в прийнятті і реалізації рішень для досягнення групових цілей [213, с. 9].

Т. Сущенко під дитячим самоуправлінням розуміє самостійну організацію дітьми їх колективної життєдіяльності: планування колективних творчих справ і комфортних взаємовідносин, їх виконання і оцінка [252, с. 79].

Функціонально органи самоуправління в організації сприяють консолідації членів організації, створенню спільних цінностей, традицій, проведенню спільних справ, під час яких кожний член колективу може виконувати різні ролі: від рядового учасника до організатора справи. Це стимулює самоосвіту і самовиховання, формує установку на подолання труднощів, які виникають у процесі підготовки і проведення колективних справ. Крім того, самоуправління – це реальна можливість для ділового співробітництва дітей, підлітків, молоді та дорослих, лідерів і всього колективу. Основою цього співробітництва є спільна участь у практичних справах, взаємна повага, вимогливість і відповідальність.

Разом з тим, розвинуте самоуправління сприяє створенню в організації стійкого «поля самореалізації», під яким російські дослідники А. Волохов та М. Рожков розуміють наявність можливостей для дітей реалізувати свої особисті соціально-значимі інтереси і потреби, які надає їм дитяча громадська організація в процесі організації спільної діяльності, розширення сфери спілкування, формування рефлексивної позиції. Соціальний педагог у цьому плані сприяє організації, конструюванню ситуацій життєдіяльності організації, які сприяють максимальному вияву індивідуального (особистісного) потенціалу в якнайбільшій кількості членів організації; оптимізації стилю взаємовідносин між членами організації, між різними організаціями, їх лідерами та представниками; створенню в організації обстановки співробітництва, взаєморозуміння, взаємодії [213, с. 83-84].

На практиці це означає наділення членів організації реальними правами і обов'язками, переконання їх в тому, що крім них ці обов'язки ніхто виконати не зможе, що їх якісне виконання залежить від винахідливості і дружньої взаємодії членів організації, а сама колективна справа має величезне значення. За такого підходу самоуправління для організації є природною потребою і необхідністю [253, с. 100].

Соціально-педагогічну роботу по розвитку самоуправління в громадських дитячих та молодіжних організаціях необхідно проводити на основі таких принципів як: принцип соціально значимої домінанти (мобілізація колективу навколо основної цілі); принцип єдності і оптимального поєднання колективних і особистих інтересів дитини (забезпечення несуперечності цілей всіх актуальним цілям кожного); принцип динамічності і варіативності структури органів

самоуправління (структура органів самоуправління повинна бути опосередкована цілями діяльності членів організації, зміст яких постійно змінюється в залежності від стратегічних і тактичних завдань, які ставляться перед колективом); принцип інтеграції і диференціації педагогічного управління і самоуправління (стосунки дорослих і дітей повинні будуватися на основі співробітництва, взаємної відповідальності і взаємодовіри) [213, с. 41-42].

Як зазначає Т. Сущенко, «самоуправління зможе стати реальною справою лише за однієї умови: розумному поєднанні самодіяльності дітей з мудрим керівництвом дорослих» [253, с. 103].

Здійснюючи роботу по формуванню дитячого колективу соціальний педагог має враховувати дві характерні тенденції, які відіграють важливу роль у вихованні: по-перше – прагнення особистості до самоствердження, до визнання і поваги з боку інших, вираження свого «Я» в якості автономного суб'єкту в колективі; по-друге – прагнення особистості до досягнення психологічної спільності з іншими, до спільної діяльності і спільних досягнень. Тому соціальний педагог повинен сприяти як розвитку мотивів єднання і спільності членів організації, так і створенню умов для реалізації індивідуальності та творчої самобутності кожної особистості. Адже ініціатива, творча позиція особистості, посилення самостійності і самоуправління дітей, ціннісний зміст їх спільної діяльності є індикаторами соціально-виховного потенціалу колективу.

Виходячи з характеристики зазначених напрямів моделі професійної діяльності соціального педагога з громадськими дитячими та молодіжними організаціями, можна стверджувати, що загалом робота соціального педагога з громадськими дитячими та молодіжними організаціями спрямована на надання їх діяльності соціально-педагогічного змісту, створення оптимальних умов соціалізації особистості в процесі функціонування сучасної громадської організації.

Не зупиняючись на аналізі підходів щодо трактування поняття «соціалізація» у науковій літературі, в рамках нашого дослідження відзначимо, що процес соціалізації особистості в громадських дитячих та молодіжних організаціях досліджується у працях А. Волохова [281], С. Дибби [65], Р. Литвак [129], Ю. Поліщука [192], Т. Пташко [201], М. Рожкова [213], О. Чепурних [281] та ін.

Зокрема, О. Чепурних та А. Волохов розуміють під соціалізацією особистості в громадській організації – діалектичний процес набуття досвіду соціальних відносин та засвоєння нових соціальних ролей, який відбувається в сферах діяльності, спілкування і самопізнання шляхом пізнання, засвоєння, збагачення і передачі особистістю досвіду соціальної взаємодії дітей і дорослих [281].

С. Діба, досліджуючи процес соціалізації особистості в скаутських організаціях, виокремлює комплекс педагогічних умов, завдяки яким відбувається соціалізація молоді на гуманістичних та демократичних принципах, а саме :

– соціально-педагогічні (залучення скаутів до соціально значущої діяльності з метою їх включення в систему суспільних відносин, формування системи морально-духовних цінностей, засвоєння соціального досвіду, навчання соціальних форм спілкування та поведінки);

– психолого-педагогічні (цілеспрямована робота педагогів щодо вивчення індивідуальних особливостей розвитку кожної дитини та створення адекватних віку та можливостям дітей програм індивідуального та соціального розвитку, стимулювання самовиховання);

– організаційно-педагогічні (співпраця з державними установами та освітньо-виховними закладами з метою координації дій та розроблення спільних програм; підготовка педагогічних кадрів на спеціальних курсах, семінарах) [65, с. 10].

Ю. Поліщук, обґрунтовуючи сутність соціально-педагогічної діяльності сучасних молодіжних громадських об'єднань, визначає соціалізацію як «двобічний процес, який включає в себе як інтеріоризацію індивідом морально-етичних цінностей спілки молоді шляхом увіходження в діяльність спілки, в систему її міжособистісних відносин і взаємозв'язків, так і процес активної участі індивіда у соціально-педагогічній діяльності, ідентифікацію себе з молодіжною організацією» [192, с. 99].

Реалізація даного завдання можлива при перетворенні молодіжної, і в тому числі дитячої, громадської організації на відповідно організовану «соціально-педагогічну систему». Під соціально-педагогічною системою громадського молодіжного об'єднання Ю. Поліщук розуміє «формалізовану соціально-психологічну контактну групу молодих людей, котра функціонує в рамках організованої структури і продукує виховні та соціалізуючі впливи» [192, с. 189]. Її компонентами мають бути: вихідна концепція діяльності спілки, тобто її мета, а також чітко виражена соціально-педагогічна спрямованість діяльності; суб'єкти зазначеної діяльності (члени спілки і колектив спілки); організація функціонування і діяльності колективу спілки молоді, які сприяють інтеграції усіх компонентів в єдине ціле, а також інноваційний режим розвитку [192, с. 183].

Умовами трансформації громадської організації в соціально-педагогічну систему виступають: інтеріоризація всіма членами організації накресленої перспективи, на реалізацію якої має бути спрямована колективна діяльність; максимальна опора на принцип взаємодоповнення і взаємозбагачення; вдосконалення структури діяльності організації за рахунок включення до неї різних за своїм змістом і характером видів та інтеграція їх в єдину діяльність колективу; вихід за межі традиційних інтересів і потреб організації, включення їх членів у діяльність, спрямовану на вдосконалення зовнішнього соціального і природного середовищ, на вирішення завдань створення в Україні громадянського суспільства [192, с. 197-198].

Подібним чином розроблена і модель сучасної дитячої організації, яку Р. Литвак розглядає «не тільки як виховуюче формування, а як цілісний соціально-педагогічний організм, функціонування якого забезпечує гуманістичний розвиток особистості» [127, с. 161].

Отже, зрозуміло, що саме соціальний педагог у своїй професійній діяльності має сприяти виведенню сучасних громадських дитячих та молодіжних організацій на рівень функціонування в ролі соціально-педагогічної системи з пріоритетністю соціально значущої і суспільно корисної діяльності, оптимальним поєднанням особистісних і колективних інтересів, активною взаємодією цієї системи з оточуючим соціумом. Такий підхід і складає концептуальну основу розробленої

нами моделі професійної діяльності соціального педагога з громадськими дитячими та молодіжними організаціями. Орієнтуючись на дану модель, ми визначили та обґрунтували компоненти, критерії, показники та рівні готовності майбутніх соціальних педагогів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями, які будуть розглянуті у підрозділі 1.3.

1.3. Стан готовності майбутніх соціальних педагогів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями

Дослідження стану та перспектив підготовки майбутніх соціальних педагогів до професійної діяльності з громадськими дитячими та молодіжними організаціями передбачає визначення рівня готовності студентів до цієї діяльності та аналіз факторів, які впливають на її формування у процесі вузівської підготовки.

Проведенню нами експериментального визначення початкового стану готовності студентів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями передувала теоретична і практична підготовка, яку ми визначили як підготовчий етап дослідження. Його метою стала науково-теоретична і методична підготовка до проведення констатувального та формувального етапів експериментального дослідження. При цьому були визначені такі завдання як:

- опрацювання філософської, соціологічної, психолого-педагогічної літератури з проблематики дослідження;
- аналіз досвіду роботи осередків громадських дитячих та молодіжних організацій;
- складання програми констатувального етапу експерименту;
- проведення пілотажного дослідження.

Реалізація даних завдань забезпечувалась застосуванням різних наукових методів. За допомогою методу вивчення наукової і методичної літератури (порівняльно-співставний, логічний, ретроспективний) було проведено теоретичний аналіз філософської, соціологічної, психолого-педагогічної літератури по проблемі дослідження та виявлено основні компоненти професійної готовності соціального педагога до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями і розроблено концепцію дослідження, в основу якої покладені наукові надбання М. Галагузової [242], О. Дубасенюк [72], І. Зверєвої [84; 85], А. Капської [92; 259], Р. Литвак [127], Л. Міщик [144; 145], В. Поліщук [189], В. Сластьоніна [226], О. Сорочинської [236], С. Харченка [275; 277] та ін.

Використання методів бесіди та інтерв'ю було необхідним і ефективним при вивченні досвіду діяльності громадських дитячих та молодіжних організацій. Зокрема, у процесі дослідження нами було опитано керівників та лідерів таких громадських дитячих та молодіжних організацій різного рівня (всеукраїнських, обласних, міських, сільських):

- Всеукраїнська молодіжна громадська організація «СПОК»,
- Всеукраїнська молодіжна громадська організація «Молодіжний колорит»,
- Всеукраїнське дитяче творче об'єднання «КРОКС»,

- Федерація дитячих організацій (Спілка піонерських організацій) України (Сумський осередок),
- Ніжинський осередок всеукраїнської молодіжної громадської організації «Українська студентська спілка»,
- Ніжинський осередок всеукраїнської молодіжної громадської організації «Українська соціал-демократична молодь»,
- Чернігівська обласна молодіжна громадська організація «Наше покоління»
- Чернігівська міська молодіжна громадська організація «Апельсин»,
- Ніжинська міська молодіжна громадська організація «НМО»,
- Ніжинська міська молодіжна громадська організація «Інтелектуальний клуб «Кліо»,
- Чернігівська міська молодіжна громадська організація «КІМ»,
- Ніжинська міська молодіжна громадська організація «Посконія»,
- Ніжинська міська дитяча організація «Юнь Ніжина»,
- Учнівська дитячо-юнацька організація «Живчик» (с. Стольне, Менський район, Чернігівська область).

Респондентам пропонувалося дати відповіді на такі питання:

- З якими соціальними інститутами взаємодіє, співпрацює Ваша громадська організація?
- З якими основними труднощами і проблемами стикається Ваша організація на сучасному етапі?
- Які знання необхідно мати фахівцю для роботи з сучасними громадськими дитячими та молодіжними організаціями?
- Які особистісні і професійні якості необхідні фахівцю для роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями?

Результати опитування дозволили скласти професійний портрет фахівця, який працює в сучасній громадській організації, що, в свою чергу, сприяло визначенню системи знань, умінь та навичок, необхідних соціальному педагогу для успішної роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями.

Метод наукового спостереження використовувався як допоміжний при вивченні досвіду діяльності громадських дитячих та молодіжних організацій, для визначення соціально-педагогічних засад їх роботи.

За результатами проведеної роботи було сформовано теоретико-методологічну основу нашого дослідження, розроблено модель професійної діяльності соціального педагога з громадськими дитячими та молодіжними організаціями, яка була охарактеризована у підрозділі 1.2.

Разом з тим на основі одержаних результатів було складено програму констатувального і формувального етапів експериментального дослідження, визначено методику його проведення, розроблено відповідний методологічний інструментарій.

Пристаючи до характеристики констатувального етапу експериментального дослідження необхідно, насамперед, проаналізувати сутність понять «професійна готовність соціального педагога», «готовність до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями», охарактеризувати

основні структурні компоненти професійної готовності.

Науково-теоретичний аналіз філософської, соціологічної, психолого-педагогічної літератури по проблемі дослідження показує значну увагу до питань професійно-педагогічної підготовки студентів, у тому числі і соціальних педагогів. Педагогічна наука має вагомі здобутки у вивченні проблеми готовності до педагогічної діяльності. Зокрема, вивчені та розроблені теоретичні та практичні основи проблеми формування особистості педагога (Ф. Гоноболін, Н. Кузьміна, В. Сластьонін, О. Щербаков), розглянуто умови та можливості професійного становлення (Є. Клімов, Т. Кудрявцев), визначено структуру педагогічних здібностей (Ф. Гоноболін, В. Крутецький, Н. Левітов, В. Сластьонін).

Сучасні наукові дослідження, пов'язані з професійною підготовкою соціальних педагогів (О. Безпалько [19], Ю. Галагузова [42], І. Зверева [84], А. Капська [239], Л. Міщик [144; 145], В. Оржеховська [168], С. Пашенко [179], В. Поліщук [189], Л. Пундик [202], С. Харченко [275] та інші), в основному, ґрунтуються на вищезгаданих професійно-педагогічних концепціях підготовки студентів. Як зазначає Ю. Галагузова, система професійної підготовки соціальних педагогів є різновидом педагогічної системи, оскільки має всі ознаки, притаманні такій системі (є основою теоретичного осмислення і побудови педагогічної діяльності; включає визначену сукупність взаємопов'язаних засобів, методів і процесів, які необхідні для створення організованого і цілеспрямованого педагогічного впливу на формування особистості; забезпечує виконання ціннісно-сміслових, нормативних, технологічних і процесуально-результативних функцій педагогічної діяльності; сприяє досягненню поставлених цілей розвитку людини) [42].

Безперечно, такий підхід є обґрунтованим і оптимально-раціональним за умови, що при цьому враховується специфіка професійної діяльності соціальних педагогів: мета і завдання, об'єкт, функції, сфери і напрями соціально-педагогічної діяльності. В цьому ж ракурсі варто визначити поняття «готовність майбутніх соціальних педагогів до професійної діяльності» і, як його складову, – «готовність до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями».

Відзначимо, що у психологічній і педагогічній науці немає єдиного підходу щодо розгляду явища готовності до професійної діяльності. Науковці визначають готовність до діяльності як «якість особистості» (М. Дьяченко, А. Кандилович, А. Сазонов та ін.), як «стан особистості перед початком діяльності» (К. Дурай-Новакова, В. Крутецький, Н. Левітов, Д. Узнадзе та ін.), як «наявність певних здібностей» (Б. Ананьєв, С. Рубінштейн, В. Сластьонін та ін.). Незважаючи на різноманітність підходів до розуміння категорії «готовність», більшість дослідників розглядають її як первинну, фундаментальну умову для успішного виконання будь-якої діяльності людини. Готовність до діяльності розвивається на основі засвоєння загальних та професійних знань, формування вмінь та навичок, удосконалення сформованих професійно важливих якостей особистості. Важливою умовою формування готовності до будь-якої діяльності є і наявність відповідних якостей, в першу чергу схильностей та здібностей особистості до майбутньої діяльності. Відповідно, готовність до того чи іншого виду діяльності досягається в ході моральної, психологічної, професійної та фізичної підготовки,

є результатом всебічного особистісного розвитку особистості з урахуванням вимог, обумовлених особливостями діяльності, професії.

Згідно даних К. Дурай-Новакової, поняття «професійна готовність» увійшло в педагогічну науку в 70-их роках ХХ ст. В аналізі проблеми професійної готовності до педагогічної діяльності, дослідниця вказує на те, що ядром формування готовності виступає позитивне ставлення студентів до майбутньої професії, стійкі мотиви діяльності, наявність професійно-значимих якостей особистості, засвоєння сукупності професійно-педагогічних знань, оволодіння педагогічними вміннями та ефективно застосування їх на практиці. Професійна готовність учителя, з точки зору К. Дурай-Новакової, виступає у вигляді тривалого стійкого психічного стану, а також як особистісна якість [130, с. 150].

На сьогодні дослідниками (О. Абдулліна [1], А. Алексюк [3], І. Богданова [24], О. Дубасенюк [72], Н. Кічук [96], Н. Кузьміна [139], З. Курлянд [180], А. Ліненко [125], О. Мороз [153], В. Сластьонін [226], О. Цокур [280], В. Шадріков [284], В. Якунін [292] та ін.) доведено, що саме стан готовності особистості до виконання професійно-педагогічної діяльності забезпечує не тільки її ефективність, але й можливість подальшого вдосконалення; виділено такі прояви готовності, як позитивне ставлення до праці вчителя, певний рівень оволодіння педагогічними знаннями, вміннями і навичками, самостійність у розв'язанні педагогічних завдань, розвиток педагогічних здібностей, сформованість моральних рис і т. ін.; розроблено критерії та показники готовності, на основі яких встановлені рівні підготовленості студентів до професійної діяльності.

Зокрема, М. Дьяченко та Л. Кандибович [74], розглядаючи готовність як професійно важливу якість і стійку особистісну характеристику, включають до її структури такі компоненти: мотиваційний (позитивне ставлення до професії, інтерес до неї та інші стійкі професійні мотиви); орієнтаційний (знання та уявлення про особливості та умови діяльності, вимоги до особистості); операційний (розвиток здібностей та оволодіння прийомами професійної діяльності, необхідними знаннями, вміннями та навичками, процесами аналізу, синтезу, порівняння і т. ін.); вольовий (самоконтроль, вміння управляти діями); оцінний (самооцінка своєї професійної підготовки, відповідність процесу розв'язання задач оптимальним зразкам). На основі цього М. Дьяченко та Л.

Кандибович визначають «готовність» як особливий психічний стан, якісне новоутворення у структурі особистості майбутнього спеціаліста на певному рівні його розвитку, що виявляється як вибіркова активність на стадіях підготовки, включення і виконання професійної діяльності.

В. Сластьонін готовність до педагогічної діяльності визначає як особливий психічний стан, як наявність у суб'єкта образу структури певної дії і постійної спрямованості свідомості на її виконання. Професійна готовність учителя до педагогічної діяльності постає як складний синтез взаємозв'язаних компонентів:

- психологічна готовність, тобто сформована спрямованість на педагогічну діяльність, настанова на роботу в школі, наявність інтересу до предмета та потреба в самоосвіті в цій галузі, розвиток професійного мислення;
- науково-теоретична – наявність необхідних суспільно-політичних, психолого-педагогічних і спеціальних знань;

- практична – сформованість професійних знань, умінь і навичок;
- психофізіологічна – передумови для оволодіння педагогічною діяльністю з певної спеціальності, сформованість професійно значимих особистісних якостей;
- фізична готовність – відповідність стану здоров'я і фізичного розвитку до вимог педагогічної діяльності [255, с. 5-6].

Стійке поєднання і високий рівень реалізації означених компонентів створює внутрішні ознаки сформованої професійної готовності педагога.

На думку Г. Троцько, найбільш повне визначення готовності до педагогічної діяльності дає Л. Кадченко, яка розуміє під готовністю складне особистісне утворення, що забезпечує високі результати педагогічної роботи і включає в себе професійно-моральні погляди та переконання, професійну спрямованість психічних процесів, професійні знання, уміння, навички, настроєність на педагогічну працю, здатність до подолання труднощів, самоаналіз результатів цієї праці, потребу в професійному самовдосконаленні [263, с. 24].

Близькими для розуміння проблеми готовності до соціально-педагогічної діяльності є і дослідження, пов'язані з питаннями підготовки фахівців до виховної позакласної та позашкільної роботи (І. Бех [22], Н. Заверико [78], І. Казанжи [90], О. Отич [171], Л. Пундик [202], Т. Сущенко [251], Г. Троцько [263], Г. Шах [286] та ін). Адже специфіка виховної роботи в деяких аспектах перекликається зі специфікою соціально-педагогічної діяльності (проводиться в позанавчальний час, використовуються різноманітні форми і методи роботи з урахуванням інтересів і потреб дітей тощо). Г. Троцько визначає готовність до виховної роботи як «цілісне утворення особистості, яке виявляється у наявності певних властивостей, якостей особистості вихователя, його знань, умінь, навичок, які забезпечують успішну реалізацію виховної діяльності» [263, с. 26]. Відповідно, нею виділені наступні компоненти готовності: мотиваційний, морально-орієнтаційний, змістовно-операційний, емоційно-вольовий, психофізично-оціночний.

Важливим для нашого дослідження є розгляд поняття «професійної готовності» в контексті сучасних підходів щодо проблеми підготовки вчителів до роботи з дитячими об'єднаннями (Б. Ковбас [101], С. Харченко [277]). Б. Ковбас розглядає поняття «готовність до взаємодії виховників і членів дитячих об'єднань», визначаючи його як інтегральну якість, в якій органічно поєднуються теоретичний, практичний та мотиваційно-ціннісний компоненти. Її сформованість ґрунтується на системі знань про окремі аспекти діяльності дитячих самодіяльних об'єднань, усвідомленні соціальної значущості та виховного потенціалу об'єднань, засвоєнні методики вивчення дитячих об'єднань, врахування специфіки діяльності; на психофізіологічній здатності до педагогічної взаємодії, збагаченні досвіду емоційно-ціннісного ставлення у творчій діяльності, зміцненні суспільно значущих мотивів педагогічної діяльності [101, с. 44].

Що стосується проблеми професійної підготовки соціального педагога, то Ю. Галагузова пропонує розглядати її в контексті поняття «соціальна освіта», яке розуміється як професійна підготовка спеціалістів для роботи в соціальній сфері. За Ю. Галагузовою, професійна підготовка соціальних педагогів є складовою частиною соціальної освіти, має багаторівневий і багатоаспектний характер і є процесом і результатом формування, шляхом засвоєння системи знань, умінь та

навичок, готовності до професійної діяльності в сфері соціального виховання і навчання, соціального захисту, підтримки, корекції і реабілітації дітей, які знаходяться у важкій життєвій ситуації [42].

Поняття «формування» у даному дослідженні ми розглядаємо в рамках педагогічної діяльності, педагогічного керівництва розвитком студента як особистості і визначаємо як оформлення досягнутого у певний період навчання на конкретному етапі підготовки студентів рівня особистісного розвитку, рівня знань, умінь, досвіду професійної діяльності. Тобто, формування готовності студентів до професійної діяльності є і процесом, і результатом розвитку особистості, що означає її становлення, набуття сукупності стійких властивостей та якостей.

Розглянуті теоретичні конструкти і взаємозв'язки готовності до професійно-педагогічної діяльності дали підставу для уточнення власного підходу у визначенні готовності і підготовки майбутніх соціальних педагогів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями.

Формування готовності майбутніх соціальних педагогів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями визначається нами як процес і результат:

усвідомлення суспільного й особистісного значення соціально-педагогічної діяльності з громадськими дитячими та молодіжними організаціями, становлення суб'єктності майбутнього соціального педагога на основі формування в нього потреби у професійному та особистісному саморозвитку;

теоретико-методичної підготовки – засвоєння системи методологічних, науково-теоретичних, практичних знань, необхідних для ефективної роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями, розвиток творчого мислення і формування продуктивних способів пізнавальної діяльності;

формування професійних умінь, оволодіння технологіями соціально-педагогічної діяльності, важливими для професійної роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями.

Відповідно, **готовність соціальних педагогів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями** розглядається нами як результат професійно-педагогічної підготовки, як інтегральне багаторівневе динамічне утворення, структура якого обіймає *мотиваційно-особистісний, науково-теоретичний, операційно-дієвий* компоненти, що виявляються і реалізуються у цілісній системі взаємодії з громадськими дитячими та молодіжними організаціями.

Орієнтуючись на вказані структурні компоненти, які виступають як взаємопов'язані і взаємозумовлені складові професійної готовності фахівця, ми визначили критерії, за якими діагностуватиметься стан готовності майбутніх соціальних педагогів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями. Розглядаючи критерій як провідну сутнісну ознаку, яка повинна відображати закономірності процесу становлення особистості соціального педагога, пов'язані зі специфікою його професійної діяльності, нами було виділено мотиваційно-особистісний, науково-теоретичний та операційно-дієвий критерії готовності майбутніх соціальних педагогів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями.

За **мотиваційно-особистісним критерієм** визначається мотиваційно-особистісна готовність, яку ми розглядаємо як компонент загальної психологічної готовності до професійної діяльності, як фактор, що сприяє підвищенню ефективності діяльності, мобілізації сил при подоланні труднощів під впливом різних обставин, що робить діяльність суб'єктно значущою для фахівця. Разом з тим мотиваційно-особистісна готовність майбутніх соціальних педагогів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями є невід'ємною складовою загальної мотиваційної готовності студентів до соціально-педагогічної діяльності – як складного поєднання психічних особливостей та рис особистості, що складають основу установки майбутніх соціальних педагогів на усвідомлення функцій соціально-педагогічної діяльності, професійної позиції, оптимальних способів діяльності, співвідношення своїх можливостей з подоланням перешкод, які виникають при вирішенні професійних завдань і досягненням запланованих результатів.

На основі науково-теоретичного аналізу нами було виокремлено наступні показники мотиваційно-особистісного критерію визначення готовності майбутніх соціальних педагогів до роботи з дитячими та молодіжними громадських організаціями:

1. Професійний інтерес до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями:

- зацікавленість до роботи з різноманітними дитячими та молодіжними об'єднаннями;
- прагнення активізувати соціально-педагогічну спрямованість сучасних дитячих та молодіжних об'єднань;
- бажання у професійній діяльності співпрацювати з громадськими дитячими чи молодіжними організаціями.

2. Усвідомлення громадських дитячих та молодіжних організацій як важливого інституту соціалізації:

- розгляд сучасних громадських дитячих та молодіжних організацій як соціального інституту, як фактору соціалізації підростаючого покоління;
- визнання ефективності соціального становлення особистості в умовах громадської організації;
- бачення соціально-виховного потенціалу сучасних громадських дитячих та молодіжних організацій і шляхів його реалізації.

3. Спрямованість на взаємодію з членами дитячих та молодіжних організацій:

- бажання допомагати та працювати з громадсько- та соціально активними дітьми, підлітками, молоддю;
- стійкий інтерес до роботи з дитячим чи молодіжним колективом, групою за інтересами тощо;
- цікавість до організації та реалізації спільних програм, проектів, суспільно-корисних заходів.

4. Можливість самореалізації в даній сфері соціально-педагогічної діяльності:

- відчуття особистого потенціалу для активізації дитячого чи молодіжного руху в регіоні, місті, мікрорайоні, надання йому соціально-педагогічної спрямованості;

- бажання проявити власні здібності, уміння у процесі професійної діяльності з громадськими дитячими чи молодіжними організаціями;

- усвідомлення перспектив професійного самоствердження і зростання через співпрацю з громадськими дитячими та молодіжними організаціями.

5. Потреба у професійній підготовці до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями:

- усвідомлення актуальності і важливості в сучасних умовах соціально-педагогічної діяльності з громадськими дитячими та молодіжними організаціями;

- потреба оволодіння знаннями, уміннями та навичками, що дозволять ефективно працювати з громадськими дитячими чи молодіжними організаціями;

- визнання необхідності формування готовності студентів до роботи з громадськими дитячими чи молодіжними організаціями в структурі професійної підготовки соціальних педагогів.

На нашу думку, діагностика за визначеними показниками є достатньою для констатації готовності студентів-майбутніх соціальних педагогів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями за мотиваційно-особистісним критерієм.

За **науково-теоретичним критерієм** ми визначаємо науково-теоретичну готовність, яка розуміється як наявність необхідної базової системи знань, визначеної навчальними програмами (загальні, спеціальні, професійні знання). Безперечно, для успішного та ефективного здійснення професійної діяльності в будь-якій інституції соціально-педагогічної сфери, в тому числі і в громадських дитячих та молодіжних організаціях, соціальний педагог має оперувати різносторонніми знаннями. Як вказує Л. Пундик, професійна підготовка соціального педагога, який працює з дитячо-молодіжною організацією, повинна охоплювати знання про:

- особистість (дитини чи молодої людини), її фізичний, духовний і соціальний розвиток, нормальну поведінку і відхилення від такої;

- об'єднання і групи людей (сім'я, мала група, шкільний колектив, колектив позашкільного закладу, дитячо-молодіжної організації, групи однолітків та ін.);

- систему установ, які надають допомогу дитині, молоді;

- основи теорії, методики та окремих технологій роботи з різними категоріями клієнтів у різних умовах;

- соціально-правові і соціально-економічні засади діяльності соціального педагога та діяльності дитячо-молодіжних організацій в Україні;

- методи управління і планування професійної та науково-дослідної діяльності в соціально-педагогічній сфері [203, с. 267].

Тому соціальному педагогу важливо опанувати знаннями в галузі таких дисциплін як: загальної, соціальної і корекційної педагогіки, загальної, вікової та соціальної психології, соціології, культурології, дозвіллезнавства, педагогіки творчості, конфліктології. Необхідні знання основних закономірностей становлення особистості, основ теорії, методики та окремих технологій роботи з

різними категоріями клієнтів у різних умовах, особливостей та методів соціально адаптаційної, корекційної та реабілітаційної роботи в різних соціумах. Зазначене коло загально-професійних знань в структурі науково-теоретичної готовності майбутніх соціальних педагогів до здійснення професійної діяльності доповнюється спеціальними професійними знаннями, необхідними для соціально-педагогічної діяльності з громадськими дитячими та молодіжними організаціями. В даному дослідженні ми акцентуємо увагу саме на системі спеціальних професійних знань, першочергово необхідних для успішної роботи соціального педагога з громадськими дитячими та молодіжними організаціями. Зокрема, нами було виокремлено:

1. *Знання історії зародження, становлення і розвитку дитячого та молодіжного руху в Україні та світі:*

- знання основних етапів історії дитячого та молодіжного руху;
- знання причин, передумов, основних тенденцій створення громадських об'єднань для дітей та молоді в попередні історичні періоди;
- знання про діяльність дитячих та молодіжних об'єднань минулого та їх вплив на формування сучасного організованого дитячого та молодіжного руху.

2. *Знання організаційно-правових основ створення та функціонування громадських дитячих та молодіжних організацій:*

- знання про організаційні, нормативно-правові аспекти заснування громадської дитячої та молодіжної організації;
- знання про особливості формування, тенденції і закономірності розвитку громадських дитячих та молодіжних організацій на території України в сучасних умовах;
- знання про основні джерела та механізми фінансово-ресурсного забезпечення сучасних громадських дитячих та молодіжних організацій в Україні.

3. *Знання структурних характеристик громадської дитячої та молодіжної організації:*

- знання про мету, завдання, принципи діяльності сучасних громадських дитячих та молодіжних організацій;
- знання про структуру організації, особливості вікового та територіального поділу в громадських дитячих та молодіжних організаціях;
- орієнтування в символіці, атрибутиці, традиціях, ритуалах громадських дитячих та молодіжних організацій.

4. *Знання про педагогічні основи діяльності громадських дитячих та молодіжних організацій:*

- знання про зміст діяльності, основні програми, форми та методи роботи з членами громадської організації;
- знання про виховний педагогічний потенціал сучасних громадських дитячих та молодіжних організацій,
- знання про основні шляхи реалізації виховних можливостей громадських дитячих та молодіжних організацій в сучасних умовах.

5. *Знання про соціально-педагогічні аспекти діяльності громадських дитячих та молодіжних організацій:*

- знання про місце і роль громадських дитячих та молодіжних організацій на сучасному етапі як важливого інституту соціалізації підрастаючого покоління;
- знання про види і форми взаємодії громадських дитячих та молодіжних організацій з іншими соціальними інститутами (загальноосвітніми та позашкільними закладами, соціальними службами, органами державної влади та місцевого самоврядування);
- знання про основні напрями і форми соціально-спрямованої діяльності громадських дитячих та молодіжних організацій;
- знання про напрями та зміст діяльності соціального педагога з громадськими дитячими та молодіжними організаціями та об'єднаннями.

Як бачимо, вказаний перелік професійних знань соціального педагога має, в основному, інтегрований міждисциплінарний характер, що дає змогу розглядати їх як показники науково-теоретичного критерію готовності студентів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями.

За **операційно-дієвим критерієм** визначається операційно-дієва готовність, яка передбачає наявність сформованих професійних умінь та навичок. Серед професійних умінь, якими має володіти соціальний педагог, науковці виділяють:

- аналітичні, що передбачають теоретичний аналіз соціальних процесів, які негативно позначаються на становленні та розвитку дитини; моделювання подальшої спільної діяльності з метою запобігання утруднень соціально-педагогічного характеру на основі виокремлення проблеми;
- прогностичні, що передбачають варіанти вирішення проблем через включення дитини до спеціально організованої діяльності з урахуванням сутності утруднення. Прогностичні вміння передбачають здатність обґрунтовувати мету діяльності, формулювати завдання, відбирати зміст, методи та форми впливу, моделювати очікувані результати; враховувати можливі відхилення від визначеної мети, окреслювати етапи роботи, регламентувати час і планувати спільні дії;
- проєктивні, що передбачають визначення конкретного змісту діяльності на основі врахування мети і завдань, а також специфіки мотиваційної сфери дитини; врахування особистісних можливостей соціального педагога, рівня професійної компетентності та матеріальних умов; створення програми розвитку для окремої дитини;
- рефлексивні, що передбачають самоаналіз власної діяльності на кожному етапі, осмислення як позитивних результатів, так і причин утруднень;
- комунікативні, що відображають культуру міжособистісного спілкування і передбачають вміння встановлювати контакт, виділяти головне і другорядне в інформаційному потоці, вміння слухати і чути, створювати і розвивати позитивні стосунки, сприймати та адекватно інтерпретувати вербальну і невербальну поведінку дитини, проявляти толерантність і злагідливість [162; с. 9 - 10].

Серед умінь, які необхідні для ефективної педагогічної взаємодії з громадськими дитячими та молодіжними організаціями, С. Харченко виділяє наступні: гностичні, проєктувальні, конструктивні, організаторські, комунікативні [277, с. 135-136].

В рамках розробленої нами моделі професійної діяльності соціального педагога з громадськими дитячими та молодіжними організаціями, ми визначили ті професійні уміння та навички, оволодіння якими має першочергове значення для формування готовності студентів-майбутніх соціальних педагогів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями. Зокрема, нами було виділено наступні групи умінь:

Когнітивні уміння:

- уміння адекватно оцінювати та аналізувати сучасний стан дитячого та молодіжного руху;
- уміння прогнозувати розвиток організованого дитячо-молодіжного руху у конкретних місцевих умовах;
- уміння аналізувати та оцінювати досвід роботи громадських дитячих та молодіжних організацій, визначати характер та спрямованість їх діяльності;
- уміння здійснювати соціально-педагогічну діагностику членів громадської організації;
- уміння здійснювати профілактичну, консультативну, корекційну, реабілітаційну діяльність по відношенню до членів громадської організації, їх батьків та груп близького оточення.

Проективні уміння:

- уміння планувати діяльність громадської організації;
- уміння складати проекти програм, які реалізуються громадськими дитячими та молодіжними організаціями;
- уміння проектувати модель громадської організації та будувати алгоритм її створення і розвитку;
- уміння моделювати соціально-педагогічну спрямованість діяльності громадської дитячої та молодіжної організації.

Організаторські уміння:

- уміння сприяти залученню членів громадської організації до наукової, технічної, мистецької, спортивної діяльності, створюючи умови для розвитку лідерського і творчого потенціалу, професійного самовизначення;
- уміння організовувати суспільно-корисну діяльність, спрямовану на розвиток соціально-педагогічних ініціатив та соціальної активності членів громадської організації;
- уміння згуртовувати колектив громадської організації, здійснювати колективну діяльність;
- уміння координувати діяльність громадських дитячих та молодіжних організацій на рівні навчально-виховного закладу, мікрорайону, міста, району, області тощо.

Комунікативні уміння:

- уміння та навички психолого-педагогічного спілкування для стимулювання активності членів громадської організації;
- уміння взаємодіяти з колегами, керівництвом громадської організації, адміністрацією, працівниками інших закладів та установ, які співпрацюють з дитячими та молодіжними громадськими організаціями;

- уміння сприяти побудові оптимального стилю взаємовідносин у громадській організації, створенню обстановки співробітництва, співтворчості;
- уміння конструктивно регулювати протиріччя та конфлікти в середовищі громадської організації.

Саме ці групи професійних умінь соціального педагога і стали в даному дослідженні основними показниками операційно-дієвого критерію готовності майбутніх соціальних педагогів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями.

Залежно від ступеня прояву у студентів мотивів, знань, умінь та навичок відповідно до визначених компонентів, критеріїв та показників готовності ми виділили рівні готовності студентів-майбутніх соціальних педагогів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями:

- *низький* рівень (відсутність професійної спрямованості до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями);
- *середній* рівень (нестійка професійна спрямованість, визнання необхідності, але не володіння достатніми знаннями, уміннями і навичками соціально-педагогічної роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями);
- *достатній* рівень (чітко виражена професійна спрямованість, усвідомлення важливості, готовність самостійно організовувати професійну діяльність у сфері соціально-педагогічної роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями);
- *високий* рівень (здатність вирішувати складні завдання у професійній діяльності, компетентність, творчий підхід у роботі з громадськими дитячими та молодіжними організаціями).

Їх характеристика та шкала визначення рівня готовності студентів-майбутніх соціальних педагогів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями подані у табл. 1.1:

Таблиця 1.1

Характеристика рівнів готовності студентів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями

П О К а з н и к	Ріве нь ГОТ ОВН ОСТІ	Характеристика		
		Мотиваційно-особистісна готовність	Науково-теоретична готовність	Операційно-дієва готовність

к р и т е р і ю				
1-2	Н И З Б К И Й	У студента відсутня професійна спрямованість до соціально-педагогічної діяльності з громадськими дитячими та молодіжними організаціями; притаманна незацікавленість у взаємодії з сучасними громадськими об'єднаннями, неготовність особисто допомагати в перетворенні дитячих та молодіжних організацій на повноцінний соціально-виховний інститут	У студента наявні фрагментарні теоретико-методичні знання у даній галузі; має загальне уявлення про громадські дитячі та молодіжні організації та зміст соціально-педагогічної роботи з ними; слабо орієнтується в організаційному, нормативно-правовому, соціально-виховному аспектах функціонування сучасних громадських дитячих та молодіжних організацій	Соціально-педагогічні уміння студента сформовані безсистемно, не зорієнтовані на специфіку роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями; студент не може правильно аналізувати і прогнозувати розвиток організованого дитячого та молодіжного руху; не вміє планувати та проектувати, організовувати соціально-педагогічну діяльність як власну, так і об'єднання; не може здійснювати координаційну діяльність
2-3	с е р е д н і й	У студента наявна нестійка професійна спрямованість, визнає необхідність, але не володіє достатніми знаннями, уміннями і навичками професійної діяльності; невизначені професійно-ціннісні пріоритети та нестійка мотивація до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями; студент не прагне зрозуміти процеси і явища, які відбуваються у даній сфері	Комплекс сформованих знань та умінь у студентів цієї категорії наявний, але недостатній для успішної та ефективної діяльності з громадськими дитячими та молодіжними організаціями; знання про основні аспекти функціонування дитячих та молодіжних організацій безсистемні, вибіркові; наявні загальні уявлення про сутність соціально-педагогічної роботи з громадськими організаціями	Соціально-педагогічні уміння сформовані на репродуктивному рівні, частково у діях спостерігається стереотип, відчутні труднощі в аналізі та самоаналізі власної діяльності, функціонування громадської організації, організації різних видів соціально-педагогічної діяльності та залученню до неї членів об'єднання; студент частково володіє проєктивними уміннями, уміннями та навичками психолого-педагогічного спілкування; виконує координаційну функцію

3-4	ДОС ТАТ НІЙ	У студента чітко виражена професійна спрямованість, усвідомлює важливість соціально-педагогічної роботи з громадськими організаціями; виявляє інтерес і готовність самостійно організувати професійну діяльність; загальна мотивація до даного виду соціально-педагогічної діяльності є позитивною; визнає важливість і особисту потребу в професійній підготовці	Студент володіє досить міцними знаннями про діяльність громадських організацій як минулого, так і сучасних; розуміє їх важливість як ефективного інституту соціалізації; орієнтується в напрямках та змісті діяльності соціального педагога з сучасними громадськими дитячими та молодіжними організаціями	Для студента притаманне домінування репродуктивного характеру застосування наявних знань та умінь; уміє адекватно аналізувати та прогнозувати розвиток дитячого та молодіжного руху; володіє проєктивними та організаторськими вміннями для здійснення соціально-педагогічної роботи з громадськими організаціями; може сприяти налагодженню ефективної взаємодії між членами організаціями, різними соціальними інститутами
4-5	В И СО К И Й	У студента яскраво виражена соціально-педагогічна спрямованість до роботи в громадській сфері, притаманне розуміння необхідності активізації громадських дитячих та молодіжних організацій як об'єкту та суб'єкту соціально-педагогічної діяльності; притаманний стійкий інтерес до самореалізації у процесі соціально-педагогічної роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями	Студент має глибокі, міцні знання з історії та сучасного стану організованого дитячого та молодіжного руху; розуміє специфіку роботи соціального педагога з громадськими організаціями; бачить шляхи вирішення актуальних проблем у даній сфері соціально-педагогічної діяльності	Студент здатний вирішувати складні завдання у професійній діяльності, виявляє творчий підхід, оригінальність при вирішенні соціально-педагогічних завдань як теоретичного, так і практичного плану; має високий рівень соціальної креативності та здатність до постійного саморозвитку. Основні групи умінь та навичок роботи з громадськими організаціями сформовані у повній мірі

Визначення рівня початкового стану готовності студентів-майбутніх соціальних педагогів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями за мотиваційно-особистісним, науково-теоретичним та операційно-дієвим критеріями і стало метою констатувального етапу експериментального дослідження. Основними методами проведення якого виступили методи опитування та методи математичної статистики.

Для визначення рівня початкового стану готовності студентів-майбутніх соціальних педагогів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями були залучені студенти I курсу Ніжинського державного

університету імені Миколи Гоголя факультету психології та соціальної роботи, спеціальності «соціальна педагогіка; практична психологія» (статус експериментальної групи) та студенти I курсу Чернігівського державного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка психолого-педагогічного факультету спеціальності «соціальна педагогіка» (статус контрольної групи). Всього на констатувальному етапі база експериментального дослідження включала 505 осіб.

Рівень початкового стану готовності студентів, який визначався за трьома критеріями (мотиваційно-особистісний, науково-теоретичний, операційно-дієвий), поданий нами у вигляді середнього балу по кожному з показників критерію.

Середнє арифметичне ми визначили за формулою 1.1:

$$P=(x_1+x_2+x_3+):n \quad (1.1)$$

де P – середнє арифметичне,
x – числові значення критерію,
n – їх кількість.

Рівень мотиваційно-особистісної готовності студентів констатувався на основі використання методів самооцінки, анкетування, спостереження, бесіди. В табл. 1.2 представлені узагальнені результати за п'ятьма виділеними показниками мотиваційно-особистісного критерію готовності студентів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями:

Таблиця 1.2

Рівень мотиваційно-особистісної готовності студентів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями

Показники мотиваційно-особистісного критерію	Середній бал	
	ЕГ	КГ
Професійний інтерес до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями	2,31	2,45
Усвідомлення громадських дитячих та молодіжних організацій як важливого інституту соціалізації	2,17	1,94
Спрямованість на взаємодію з членами дитячих та молодіжних організацій	1,93	2,0
Можливість самореалізації в даній сфері соціально-педагогічної діяльності	2,37	2,14
Потреба у професійній підготовці до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями	1,77	1,82

Аналіз табличних даних показує, що найвище значення показника (2,37) у студентів експериментальної групи діагностується за показником – можливість самореалізації в даній сфері соціально-педагогічної діяльності, тоді як у студентів контрольної групи – за показником – професійний інтерес до роботи з

громадськими дитячими та молодіжними організаціями (2,45); найнижчі значення показника (1,77 та 1,82 відповідно) зафіксовані за показником – потреба у професійній підготовці до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями.

Рівень початкового стану сформованості науково-теоретичного та операційно-дієвого компонентів готовності ми визначали за допомогою методів опитування, аналізу результатів діяльності. З цією метою були розроблені анкети з переліком спеціальних знань та основних професійних умінь, необхідних соціальному педагогу для роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями (Додаток Б); а також сформульовані запитання та практичні завдання, які склали зміст контрольних робіт, тестових завдань, співбесід.

Отримані дані за показниками науково-теоретичного критерію представлені у табл. 1.3:

Таблиця 1.3

Рівень науково-теоретичної готовності студентів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями

Показники науково-теоретичного критерію	Середній бал	
	ЕГ	КГ
Знання історії зародження, становлення і розвитку дитячого та молодіжного руху в Україні та світі	1,33	1,36
Знання організаційно-правових основ створення та функціонування громадських дитячих та молодіжних організацій	1,26	1,25
Знання структурних характеристик громадської дитячої та молодіжної організації	1,49	1,45
Знання про педагогічні основи діяльності громадських дитячих та молодіжних організацій	1,38	1,41
Знання про соціально-педагогічні аспекти діяльності громадських дитячих та молодіжних організацій	1,26	1,29

Аналіз даних із табл. 1.3 показує, що найвище значення показника (1,49) у студентів експериментальної групи зафіксовано щодо знань структурних характеристик громадської дитячої та молодіжної організації (у студентів контрольної групи – відповідно 1,45); найнижчі значення показника у експериментальній та контрольній групах (1,26 та 1,25 відповідно) зафіксовані щодо знань організаційно-правових основ створення та функціонування громадських дитячих та молодіжних організацій.

Отримані дані за показниками операційно-дієвого критерію представлені у табл. 1.4:

Таблиця 1.4

Рівень операційно-дієвої готовності студентів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями

Показники науково-теоретичного критерію	Середній бал	
	ЕГ	КГ
Когнітивні уміння	1,22	1,31

Проективні уміння	1,15	1,21
Організаторські уміння	1,38	1,32
Комунікативні уміння	1,46	1,39

З табл. 1.4 ми бачимо, що найвище значення показника (1,46) у студентів експериментальної групи зафіксовано щодо наявності комунікативних умінь (у студентів контрольної групи – відповідно 1,39); найнижчі значення показника у експериментальній та контрольній групах (1,15 та 1,21 відповідно) зафіксовані щодо наявності проєктивних умінь.

Разом з тим результати констатувального експерименту дозволили узагальнити і визначити рівень готовності майбутніх соціальних педагогів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями на даному етапі дослідження за виділеними критеріями. Отримані дані показані у табл. 1.5:

Таблиця 1.5

**Розподіл студентів за рівнем готовності до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями
(у % до загальної кількості)**

Критерії	Рівні готовності							
	високий		достатній		середній		низький	
	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
мотиваційно-особистісний	–	–	14,5	16,4	51,4	37,7	34,1	45,9
науково-теоретичний	–	–	–	0,8	24,9	20,5	75,1	78,7
операційно-дієвий	–	–	–	–	18,8	16,8	81,2	83,2

На основі результатів із табл. 1.5 можна зробити порівняльний аналіз показників у експериментальній та контрольній групах, який ми відобразимо за допомогою діаграми (рис. 1.3):

Експериментальна група

1 – низький рівень; 2 – середній рівень;
3 – достатній рівень; 4 – високий рівень.

Контрольна група

1 – низький рівень; 2 – середній рівень;
3 – достатній рівень; 4 – високий рівень.

Рис. 1.3. Діаграма рівнів готовності студентів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями

Проаналізувавши результати, ми зробили висновок, що, незважаючи на сформованість у деяких студентів окремих компонентів готовності до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями на достатньому рівні, в

цілому рівень початкового стану готовності студентів як експериментальної так і контрольної груп є недостатнім для ефективної роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями. Констатацію низького рівня загальної готовності студента до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями ми проводили за умови, якщо хоча б за одним із визначених критеріїв діагностувався низький рівень (такі результати були виявлені у всіх студентів експериментальної та контрольної груп). Це підтверджує необхідність продовження нашого експерименту з визначеної проблеми.

Для статистичної ж обробки одержаних результатів – оцінки однорідності контрольної та експериментальної груп ми використали t-критерій Стьюдента, який визначається за формулою 1.2:

(1.2)

де t – показник t-критерія Стьюдента,

\bar{x}_1 та \bar{x}_2 – середнє значення першої та другої вибірок,

s_1^2 та s_2^2 – дисперсія,

n_1 та n_2 – кількість оцінок в першій та другій вибірках.

Дисперсія визначається за формулою 1.3:

(1.3)

де s^2 – дисперсія,

\bar{x} – квадрат відхилень окремих значень ознак від середньої арифметичної,

n – кількість ознак.

У формули ми підставляли вираховані кількісні показники готовності студентів експериментальної та контрольної груп за визначеними критеріями.

Отримане значення t-критерія Стьюдента ми порівнювали з табличним, при заданій імовірності допустимої помилки, рівної 0,01: якщо табличне значення $t_{\text{табл}}$ більше ніж отримане ($t_{\text{табл}} > t$), то обидві вибірки є однорідними, якщо менше – ($t_{\text{табл}} < t$), то експериментальна та контрольні групи не є однорідними.

З цією метою по кожному з критеріїв нами було сформульовано відповідні гіпотези.

Мотиваційно-особистісний критерій – гіпотеза H_{01} : імовірності досягнення студентами виділених рівнів готовності за мотиваційно-особистісним критерієм в експериментальній та контрольній групах рівні; гіпотеза H_{11} : імовірності досягнення студентами виділених рівнів готовності за мотиваційно-особистісним критерієм в експериментальній та контрольній групах не рівні.

За допомогою математичних розрахунків ми визначили середні значення показників мотиваційно-особистісного критерію в експериментальній та контрольній групах (відповідно: $\bar{x} = 2,1$ та $\bar{x} = 2,0$), дисперсію ($s^2 = 0,55$ та $s^2 = 0,59$) та провели розрахунки t-критерію Стьюдента за наведеною формулою:

(1.2)

За отриманими даними $t_{\text{табл}} > t_1 = 2,58 > 1,49$, а це вказує, що гіпотеза H_{11} відхилена і прийнята гіпотеза H_{01} . Тобто між студентами експериментальної та контрольної груп не існує статистично значущих відмінностей щодо досягнення мотиваційно-особистісної готовності на початок експерименту.

Науково-теоретичний критерій – гіпотеза H_{02} : імовірності досягнення студентами виділених рівнів готовності за науково-теоретичним критерієм в експериментальній та контрольній групах рівні; гіпотеза H_{12} : імовірності досягнення студентами виділених рівнів готовності за науково-теоретичним критерієм в експериментальній та контрольній групах не рівні.

За допомогою математичних розрахунків ми визначили середні значення показників науково-теоретичного критерію в експериментальній та контрольній групах (відповідно: $\bar{x} = 1,6$ та $\bar{x} = 1,5$), дисперсію ($s^2 = 0,23$ та $s^2 = 0,21$) та провели розрахунки t-критерію Стьюдента за наведеною формулою:

(1.2)

За отриманими даними $t_{\text{табл}} > t_1 = 2,58 > 2,32$, а це вказує, що гіпотеза H_{12} відхилена і прийнята гіпотеза H_{02} . Тобто між студентами експериментальної та контрольної груп не існує статистично значущих відмінностей щодо досягнення науково-теоретичної готовності на початок експерименту.

Операційно-дієвий критерій – гіпотеза H_{03} : імовірності досягнення студентами виділених рівнів готовності за операційно-дієвим критерієм в експериментальній та контрольній групах рівні; гіпотеза H_{13} : імовірності

досягнення студентами виділених рівнів готовності за операційно-дієвим критерієм в експериментальній та контрольній групах не рівні.

За допомогою математичних розрахунків ми визначили середні значення показників операційно-дієвого критерію в експериментальній та контрольній

групах (відповідно: $\bar{x} = 1,4$ та $\bar{x} = 1,5$), дисперсію ($s^2 = 0,23$ та $s^2 = 0,22$) та провели розрахунки t-критерію Стьюдента за наведеною формулою:

(1.2)

За отриманими даними $t_{\text{табл}} > t_1 = 2,58 > 2,36$, а це вказує, що гіпотеза H_{13} відхилена і прийнята гіпотеза H_{03} . Тобто між студентами експериментальної та контрольної груп не існує статистично значущих відмінностей щодо досягнення операційно-дієвої готовності на початок експерименту.

В цілому, слід визнати, що на констатувальному етапі експериментального дослідження між студентами експериментальної та контрольної груп не існує істотних відмінностей і вони знаходяться на одному рівні готовності до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями.

Результати констатувального експерименту показали, що рівень початкового стану готовності студентів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями є низьким. Це підтверджують і результати усного опитування студентів I курсу, згідно якого: 86 % опитаних не змогли назвати більше трьох дитячих чи молодіжних громадських організацій, 70 % ніколи не були членами дитячих чи молодіжних громадських організацій; 67 % мають досить невиразне уявлення про специфіку професійної діяльності з громадськими дитячими та молодіжними організаціями соціального педагога зокрема.

Отже, на основі отриманих результатів нами було складено програму формувального етапу експерименту, в основі якого лежить розробка, обґрунтування та реалізація системи формування готовності майбутніх соціальних педагогів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями в умовах вищого навчального закладу.

Висновки до першого розділу

Визначаючи основною проблемою нашого дослідження створення оптимальної системи формування готовності майбутніх соціальних педагогів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями, ми, насамперед, сформувавали науково-теоретичну та методичну базу даного дослідження.

Проаналізувавши та уточнивши такі термінологічні поняття як громадська організація, дитяча громадська організація, молодіжна громадська організація, дитячий та молодіжний рух, соціальний інститут, соціальне виховання, соціалізація; вивчивши досвід діяльності громадських організацій, ми визначили,

що на сучасному етапі громадські дитячі та молодіжні організації виступають як соціальний інститут зі сприятливими умовами для соціалізації підростаючого покоління. При цьому важливим є наявність та функціонування основних структурних елементів соціально-виховного інституту, а саме: сформульованість соціально спрямованої мети діяльності, конкретних функцій, що забезпечують досягнення такої мети, структурованість, система цінностей, норм, ідеалів, набір соціальних позицій і ролей.

Роль і місце громадських дитячих та молодіжних організацій в Україні, значення цього інституту соціалізації дітей, підлітків та молоді зумовлюються як давніми історичними традиціями (процес становлення і розвитку дитячого та молодіжного руху в Україні пройшов кілька історичних періодів), так і реаліями сьогодення, увагою з боку державних та громадських інституцій.

У сучасному організованому дитячому та молодіжному русі можна виділити наступні характерні особливості:

- формування нормативно-правової основи функціонування громадських дитячих та молодіжних організацій;
- розширення мережі громадських дитячих та молодіжних організацій;
- оновлення змісту, форм і методів роботи громадських дитячих та молодіжних організацій;
- пошук шляхів консолідації та координації діяльності громадських дитячих та молодіжних організацій;
- налагодження співпраці громадських дитячих та молодіжних організацій з органами державної влади по реалізації державної молодіжної політики;
- наявність актуальних проблем у сучасному дитячому та молодіжному русі.

Ми визначили, що сучасні громадські дитячі та молодіжні організації виступають як активний суб'єкт соціально-педагогічної діяльності (мають соціально спрямовані мету та завдання діяльності, сприяють соціальному захисту, соціальній адаптації та соціальному становленню своїх членів, реалізують соціально-педагогічні програми тощо), а тому мають бути і об'єктом як професійної діяльності, так і наукових досліджень в соціально-педагогічній сфері.

Одним із актуальних завдань соціально-педагогічної науки є розробка сучасної моделі громадської дитячої та молодіжної організації як ефективного соціовиховного і соціокультурного інституту та її реалізація у практиці діяльності існуючих громадських дитячих та молодіжних організацій, створення в них повноцінного виховного простору, який сприятиме формуванню системи ціннісних орієнтацій особистості, особистості здатної до самовизначення в соціумі. Це вказує на необхідності цілеспрямованої підготовки фахівців, а саме – соціальних педагогів, до роботи в цій сфері професійної діяльності.

Проаналізувавши професіограму соціального педагога, різні наукові концепції співпраці соціального педагога з дитячими та молодіжними об'єднаннями, практику діяльності сучасних громадських дитячих та молодіжних організацій, ми розробили модель професійної діяльності соціального педагога з громадськими дитячими та молодіжними організаціями, яка має такі складові: об'єкт діяльності (громадські дитячі та молодіжні організації); суб'єкт діяльності (соціальний педагог); мета діяльності (сприяння створенню та функціонуванню

громадських дитячих та молодіжних організацій та перетворенню їх на ефективний соціально-виховний інститут); функції соціального педагога (діагностична, прогностична, консультативна, захисна, профілактична, соціально-перетворювальна, організаційна); напрями роботи соціального педагога (проведення соціально-педагогічної діагностики; здійснення профілактичної діяльності; надання соціально-педагогічної допомоги членам організації; сприяння соціально-педагогічній діяльності громадської організації; надання допомоги керівництву організації у створенні і реалізації спеціальних програм і проєктів; налагодження взаємодії дитячих та молодіжних організацій з іншими соціальними інститутами, адміністративними органами; сприяння формуванню колективу в організації); зміст, форми та методи роботи, які визначені в рамках кожного з напрямів.

Розроблена модель становить у даному дослідженні одну з концептуальних ідей формування готовності майбутніх соціальних педагогів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями оскільки відповідає цілям та завданням соціально-педагогічної теорії та практики і є орієнтиром для ефективної підготовки фахівця до такого виду діяльності.

Готовність соціальних педагогів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями ми розглядаємо як результат професійно-педагогічної підготовки, як інтегральне багаторівневе динамічне утворення, структура якого обіймає мотиваційно-особистісний, науково-теоретичний, операційно-дієвий компоненти, що виявляються і реалізуються в цілісній системі взаємодії з громадськими дитячими та молодіжними організаціями.

З метою констатації реального стану готовності студентів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями розроблено і обґрунтовано критерії, показники та рівні професійної готовності соціального педагога до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями. За результатами констатувального експерименту виявлено низький рівень початкової готовності студентів як в експериментальній, так і в контрольній групах. Це підтверджує актуальність та необхідність проведення формувального етапу експериментального дослідження з окресленої проблеми.

РОЗДІЛ 2

СИСТЕМА ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО РОБОТИ З ГРОМАДСЬКИМИ ДИТЯЧИМИ ТА МОЛОДІЖНИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ

Теоретичними засадами побудови експериментальної системи формування готовності майбутніх соціальних педагогів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями виступили системно-цілісний, особистісно-діяльнісний, культурологічний, антропологічний, інтеграційний, методологічний

підходи; психолого-педагогічні концепції: взаємозв'язку педагогічної і соціально-педагогічної діяльності (С. Васильченко, М. Галагузова, А. Капська, Л. Мардахаєв, Л. Міщик, А. Мудрик), професійно-педагогічної підготовки (О. Абдулліна, О. Гонєєв, В. Сластьонін), концепції змісту, організаційних форм і технологій навчання у вузі (С. Архангельський, В. Беспалько, А. Вербицький, С. Харченко); дидактичні принципи, педагогічні умови; чинні вимоги до вищої освіти і якості підготовки фахівців в умовах освітніх реформ і процесу входження України в загальноєвропейський освітньо-науковий простір.

Ми намагалися врахувати сучасні тенденції реформування навчально-виховного процесу вищого навчального закладу на основі системного підходу до його універсалізації, фундаменталізації, гуманітаризації, демократизації, інтернаціоналізації, до використання творчих форм, методів і засобів, які активізують пізнавальну, в тому числі самостійну діяльність, до комплексного методичного забезпечення усього процесу підготовки, до оновлення навчальних програм курсів [57, с. 9]. Каталізатором інноваційних процесів у галузі вищої освіти, які стосуються як мотиваційних, змістових, процесуальних, так і інших структурно-системних компонентів освіти, виступає впровадження європейських стандартів вищої освіти в Україні у контексті вимог Болонської декларації 1999 року.

Розглядаючи процес формування готовності майбутніх соціальних педагогів із позицій системно-цілісного підходу, зазначимо, що термін «система» (від грец. *systema* — ціле) у науковій літературі тлумачиться як сукупність елементів, взаємопов'язаних між собою таким чином, що виникає визначена цілісність та єдність [295, с. 98]. Важливо, що системі притаманні інтегровані якості, які відсутні у самих елементів. Ефективність будь-якої системи залежить від її цілісності, системотворного взаємозв'язку елементів, єдності із зовнішнім середовищем. Відзначимо, що неодмінною приналежністю цілісних систем є компоненти, які у своїй єдності становлять структуру педагогічної системи.

Застосування системного підходу для аналізу та моделювання педагогічних явищ (В. Беспалько, Н. Кузьміна) дозволяє в рамках нашого дослідження трактувати систему як «сукупність взаємопов'язаних засобів, методів і прийомів, необхідних для створення організованого, цілеспрямованого й навмисного педагогічного впливу на формування особистості із заданими якостями» [100, с. 116].

Здійснюючи експериментальне дослідження, ми виходили з того, що навчальний процес у вищому навчальному закладі є педагогічною системою з такими структурними компонентами як мета навчання, зміст освіти, організаційні форми і методи навчання [275, с. 33]. Відповідно, процес формування готовності студентів-майбутніх соціальних педагогів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями ми розглядаємо як систему, що включає наступні структурні компоненти: цільовий; змістовий; процесуальний.

Схематичне зображення системи формування готовності майбутніх соціальних педагогів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями показано на рис. 2.1. Запровадження та перевірка дієвості даної системи здійснювались у ході формувального етапу експерименту. Його

результативність у цілому залежить від обґрунтування та реалізації організаційно-педагогічних умов забезпечення ефективності процесу формування готовності майбутніх соціальних педагогів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями.

Рис. 2.1 Система формування готовності майбутніх соціальних педагогів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями

2.1. Цільовий та змістовий компоненти системи формування готовності майбутніх соціальних педагогів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями

Приступаючи до характеристики структурних компонентів системи формування готовності майбутніх соціальних педагогів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями, першим розглянемо *цільовий компонент*, який ґрунтується на загальнонаукових підходах щодо мети освіти в цілому, цілей розвитку вищої освіти та цілей освітньо-професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів зокрема.

Зазначимо, що початок ХХІ століття характеризується підвищеною увагою світової спільноти до проблем вищої освіти. Наголос все більше робиться на якості освіти, універсальності підготовки випускника та його адаптованості до ринку праці, на особистісну орієнтованість навчального процесу, його інформатизацію, визначальну важливість освіти у забезпеченні сталого людського розвитку. Тому і сучасну мету освіти можна визначити як формування освіченої, гармонійно розвиненої особистості, здатної до постійного оновлення наукових знань, професійної мобільності та швидкої адаптації до змін в соціально-культурній сфері, організації праці в умовах ринкової економіки. Відповідно, основним змістом діяльності вищого навчального закладу повинно стати формування інноваційного освітньо-виховного середовища, що передбачає: зміну організації і змісту освіти з метою інтеграції у світовий освітній простір; оптимізацію кадрового забезпечення; комплексне вдосконалення професійної майстерності педагогів через опанування інноваційними і дослідно-експериментальними видами діяльності. Як зазначає Т. Фініков, сьогодення вимагає від держави і суспільства формування сильної освітньої політики, яка має розглядатися не окремо, а як один із найважливіших напрямів соціальної політики взагалі, і характеризуватися такими параметрами як: відповідність об'єктивним суспільним потребам і очікуванням; реалістичність (співвідношення цілей і ресурсного потенціалу їх реалізації); системність; пластичність (оперативність і гнучкість) [271, с. 165-166].

Україна, чітко визначивши орієнтир на входження в освітній і науковий простір Європи, здійснює модернізацію освітньої діяльності в контексті загальноєвропейських вимог, адже сьогодення освіта немислима без інтеграції освітньої діяльності у європейський і світовий інформаційний простір. Ще в 1993 році в Державній національній програмі «Освіта» («Україна ХХІ століття») були визначені стратегічні завдання реформування вищої освіти: перехід до гнучкої, динамічної ступеневої системи підготовки фахівців, яка дасть змогу задовольняти

РЕЗУЛЬТАТ

Сформованість готовності соціального педагога до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями

потреби і можливості особистості в здобутті певного освітнього та кваліфікаційного рівнів за бажаним напрямом відповідно до її здібностей; формування мережі вищих навчальних закладів, яка за освітніми рівнями, типами навчальних закладів, формами і термінами навчання, джерелами фінансування задовольняла б інтереси особи та потреби кожного регіону і держави в цілому; піднесення вищої освіти України на рівень досягнень розвинутих країн світу та її інтеграція в міжнародне науково-освітнє співавторство [62].

Пріоритетним стратегічним завданням її розвитку на сучасному етапі є приєднання до Болонського процесу як своєрідного руху освітніх національних систем до єдиних критеріїв і стандартів, які утверджуються у європейському просторі. Головною метою Болонського процесу є консолідація зусиль наукової та освітянської громадськості й урядів країн Європи для істотного підвищення конкурентноздатності європейської вищої освіти і науки у світовому вимірі, а також для підвищення ролі цієї системи у соціальних перетвореннях. Сучасна українська система вищої освіти, орієнтуючись на європейські стандарти, реалізує шість цілей Болонського процесу: уведення двоциклового навчання; запровадження кредитної системи; формування системи контролю якості освіти; розширення мобільності студентів і викладачів; забезпечення працевлаштування випускників; забезпечення привабливості європейської системи освіти.

У руслі сучасних вимог відбувається і процес формування системи підготовки соціальних педагогів в умовах вищого навчального закладу. Державним нормативним документом, в якому відображено цілі освітньо-професійної підготовки, предмет діяльності майбутнього соціального педагога, визначено головні функції та вимоги до фахівця, його місце в структурі господарства держави є освітньо-кваліфікаційна характеристика. У наукових дослідженнях [84; 144; 145; 189; 275] обґрунтовано системний, особистісно-діяльнісний, індивідуально-творчий підходи у процесі професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів: розроблено концепцію і модель підготовки соціальних педагогів в умовах неперервної освіти (в тому числі, і у вищому навчальному закладі), визначено основні організаційно-методичні й змістовно-процесуальні тенденції підготовки до соціально-педагогічної діяльності.

Погоджуючись з В. Поліщук, ми визначаємо професійну підготовку соціальних педагогів як процес і результат оволодіння цінностями соціально-педагогічної діяльності, професійно необхідними знаннями, вміннями і навичками, професійно важливими особистісними якостями, які є основою формування готовності до професійної соціально-педагогічної діяльності [189, с. 139].

Мета підготовки соціального педагога відповідає завданням фундаментальної соціально-педагогічної та соціально-психологічної освіти, її відповідності світовим стандартам професії та можливостям вибору оптимального варіанту підготовки соціального педагога з широким набором спеціалізацій, що пов'язано, у першу чергу, з можливостями навчальних закладів вищої освіти та замовленням на підготовку цих фахівців [144, с. 160].

Враховуючи майбутнє професійне спрямування, соціальний педагог повинен оволодіти знаннями основних педагогічних та психологічних дисциплін, зокрема,

загальної педагогіки та психології, знаннями окремих галузей сучасної педагогічної науки, вільно оперувати категоріально-понятійним апаратом соціальної педагогіки та методами соціально-педагогічних досліджень, володіти математичними способами аналізу та обробки експериментального матеріалу, використовувати комп'ютерну техніку; оволодіти навичками спілкування з різними категоріями населення, практичними уміннями здійснення соціально-педагогічної діяльності; опанувати навичками організаційної та виховної роботи. Тобто, соціальний педагог має оволодіти когнітивними та операційними компонентами, досконало знати особливості різних сфер життєдіяльності дітей та молоді (сфера освіти, охорони здоров'я, соціального захисту, охорони правопорядку, служб для молоді) [239, с. 5]. На думку Л. Міщик, незалежно від профілю діяльності слід виділити такі базові характеристики соціального педагога:

- здатність забезпечити припустиме та доцільне посередництво між особистістю, сім'єю з одного боку і суспільством, різними структурами з другого боку, грати своєрідну роль «третьої людини»; з'єднувальної ланки між особистістю та мікросередовищем; між дітьми та дорослими; сім'єю і суспільством;
- вміння впливати на спілкування, стосунки між людьми, на ситуацію в мікросоціумі, стимулювати, спонукати клієнта до тієї чи іншої діяльності;
- вміння працювати в умовах неформального спілкування, залишатись за «спиною» в позиції неформального лідера, помічника, порадника, який сприяє появі ініціативи, активної суб'єктивної позиції клієнта;
- здатність до співучасті та співчування клієнтові у вирішенні його проблем;
- вміння будувати взаємостосунки на основі діалогу на рівних, комунікативність, екстравертність [144, с. 140].

Виходячи з вищесказаного, загальну мету підготовки соціальних педагогів в умовах вищого навчального закладу можна визначити як професійно-особистісне формування майбутнього фахівця компетентного, конкурентоздатного і мобільного в умовах інтенсивного розвитку змісту, форм, технологій і сфер професійної соціально-педагогічної діяльності.

Відповідно до освітньо-кваліфікаційної характеристики одним із компонентів підготовки майбутніх соціальних педагогів є формування професійної готовності до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями. Це дозволило в рамках нашого дослідження розробити систему формування готовності студентів до даного напряму соціально-педагогічної діяльності.

Базовим структурним компонентом запропонованої нами системи виступає цільовий компонент підготовки майбутніх соціальних педагогів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями, сутність якого було визначено та сформульовано нами на основі науково-теоретичного аналізу та за результатами констатувального етапу експериментального дослідження. Далі охарактеризуємо визначений цільовий компонент.

У сучасній дидактиці мета навчання виступає однією з центральних педагогічних категорій, яка зв'язує в одне ціле всі основні компоненти навчального процесу і, в значній мірі, детермінує його результати. В загальному

розумінні мета (ціль) – це ідеальне, мислене, уявне передбачення результату діяльності. Як безпосередній мотив ціль спрямовує і регулює людську діяльність. Зміст цілі залежить від об'єктивних законів дійсності, реальних можливостей суб'єкта та використовуваних засобів. Отже, ціль є:

- 1) наперед визначеним ідеалом, до якого людина прагне;
- 2) внутрішньо спонукальним мотивом діяльності;
- 3) здобутим на кінцевому відрізку діяльності її результатом [182, с. 484].

Ми цілком поділяємо думку С. Харченка, який вказує, що при розробці педагогічних цілей навчання обов'язково необхідно враховувати принципи цілепокладання [275, с. 40]. А тому вважаємо за необхідне проаналізувати ці принципи у контексті нашого дослідження.

Перший принцип цілепокладання – принцип соціальної обумовленості цілей професійно-педагогічної освіти. Реалізація цього принципу у процесі формування готовності майбутніх соціальних педагогів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями передбачає: врахування сучасної ситуації в дитячому та молодіжному русі (різноманітність сучасних громадських дитячих та молодіжних організацій і варіативність їх діяльності, наявність проблем матеріально-фінансового, соціально-педагогічного характеру та ін.); врахування намагань підростаючого покоління самовиразитись, визначити свою роль і значення в суспільстві з однієї сторони і відсутності реальних умов та можливостей для діяльного ствердження їх соціальної позиції з іншої; визнання наявності значної кількості дітей, підлітків, молоді, які не зайняті якоюсь дозвіллевою чи суспільно-корисною діяльністю, і, як наслідок, схильні до різних проявів девіантної поведінки; прогнозування, що перетворення дитячих та молодіжних громадських організацій на ефективний інститут соціалізації можливе при тісній співпраці з соціальними педагогами, а тому необхідна їх спеціальна професійна підготовка.

Другий принцип цілепокладання – принцип діагностичної спрямованості. Згідно цього принципу ціль повинна формулюватися термінами майбутньої професійної діяльності соціального педагога; формулювання цілі повинно орієнтуватися на кінцевий результат навчання; діагностичним орієнтиром мають виступати відповідні запити суспільства щодо необхідної майбутньої професійної кваліфікації випускника вузу. Дотримуючись даного принципу, ми маємо враховувати основні тенденції становлення в Україні професії «соціальний педагог»; визначати, що робота з громадськими дитячими та молодіжними організаціями є актуальним напрямом соціально-педагогічної діяльності.

Третій принцип цілепокладання – принцип прогностичності цілі. Врахування цього принципу важливе для забезпечення стабільності змісту навчання на рівні навчальних програм, кардинально не змінюючи їх, а лише корегуючи згідно змін та новацій.

Відносно нашого дослідження можна припустити, що:

процес інституалізації дитячого та молодіжного руху в Україні і надалі буде інтенсивно розвиватися;

підвищиться увага до громадських дитячих та молодіжних організацій з боку органів державної влади, органів місцевого самоврядування, соціально-

педагогічних закладів та установ;

інститут соціальних педагогів з кожним роком набуватиме поширення і популяризації в українському соціумі.

Четвертий принцип цілепокладання – принцип регулюючої орієнтації цілі. Згідно цього принципу необхідно враховувати, що ціль навчання є системоутворюючим фактором у системі професійної підготовки, забезпечуючи взаємозв'язок всіх компонентів. Тому вона повинна формулюватись таким чином, щоб відповідала реальним можливостям змісту, форм і методів навчання.

Враховуючи вищенаведені принципи та опираючись на виділені нами компоненти професійної готовності (мотиваційно-особистісний, науково-теоретичний, операційно-дієвий), конкретизуємо мету та завдання системи формування готовності майбутніх соціальних педагогів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями.

Метою даної системи є сформувати готовність майбутніх соціальних педагогів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями; а основними завданнями:

1) формування спрямованості на роботу з громадськими дитячими та молодіжними організаціями;

2) засвоєння системи науково-теоретичних, практичних знань, необхідних для ефективної роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями;

3) формування професійних умінь, оволодіння технологіями соціально-педагогічної діяльності, важливих для професійної роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями.

Виходячи з цього, готовність майбутніх соціальних педагогів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями у контексті цільового компоненту розглядається нами як результат професійно-педагогічної підготовки, як інтегральне багаторівневе динамічне утворення, складові якого реалізуються у цілісній системі соціально-педагогічної роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями.

Визначення цільового компоненту системи формування готовності студентів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями дозволяє перейти до характеристики наступного структурного компоненту даної системи – змістового.

Виділення *змістового компоненту* системи формування готовності студентів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями як складової професійно-педагогічної підготовки соціальних педагогів ґрунтується на наукових підходах щодо змісту освіти та змісту навчання.

У педагогічній науці зміст освіти розглядається як педагогічно адаптована система знань, умінь і навичок, досвіду творчої діяльності і емоційно-ціннісного відношення до світу, засвоєння якої забезпечує розвиток особистості [183, с. 266]. Зміст освіти завжди обумовлений вимогами і потребами суспільства, враховує перспективи розвитку науки, техніки, технології і культури. Тому одним з першочергових завдань у сучасних умовах реформування системи вищої освіти України є приведення змісту фундаментальної, психолого-педагогічної, методичної, інформаційно-технологічної, практичної та соціально-гуманітарної

підготовки фахівців до вимог інформаційно-технологічного суспільства та змін, що відбуваються у соціально-економічній, духовній та гуманітарній сфері на початку XXI століття.

Зміст освіти визначається освітньо-професійними програмами, в яких відображено змістово-реалізаційні аспекти освітньо-кваліфікаційних характеристик, визначено нормативний зміст навчання, встановлено вимоги до змісту, обсягу та рівня освітньої і професійної підготовки фахівців відповідного освітньо-кваліфікаційного рівня певної спеціальності. У загальнодидактичному розумінні «зміст навчання» є системою навчальної інформації. Узагальнюючи позиції низки авторів, Б. Гершунський під змістом навчання розуміє педагогічно обґрунтовану, логічно впорядковану і зафіксовану в навчальній документації (програма, підручник) наукову інформацію про матеріал, який необхідно вивчити, що і визначає зміст навчальної діяльності викладача і діяльності учіння студентів [145, с. 23].

Характеризуючи зміст професійної підготовки соціальних педагогів, слід, насамперед, вказати на вимоги, які висуваються до структури і змісту навчальної інформації щодо підготовки майбутніх соціальних педагогів у вищому навчальному закладі.

С. Харченко виділяє загальнодидактичні і спеціальні вимоги: відповідність змісту підготовки цілям навчання студентів; науковість; встановлення і врахування міжпредметних зв'язків; зв'язок теорії з практикою; відповідність змісту реальним початковим можливостям студентів; єдність основних змістових блоків вузівської освіти; гуманізація; відкритість і принципова незавершеність; формування алгоритмів соціально-педагогічної діяльності [275, с. 51-59].

Водночас, науковці (Л. Міщук [144; 145], С. Харченко [275] та інші) вказують на необхідність врахування при визначенні змісту підготовки фахівця у соціально-педагогічній сфері таких особливостей:

- соціальний педагог працює у відкритому середовищі і має справу в своїй діяльності з різними віковими та соціальними групами;
- необхідність органічного поєднання загального гуманітарного знання, емоційного сприйняття та конкретних проблем людини;
- формування певного стилю професійної діяльності, яка базується на вмінні взаємодіяти з різними соціальними інститутами, адміністративними органами, фахівцями залежно від конкретних обставин, вмінні слухати людей, володіти здатністю забезпечити посередництво особистості і суспільства, вміння впливати на спілкування і стосунки клієнта, працювати в неформальному середовищі; співпереживати, співчувати; зорієнтувати дитину на саморозвиток і подати їй підтримку.

В.Поліщук у змісті підготовки фахівців соціальної сфери виокремлює такі компоненти:

- глибокий аналіз сучасного соціального розвитку і формування вміння дати об'єктивну оцінку соціальній політиці, запропонувати альтернативні варіанти;
- чітке уявлення і класифікація сучасних моделей, форм і методів практики соціальної роботи;
- власне педагогічний процес підготовки соціальних працівників;

- розробка теорій, концепцій, моделей і технологій, спрямованих на ефективне функціонування соціального працівника;
- розробка і реалізація програм, що сприяють формуванню професійної компетентності соціального працівника [189, с. 7].

Зміст фахової підготовки соціальних педагогів у вищому навчальному закладі передбачає такі цикли підготовки: гуманітарна та соціально-економічна, природничонаукова підготовка, що забезпечує певний освітній рівень; професійна (професійно-орієнтована) та практична підготовка, що разом з попередніми циклами забезпечує певний освітньо-кваліфікаційний рівень. У цілому, зміст підготовки соціальних педагогів розробляється як комплексна програма, підґрунтям якої виступає системний підхід, програмно-цільовий метод планування й управління процесом навчання.

Тому в рамках експериментального дослідження проблеми формування готовності майбутніх соціальних педагогів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями, ми намагалися визначити зміст підготовки студентів як науково обґрунтовану систему дидактично та методично оформленого навчального матеріалу. В дидактиці вищої школи системність розглядається як взаємозв'язаний комплекс співвідносних компонентів, що забезпечує цілеспрямоване здобуття студентами змістово взаємозв'язаних знань, умінь і навичок, засвоєних у певній послідовності на основі адаптивної взаємодії викладача й студентів [130, с. 189].

На основі виділених у ході нашого дослідження напрямів та змісту діяльності соціального педагога з громадськими дитячими та молодіжними організаціями та аналізу навчального плану Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя підготовки соціальних педагогів (за освітньо-кваліфікаційним рівнем: 6.010106 бакалавр), який розроблений згідно державного стандарту вищої освіти, нами було виокремлено дисципліни загально професійної і спеціальної підготовки та види практик, що сприяють поглибленню знань, формуванню умінь і навичок роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями.

Ми визначаємо їх як основні структурні елементи змістового компоненту, що забезпечують цілісність, гнучкість, динамічність запропонованої системи формування готовності майбутніх соціальних педагогів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями.

Схематично змістовий компонент процесу формування готовності студентів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями як складової професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів зображено на рис. 2.2:

Курс навчання	Психологічна підготовка	Загально-професійна підготовка	Спеціалізована підготовка	Практична підготовка
I курс		Педагогіка		Ознайомча практика

II курс	Вікова та педагогічна	Соціальна педагогіка Історія педагогіки Теорія та історія соціального виховання	Основи соціалізації особистості Соціальна робота у сфері	Діагностична практика Волонтерська практика
III курс	Соціальна психологія	Соціологія	Технології соціально-педагогічної роботи Методика роботи з дітьми та молоддю Курсова робота з соціально-педагогічної роботи	Соціальна молодіжна політика Соціально-педагогічна практика
IV курс	Основи психологічної консультування		Теорія і методика роботи з дітьми та молоддю	Психолого-педагогічна практика

Рис. 2.2 Структура змістового компоненту формування готовності майбутніх соціальних педагогів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями

На рис. 2.2 представлені основні навчальні дисципліни, вивчення яких, на нашу думку, найбільше впливає на формування готовності майбутніх соціальних педагогів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями та види навчальних практик у програмах яких передбачена співпраця студентів з громадськими організаціями. Як бачимо зі схеми всі елементи умовно поділені на чотири групи: психологічної підготовки, загально-професійної підготовки, спеціалізованої підготовки, практичної підготовки. Системоутворюючим елементом змістового компоненту виступає навчальна дисципліна «Теорія і методика роботи з дитячими та молодіжними організаціями України».

У процесі співпраці з викладачами, які читають вищезазначені навчальні дисципліни, нами було визначено перелік тем і окремих питань, опанування

якими протягом вивчення відповідної дисципліни сприятиме формуванню готовності майбутніх соціальних педагогів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями. Водночас, надавалась консультаційна та методична допомога у визначенні змісту цих тем чи питань з метою побудови логічно-послідовної системи набуття студентами необхідних знань, умінь та навичок.

Далі проаналізуємо змістовий компонент формування готовності студентів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями шляхом характеристики вказаних елементів даного компоненту.

У процесі вивчення майбутніми соціальними педагогами дисциплін психологічного циклу студенти здобувають знання про психологічні та фізіологічні особливості особистості на різних етапах онтогенезу (при вивченні навчальної дисципліни *«Вікова та педагогічна психологія»*); особливості міжособистісної та міжгрупової взаємодії в різних видах і формах суспільної діяльності; вміння робити психологічний аналіз ситуацій взаємодії «особистість – суспільство», «особистість – соціальна група», «особистість – особистість» (*«Соціальна психологія»*); вміння підготовки і проведення психологічного консультування, оволодіння засобами, технологіями, формами та методами психокорекційної роботи (*«Основи психологічного консультування та психокорекція»*).

Вивчення загально-педагогічних дисциплін сприяє формуванню у студентів знань про основні закономірності виховного та соціовиховного процесу; соціально-педагогічну діяльність як вид професійної діяльності; історичні аспекти зародження та становлення сучасного дитячого та молодіжного руху тощо.

Так, вивчення студентами навчальної дисципліни *«Педагогіка»* передбачає усвідомлення ними основ теорії та методики виховання: сутність процесу виховання особистості, форми та методи виховної діяльності, особливості створення та функціонування дитячого колективу.

При вивченні навчальної дисципліни *«Соціальна педагогіка»* студенти здобувають знання про процес соціалізації як соціально-педагогічне явище; роль групи ровесників у процесі соціального формування особистості (у різні вікові періоди); виховні організації як соціально-педагогічні інститути в системі соціалізації особистості, в тому числі і громадські дитячі та молодіжні організації. Зокрема, характеристиці сучасних громадських організацій присвячена окрема лекція та семінарське заняття на тему «Дитячі, юнацькі та молодіжні організації (об'єднання): вплив на соціалізацію особистості»

У змісті навчальної дисципліни *«Історія педагогіки»* розглядаються питання про зародження сучасного скаутизму, роль і місце Р. Баден-Пауелла в процесі становлення організованого дитячого та молодіжного руху в світовому масштабі.

Навчальна дисципліна *«Теорія та історія соціального виховання»* сприяє формуванню у студентів знань про соціально-виховні системи минулого та сучасного, різновиди виховних організацій та їх характеристику.

При вивченні *«Соціології»* студенти отримують знання про соціальні інститути та соціальні групи, які виступають структурними одиницями сучасного суспільного устрою; про соціальні ролі та соціальний статус як важливі складові успішної соціалізації людини; методи вивчення соціальних процесів.

Знання та уміння з окремих напрямів соціально-педагогічної діяльності, в тому числі і в громадських дитячих та молодіжних організаціях, студенти отримують при вивченні наступних навчальних дисциплін:

«*Соціальна робота у сфері дозвілля*» – знайомлячись з особливостями соціально-педагогічної роботи в галузі організації дозвіллевої діяльності дітей та молоді, студенти опановують організаційними формами та методами проектування дозвілля, особливостями освітньо-дозвіллевої діяльності в різному середовищі (в тому числі, і в умовах громадської дитячої чи молодіжної організації);

«*Основи соціалізації особистості*» – є інтегруючою дисципліною, що дозволяє простежити, проаналізувати і зрозуміти складний процес входження індивіда в соціум і поступове перетворення його на особистість;

«*Соціальна молодіжна політика*» – студенти знайомляться з основними засадами державної молодіжної політики, одним з суб'єктів здійснення якої на сучасному етапі виступають саме дитячі та молодіжні громадські організації. В рамках цього курсу передбачається розгляд теми «Молодіжний рух як об'єктивний і суб'єктивний фактор урядово-соціальної політики»;

«*Технології соціально-педагогічної діяльності*» – студенти опановують як загальні технології соціально-педагогічної діяльності (діагностики, профілактики, корекції, реабілітації, консультування, посередництва), так і спеціальні соціально-педагогічні технології (зокрема в лекційному курсі виділена окрема тема «Технології соціально-педагогічної роботи з групами дитячими, юнацькими та молодіжними громадянськими організаціями та об'єднаннями»);

«*Методика роботи у соціально-педагогічних закладах у літній період*» – вивчення даного навчальної дисципліни сприяє формуванню знань та практичних умінь студентів для роботи з дітьми, підлітками та молоддю в умовах різних соціально-педагогічних закладів. Окремі питання присвячені характеристичі особливостей функціонування громадських дитячих та молодіжних організацій в літній період, формам та методам роботи в літніх таборах дитячо-юнацьких організацій, методиці організації таборування, походу, експедиції, які є популярними формами літньої діяльності громадських дитячих та молодіжних організацій.

Важливе значення для науково-теоретичної та практичної підготовки студентів має написання *курсвої роботи із соціальної педагогіки*. До орієнтовної тематики курсових робіт із соціально-педагогічних дисциплін нами було внесено перелік тем, які пов'язані з проблемою дослідження, а також здійснювалось керівництво відповідними курсовими роботами:

«Дитячий та юнацький рух в Україні: історія, стан, перспективи»;

«Соціально-педагогічні засади діяльності дитячих і молодіжних громадських організацій»;

«Соціалізація особистості в умовах діяльності скаутських організацій»;

«Соціалізація особистості в умовах діяльності студентських громадських організацій»;

«Дитяча громадська організація як соціальний інститут»;

«Молодіжна громадська організація як соціальний інститут»;

«Соціально-педагогічні аспекти діяльності сучасних громадських молодіжних організацій в Україні»;

«Соціально-педагогічні особливості сучасного піонерського руху в Україні»;

«Виховна система НСОУ «Пласт» як чинник соціалізації дітей та молоді»;

«Особливості діяльності соціального педагога з громадськими дитячими та молодіжними організаціями»;

«Дитяча громадська організація у загальноосвітньому навчальному закладі: проблема взаємодії»;

«Роль громадських дитячих та молодіжних організацій у реалізації державної молодіжної політики».

Основна роль у експериментальній роботі з формування професійної готовності майбутніх соціальних педагогів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями належить навчальній дисципліні *«Теорія і методика роботи з дитячими та молодіжними організаціями України»*. Згідно навчального плану Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя підготовки соціальних педагогів (за освітньо-кваліфікаційним рівнем: 6.010106 бакалавр), який розроблений згідно державного стандарту вищої освіти, ця дисципліна вивчається у 7 навчальному семестрі і складає 108 годин (3 залікові кредити), з яких 48 годин аудиторної, 25 годин індивідуальної і 35 годин самостійної роботи.

Автором дослідження у 2003 році була розроблена і впроваджена навчальна програма дисципліни *«Теорія і практика діяльності дитячих та молодіжних організацій»*; у 2005 році її зміст було відкореговано у зв'язку зі зміною назви дисципліни у навчальному плані відповідно до державного стандарту вищої освіти: *«Теорія і методика роботи з дитячими та молодіжними організаціями України»*, та структурно видозмінено за вимогами кредитно-модульної системи організації навчального процесу у вищих навчальних закладах відповідно структурі змісту навчальної дисципліни, яка рекомендована Європейською Кредитно-Трансферною Системою (ECTS).

Оскільки вивчення студентами-майбутніми соціальними педагогами навчальної дисципліни *«Теорія і методика роботи з дитячими та молодіжними організаціями України»* займає ключове місце у запропонованій нами системі формування готовності майбутніх соціальних педагогів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями, то необхідно охарактеризувати зміст навчальної програми даної дисципліни (Додаток В).

У цілому, навчальна дисципліна *«Теорія і методика роботи з дитячими та молодіжними організаціями України»* інтегрує та поглиблює знання з проблеми підготовки студентів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями і спрямована на ознайомлення майбутніх соціальних педагогів з історичними аспектами становлення та розвитку дитячого та молодіжного руху, теоретичними та практичними засадами діяльності громадських дитячих та молодіжних організацій в Україні; напрямками, формами та методами роботи соціального педагога з дитячими та молодіжними громадськими організаціями та об'єднаннями.

Виходячи з цього, ми структурували навчальний матеріал у три змістові модулі. У табл. 2.1 показано структурний поділ цих змістових модулів:

Таблиця 2.1

Тематичний план навчальної дисципліни «Теорія і методика роботи з дитячими та молодіжними організаціями України»

Тема	Аудиторна робота	Самостійна робота	Індивідуальна робота	Всього годин
Змістовий модуль I. Дитячий та молодіжний рух на території України: історія та сучасність				28
1. Вступ до курсу	2	3	3	
2. Історія дитячих та молодіжних організацій на території України	4	6		
3. Основні тенденції виникнення і розвитку дитячих та молодіжних організацій в Україні на сучасному етапі	6	4		
Змістовий модуль II. Характеристика дитячих та молодіжних громадських організацій				46
4. Дитячі громадські організації України	16	6	10	
5. Молодіжний рух та організації молоді в Україні	8	6		
Змістовий модуль III. Взаємодія соціального педагога з дитячими і молодіжними організаціями та неформальними об'єднаннями				34
6. Діяльність соціального педагога в дитячих та молодіжних громадських організаціях	4	4	12	
7. Джерела фінансування громадської організації	4	2		
8. Неформальні молодіжні групи та об'єднання	4	4		
Всього годин	48	35	25	108

Аналіз тематичного плану з табл. 2.1 показує, що зміст даної дисципліни має інтегративно-узагальнюючий характер і спрямований на систематизацію та поглиблення знань та умінь студентів у сфері соціально-педагогічної роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями і об'єднаннями. Логіка викладу навчального матеріалу передбачає:

- 1) Ознайомлення з історичними та сучасними тенденціями виникнення і розвитку дитячих та молодіжних організацій в Україні (Змістовий модуль I):
 - періодизація історії українських дитячих та молодіжних організацій;
 - характеристика чотирьох основних періодів: XVI – кінець XIX століття –

зародження та існування окремих осередків дитячого та молодіжного руху, кінець XIX – середина 20-х рр. XX ст. для Радянської України (кінець 30-х рр. XX ст. для Західної України) – становлення і масовий розвиток громадських структур українського молодіжного руху, середина 20-х – середина 80-х рр. XX століття – комсомольсько-піонерський період, середина 80-х XX століття – початок XXI століття – відродження і розвиток дитячого і молодіжного руху на якісно новій основі;

- аналіз основних термінологічних понять: об'єднання, організація, дитяча громадська організація, молодіжна громадська організація, дитячий та молодіжний рух, та підходів до класифікації дитячих та молодіжних організацій;
- характеристика нормативно-правової основи діяльності громадських дитячих та молодіжних організацій;
- розгляд координаційних центрів дитячого та молодіжного руху в Україні;
- визначення місця громадських дитячих та молодіжних організацій в реалізації державної молодіжної політики;
- аналіз негативних тенденцій в дитячому та молодіжному русі на сучасному етапі.

2) Характеристику сучасних громадських дитячих і молодіжних організацій (Змістовий модуль II):

- визначення особливостей розвитку, основних завдань та принципів діяльності сучасних громадських дитячих організацій;
- розгляд умов ефективного виховання та соціального становлення особистості в дитячій організації;
- характеристика діяльності організацій піонерського, скаутського, козацького, екологічного, спортивного, туристичного, військово-патріотичного спрямування;
- вивчення методики створення та діяльності громадської організації в загальноосвітній школі.
- характеристика сучасного молодіжного руху в Україні: громадсько-політичні молодіжні організації, студентські громадські організації, наукові та професійно спрямовані молодіжні структури, літературно-мистецькі та культурологічні організації, релігійні організації молоді, екологічні молодіжні організації, туристичні молодіжні організації, спортивні та військово-патріотичні організації молоді, соціально-спрямовані молодіжні організації.

3) Вивчення аспектів взаємодії соціального педагога з дитячими і молодіжними організаціями та неформальними об'єднаннями (Змістовий модуль III):

- вивчення соціалізуючого потенціалу сучасних громадських дитячих та молодіжних організацій;
- розгляд особливостей соціальної та соціально-педагогічної роботи в громадських дитячих та молодіжних організаціях;
- опанування основними напрямками і формами роботи соціального педагога з громадськими дитячими та молодіжними організаціями.
- вивчення методики роботи соціального педагога з неформальними групами різної спрямованості.

Слід наголосити, що характеристика змісту даної навчальної дисципліни є орієнтовною, оскільки вимагає систематичного оновлення і доповнення інформації відповідно до сучасних тенденцій розвитку дитячого та молодіжного руху в Україні та світі, з урахуванням останніх наукових досліджень з даної проблематики.

Окремо слід розглянути зміст взаємодії з громадськими дитячими та молодіжними організаціями під час проходження студентами-майбутніми соціальними педагогами навчальної практики, яка виконує інтегративну функцію між теоретичною та практичною підготовкою майбутніх фахівців. У процесі професійно-особистісного становлення майбутніх соціальних педагогів саме соціально-педагогічна практика створює найсприятливіші умови для формування професійно-орієнтованої діяльності студентів. Ю. Галагузова визначає соціально-педагогічну практику як процес оволодіння різними видами професійної діяльності, в якому спеціально створюються умови для самопізнання, самовизначення спеціаліста в різних професійних ролях і формується потреба самовдосконалення в професійній діяльності [42]. Водночас, практика виступає потужним фактором формування мотиваційно-особистісної готовності студентів до професійної діяльності (в тому числі – до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями). Адже мотиваційна сфера особистості найповніше розкривається в ситуації діяльності, де вона виступає як позиція суб'єкта [278, с. 25].

Навчальним планом Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя підготовки соціальних педагогів (за освітньо-кваліфікаційним рівнем: б. 010106 бакалавр), який розроблений згідно державного стандарту вищої освіти передбачено такі види практики:

- ознайомча (без відриву від навчання) (1 семестр);
- діагностична (3 семестр);
- волонтерська (без відриву від навчання) (5 семестр);
- соціально-педагогічна (6 семестр);
- психолого-педагогічна (7 семестр).

Проаналізувавши програми цих практик, ми переконалися у необхідності доповнення їх змісту, з урахуванням аспектів підготовки майбутніх соціальних педагогів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями. Зокрема, нами були розроблені рекомендації щодо включення відповідних завдань до програми тієї чи іншої практики; обґрунтовано дитячу і молодіжну громадську організацію як самостійну базу проходження практики студентами – майбутніми соціальними педагогами; розроблено програму практики в умовах дитячої чи молодіжної громадської організації. Безперечно, в інтересах нашого дослідження було б доцільно організувати забезпечення проходження практики всіма студентами в дитячій чи молодіжній громадській організації. Але зробити це поза відповідною спеціалізацією майже нереально, та й недоцільно. Тому основний акцент був зроблений саме на впровадження у програму практики відповідних завдань і контроль за їх виконанням студентами. Далі розкриємо зміст цих завдань у різних видах практики.

Ознайомча практика проходить у першому семестрі і має за мету ранню професійну орієнтацію майбутніх спеціалістів, а тому спрямована на первинне занурення у соціально-педагогічну діяльність.

Проходження практики передбачає відвідування різних соціально-педагогічних закладів і установ з метою ознайомлення з майбутньою професійною діяльністю без безпосередньої практичної участі студентів. Серед місць проходження ознайомчої практики передбачені також і державні, громадські та релігійні організації (в тому числі – дитячі та молодіжні громадські організації).

При підготовці студентів до практики проводиться спеціальний семінар (настановчий) – «Діяльність соціальних організацій», оскільки студенти ще не мають належних знань про особливості цього інституту соціалізації.

До завдань ознайомчої практики ми включили ознайомлення з громадськими дитячими та молодіжними організаціями, які діють в місті, регіоні: їх структурою, кількісним і віковим складом, змістом і видами діяльності, проблемами функціонування тощо.

Діагностична практика має на меті формування і розвиток професійно-дослідницьких якостей майбутнього соціального педагога. За умови проходження даної практики безпосередньо в громадській організації, чи закладі, що співпрацює з громадськими організаціями, корисним для студентів є опанування навичками здійснення соціально-педагогічної діагностики громадської організації в цілому, окремої особистості чи соціуму; оволодіння психодіагностичним інструментарієм тощо.

Основною метою *волонтерської практики* є загальне ознайомлення зі специфікою соціально-педагогічної діяльності окремих соціальних служб, закладів і установ різної відомчої належності та надання добровільної та доброзичливої допомоги шляхом власної свідомості, посиленої участі у їх діяльності (як помічники спеціалістів).

Студенти-волонтери залучаються до роботи у навчальний час (друга половина дня) у середньому дві години на тиждень за заздалегідь уточненим графіком з супервізором і керівником практики (від вузу). Можливим і необхідним є проходження волонтерської практики в громадських дитячих та молодіжних організаціях, які з кожним роком все більше залучають до своєї діяльності технології волонтерської роботи.

Поряд із загальними завданнями волонтерської практики (засвоєння основних цінностей: альтруїзму, милосердя, благодійності, емпатії та формування якостей, які необхідні для їх професійної діяльності; набуття фахових знань з майбутньої спеціальності; напрацювання навичок спілкування з клієнтами; спілкування з професіоналами в обраній сфері; формування професійних умінь і навичок) ми включаємо і такі завдання:

- ознайомлення з напрямками та формами соціально-педагогічної діяльності громадських дитячих та молодіжних організацій;
- надання допомоги у здійсненні волонтерської діяльності громадською організацією;
- допомога в організації змістовного дозвілля членів організації;

– профілактика негативних явищ у дитячому та молодіжному середовищі та пропаганда здорового способу життя.

Соціально-педагогічна практика має на меті формування умінь і навичок роботи з дитячим та підлітковим колективом у різних соціально-педагогічних закладах у літній період. У рамках цього виду практики можливою є робота майбутніх соціальних педагогів у літніх таборах, які організуються громадськими дитячими чи молодіжними організаціями; з тимчасовими дитячими організаціями в літніх оздоровчих таборах. Це сприяє формуванню готовності студентів до взаємодії з членами різних громадських організацій; набуттю знань про особливості та характер діяльності тих чи інших громадських дитячих та молодіжних організацій в літній період під час канікул; умінь та навичок провадження різних форм та методів роботи з дітьми, підлітками та молоддю в умовах літніх таборів громадських дитячих та молодіжних організацій чи реалізації ними різноманітних програм громадських організацій.

Відповідними є і завдання студентам, які проходять соціально-педагогічну практику в таких умовах:

- ознайомлення з базою проходження практики (характеристика структури, напрямів та змісту діяльності, форм та методів роботи з дітьми та молоддю тощо);
- опанування інноваційними технологіями роботи з дітьми, підлітками та молоддю в літній період;
- здійснення діяльності відповідно до посадових обов'язків та професійний аналіз цієї діяльності.

Психолого-педагогічна практика має навчально-технологічний характер і знайомить студентів із можливостями використання основних соціально-педагогічних технологій у професійній діяльності соціального педагога з різними категоріями дітей і молоді в конкретному типі соціально-педагогічного закладу. Її основною метою є оволодіння студентами професійними функціями соціального педагога.

Стосовно проблеми нашого дослідження цей вид практики може бути реалізований у таких формах:

- 1) взаємодія з громадськими дитячими та молодіжними організаціями під час проходження практики в Центрі соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, Відділі (службі) у справах молоді та спорту при відповідних органах місцевої влади та інших державних закладах і установах;
- 2) ознайомлення з діяльністю шкільної учнівської організації під час практики в загальноосвітній школі та участь в її функціонуванні;
- 3) проходження практики безпосередньо в дитячій чи молодіжній громадській організації.

Щодо перших двох форм, то студенти-практиканти реалізують їх як виконання індивідуальних завдань, логічно поєднаних з іншими напрямками соціально-педагогічної діяльності і включених до загальної програми практики. Орієнтуючись на наукове дослідження С. Харченка [277], ми поділили ці завдання на 3 групи складності:

– вивчення та аналіз діяльності громадських дитячих та молодіжних організацій (в школі, мікрорайоні, місті, регіоні), вивчення основних соціально-

психологічних та соціально-педагогічних особливостей цих організацій, їх виховного та соціалізуючого потенціалу;

–встановлення взаємодії з тими чи іншими громадськими дитячими та молодіжними організаціями: налагодження ділових контактів з керівництвом організації, надання необхідної соціально-педагогічної чи психологічної допомоги членам організації,

–налагодження співробітництва з громадськими дитячими та молодіжними організаціями: створення умов для розвитку соціально-виховного потенціалу організації, сприяння перетворенню організації на ефективно діючу соціально-педагогічну систему.

За умови проходження студентами практики безпосередньо в дитячій чи молодіжній громадській організації, вони повинні виконувати завдання передбачені програмою психолого-педагогічної практики з урахуванням особливостей функціонування цього соціального інституту. Основними завданнями можна визначити наступні:

1. Ознайомлення зі специфікою соціально-педагогічної діяльності в умовах громадської організації.

2. Вивчення основних напрямів діяльності і функцій соціального педагога в громадській організації.

3. Оволодіння соціально-педагогічними технологіями роботи з різними категоріями дітей, сім'єю, технологіями співпраці з соціальними службами, закладами, іншими громадськими організаціями.

4. Ознайомлення із документацією громадської організації та основними формами звітності про виконану роботу.

5. Набуття навичок проектування соціально-педагогічної діяльності з дітьми, підлітками, молоддю – членами громадської організації.

6. Формування умінь встановлювати професійно-етичні стосунки з керівництвом та членами громадської організації, їх батьками (особами, що їх замінюють), колегами.

7. Вивчення змісту і технологій організації превентивно-профілактичних заходів, які проводяться в даній громадській організації.

8. Удосконалення комунікативних, організаторських, діагностичних, аналітичних умінь і професійно значимих особистісних якостей.

9. Формування умінь і навичок самостійної роботи з окремою особистістю, з дитячим колективом, педагогами, психологом, батьками тощо.

Зміст психолого-педагогічної практики у громадській дитячій чи молодіжній організації включає:

По-перше – ознайомлення:

- із статусом та структурою громадської організації, її документацією;
- із специфікою організації та здійснення соціально-педагогічної діяльності в громадській організації, її напрямками, методами і формами роботи;
- складом фахівців, їх обов'язками, проблемами цього соціального інституту;
- з членами громадської організації, їх проблемами і потребами;

По-друге – вивчення:

– роботи соціального педагога з громадською дитячою чи молодіжною організацією (його посадові обов'язки, функції, документацію). У випадку відсутності такого фахівця самостійно визначити напрями діяльності і план роботи;

- спільної роботи соціального педагога і психолога, педагога-організатора, медичного працівника, юриста та інших фахівців;
- системи роботи соціального педагога з сім'ями членів громадської організації;
- особливостей профілактичної і корекційно-реабілітаційної діяльності в громадській організації;
- цільових комплексних програм, які реалізуються громадською організацією

По-третє – самостійну роботу студентів:

- складання індивідуального плану роботи;
- спостереження за методикою соціально-педагогічної взаємодії соціального педагога;
- спостереження за групою (колективом) дітей;
- проведення дослідницької роботи;
- організація і участь у соціально-значущих і дозвіллевих заходах, які проводяться в громадській організації, проведення з членами організації запланованих заходів;
- організація діалогу з батьками за результатами діагностики референтної групи і окремої особистості;
- відвідування сім'ї, складання акту обслідування сім'ї;
- проведення одного залікового заходу по проблемі профілактики негативних явищ у дитячому і молодіжному середовищі;
- проведення комплексного соціально-педагогічного обстеження і діагностики конкретної дитини з девіантною поведінкою, її середовища, соціальної ситуації розвитку і збирання необхідної інформації про дитину шляхом вивчення особистої справи, проведення тестових методик і контакту із значимими для дитини людьми (сім'я, найближче оточення, вчителі, спеціалісти різного профілю); виявлення причин виникнення поведінкових порушень дитини.

Навчальна практика, як і увесь цілеспрямований учбовий процес, дає студентам можливість застосувати в практичній діяльності теоретичні знання в галузі соціального виховання, соціального середовища і управління соціально-педагогічними явищами. У майбутніх соціальних педагогів формується система установок відносно майбутньої професії, спрямованість на певний напрям соціально-педагогічної діяльності, в тому числі і у сфері співпраці з громадськими дитячими та молодіжними організаціями.

Визначення мети (цільового компоненту) та змісту (змістового компоненту) формування готовності майбутніх соціальних педагогів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями дає змогу перейти до характеристики технологій, організаційних форм, методів, прийомів, які складають основу процесуального компоненту експериментальної системи і використовувались нами у навчальному процесі для забезпечення результативності підготовки

майбутніх соціальних педагогів.

2.2. Процесуальний компонент системи формування готовності майбутніх соціальних педагогів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями

Проблема оптимізації та підвищення ефективності навчально-виховного процесу в умовах вищого навчального закладу є однією з центральних дидактичних проблем і, водночас, недостатньо розробленою та актуальною. Оскільки активно триває пошук і розробка нових підходів, форм і методів взаємодії викладача і студента адекватних сучасним вимогам, новому педагогічному мисленню. Організація навчального процесу в сучасному ВНЗ відбувається як на основі традиційних дидактичних принципів (цілісності, фундаментальності, системності, науковості, доступності, зв'язку теорії з практикою тощо), так і з урахуванням інноваційних принципів: введення нових форм навчального процесу з метою активізації пізнавальної та дослідницької діяльності студентів; розвиток індивідуалізованих форм навчання; диференціація навчання як основа реформування освітніх систем; участь усіх студентів у діяльності вищих навчальних закладів й інтегрованих з ними наукових організацій, промислових та інших виробничих підприємств; оптимальне насичення навчального процесу автоматизованими системами проектування і дослідження, технічними засобами навчання і діагностики на базі комп'ютерної техніки; розвиток інформаційної бази навчального процесу; пошук шляхів реалізації індивідуально-контактної форми навчання [57, с. 18].

Як зазначають Г. Гунда та В. Сагарда, інновації технологій підготовки передбачають застосування різноманітності форм і методів, зокрема новаторських методів і прийомів, які б:

орієнтували студента на активне засвоєння способів пізнавальної діяльності, на особистість того, хто навчається, на забезпечення можливостей його саморозкриття і самореалізації;

формували у студентів досвід самостійного пошуку нових знань, їх застосування у нових умовах, формували функціональну творчу особистість, її високу духовність;

сприяли максимальному засвоєнню інформації, враховуючи властивості безпосередньої коротко - і довготривалої пам'яті;

сприяли методичному озброєнню майбутніх фахівців, розкриваючи і збагачуючи їх уявлення про технології соціально-педагогічної взаємодії (в тому числі про ідеї і суть модульного і мікронавчання, дистантного навчання), про нові підходи до організації самостійної роботи студентів, а також про такі нетрадиційні методи, як соціально-педагогічний тренінг, котрі обґрунтовані в експериментальній психології, через узагальнення широкого практичного досвіду, навчальної, творчої, управлінської та інших видів взаємодії між людьми [57, с. 13].

Одним із шляхів інтенсифікації навчального процесу у вищому навчальному закладі початку XXI століття є запровадження кредитно-модульної системи (

аналог ECTS: European Community Course Credit Transfer System) в рамках реформування вищої освіти України у контексті загальноєвропейських вимог. Створення Європейського Простору Вищої Освіти відбувається в рамках Болонського процесу, учасником якого з 2005 року є наша держава.

Впровадження кредитно-модульного навчання як новітньої моделі організації навчального процесу є важливою складовою цього процесу.

Кредитно-модульна система організації навчального процесу по відношенню до форм і методів навчання ґрунтується на переорієнтації із лекційно-інформативної на індивідуально-диференційовану, особистісно-орієнтовану форму та організацію самоосвіти студента. Адже сучасна парадигма вищої освіти характеризується саме тим, що її головною ланкою є людина. Максимальне розкриття і реалізація її індивідуальних здібностей, неповторних унікальних особливостей психіки та інтелекту стають головною метою всього освітнього процесу [10, с. 60].

В даному дослідженні організаційні форми у вищому навчальному закладі ми визначаємо як засоби здійснення взаємодії студентів та викладачів, у межах яких реалізуються зміст та методи навчання, вони визначають, як слід організувати всю роботу з урахуванням того, хто, де, коли і з якою метою навчається [180, с. 124]; а методи професійного навчання – як засоби взаємопов'язаної діяльності викладача і студентів, спрямовані на оволодіння знаннями, навичками, уміннями, на виховання та розвиток студентів [294, с. 65]. Це основні елементи процесуального компоненту розробленої нами системи формування готовності студентів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями, що дозволяє зупинитись на їх характеристичі.

Добираючи форми і методи підготовки майбутніх соціальних педагогів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями, ми керувалися: по перше – специфікою навчального процесу в умовах вищого навчального закладу, а саме:

- навчання у ВНЗ здійснюється за такими формами викладання та учіння, які в цілому відрізняються від форм викладання і навчання на попередніх ступенях освіти;

- на формування майбутнього фахівця, на становлення його особистості впливають не лише навчання та програмний зміст освіти, що передається викладачем, а й інтелектуально-творча діяльність і самоосвіта самого студента;

- особливістю деяких методів навчання у вищій школі є певна бінарність, тобто тотожність окремим формам організації навчального процесу, що пояснюється багатофункціональністю педагогічних явищ та процесів;

по друге – основними принципами кредитно-модульної системи організації навчального процесу: порівняльної трудомісткості кредитів; кредитності; модульності; методичного консультування; організаційної динамічності; гнучкості та партнерства; пріоритетності змістової й організаційної самостійності та зворотного зв'язку; науковості та прогностичності; технологічності та інноваційності; усвідомленої перспективи; діагностичності [86, с. 442-450].

Разом з тим, ми керувалися визначеними П. Сікорським [223] специфічними принципами кредитно-модульної технології навчання:

принцип гуманізації – налагодження системи суб'єкт-суб'єктних діалогових взаємовідносин у навчально-виховному закладі, які створюють найсприятливіші умови для розвитку кожним суб'єктом педагогічного процесу своїх духовно-інтелектуальних сил і творчісно-діяльнісних компонентів, неповторних національних, особистісних рис, засвоєння необхідної кількості знань, умінь та навичок, щоб стати добрим фахівцем;

принцип гуманітаризації – спрямування педагогічних процесів на індивідуальний розвиток і саморозвиток особистості, максимальне наближення вивчення кожної навчальної дисципліни до майбутніх потреб студентів, формування системи морально-правових відносин, політичної культури, оптимальне поєднання загальнолюдських і національних цінностей, виховання на засадах християнської моралі, гуманітарно-зорієнтоване вивчення дисциплін фундаментальної і спеціальної підготовки;

принцип демократизації – організація діяльності навчально-виховного закладу на правових, громадсько-державних засадах, відкритих для батьків і громадськості, в яких забезпечується свобода слова і запитань, право вибору студентами навчальних дисциплін, створюються всі умови для вільного переходу студентів до вищих навчальних закладів країн Європи і взаємного визнання дипломів про вищу освіту;

принцип індивідуалізації – технологія організації засвоєння знань, умінь та навичок, яка дає змогу кожному студентові навчатися і розвиватися за педагогічним планом і програмами, використовуючи оптимальний термін навчання, який відповідає його психолого-фізіологічним можливостям;

принцип диференціації – горизонтальне і вертикальне структурування навчального матеріалу і адаптування його до реальних психолого-фізіологічних можливостей студентів;

принцип інтеграції – погоджена інтеграція змістових компонентів (внутрішньопредметна і міждисциплінарна інтеграція, взаємозв'язок між циклами дисциплін навчального плану), прийомів, методів та форм навчальної роботи, споріднених професій;

принцип кредитності – забезпечення студентам вільно обирати навчальні дисципліни відповідно до структурно-логічних схем і рекомендацій куратора, спонукання студентів брати зобов'язання (і виконувати) щодо вчасного і якісного їхнього засвоєння, а також уніфікація повного навчального навантаження студента за курсами навчання;

принцип модульності – організація засвоєння навчального матеріалу у дискретно-неперервному полі за наперед заданою модульною програмою, яка складається з логічно завершених частин навчального матеріалу (модулів), зі структурованим змістом та цілісним навчально-управлінським циклом кожного модуля.

Саме на основі модульного принципу навчальної діяльності студента будується структура навчальної дисципліни, яка, відповідно до форм навчання, поділяється на такі модулі: аудиторна робота, індивідуальна робота, самостійна робота, наукова робота, практика тощо. Поняття «модуль» (від лат. *modulus* - міра) ми розглядаємо як «логічно завершену, системно впорядковану частину»

теоретичних знань та практичних вмінь з навчальної дисципліни, адаптованих до індивідуальних особливостей суб'єктів навчання і визначеним оптимальним часом на організацію їхнього засвоєння» [223, с. 26].

Характеризуючи у підрозділі 2.1. змістовий компонент, розробленої в рамках нашого дослідження системи формування готовності майбутніх соціальних педагогів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями, ми визначили основні навчальні дисципліни та види навчальних практик. Разом з тим, при викладанні даних дисциплін були запропоновані технології, організаційні форми, методи навчання спрямовані на формування, систематизацію та поглиблення знань, вироблення необхідних умінь і навичок соціально-педагогічної роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями. Доцільність та ефективність технологій, організаційних форм та методів перевірялась у ході експериментального дослідження, у результаті чого було сформовано процесуальний компонент системи формування готовності майбутніх соціальних педагогів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями. Далі розглянемо та проаналізуємо його на основі навчальної дисципліни «Теорія і методика роботи з дитячими та молодіжними організаціями України». Розроблена автором дослідження навчальна програма даної дисципліни розділена відносно основних форм навчальної діяльності на такі модулі: аудиторна робота, індивідуальна робота, самостійна робота студентів. Структурно це виглядає наступним чином (табл. 2.2):

Таблиця 2.2

Організаційна структура дисципліни «Теорія і методика роботи з дитячими та молодіжними організаціями України»

Теми	Аудиторна робота		Самостійна робота	Індивідуальна робота
	Лекції	Семінари		
Змістовий модуль I.				
T.1.	2	–	3	3 години
T.2.	4	–	6	
T.3.	2	2	4	
Змістовий модуль II.				
T.4.	6	10	6	10 годин
T.5.	4	4	6	
Змістовий модуль III.				
T.6.	4	2	4	12 годин
T.7.	2	2	2	
T.8.	2	2	4	

Процесуальний компонент системи формування готовності студентів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями, насамперед, реалізовувався через *аудиторну роботу* зі студентами. Центральною ланкою аудиторної роботи є учбове заняття, у ході якого, як зазначає Л. Міщик, включаються і розвиваються орієнтаційні, адаптаційні, комунікативні, спонукальні механізми професіонала. І завдання викладача – впливати на учбову

ситуацію через створення інформаційно-орієнтаційної основи діяльності, демонстрацію адаптивних і продуктивних дій, використання засобів мотивації навчання, налагодження трансляції ціннісного змісту шляхом застосування на заняттях різноманітних учбових засобів [145, с. 25].

Провідною формою організації учбового заняття і методом навчання у ВНЗ залишається *лекція*. Але в умовах сучасних можливостей інформаційного забезпечення суть лекції зводиться до консультативно-оглядового означення проблеми і аналізу можливих напрямків її вирішення. Виступаючи сьогодні як орієнтир для самостійної роботи студентів, лекція має на меті: стимулювання інтересу до предмета, котрий вивчається, розвиток мовленнєвої діяльності, формування професійного спрямування, забезпечення методологічної підготовки.

Розробляючи лекційні курси навчальних дисциплін «Теорія і практика діяльності дитячих та молодіжних організацій» та «Теорія і методика роботи з дитячими та молодіжними організаціями України», ми враховували істотний потенціал саме лекційної форми організації навчання щодо мотивації, стимулювання та активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів. За умови фактичної відсутності навчальних посібників з даних дисциплін, ми важливий акцент робимо на лекцію, яка функціонально сприяє систематизації і структуруванню всього масиву знань з дисципліни, виконує і інші важливі функції: інформативну, орієнтовну, пояснювальну, переконувальну, підсумкову.

У сучасному підході до організації навчального процесу визначальне значення відіграє спосіб подачі (організації) навчальної інформації, органічне поєднання традиційної методики викладання з інноваційними методичними підходами до організації навчального процесу. Використання в ході лекції як традиційних, так і інноваційних методів та прийомів спрямовується на активізацію внутрішніх сил і механізмів діяльності студентів щодо оволодіння теорією і практикою соціально-педагогічної діяльності з громадськими дитячими та молодіжними організаціями, створення умов для забезпечення продуктивності навчального процесу.

Найважливішим завданням ми ставили організацію ефективної роботи студентів на лекції, в основі якої – активний процес слухання, розуміння, осмислення матеріалу і перетворення його у форму короткого запису, який допомагає швидко відтворити основний зміст матеріалу, що був прослуханий. Цьому сприяло використання в ході лекції індуктивних (на основі прикладів, фактів підведення студентів до наукових висновків) та дедуктивних (пояснення загальних положень і наступна демонстрація можливості їх застосування на конкретних прикладах) методів навчання; елементів проблемно-евристичного навчання тощо.

Зокрема, особливість проблемного методу полягає у здійсненні процесу пізнання через розв'язання проблеми, зумовленої проблемною ситуацією в науці і поставленої викладачем перед студентами логікою навчального процесу. Проблемний виклад матеріалу лекції передбачає не просте передавання нових знань, фактів, інформації у готовому вигляді, а розкриття процесу їх становлення і розвитку через постановку проблем, характеристики шляхів їх розв'язання, ускладнень і суперечностей, що додаються розумом людини за допомогою фактів

та інформації. Під час лекцій ми використовували елементи проблемного навчання при висвітленні окремих питань теми. Доцільним і ефективним, наприклад, є проведення першої лекції на тему «Вступ до курсу» у формі проблемно-евристичної бесіди зі студентами, протягом якої студенти, шляхом активізації наявних знань з попередніх курсів, з'ясовують сутність основних понять навчальної дисципліни (об'єднання, громадська організація, дитяча громадська організація, молодіжна громадська організація), аналізують різні наукові підходи щодо термінології, вікового поділу, класифікації громадських дитячих та молодіжних організацій.

Підвищенню ефективності засвоєння знань студентами сприяло і використання нами в ході лекцій технічних засобів навчання (дидактичних матеріалів та сучасного мультимедійного обладнання). При підготовці демонстраційних матеріалів для лекцій (за допомогою програми Power Point, яка є складовою пакету Microsoft Office) ми намагались дотримуватись принципів доцільності та раціональності. Оскільки викладач на лекції не повинен перетворюватись на простого коментатора того, що показується, а має залишатись основним джерелом інформації для студентів, ілюструючи свій виступ, пояснюючи думки та ідеї за допомогою засобів наочності.

Важливим, у світлі інноваційних тенденцій у вищій освіті, є створення інтерактивного методичного комплексу навчальної дисципліни, який, згідно сучасних вимог, має подаватися студенту в електронному варіанті на дискеті, CD або у формі Інтернет-сторінки у віртуальній бібліотеці університету чи на сайті відповідної кафедри. Такий інтерактивний методичний комплекс навчальної дисципліни повинен містити: програму курсу; лекційний курс; семінарські заняття; модулі перевірки знань; індивідуальні навчально-дослідні завдання; терміни, які повинен засвоїти студент у ході вивчення курсу; хрестоматію; рекомендовану літературу; тести для самоконтролю; екзаменаційні питання; бібліотечні та Інтернет-ресурси тощо.

Розробляючи методику проведення традиційної форми організації навчальної діяльності – *семінару* – ми акцентували увагу на відмінних, властивих йому елементах: значній самостійності у роботі студентів, її науково-дослідницькому характері, що досягається самостійним відтворенням навчального матеріалу з теми, конструюванням власної оцінки тих чи інших положень, викладом аргументованої точки зору студентом і наступним узагальненням власних знань із врахуванням думок учасників семінару (студентів і викладача).

Ефективна організація семінарських занять – це, передусім, чітка, максимально ефективна організація самостійної роботи з різними джерелами інформації, включаючи діалогічну взаємодію, і виключаючи, водночас, найменші прояви схоластики і догматизму [57, с. 20]. За таких умов семінар, як форма організації навчальної діяльності, сприятиме розвитку у майбутнього соціального педагога навичок науково-дослідницької роботи і, разом з тим, буде важливим засобом виховання і самовиховання, навчання і самонавчання, контролю і самоконтролю. Разом з тим, враховуючи важливість та необхідність формування операційно-дієвого компоненту готовності майбутніх соціальних педагогів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями, заняття з

навчальної дисципліни «Теорія і методика роботи з дитячими та молодіжними організаціями України» ми розробили як семінарсько-практичні (Додаток Д). Ефективності і результативності семінарсько-практичних занять сприяло використання в ході їх проведення різних організаційних форм та методів навчання, основні з яких ми і розглянемо далі.

Позитивний результат в активізації пізнавальної діяльності студентів забезпечується застосуванням на семінарсько-практичних заняттях методу навчальної дискусії. При цьому вирішуються два основні завдання: дидактичне – виявлення різниці в розумінні і засвоєнні теми чи окремого питання студентами і виявлення істини в ході дискусії; і виховне – студенти не тільки вчаться дискутувати, сприймати інші точки зору, а й формувати якості полеміста, толерантність у ставленні до протилежної позиції. Результативність цього методу, в значній мірі, залежить від підготовки викладача, який, організовуючи та проводячи дискусію, повинен: спиратись на фактичний рівень знань, розумові здібності студентів у групі; вміти підвести студентів до правильної відповіді; з повагою ставитись до точки зору студента. При вивченні дисциплін «Теорія і практика діяльності дитячих та молодіжних організацій», «Теорія і методика роботи з дитячими та молодіжними організаціями України» на семінарсько-практичних заняттях організовувались навчальні дискусії з таких проблем як: аналіз позитивних та негативних сторін в діяльності піонерської організації за часів СРСР та її порівняльна характеристика з сучасними піонерськими організаціями; громадські молодіжні організації та неформальні об'єднання молоді в сучасному українському соціумі; український та світовий скаутизм: проблема взаємовідносин; пріоритетні напрями співпраці соціального педагога з громадськими дитячими та молодіжними організаціями; роль громадських організацій у соціалізації підростаючого покоління.

Застосування такої організаційної форми як презентація знайшло відображення у проведенні семінарсько-практичного заняття на тему «Скаутський рух: історія та сучасність». Попередньо студенти ділились на мікрогрупи, кожна з яких готувала окреме питання теми для представлення його під час заняття у яскравій, змістовно наповненій і, водночас, лаконічній (15-20 хвилин) формі. Оскільки вивчення навчальної дисципліни «Теорія і методика роботи з дитячими та молодіжними організаціями України» передувало проходженню студентами психолого-педагогічної практики, то їм пропонувалось підготувати виступ як презентацію перед учнівською аудиторією. Тому важливим було врахування вікового складу аудиторії, доступності інформації, стимулювання зацікавленості до презентації. Під час презентації на семінарсько-практичному занятті однієї мікрогрупи, інші виступали експертами, аналізуючи та оцінюючи виступ. Критеріями оцінювання були: форма презентації, використання засобів наочності, змістовне наповнення, навички професійної майстерності в плані подання інформації, вміння зацікавити та тримати увагу аудиторії тощо. Практика проведення подібних занять показала їх важливість з точки зору активізації творчого мислення і прояву творчих здібностей студентів, кращого засвоєння навчального матеріалу, безпосередньої підготовки до практики (студенти використовували розроблені презентаційні матеріали і під час проходження

психолого-педагогічної практики, знайомлячи дітей, підлітків з дитячим та молодіжним рухом, різними громадськими організаціями).

Ще однією організаційною формою під час семінарсько-практичних занять і, водночас, методом оцінювання студентів ми пропонуємо проведення інтелектуальних змагань між студентами. Зокрема, нами було розроблено методику проведення на занятті, або у вигляді окремого заходу, інтелектуальної гри «Ерудит-квартет» (за аналогією до різновиду відомого інтелектуального змагання «Своя гра»). Технологія проведення якої полягає в змаганні між командами студентів (по 4 чоловіки) на кращі знання окремої теми чи предмету в цілому, на швидкість і креативність мислення, гостроту реакції. За наявності більше 4 команд відбувається кілька поєдинків – відбірні та фінальний. Кожен поєдинок проходить у три етапи.

На першому етапі ведучий (викладач) оголошує 4 теми (змістовно пов'язані з даною навчальною дисципліною) і члени команд мають визначитись - з якої теми кожен з них буде змагатися. По одному представнику від команд змагаються у вибраній темі, відповідаючи на швидкість (наприклад: піднята рука чи сплеск долоні) на 5 запитань різної вартості (від 1 до 5 балів). У випадку правильної відповіді – команді додаються бали, неправильної – віднімаються.

На другому і третьому етапах хід змагань відбувається подібним чином, за однієї відмінності: на другому етапі ведучий оголошує кожну тему почергово; а на третьому етапі тема оголошується вже після того, як команди визначились, хто саме буде відповідати на запитання цієї теми.

Перемагає команда, яка за результатами трьох етапів набирає в сумі найбільшу кількість балів.

Наведемо приклади запитань до тем:

Тема «Історія скаутизму»

1 бал. У перекладі з англійської «скаут» це – ...? (Розвідник).

2 бали. На цьому острові в 1907 році був організований перший скаутський табір. (о. Броунсі).

3 бали. Так називається перша книга Р. Баден-Пауелла, яка стала основним посібником скаутизму. («Скаутизм для хлопців»).

4 бали. Цей англійський письменник є автором багатьох скаутських ігор та пісень. (Р.Кіплінг).

5 балів. В цьому місті знаходиться штаб-квартира Всесвітньої організації скаутського руху. (Женева).

Тема «Веселкові піонери»

1 бал. Талісманом ФДО (СПО) України є цей птах. (Лелеченя).

2 бали. Девіз ФДО (СПО) України звучить саме так.

(За Батьківщину, добро і справедливість).

3 бали. Як називається базова програма діяльності ФДО (СПО) України? («Я – Родина – Батьківщина»)

4 бали. Саме ця програма-орієнтир відповідає жовтогарячому кольору веселки. («Лідер»).

5 балів. В рамках цієї програми-орієнтиру діють піонерські загони «милосердя». («Повір у себе»).

Тема «На «К» починається»

1 бал. Засновником і керівником Всеукраїнського учнівського творчого об'єднання «КРОКС» є саме він. (В. Косенко).

2 бали. Програма-орієнтир ФДО (СПО) України. («Котигорошко»).

3 бали. Найменша структурна одиниця в УДЮТ «Січ». (Курінь).

4 бали. Одне з правил Пластового Закону вказує, що пластун є саме таким. (Корисним).

5 балів. В цій країні помер та похований «батько» скаутизму Р. Баден-Пауелл . (Кенія).

Підвищенню ефективності семінарсько-практичних занять, актуалізації навчального матеріалу сприяє і запрошення на аудиторні заняття представників громадських дитячих та молодіжних організацій, фахівців, які співпрацюють із ними у процесі професійної діяльності: тоді заняття (чи його частина) відбувається у формі прес-конференції, круглого столу тощо. При цьому важливим є прийняття та дотримання регламенту, гарна підготовка ведучого (викладач або студент), попереднє визначення студентами кола запитань відповідно до теми заняття.

Зокрема, ми запрошували на заняття керівників Всеукраїнської молодіжної громадської організації «Молодіжний колорит»; місцевих осередків всеукраїнських організацій (Українська студентська спілка, Федерація дитячих організацій (Спілка піонерських організацій) України, Українська соціал-демократична молодь); обласних (Чернігівська обласна молодіжна громадська організація «Наше покоління»), міських (Чернігівська міська молодіжна громадська організація «Апельсин», Ніжинські міські молодіжні громадські організації «НМО», «Інтелектуальний клуб «Клію», «Посконія») та сільських (Учнівська дитячо-юнацька організація «Живчик») громадських дитячих та молодіжних організацій. Це дало змогу студентам поглибити свої знання, ознайомившись з практичним досвідом діяльності тієї чи іншої організації, нагальними проблемами сьогодення в дитячому та молодіжному русі. Разом з тим інтерактивний характер взаємодії з осередками громадських організацій сприяв підвищенню цікавості та мотивації студентів до співпраці з різними організаціями, залученню до здійснення соціально-педагогічної діяльності на волонтерських засадах.

Орієнтуючись на необхідність активізації навчальної діяльності студентів у ході аудиторної роботи, ми намагались втілити інноваційні підходи до структури семінарсько-практичного заняття, а саме:

– на початку кожного заняття 5-7 хвилин відводилось на повідомлення студентами експрес-інформації про останні новини в дитячому та молодіжному русі (як форма захисту індивідуального навчально-дослідного завдання «Інформаційне повідомлення»);

– у структурі кожного заняття до 10 хвилин відводилось також на повідомлення та аналіз результатів практичних завдань, які передбачені планами семінарсько-практичних занять і самостійно виконуються студентами в процесі підготовки до семінарів;

– чергування у структурі семінарсько-практичного заняття колективних, групових та індивідуальних форм організації навчально-пізнавальної діяльності студентів.

Окремим важливим компонентом кредитно-модульної системи організації навчального процесу є позааудиторна робота студентів, основною формою якої виступає *індивідуальна робота*. Саме індивідуальна робота сприяє створенню умов для якнайповнішої реалізації творчих можливостей студентів через індивідуально-спрямований розвиток їхніх здібностей, науково-дослідну роботу і творчу діяльність.

Провідним видом індивідуальної роботи студентів у рамках кредитно-модульної системи організації навчального процесу виступає індивідуальне навчально-дослідне завдання.

Індивідуальне навчально-дослідне завдання є видом позааудиторної самостійної роботи студента навчального, навчально-дослідницького чи проектно-конструкторського характеру, яке використовується в процесі вивчення програмного матеріалу навчального курсу і завершується разом із складанням підсумкового іспиту чи заліку із даної навчальної дисципліни.

Розроблені нами індивідуальні навчально-дослідні завдання з навчальної дисципліни «Теорія і методика роботи з дитячими та молодіжними організаціями України» мають на меті самостійне вивчення частини програмного матеріалу, систематизацію, поглиблення, узагальнення, закріплення та практичне застосування знань студентів з навчального курсу та розвиток навичок самостійної роботи. Розглянемо основні вимоги до структури та змісту пропонованих нами трьох індивідуальних навчально-дослідних завдань.

1. Індивідуальне навчально-дослідне завдання «*Інформаційне повідомлення*» – пошук у засобах масової інформації (періодична преса, телебачення, радіо, Інтернет) і повідомлення студентом інформації про останні події в дитячому та молодіжному русі, життєдіяльність громадських дитячих та молодіжних організацій.

Виконання даного індивідуального навчально-дослідного завдання сприяє: ознайомленню студентів з останніми новинами в дитячому та молодіжному русі в регіоні, Україні та світі; виробленню навичок здобувати необхідні знання за допомогою різних джерел інформації; виробленню вмінь робити професійний аналіз реальних подій в дитячому та молодіжному русі.

Повідомлення оформлюється письмово і структурно має містити наступні компоненти: назва джерела (засобу масової інформації); дата; зміст повідомлення; аналіз повідомлення (коментарій, оцінка, прогноз тощо – залежно від змісту повідомлення).

Кількарічний досвід викладання різних навчальних дисциплін показав, що збірники інформаційних повідомлень можуть виступати і додатковим джерелом інформації при підготовці студентів до семінарсько-практичних занять, при виконанні індивідуальних завдань, для науково-дослідницької діяльності.

2. Індивідуальне навчально-дослідне завдання «*Проект шкільної організації*» – складання студентом власного проекту учнівської організації, яка може функціонувати в умовах загальноосвітнього закладу.

Метою цього індивідуального навчально-дослідного завдання є: поглиблення теоретичних знань студентів про основні структурні компоненти громадської організації, та врахування і застосування цих знань при побудові моделі учнівської організації; пошук і вибір студентами оптимальних форм та методів роботи в умовах даної організації; розвиток творчого мислення студентів.

Даний проект повинен містити такі складові: назва організації; мета та завдання діяльності; структура організації (керівні органи, структурні одиниці, посади, віковий поділ тощо); напрями і форми роботи; символіка (емблема організації, девіз, прапор, знаки відзнаки тощо).

Враховуючи незначну поширеність на базі сучасних загальноосвітніх закладів такого громадського інституту як учнівська організація та необхідність активізації цього процесу, виконання даного індивідуального навчально-дослідного завдання є важливим в таких аспектах як:

– використання студентами кращих проектів під час психолого-педагогічної практики в загальноосвітніх закладах у вигляді рекомендацій, порад для активізації громадської, соціовиховної роботи закладу;

– набуття навичок та умінь виконання такого виду роботи для застосування у майбутній професійній діяльності.

3. Індивідуальне навчально-дослідне завдання *«Проект програми для фінансування»* – написання студентом проекту для фінансування самостійно складеної програми, яка може реалізовуватись дитячою чи молодіжною громадською організацією (виконання можливе на основі попереднього індивідуального навчально-дослідного завдання).

Важливість цього індивідуального навчально-дослідного завдання підкреслюється тим фактом, що в професійній діяльності соціального педагога значне місце посідає розробка та реалізація різних соціальних програм. До того ж, у сучасних умовах основним джерелом фінансування громадських організацій (а, отже, стабільного та ефективного функціонування) є виділення коштів під певні програми. Тому формування знань та умінь майбутніх соціальних педагогів розробляти проекти програм для фінансування є основною метою даного індивідуального навчально-дослідного завдання.

Структурно та змістовно індивідуальне навчально-дослідне завдання має відповідати основним вимогам щодо написання подібних проектів (за зразок взято вимоги «Конкурсу проектів програм, розроблених громадськими організаціями щодо дітей, молоді, жінок і сім'ї» [107], який щорічно проводиться Міністерством України у справах сім'ї, молоді та спорту) і складатися з таких розділів:

1. Анотація (назва проекту програми; назва організації, що подає проект програми; у чому полягає актуальність проекту програми, на розв'язання якої конкретної проблеми його спрямовано; що конкретно і яким чином передбачається здійснити впродовж терміну реалізації проекту програми).

2. Загальна інформація (презентація організації: історія створення, досвід діяльності, джерела фінансування).

3. Опис проекту програми: назва загальнодержавної цільової програми, на реалізацію якої спрямовується проект програми; проблема, на вирішення якої

спрямовано проект програми; цільова група, на яку спрямовано проект програми; що було зроблено вашою організацією щодо теми проекту програми; чому саме ваша організація береться за розв'язання зазначеної проблеми; мета проекту програми; завдання проекту програми; очікувані результати реалізації проекту програми; план реалізації проекту програми: етапи реалізації; опис заходів для здійснення етапу; термін реалізації етапу; результати здійснення етапу; організації, які братимуть участь у реалізації проекту програми.

4. Кошторис витрат на реалізацію проекту програми.

5. Додаткові дані (листи підтримки проекту, резюме виконавців проекту, статут організації, пояснення до бюджету).

Загальний обсяг індивідуального навчально-дослідного завдання «Проект програми для фінансування» має складати 6-8 сторінок.

Додамо, що виконання та захист перерахованих індивідуальних навчально-дослідних завдань є обов'язковим і, в цілому, сприяє індивідуальній відповідальності студентів за виконану роботу, залученню студентів до активної та систематичної самостійної роботи, містить елементи пошукової та, частково, науково-дослідної діяльності.

Поряд з інноваційними були задіяні і традиційні форми та методи індивідуальної роботи студентів у процесі формування готовності до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями. Це, насамперед, проведення консультацій (поточних та екзаменаційних) та написання курсової роботи.

У підрозділі 2.1. нами було подано перелік тем курсових робіт із соціальної педагогіки безпосередньо пов'язаних з проблемою дослідження. Додамо, що виконання студентами курсових робіт зазначеної тематики сприяє глибшому науково-теоретичному аналізу відповідного напрямку професійної діяльності, узагальненню та поглибленню набутих знань, практичному дослідженню тієї професійної сфери, яка викликає найбільший інтерес.

Розвиток потреби майбутніх соціальних педагогів у самоосвіті, саморозвитку, самовдосконаленні, опануванні ними міцних і глибоких знань, значною мірою, обумовлений правильною організацією *самостійної роботи* студентів.

Самостійна робота є основним засобом засвоєння студентами навчального матеріалу в час, вільний від обов'язкових навчальних занять. У сучасній вузівській дидактиці самостійна робота студентів розглядається як складова частина навчання, що має, як правило, форму позааудиторних занять, у процесі яких самостійно вивчаються першоджерела, наукова і навчально-методична література [295, с. 81].

С.Харченко формулює поняття «самостійна робота студентів» як організаційної форми навчання наступним чином – це спланована пізнавальна діяльність по виконанню різного виду творчих навчальних завдань, яка здійснюється самостійно з метою засвоєння знань, набуття умінь і навичок педагогічної діяльності і вироблення професійно важливих якостей [275, с. 101].

Нам імпонує і підхід Г. Гунди та В. Сагарди, які розглядають самостійну роботу студентів як системоутворюючий фактор підсистеми форм керування навчальною життєдіяльністю студентів у процесі їх спеціальної та професійної

підготовки, що виступає як форма аудиторного та поза аудиторного навчального процесу репродуктивного і пошуково-творчого характеру і як засіб залучення студентів до самодіяльної пізнавальної діяльності, самокорекції та самоконтролю, спрямованих на засвоєння професійних знань і вироблення умінь і навичок [57, с. 28].

Плануючи зміст самостійної роботи студентів у процесі вивчення навчальної дисципліни «Теорія і методика роботи з дитячими та молодіжними організаціями України», ми враховували специфіку і зміст даної дисципліни, питому вагу у навчальному процесі семінарсько-практичних занять, рівень забезпечення навчально-методичними засобами, необхідними для вивчення дисципліни загалом чи окремої теми. На 35 годин, які відведені за навчальним планом на самостійну роботу студентів, ми спланували перелік завдань репродуктивно-творчого характеру.

Одна частина завдань самостійної роботи студентів розрахована на поглиблення знань з ключових проблем, які розглядаються при вивченні даної навчальної дисципліни, шляхом самостійного опрацювання окремих тем, нормативних документів, інших джерел інформації (узагальнення та аналіз, реферування матеріалу). Зокрема, на самостійне опрацювання було винесено такі завдання:

1. Ознайомлення з науковими підходами щодо типології та класифікації дитячих та молодіжних організацій.
2. Напрями, форми та методи роботи піонерської та комсомольської організацій у СРСР.
3. Проаналізувати нормативно-правову базу діяльності дитячих та молодіжних організацій в Україні.
4. Ознайомлення зі статутами та програмами дитячих та молодіжних громадських організацій.
5. Тимчасові дитячі організації: специфіка та форми діяльності.
6. Характеристика неформальних молодіжних груп та об'єднань.
7. Ознайомлення та аналіз джерел, перелік яких поданий у питаннях до екзамену.

Інша частина завдань самостійної роботи студентів прив'язана до тематики семінарсько-практичних занять і носить у більшій мірі науково-дослідний та творчий характер. Як зазначає С. Харченко, сутність самостійної роботи студентів і полягає в тому, що творчі завдання виступають в ній і способом конструювання змісту, і засобом організації навчальної діяльності, і засобом управління процесом її формування [275, с. 101]. Тому в процесі підготовки до семінарсько-практичних занять, поряд із збиранням фактичного матеріалу, ознайомленням з додатковою літературою та першоджерелами, роботою над повідомленнями з окремих питань, студентам пропонувалося виконати і практичне завдання відповідно до теми заняття. Метою цих завдань є закріплення чи розширення теоретичного матеріалу, накопичення особистого дослідницького досвіду, розвитку креативного мислення і творчих здібностей. Наведемо приклади деяких практичних завдань.

1. Практичне завдання до семінарсько-практичного заняття на тему «Дитячі та молодіжні організації України на сучасному етапі (кінець ХХ – початок ХХІ ст

.)»: провести опитування не менш ніж 20-ти респондентів (вікові категорії: 14 – 18 років, 18 – 35 років, 35 років і старше) і заповнити бланк відповідей по одному зі вказаних питань:

– Як Ви вважаєте, які молодіжні організації потрібні сьогодні перш за все: молодіжні організації, що займаються, перш за все, вихованням молоді; організації, створені для вирішення соціальних проблем молоді; молодіжні організації на зразок комсомолу; молодіжні організації, що займаються, перш за все, організацією дозвілля молоді; екологічні молодіжні організації; молодіжні профспілки; організації, що підтримують молодь, яка займається підприємницькою діяльністю; політичні організації молоді; релігійні молодіжні організації; ніякі не потрібні; важко відповісти.

– Яке Ваше ставлення (позитивне, байдуже, негативне, не знаєте даного об'єднання) до вказаних громадських об'єднань: Федерація дитячих організацій (Спілка піонерських організацій) України; Українська Студентська Спілка; Національна скаутська організація України «Пласт»; Український національний комітет молодіжних організацій; Союз молоді регіонів України; Молодіжна морська ліга; Ленінська комуністична спілка молоді України; Асоціація Гайдів України; Українська соціал-демократична молодь; Українське молодіжне аерокосмічне об'єднання «Сузір'я»; Всеукраїнська дитяча спілка «Екологічна варта».

Метою цього завдання є моніторинг громадськості щодо інформованості про сучасний організований дитячий та молодіжний рух та ставлення до громадських організацій різного спрямування. На основі узагальнених результатів студенти зможуть проаналізувати реальний вплив, популярність та поширеність громадських дитячих та молодіжних організацій у їхньому регіоні.

2. Практичне завдання до семінарсько-практичного заняття на тему «Піонерський рух в Україні»: ознайомитись з діяльністю осередків Федерації дитячих організацій (Спілки піонерських організацій) України в школах м. Ніжина чи іншого регіону (у формі повідомлення, доповіді, реферату).

Метою цього завдання є поєднання теоретичних знань з даної теми з реальною практикою діяльності сучасних піонерських осередків, ознайомлення з інноваційними формами та методами роботи, нагальними проблемами функціонування цих осередків.

3. Практичне завдання до семінарсько-практичного заняття на тему «Національна скаутська організація України «Пласт»: скласти кросворд за темою семінарсько-практичного заняття.

Метою цього завдання є засвоєння студентами пластової термінології, яка широко використовується у практиці діяльності НСОУ «Пласт» та розуміння значення основних термінів та понять. У ході виконання даного завдання студенти виявляли і свої творчі здібності, застосовували нетрадиційні підходи: зокрема, складали «японські кросворди» на основі пластової символіки.

4. Практичне завдання до семінарсько-практичного заняття на тему «Неформальні молодіжні групи та об'єднання»: ознайомитись з діяльністю неформальних груп міста Ніжина (вашого рідного населеного пункту) (у формі повідомлення, доповіді, реферату); скласти словник сучасного молодіжного

сленгу (не менш, ніж 20 термінів).

Виконання завдань з даної теми дозволяє студентам на практиці ознайомитись з реально діючими неформальними групами, їх спрямованістю, характером діяльності; проаналізувати культуру та стиль спілкування у підлітковому та молодіжному середовищі тощо.

Таким чином, правильно організована самостійна робота студентів вимагає постійного самоконтролю; не тільки закріплює і поглиблює знання програмного матеріалу, але і сприяє розвитку творчих навичок, ініціативи, уміння організувати свою працю.

У рамках процесуального компоненту системи формування готовності майбутніх соціальних педагогів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями, поряд з аудиторною, індивідуальною та самостійною роботою студентів при вивченні окремих навчальних дисциплін (визначених у змістовому компоненті), ми пропонуємо і використання у навчально-виховному процесі *інтерактивних технологій*. Під інтерактивною технологією навчання розуміється така організація навчально-виховного процесу, за якої неможлива неучасть студентів у колективному взаємодоповненому, заснованому на взаємодії всіх його учасників, процесі навчального пізнання [194, с. 23-24].

У ході експериментального дослідження нами було розроблено та реалізовано *технологію включення студентів у реальну діяльність громадської організації*. Далі розглянемо та охарактеризуємо її сутність.

Метою даної інтерактивної технології навчання є ознайомлення майбутніх соціальних педагогів зі специфікою, формами та методами діяльності сучасної громадської організації, набуття досвіду взаємодії та вироблення практичних умінь та навичок у реалізації програм та проектів шляхом залучення максимальної кількості студентів до участі в реальній діяльності громадської організації.

Ми визначили п'ять основних етапів технології включення студентів у реальну діяльність громадської організації.

На першому етапі – *«організаційному»* – відбувається налагодження зв'язків між окремою кафедрою чи керівництвом факультету, вузу з громадською організацією для розробки та реалізації спільно зі студентами програми діяльності

На другому етапі – *«діагностичному»* – відбувається залучення студентів до розробки проекту програми. В основі цієї роботи знаходиться діагностичне дослідження актуальності спрямованості програми, її узгодженості з навчально-виховним процесом, зацікавленості студентів в її реалізації.

Третій етап – *«реалізаційний»* – передбачає участь студентів у реалізації програми громадської організації. Студенти можуть виступати як об'єктом (клієнтом, учасником), так і суб'єктом (організатором, виконавцем) програми.

На четвертому етапі – *«контролюючому»* – перевіряється результативність програми (вирішеність поставлених завдань; необхідність подальшої роботи у даному напрямку) та ефективність запровадженої технології навчання у формуванні готовності студентів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями (аналізуються кількісні та якісні показники залучення

студентів; визначаються знання, уміння та навички, якими вони опанували; можливі недоліки та прорахунки в організації співпраці студентів з громадською організацією).

П'ятий етап – *«корекційний»* – безпосередньо пов'язаний із попереднім етапом і передбачає корекцію змісту технології, складання нового перспективного плану її реалізації у навчально-виховному процесі.

Впровадження технології включення студентів у реальну діяльність громадської організації здійснювалось у ході експериментального дослідження через взаємодію з такими громадськими організаціями як: Чернігівська обласна молодіжна громадська організація «Наше покоління», Ніжинська міська молодіжна громадська організації «Інтелектуальний клуб «Клію».

Зокрема, соціально-педагогічна спрямованість діяльності Чернігівської обласної молодіжної громадської організації «Наше покоління» сприяла налагодженню зв'язків із факультетом психології та соціальної роботи Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя та залученню студентів факультету (в тому числі – і студентів-майбутніх соціальних педагогів) до реалізації програми «Молодіжний психологічний театр «Аномалія». Протягом 2004-2007 років студенти мали можливість як спостерігати за організацією та проведенням заходів у рамках цієї програми (молодіжні шоу-вистави з елементами сучасного танцю, спрямовані на профілактику негативних явищ та ВІЛ/СНІД у молодіжному середовищі, на пропаганду здорового способу життя), так і, безпосередньо, брати участь у постановці вистав, проведенні інформаційних, профілактичних акцій у навчальних закладах Чернігова, Ніжина, Прилук.

Реалізація технології включення студентів у реальну діяльність громадської організації стала можливою і завдяки налагодженню співпраці Ніжинської міської молодіжної громадської організації «Інтелектуальний клуб «Клію» (керівником якої є автор дослідження) з Ніжинським державним університетом імені Миколи Гоголя у рамках реалізації довгострокової програми «Cogito ergo sum» (Додаток Е).

Не характеризуючи змісту даної програми, відзначимо, що вона спрямована на: стимулювання пізнавальної активності студентів; підвищення професійного інтересу до обраного фаху та при вивченні окремих дисциплін; розкриття інтелектуально-творчого потенціалу студентської молоді; пропагування інтелектуальних форм змістовного дозвілля. Основною організаційною формою при цьому визначено підготовку і проведення протягом навчального року інтелектуально-пізнавальних заходів різного рівня (групові, курсові, факультетські, загально університетські, регіональні).

Студенти експериментальної групи були активно залучені до реалізації даної програми: студенти старших курсів як організатори, виконавці, учасники, студенти молодших курсів – переважно, як учасники факультетських та загально університетських заходів, які вже стали традиційними у Ніжинському державному університеті імені Миколи Гоголя: «Що? Де? Коли?», «Брейн-ринг», «Ерудит-лото», «Своя гра», «Ерудит-квартет» та ін. Крім того, студенти експериментальної групи постійно надавали волонтерську допомогу МГО «Інтелектуальний клуб «Клію» при організації та проведенні інтелектуально-

пізнавальних заходів на інших факультетах, організації та проведенні студентських інтелектуальних фестивалів університетського та регіонального рівнів («Інтелектуальний першокурсник», «Інтелектуальний Покровський ярмарок», «Всесвітній день інтелекту», Чернігівський обласний студентський інтелектуальний фестиваль та ін.).

Ефективність та результативність технологій, організаційних форм та методів підготовки майбутніх соціальних педагогів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями будуть розглянуті у підрозділі 2.3.

Виходячи з логіки дослідження, важливо також проаналізувати методи контролю та оцінювання різних видів навчальної діяльності студентів. У рамках інноваційної кредитно-модульної системи організації навчального процесу реалізуються і нові підходи до контролю та оцінювання знань студентів, які спрямовані на подолання недоліків традиційних контрольних-оціночних методів в учбовому процесі вищого навчального закладу (епізодичний характер оцінювання, низька кореляція між поточним і сесійним оцінюванням, слабка мотивація студентів до систематичної навчальної праці, необ'єктивність оцінювання тощо). Тому розробляючи навчальну програму дисципліни «Теорія і методика роботи з дитячими та молодіжними організаціями України», в процесі її викладання у рамках експериментального дослідження, ми намагались дотримуватись системи контролю та оцінювання навчальної діяльності студентів в умовах кредитно-модульної системи організації навчального процесу. Врахування при цьому специфіки даного предмету, визначення методики оцінювання сприяли якісному формуванню компонентів готовності майбутніх соціальних педагогів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями. Оцінювання залікового кредиту ми здійснювали в межах 100 балів, користуючись, при цьому, системою співвідношення рейтингового балу до оцінок у національній системі та системі ECTS, яка представлена у табл. 2.3:

Таблиця 2.3

Шкала оцінювання навчальних досягнень студентів

За шкалою ECTS	За національною шкалою	За шкалою навчального закладу
A	відмінно	90-100
B	добре	83-89
C		75-82
D		68-74
E	задовільно	60-67
FX	незадовільно з можливістю повторного складання	35-59
F	незадовільно з обов'язковим повторним курсом	1-34

Досвід педагогічної роботи протягом 2005-2007 років показав, що оптимальним при вивченні навчальної дисципліни «Теорія і методика роботи з дитячими та молодіжними організаціями України» є наступний розподіл балів:

1. Робота на лекції
(самостійне опрацювання матеріалів лекції) – 1 бал.
2. Робота на семінарському занятті: виступ, доповнення, запитання, виконання практичних завдань, підготовка рефератів тощо – 1-3 бали.
3. Виконання індивідуальних навчально-дослідних завдань:
 - А) Інформаційне повідомлення – 1-5 балів;
 - Б) Проект шкільної організації – 1-8 балів;
 - В) Проект програми для фінансування – 1-12 балів.
4. Підсумковий тест (або екзамен) – 1-30 балів.

Структура розподілу балів за модулями при вивченні студентами навчальної дисципліни «Теорія і методика роботи з дитячими та молодіжними організаціями України» показана у табл. 2.4:

Таблиця 2.4

Структура розподілу балів навчальної дисципліни «Теорія і методика роботи з дитячими та молодіжними організаціями України»

Модуль 1 (поточне оцінювання)								Модуль 2 (ІНДЗ)	Модуль 3 (підсумкове оцінювання)			Сума
Змістовий модуль I			Змістовий модуль II			Змістовий модуль III		25	ЗМ I	ЗМ II	ЗМ III	100
15			18			12			10	10	10	
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8					
1	9	5	12	6	4	4	4					

Головною метою при контролі та оцінюванні ми вбачаємо визначення якості засвоєння навчального матеріалу, ступеня відповідності сформованих умінь і навичок меті та завданням дисципліни. При цьому ми враховуємо, що ефективність функціонування системи педагогічного контролю потребує дотримання певних умов: об'єктивність контролю (викладачі та студенти, оцінюючи стан навчальної роботи, діють за єдиними узгодженими критеріями, обґрунтування яких усім відоме заздалегідь); оцінки, отримані в результаті контролю, вважаються непорушними, не піддаються сумніву як з боку тих, хто контролює, так і з боку тих, кого контролюють, оскільки будуються на об'єктивних критеріях, відомих обом сторонам; контроль та його результати вимагають гласності, щоб кожний мав змогу уважно вивчити їх, зробити на підставі цього обґрунтовані висновки, які налаштовують на активну позитивну роботу, спрямовану на необхідне коригування навчального процесу [180, с. 147].

У процесі навчальної діяльності ми налаштовували студентів на активну і систематичну аудиторну та позааудиторну роботу, яка дозволяє отримати максимальну кількість балів. Методом діагностування рівня навчальних досягнень студентів під час проведення підсумкового контролю виступили

розроблені нами тестові запитання. Підсумковий тест (Додаток Ж) складається з 3 блоків питань (по кожному із змістових модулів), тому підготовка студентів до його складання передбачає узагальнення та систематизацію знань з окремих змістових модулів та навчальної дисципліни в цілому.

Вузівська практика показує і успішність використання окремих частин даного тесту для діагностики рівня засвоєння студентами змістових модулів у процесі поточного контролю. У такому разі підсумковим контролем може виступати іспит, який не є обов'язковим і проводиться лише для окремих студентів з метою покращення підсумкової оцінки. При цьому розподіл балів виглядає наступним чином: 100 балів для поточного оцінювання і 43 бали для підсумкового.

Підсумовуючи вищесказане, наголосимо, що сучасна система підготовки майбутніх соціальних педагогів в умовах вищого навчального закладу має базуватися на таких інноваційних підходах щодо організації навчального процесу, які б:

- сприяли високому рівню активності студентів, їх ініціативності, усвідомленості суті й цілей професійної діяльності та системи дій, актуалізації особистісного досвіду й розвитку кожного студента;
- спонукали на пізнавальну мотивацію навчання, звернення студента до інтуїції, фантазії, асоціації, вигадки як умов наукового передбачення й осяяння;
- обумовлювали пошук таких форм організації навчання, які забезпечують різноманітність та динаміку міжособистісних стосунків, підсилення емпатії в стосунках суб'єктів соціально-педагогічної взаємодії, їх співробітництва, співтворчості;
- розширювали межі вибору й впровадження методів, прийомів і засобів навчання, підпорядкованих формуванню функціональної особистості фахівця.

Ці положення лягли в основу як процесуального компонента системи формування готовності майбутніх соціальних педагогів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями, так і організаційно-педагогічних умов її реалізації. Перевірка ефективності організаційно-педагогічних умов та аналіз результатів формувального експерименту будуть розглянуті у наступному підрозділі 2.3.

2.3 Організаційно-педагогічні умови забезпечення ефективності системи формування готовності майбутніх соціальних педагогів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями

Визначення мети та змісту підготовки майбутніх соціальних педагогів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями, виокремлення технологій, форм та методів, які сприятимуть формуванню у студентів мотиваційно-особистісного, науково-теоретичного, операційно-дієвого компонентів готовності в рамках розробленої системи формування готовності майбутніх соціальних педагогів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями склали теоретико-методологічну основу формувального експерименту. Разом з тим у ході формувального експерименту було змодельовано та реалізовано комплекс соціально-педагогічних,

організаційних, навчально-професійних умов, які необхідні та достатні для забезпечення дієвості, результативності та ефективності даної системи. Весь комплекс умов ми визначили як організаційно-педагогічні умови забезпечення ефективності системи формування готовності майбутніх соціальних педагогів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями. При цьому ми враховуємо, що дана система виступає органічною складовою цілісного процесу професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів, відображуючи при цьому специфічні особливості цієї сфери діяльності та професійно-особистісні вимоги до фахівця, який її здійснює.

У ході експериментального дослідження нами були змодельовані наступні організаційно-педагогічні умови:

- актуалізація роботи соціального педагога з громадськими дитячими та молодіжними організаціями як важливого напрямку професійної соціально-педагогічної діяльності;
- врахування у навчальному процесі сучасної моделі професійної діяльності соціального педагога з громадськими дитячими та молодіжними організаціями, на засадах якої і має базуватися концепція формування готовності студентів до даного напрямку діяльності;
- забезпечення поетапності та цілісності системи формування готовності майбутніх соціальних педагогів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями;
- забезпечення єдності теоретичних аспектів підготовки та набуття студентами практичних умінь та навичок шляхом інтерактивної взаємодії з громадськими організаціями протягом всього періоду навчання у вищому навчальному закладі;
- оптимальне поєднання різних форм організації навчального процесу, традиційних та інноваційних методів навчання.

Експериментальна перевірка ефективності запропонованих організаційно-педагогічних умов та структурних компонентів системи формування готовності майбутніх соціальних педагогів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями здійснювалась у ході формувального експерименту.

Формувальна частина експериментального дослідження, в рамках якої розроблялась та реалізовувалась система формування готовності майбутніх соціальних педагогів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями, обіймала 3 етапи: ознайомлювально-мотиваційний, організаційно-пізнавальний та корекційно-оцінювальний. Відображена у формувальному експерименті поетапна підготовка студентів розглядається нами як процес поступального і неперервного професійно-особистісного розвитку майбутніх фахівців, як процес формування їхньої готовності до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями під час навчання у вищому навчальному закладі.

Охарактеризуємо визначені етапи формувального експерименту.

1 етап: ознайомлювально-мотиваційний.

Зміст формувального експерименту на першому етапі мав організаційно-мотиваційний характер і був пов'язаний з:

- ознайомленням студентів із особливостями майбутньої професії;
- формуванням у майбутніх соціальних педагогів професійно вмотивованих установок до соціально-педагогічної діяльності (в тому числі, до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями як важливого напрямку цієї діяльності);
- стимулюванням інтересу до діяльності сучасних громадських дитячих та молодіжних організацій;
- орієнтацією студентів на здобуття професійних знань та вмінь, на постійне самовдосконалення та саморозвиток.

Ці завдання реалізовувались під час навчання студентів-майбутніх соціальних педагогів на I-II курсах. У процесі вивчення таких навчальних дисциплін як «Вступ до спеціальності», «Педагогіка», «Соціальна педагогіка», «Історія педагогіки», «Соціальна робота у сфері дозвілля», «Основи соціалізації особистості», «Теорія та історія соціального виховання», «Вікова та педагогічна психологія», «Основи професійної майстерності соціального педагога» у студентів формуються базові соціально-педагогічні, психологічні знання, окремі з яких є складовими науково-теоретичного компоненту готовності і основою майбутньої професійної діяльності з громадськими дитячими та молодіжними організаціями. Також на цьому етапі, при проходженні студентами ознайомчої та діагностичної практик, забезпечується початкове формування окремих складових операційно-дієвого компоненту (комунікативні уміння, когнітивні уміння).

Основна ж увага в ході експериментального дослідження на даному етапі приділялася формуванню у майбутніх соціальних педагогів стійкого інтересу до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями через усвідомлення останніх важливим соціальним інститутом, фактором соціалізації підростаючих поколінь (провідна роль при цьому відводилась вивченню студентами таких навчальних дисциплін як «Соціальна педагогіка» та «Основи соціалізації особистості»), і, як наслідок, визнання майбутніми соціальними педагогами необхідності і важливості набуття професійних знань, умінь та навичок для успішної роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями.

II етап: організаційно-пізнавальний.

Метою організаційно-пізнавального етапу формувального експерименту стала організація навчально-професійних умов для формування у майбутніх соціальних педагогів системи знань, умінь та навичок необхідних для роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями. При цьому основними завданнями визначались:

- забезпечення інтегративних зв'язків між навчальними дисциплінами для формування цілісної логічно-послідовної системи науково-теоретичних знань, практичних умінь і навичок необхідних соціальному педагогу для роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями;
- розробка і впровадження навчальної програми дисципліни «Теорія і методика роботи з дитячими та молодіжними організаціями України» як базової для формування мотиваційно-особистісного, науково-теоретичного та операційно-дієвого компонентів готовності майбутніх соціальних педагогів до роботи з

громадськими дитячими та молодіжними організаціями;

- надання методичної допомоги та рекомендацій при розробці програм навчальних дисциплін, визначенні завдань практик;

- забезпечення зв'язку теоретичної і практичної підготовки студентів через налагодження інтерактивної взаємодії з громадськими дитячими та молодіжними організаціями протягом навчального процесу.

У результаті, під час вивчення студентами III-IV курсів таких дисциплін як «Технології соціально-педагогічної діяльності», «Соціальна молодіжна політика», «Методика роботи у соціально-педагогічних закладах у літній період», «Соціальна психологія», «Основи психологічного консультування та психокорекція» і, особливо, «Теорія і методика роботи з дитячими та молодіжними організаціями України» відбувалось формування системи знань, які безпосередньо стосуються особливостей соціально-педагогічної діяльності з громадськими дитячими та молодіжними організаціями, відпрацьовувались необхідні професійні уміння. Закріплення та розвиток здобутих знань та умінь забезпечувались у процесі взаємодії студентів з осередками громадських дитячих та молодіжних організацій при виконанні індивідуальних навчально-дослідних завдань («Інформаційне повідомлення», «Проект шкільної організації», «Проект програми для фінансування»); шляхом участі майбутніх соціальних педагогів у реалізації програм громадських організацій (програма «Молодіжний психологічний театр «Аномалія» Чернігівської обласної молодіжної громадської організації «Наше покоління», програма «Cogito ergo sum» Ніжинської міської молодіжної громадської організації «Інтелектуальний клуб «Кліо»); під час проходження студентами практики. В ході формувального етапу експериментального дослідження ми намагались створити умови, за якими максимальна кількість студентів протягом різних видів практики мали можливість взаємодіяти з громадськими дитячими та молодіжними організаціями. Протягом 2004-2007 років 79 студентів (близько 30 % експериментальної групи) проходили волонтерську, соціально-педагогічну та психолого-педагогічну практику безпосередньо у громадських організаціях: Чернігівській обласній молодіжній громадській організації «Наше покоління», Чернігівській міській молодіжній громадській організації «Апельсин», Ніжинській міській молодіжній громадській організації «НМО», Ніжинській міській молодіжній громадській організації «Інтелектуальний клуб «Кліо», Ніжинській міській молодіжній громадській організації «Посконія», Учнівській дитячо-юнацькій організації «Живчик» (с. Стольне, Менський район, Чернігівська область). Ще 127 студентів (близько 50 % експериментальної групи), проходячи психолого-педагогічну практику в загальноосвітніх закладах міста Ніжина, Ніжинському міському центрі соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, Ніжинському районному центрі соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, Службі у справах сім'ї та молоді виконавчого комітету Ніжинської міської ради, виконували завдання по налагодженню взаємодії з місцевими осередками громадських дитячих та молодіжних організацій, наданню їм соціально-педагогічної допомоги.

Разом з тим на цьому етапі були створені і умови для формування професійно спрямованої мотивації студентів на роботу з громадськими дитячими та

молодіжними організаціями, розвиток професійно значимих особистісних якостей майбутнього соціального педагога.

III етап: корекційно-оцінювальний.

На рівні реалізації корекційно-оцінювального етапу вирішувались завдання рефлексивно-оцінювального характеру:

- стабілізація і корекція професійної мотивації;
- актуалізація суб'єктивної позиції студентів і вибір власного «Я» у професійному просторі;
- виявлення рівнів готовності студентів до професійної діяльності з громадськими дитячими та молодіжними організаціями.

Вирішення цих завдань забезпечувалось закріпленням сформованих професійних знань, умінь та навичок, рефлексією набутого досвіду та формуванням індивідуально-творчого стилю соціально-педагогічної діяльності як за результатами проходження соціально-педагогічної та психолого-педагогічної практики, в ході індивідуальних консультацій.

Також, на цьому етапі узагальнювались результати діагностики рівня сформованості у студентів компонентів готовності до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями, яка здійснювалась протягом експериментального дослідження і включала:

- попередній контроль (констатувальний етап експерименту): діагностика початкового стану готовності студентів;
- поточний контроль: діагностика динаміки підготовки, виявлення недоліків та їх оперативне усунення;
- підсумковий контроль: діагностика якісного рівня сформованості готовності студентів до даного напрямку професійної діяльності.

Основними діагностичними методами виступали: анкетне опитування, проведення контрольних робіт, експертні оцінки викладачів та керівників практики на місцях.

Для порівняння та перевірки ефективності результатів формувального експерименту нами було здійснено і контролюючий експеримент, у рамках якого у статусі контрольної групи виступили студенти Чернігівського державного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка психолого-педагогічного факультету спеціальності «соціальна педагогіка».

Визначення етапів формувального експерименту дозволяє перейти до аналізу ходу та результатів його реалізації. Формувальний експеримент здійснювався на базі Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя.

Експериментальна група складала 261 студент факультету психології та соціальної роботи, спеціальності «соціальна педагогіка; практична психологія».

Зазначимо, що формувальний експеримент був спрямований на розвиток у студентів мотиваційно-особистісного, науково-теоретичного та операційно-дієвого компонентів професійної готовності, які і стали основними показниками ефективності запропонованої нами системи формування готовності майбутніх соціальних педагогів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями. Тому доцільно окремо розглянути кожний із компонентів, шляхом визначення організаційно-педагогічних умов їх формування та аналізу кількісних

і якісних результатів.

Формування *мотиваційно-особистісної* готовності до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями ми розглядали як цілеспрямовано організований процес, який характеризується формуванням позитивного ставлення до даного виду соціально-педагогічної діяльності, на основі виникнення і подолання внутрішніх протиріч між досягнутим та необхідним рівнем професійного становлення соціального педагога, які виступають як рушійна сила мотиваційно-особистісної готовності студентів. При цьому основними психолого-педагогічними умовами та засобами виступали: постійне включення студентів у ситуацію виявлення активності, стимулювання емоційно-вольової сфери особистості, активізація творчого мислення студентів, розвиток самостійності, саморефлексії. В цілому ж хід формувального експерименту визначався положенням, що в основі мотиваційної сфери особистості знаходиться такий фактор стимулювання внутрішнього потенціалу як самомотивація, яка виникає на певному етапі саморозвитку. На створення необхідних умов для її виникнення та стимулювання і було спрямовано експериментальну діяльність по формуванню мотиваційно-особистісної готовності майбутніх соціальних педагогів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями на всіх етапах дослідження.

Вже у ході I етапу (ознайомлювально-мотиваційного) відзначалося зростання пізнавальної активності, зацікавленості студентів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями. За словами студентів, багато з них вперше дізнавались про діяльність сучасних громадських дитячих та молодіжних організацій, їх виховний та соціалізуючий потенціал, що зумовлювало формування інтересу як до різних сторін функціонування громадських дитячих та молодіжних організацій взагалі, так і до можливості соціально-педагогічної взаємодії з ними зокрема.

Важливою складовою мотиваційно-особистісного компоненту стало формування у майбутніх соціальних педагогів усвідомлення громадських дитячих та молодіжних організацій як інституту соціалізації (розгляд сучасних громадських дитячих та молодіжних організацій як соціального інституту, як фактору соціалізації підростаючого покоління; визнання ефективності соціального становлення особистості в умовах громадської організації; бачення соціально-виховного потенціалу сучасних громадських дитячих та молодіжних організацій і шляхів його реалізації).

Цьому вже на I етапі, як ми зазначали, сприяло вивчення студентами таких навчальних дисциплін як «Соціальна педагогіка», «Основи соціалізації особистості», а на кінець III етапу кількісні значення за вказаним показником діагностувалися на високому рівні сформованості у 76 % студентів експериментальної групи (32 % – в контрольній групі). Цікаво, що частина студентів, визнаючи істотний соціально-виховний потенціал громадських організацій, досить скептично ставляться до реального впливу сучасних українських громадських дитячих та молодіжних організацій на соціалізацію дітей та молоді. І цей факт слугував додатковим мотивом усвідомлення необхідності активізації соціально-педагогічного впливу на розвиток

організованого дитячого та молодіжного руху в Україні, можливості професійної самореалізації у даній сфері соціально-педагогічної діяльності. Для прикладу наведемо деякі висловлювання студентів експериментальної групи.

Анжела С.: «Мету своєї професії вбачаю у створенні соціально-виховного простору закладу чи мікрорайону. Не останню роль у цьому процесі відіграє активізація діяльності різноманітних дитячих об'єднань, громадських організацій. Тому я, як соціальний педагог, прагнутиму допомогти в їх розвитку, налагодженні взаємодії з іншими соціальними інститутами».

Сергій Л.: «Цікаво і корисно було б посприяти перетворенню існуючих дитячих та молодіжних громадських організацій на ефективний інститут соціалізації, чи створенню нової організації, яка б повністю відповідала запитам дітей, юнацтва».

Студенти експериментальної групи протягом 2004-2007 років постійно брали участь у реалізації програми «Cogito ergo sum», розробленої Ніжинською міською молодіжною громадською організацією «Інтелектуальний клуб «Кліо» (92 % студентів експериментальної групи брали участь, організовували, проводили заходи у рамках даної програми – змагання «Що? Де? Коли?», «Брейн-ринг», «Ерудит-квартет» та ін.), а також програми «Молодіжний психологічний театр «Аномалія», розробленої Чернігівською обласною молодіжною громадською організацією «Наше покоління» (100 % студентів експериментальної групи відвідували заходи в рамках даної програми (інформаційні та профілактичні шоу-вистави), 34% безпосередньо були організаторами та виконавцями програми). Слід констатувати, що це позитивно відобразилось на активізації інтересу до діяльності як цих, так і інших громадських організацій, бажанні співпрацювати з ними; студенти отримали можливість включитися у реальну діяльність громадської організації і, тим самим, побачити перспективи самореалізації у даній сфері соціально-педагогічної діяльності.

Суттєво вплинуло на результати мотиваційно-особистісної готовності і проходження студентами різних видів практики, в ході якої вони також мали можливість безпосередньо співпрацювати з громадськими дитячими та молодіжними організаціями (зокрема, слід виділити такі організації як: Чернігівська обласна молодіжна громадська організація «Наше покоління», Чернігівська міська молодіжна громадська організація «Апельсин», Ніжинська міська молодіжна громадська організація «НМО», Ніжинська міська молодіжна громадська організація «Інтелектуальний клуб «Кліо», Ніжинська міська молодіжна громадська організація «Посконія», Учнівська дитячо-юнацька організація «Живчик»). У підсумку, 94 % студентів експериментальної групи на різних етапах підготовки у тій чи іншій формі взаємодіяли з громадськими організаціями, деякі з них – надавали волонтерську допомогу і після практики, частина – стала дійсними членами молодіжних громадських організацій Ніжина та Чернігова (Ніжинська міська молодіжна громадська організація «Інтелектуальний клуб «Кліо», Ніжинська міська молодіжна громадська організація «Посконія», Чернігівська обласна молодіжна громадська організація «Наше покоління»).

Ми переконалися, що в умовах навчальної практики ефективність формування мотиваційно-особистісної готовності студентів зростає через реальну можливість реалізації професійних інтересів, соціальних очікувань і домагань особистості, узгодження особистих інтересів з умовами і нормами професійної діяльності. Важливим наслідком практики стала рефлексія власної діяльності, усвідомлення особистих проблем у взаємодії з громадськими дитячими та молодіжними організаціями та пошук адекватних способів їх розв'язання, тобто визнання студентами необхідності цілеспрямованої професійної підготовки до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями.

Узагальнивши та порівнявши результати констатувального та формувального етапів дослідження, можна простежити динаміку формування мотиваційно-особистісної готовності студентів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями за виділеними показниками мотиваційно-особистісного критерію (табл. 2.5):

Таблиця 2.5

Порівняльна характеристика сформованості у студентів мотиваційно-особистісної готовності до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями

Показники мотиваційно-особистісного критерію	Середній бал					
	ЕГ			КГ		
	на поч.	в кін.	дина міка	на поч.	в кін.	дина міка
Професійний інтерес до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями	2,31	4,22	+1,91	2,45	3,14	+0,69
Усвідомлення громадських дитячих та молодіжних організацій як важливого інституту соціалізації	2,17	4,11	+1,94	1,94	3,45	+1,51
Спрямованість на взаємодію з членами дитячих та молодіжних організацій	1,93	4,17	+2,24	2,0	3,27	+1,27
Можливість самореалізації в даній сфері соціально-педагогічної діяльності	2,37	4,0	+1,63	2,14	2,93	+0,79
Потреба у професійній підготовці до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями	1,77	4,43	+2,66	1,82	3,0	+1,18

У табл. 2.5 показано середній бал за окремими критеріями сформованості мотиваційно-особистісної готовності в експериментальній та контрольній групах на початку та в кінці експерименту. Найбільша динаміка (+2,66) та найвище значення показника (4,43) у студентів експериментальної групи простежується за сформованістю потреби у професійній підготовці до роботи з громадськими

дитячими та молодіжними організаціями (у студентів контрольної групи ці значення становлять 1,88 та 3,0 відповідно). Найменше зростання (+1,63) та найнижче значення показника (4,0) діагностувався за критерієм можливості самореалізації в даній сфері соціально-педагогічної діяльності (у студентів контрольної групи ці значення становлять 0,79 та 2,93 відповідно).

Сформованість *науково-теоретичної* готовності визначалася рівнем опанування студентами в процесі вузівської підготовки системою загально професійних та спеціальних знань, які є необхідною теоретичною основою для ефективної професійної діяльності з громадськими дитячими та молодіжними організаціями.

Результати діагностики підготовки майбутніх соціальних педагогів в рамках експериментального дослідження засвідчили позитивну динаміку розвитку даного компоненту готовності від курсу до курсу. В процесі формувального експерименту ми орієнтувались на створення нагромаджуючої системи знань, де студенти отримують знання з проблеми соціально-педагогічної взаємодії з громадськими дитячими та молодіжними організаціями з різних навчальних дисциплін. Це пов'язано зі специфікою підготовки майбутніх соціальних педагогів до даного виду професійної діяльності, яка вимагає систематизації знань із різних галузей науки. Забезпечення інтегративних зв'язків між різними навчальними дисциплінами дозволило подолати протиріччя між фактичними знаннями студентів та невмінням використовувати їх при вивченні нової дисципліни.

Природно, що зростання рівня знань за виокремленими нами показниками відбувалось нерівномірно. Так, уже на II–III курсах студенти експериментальної групи засвоїли основний понятійно-термінологічний апарат, мали знання з історії становлення і розвитку дитячого та молодіжного руху в Україні та світі; про мету, завдання, зміст, принципи діяльності сучасних громадських дитячих та молодіжних організацій; про місце і роль громадських дитячих та молодіжних організацій на сучасному етапі як важливого інституту соціалізації підростаючого покоління; про окремі технології соціально-педагогічної діяльності з громадськими організаціями.

Поглиблення, конкретизація наявних знань, формування нових знань відбувалось у процесі вивчення студентами навчальної дисципліни «Теорія і методика роботи з дитячими та молодіжними організаціями України». Зокрема, за підсумками вивчення даної дисципліни у майбутніх соціальних педагогів були сформовані знання про організаційні та нормативно-правові основи створення громадських дитячих та молодіжних організацій, про функціональні та соціально-педагогічні аспекти їх життєдіяльності. За результатами поточного та підсумкового контролю можна зробити висновок, що студенти найкраще справляються із завданнями на знання історії становлення і розвитку дитячого та молодіжного руху в Україні та світі (83 % студентів експериментальної групи повністю виконали завдання); основних джерел та механізмів фінансово-ресурсного забезпечення громадських дитячих та молодіжних організацій в Україні (79 %); напрямів та змісту діяльності соціального педагога з громадськими дитячими та молодіжними організаціями та об'єднаннями (77 %).

Натомість, найнижчий показник як у студентів експериментальної, так і контрольної груп за сформованістю знань про статuti, програми, основні форми та методи роботи сучасних громадських дитячих та молодіжних організацій (58 % та 27 % відповідно); про символіку, атрибутику, традиції та ритуали сучасних громадських дитячих та молодіжних організацій (53 % та 20 %). На нашу думку, це пов'язано, в першу чергу, з постійним збільшенням кількості громадських дитячих та молодіжних організацій в Україні, урізноманітненням їх діяльності за напрямками, формами та методами, що ускладнює орієнтування студентів в розмаїтті сучасного дитячого та молодіжного руху.

Слід відмітити достатньо високий рівень знань студентів, які займалися написанням курсової роботи з проблематики організованого дитячого та молодіжного руху. І зміст більшості курсових робіт засвідчив серйозний науково-теоретичний аналіз джерел, досвіду роботи, що було відмічено викладачами кафедри при захисті курсових робіт.

На корекційно-оцінювальному етапі формувального експерименту ми проводили індивідуально-корекційну роботу з окремими студентами, які мали низькі показники науково-теоретичної готовності до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями. Формами такої роботи стали індивідуальні консультації під час проходження студентами практики, оглядові лекції при підготовці студентів до складання державних іспитів.

Проаналізувавши та узагальнивши результати контрольних робіт, які виконувались студентами на етапі підсумкового контролю, співставивши їх із самооцінкою студентами власного рівня науково-теоретичної готовності, ми отримали кількісні показники, які представлені в табл. 2.6:

Таблиця 2.6

Порівняльна характеристика сформованості у студентів професійних знань

Показники науково-теоретичного критерію	Середній бал					
	ЕГ			КГ		
	на поч.	в кін.	дина міка	на поч.	в кін.	дина міка
Знання історії зародження, становлення і розвитку дитячого та молодіжного руху в Україні та світі	1,33	4,62	+3,29	1,36	3,26	+1,9
Знання організаційно-правових основ створення та функціонування громадських дитячих та молодіжних організацій	1,26	4,21	+2,95	1,25	3,0	+1,75
Знання структурних характеристик громадської дитячої та молодіжної організації	1,49	3,87	+2,38	1,45	2,56	+1,11
Знання про педагогічні основи діяльності громадських дитячих та молодіжних організацій	1,38	4,55	+3,17	1,41	3,68	+2,27

Знання про соціально-педагогічні аспекти діяльності громадських дитячих та молодіжних організацій	1,26	4,62	+3,36	1,29	3,15	+1,86

Згідно даних табл. 2.6 можна зробити висновок, що найбільше зростання (+3,36) та найвище значення показника (4,62) у студентів експериментальної групи простежується за набуттям знань про соціально-педагогічні аспекти діяльності громадських дитячих та молодіжних організацій (у студентів контрольної групи ці значення становлять 1,86 та 3,15 відповідно). Найменше зростання (+2,38) та найнижче значення показника (3,87) діагностувалися за наявністю у студентів знань про структурні характеристики громадської дитячої та молодіжної організації (у студентів контрольної групи ці значення становлять 1,11 та 2,56 відповідно).

Рівень сформованості *операційно-дієвого* компоненту готовності майбутніх соціальних педагогів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями визначався нами як результат оволодіння студентами в процесі навчання спеціальними вміннями та навичками професійної діяльності, які були об'єднані в групи когнітивних, проєктивних, організаторських та комунікативних умінь. У рамках запропонованої нами системи спостерігалось динамічне зростання операційного складу умінь студентів і на кінець IV курсу визначені вміння характеризувалися відносною стійкістю та гнучкістю.

Серед когнітивної групи умінь студенти найкраще опанували технологією соціально-педагогічної діагностики громадської організації та її членів, що підтверджено успішним виконанням відповідних завдань практики та результатами контрольних робіт.

Підсумки виконання студентами IV курсу індивідуального навчально-дослідного завдання «Інформаційне повідомлення» показали позитивну динаміку формування умінь аналізувати та оцінювати сучасний стан дитячого та молодіжного руху, досвід роботи громадських дитячих та молодіжних організацій

Найбільше труднощів у студентів виникло з формуванням умінь використовувати наявні знання у практичній діяльності. Ця, досить типова проблема, проявлялась і під час аудиторних занять, і в процесі проходження практики. Більшість студентів так і не досягли високого рівня готовності саме за цим показником, що підтверджує необхідність посилення практичного компоненту в структурі вузівської підготовки соціальних педагогів.

Кількісні показники сформованості проєктивних умінь виявили найбільші відмінності у студентів експериментальної та контрольної груп. Це, насамперед, пов'язано з тим, що ми приділяли значну увагу формуванню цієї групи умінь у процесі вивчення студентами експериментальної групи навчальної дисципліни «Теорія і методика роботи з дитячими та молодіжними організаціями України» з подальшим їх закріпленням у ході психолого-педагогічної практики. Найвищі показники (86 % студентів експериментальної групи правильно виконали завдання) студенти показали в умінні складати проєкти програм, які реалізуються громадськими дитячими та молодіжними організаціями. Деякі з розроблених

студентами проектів були реально втілені громадськими організаціями. Зокрема, за складеним під час проходження практики студенткою Леус Л. проектом програми «З інтелектом – у майбутнє» вже 2 роки (2006-2007 рр.) працює молодіжна громадська організація «Інтелектуальний клуб «Кліо». Результати виконання програми «З інтелектом – у майбутнє» більш ніж успішні: широке залучення учнівської та студентської молоді до інтелектуальних форм дозвілля, постійна участь та здобуття перемог у телевізійних («Найрозумніший», «Брейн-ринг»), всеукраїнських (чемпіонати та кубки України з гри «Що? Де? Коли?», «Брейн-ринг», «Своя гра») та міжнародних (фестивалі «Дружба», «Говерла збирає друзів») змаганнях.

Високі результати показали студенти і при проектуванні моделі громадської організації та побудові алгоритму її створення і розвитку. Більше того, ці уміння та власні проектні розробки успішно використовувалися деякими студентами під час проходження психолого-педагогічної практики у загальноосвітніх навчальних закладах з метою активізації громадського життя школярів, оновлення змісту і форм соціально-виховної діяльності. Зокрема, слід відмітити активну взаємодію студентів під час психолого-педагогічної практики із піонерськими осередками в ЗОШ № 1 та ЗОШ № 9 міста Ніжина, учнівським об'єднанням «Добрик» школи-гімназії № 16 міста Ніжина, яка втілилась у оновленні планів та програм діяльності вказаних об'єднань, залученні соціально-педагогічних технологій у практику їх роботи, допомозі у розробці та реалізації соціально-спрямованих проектів.

Операційний склад організаторських та комунікативних умінь формувався у процесі вивчення майбутніми соціальними педагогами різних дисциплін, набуття загальної професійної компетентності. Вже на II-III курсах студенти проявляли уміння організовувати та спрямовувати діяльність дитячого колективу, правильно обирати стиль спілкування, що підтверджують результати волонтерської та соціально-педагогічної практики. Суттєво вплинуло на формування досвіду професійної діяльності, практичних умінь та навичок взаємодії з громадськими організаціями, практичних умінь та навичок у реалізації проектів та програм громадських дитячих та молодіжних організацій застосування інтерактивної технології включення студентів у реальну діяльність громадської організації. Студенти експериментальної групи протягом усього періоду навчання були активно залучені до реалізації програми «Cogito ergo sum», розробленої Ніжинською міською молодіжною громадською організацією «Інтелектуальний клуб «Кліо» та програми «Молодіжний психологічний театр «Аномалія», розробленої Чернігівською обласною молодіжною громадською організацією «Наше покоління».

Проходження студентами експериментальної групи психолого-педагогічної практики на IV курсі у різних закладах та установах соціально-педагогічного профілю (зокрема, Служба у справах сім'ї та молоді виконавчого комітету Ніжинської міської ради, Ніжинський міський центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, Ніжинський районний центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, Ніжинський будинок школяра) сприяло формуванню умінь координувати діяльність громадських дитячих та молодіжних організацій на рівні

навчально-виховного закладу, мікрорайону, міста, району, області; уміння взаємодіяти з колегами, керівництвом громадської організації, адміністрацією, працівниками інших закладів та установ, які співпрацюють із дитячими та молодіжними громадськими організаціями. Звісно, ми не мали змоги перевірити у практичній діяльності рівень сформованості організаційних та комунікативних умінь у всіх студентів (крім тих, хто в процесі практики безпосередньо співпрацював із громадськими організаціями), але результати виконання аудиторних навчально-практичних завдань та застосування інтерактивних навчальних технологій у процесі вивчення навчальної дисципліни «Теорія і методика роботи з дитячими та молодіжними організаціями України» дозволяють констатувати позитивну динаміку формування організаторських та комунікативних умінь необхідних для успішної роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями.

Узагальнені кількісні показники сформованості основних груп професійних умінь за операційно-дієвим критерієм готовності та динаміка їх формування представлені у табл. 2.7:

Таблиця 2.7

Порівняльна характеристика сформованості у студентів професійних умінь та навичок

Показники операційно-дієвого критерію	Середній бал					
	ЕГ			КГ		
	на поч.	в кін.	дина міка	на поч.	в кін.	дина міка
Когнітивні уміння	1,22	4,12	+2,9	1,31	2,76	+1,45
Проективні уміння	1,15	4,31	+3,16	1,21	2,45	+1,24
Організаторські уміння	1,38	4,37	+2,99	1,32	3,15	+1,83
Комунікативні уміння	1,46	4,0	+2,54	1,39	3,12	+1,73

Згідно даних табл. 2.7 можна зробити висновок, що найбільше зростання (+3,16) у студентів експериментальної групи зафіксовано в набутті проективних умінь, а найвище значення показника (4,37) – набутті організаторських умінь (у студентів контрольної групи ці значення становлять 1,24 та 3,15 відповідно). Найменше зростання (+2,54) та найнижче значення показника (4,0) діагностувалося за сформованістю у студентів комунікативних умінь (у студентів контрольної групи ці значення становлять 1,73 та 3,12 відповідно).

Після завершення формувального етапу експериментального дослідження необхідно визначити і порівняти кількісні показники досягнутого рівня готовності студентів-майбутніх соціальних педагогів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями за виділеними критеріями, а також вирахувати загальний інтегративний показник професійної готовності до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями. Розподіл студентів експериментальної та контрольної груп за рівнем сформованості готовності до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями показаний на

діаграмі (рис. 2.3):

Експериментальна група

1 – низький рівень; 2 – середній рівень;
3 – достатній рівень; 4 – високий рівень.

Контрольна група

1 – низький рівень; 2 – середній рівень;
3 – достатній рівень; 4 – високий рівень.

Рис. 2.3 Діаграма рівнів сформованості готовності студентів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями
Динаміку процесу формування готовності студентів контрольної та експериментальної груп до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями можна зобразити у вигляді табл. 2.8:

**Динаміка формування готовності студентів до професійної діяльності
(у % до загальної кількості)**

Рі вн і го то вн ос ті	Критерії																	
	мотиваційно-особистісний						науково-теоретичний						операційно-дієвий					
	ЕГ			КГ			ЕГ			КГ			ЕГ			КГ		
	на поч. .	в кін. міка	дина міка	на поч. .	в кін. міка	дина міка	на поч. .	в кін. міка	дина міка	на поч. .	в кін. міка	дина міка	на поч. .	в кін. міка	дина міка	на поч. .	в кін. міка	дина міка
високий	-	70,0	+70	-	17,2	+17,2	-	37,9	+37,9	-	17,6	+17,6	-	30,3	+30,3	-	12,7	+12,7
достатній	14,5	30,0	+15,5	16,4	53,3	+36,9	-	53,1	+53,1	0,8	25,9	+25,1	-	55,2	+55,2	-	25,4	+25,4
середній	51,4	-	-51,4	37,7	25,8	-11,9	24,9	9,0	-15,9	20,5	38,9	+18,4	18,8	13,4	-5,4	16,8	41,4	+25,4
низький	34,1	-	-34,1	45,9	3,7	-41,8	75,1	-	-75,1	78,7	17,6	-61,1	81,2	1,1	-80,1	83,2	20,5	-62,7

Як свідчать дані з табл. 2.8, у рамках спеціально організованої системи формування готовності майбутніх соціальних педагогів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями кількість студентів експериментальної групи, які досягли високого та достатнього рівнів готовності за мотиваційно-особистісним критерієм збільшилась на 85,5 % (в контрольній групі цей показник дорівнює 54,1 %); науково-теоретичним – на 91 % (42,8 %); операційно-дієвим – на 85,5 % (38,1 %).

Загальний інтегративний показник рівня готовності студента до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями ми визначали наступним чином:

низький рівень готовності студента констатувався за умови, якщо хоча б один з компонентів (мотиваційно-особистісний, науково-теоретичний, операційно-дієвий) сформований на низькому рівні;

середній рівень готовності – показники переважно сформовані на середньому рівні, при відсутності низького рівня сформованості готовності;

достатній рівень готовності – показники переважно сформовані на достатньому рівні;

високий рівень готовності – показники переважно сформовані на високому рівні.

Отримані результати представлені на рис. 2.4:

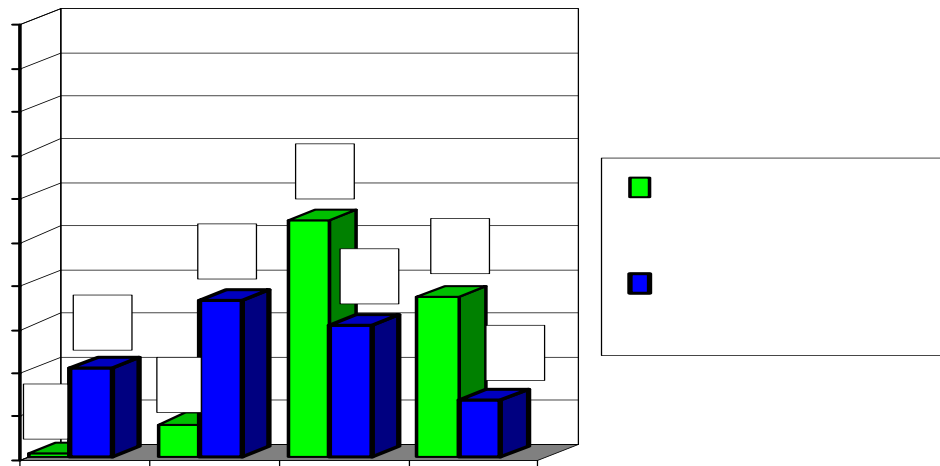

Рис. 2.4 Діаграма рівнів готовності студентів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями (у % до загальної кількості)

Результати проведеного експериментального дослідження показали, що майбутні соціальні педагоги, які досягли *високого рівня* готовності до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями (36,8 % студентів експериментальної групи, 13,1 % студентів контрольної групи), виявили яскраво виражену соціально-педагогічну спрямованість, розуміння необхідності активізації громадських дитячих та молодіжних організацій як об'єкта та суб'єкта соціально-педагогічної діяльності. Вони показали глибокі, міцні та гнучкі знання, постійно збагачуючи їх шляхом залучення різних джерел інформації. У повному обсязі виявились сформованими соціально-педагогічні уміння, студенти активно їх використовували при вирішенні навчальних завдань, під час проходження практики; виявили високий рівень соціальної креативності та здатність до постійного саморозвитку. Більшість студентів, що досягли високого рівня готовності брали активну участь у науково-дослідній роботі, громадській і соціально-виховній діяльності, з власної ініціативи взаємодіяли з громадськими організаціями з метою самореалізації, професійного росту.

Для майбутніх фахівців, що знаходились на *достатньому рівні* готовності до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями (54,4 % студентів експериментальної групи, 30,3% студентів контрольної групи), властивий нерівномірний розвиток складових цілісної структури готовності. Загальна мотивація до даного виду соціально-педагогічної діяльності є позитивною, у студентів простежувався стійкий інтерес, визнання важливості і особистої потреби в професійній підготовці. Студенти продемонстрували досить міцні теоретико-методичні знання, вдало їх використовували при виконанні різних навчальних завдань. Але простежувалось домінування репродуктивного характеру застосування знань та умінь, не виявлялись творчий підхід, оригінальність при вирішенні соціально-педагогічних завдань як теоретичного, так і практичного плану.

Середній рівень готовності, як показує аналіз результатів (7,7 % студентів експериментальної групи, 36,1 % студентів контрольної групи), властивий для переважної більшості студентів контрольної групи, а в експериментальній групі середній рівень готовності виявили ті випускники, які, або в цілому не мають спрямування до соціально-педагогічної діяльності, або чітко визначилися з пріоритетами своєї професійної діяльності. Комплекс сформованих знань та умінь у студентів цієї категорії наявний, але недостатній для успішної та ефективної діяльності з громадськими дитячими та молодіжними організаціями. Мали місце невизначені професійно-ціннісні пріоритети та нестійка мотивація до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями. Знання характеризувалися безсистемністю, відповіді потребували уточнення та доповнення, спостерігались труднощі у визначенні та практичному застосуванні понять. Соціально-педагогічні уміння були сформовані на репродуктивному рівні, частково у діях спостерігався стереотип, відчутні труднощі в аналізі та самоаналізі власної діяльності.

Для студентів із *низьким рівнем* готовності до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями (1,1 % студентів експериментальної групи, 20,5 % студентів контрольної групи) властиве байдуже ставлення до соціально-педагогічної діяльності з громадськими дитячими та молодіжними організаціями, незацікавленість, а часто – небажання професійно взаємодіяти з різними громадськими організаціями, допомагати в їх перетворенні на повноцінний соціально-виховний інститут. Теоретико-методичні знання фрагментарні, наявні лише окремі уявлення на допрофесійному рівні. Соціально-педагогічні уміння були сформовані безсистемно, студенти слабо орієнтувались у технологіях, формах та методах соціально-педагогічної діяльності з громадськими дитячими та молодіжними організаціями. Фактично відсутня спрямованість на саморозвиток, самовдосконалення, підвищення соціальної креативності.

Згідно наведених даних фактично за всіма кількісними показниками студенти експериментальної групи на кінець експерименту досягли вищого рівня готовності до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями ніж студенти контрольної групи. Для остаточного підтвердження гіпотези дослідження необхідно вирахувати статистичну достовірність істотної різниці в значеннях показників експериментальної та контрольної груп.

За допомогою t-критерію Стьюдента нами було перевірено гіпотези, сформульовані відносно виділених критеріїв готовності студентів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями.

Мотиваційно-особистісний критерій – гіпотеза H_{04} : показники досягнутого рівня готовності студентів за мотиваційно-особистісним критерієм в експериментальній та контрольній групах статистично не відрізняються; гіпотеза H_{14} : показники досягнутого рівня готовності студентів за мотиваційно-особистісним критерієм в експериментальній та контрольній групах статистично відрізняються.

За допомогою математичних розрахунків ми визначили середні значення показників мотиваційно-особистісного критерію в експериментальній та контрольній групах (відповідно:

$\bar{x} = 4,3$ та $\bar{y} = 3,2$), дисперсію ($\sigma_x^2 = 0,35$ та $\sigma_y^2 = 0,64$) та провели розрахунки t-критерію Стьюдента за формулою (1.2):

(1.2)

За отриманими даними $t_{\text{табл}} < t_1 = 2,58 < 17,7$, а це вказує, що гіпотеза H_{04} відхилена і прийнята гіпотеза H_{14} . Тобто між студентами експериментальної та контрольної груп існують статистично значущі відмінності щодо досягнення мотиваційно-особистісної готовності на кінець експерименту.

Науково-теоретичний критерій – гіпотеза H_{05} : показники досягнутого рівня готовності студентів за науково-теоретичним критерієм в експериментальній та контрольній групах статистично не відрізняються; гіпотеза H_{15} : показники досягнутого рівня готовності студентів за науково-теоретичним критерієм в експериментальній та контрольній групах статистично відрізняються.

За допомогою математичних розрахунків ми визначили середні значення показників науково-теоретичного критерію в експериментальній та контрольній групах (відповідно: $\bar{x} = 3,8$ та $\bar{y} = 2,8$), дисперсію ($\sigma_x^2 = 0,49$ та $\sigma_y^2 = 0,93$) та провели розрахунки t-критерію Стьюдента за формулою (1.2):

(1.2)

За отриманими даними $t_{\text{табл}} < t_1 = 2,58 < 13,27$, а це вказує, що гіпотеза H_{05} відхилена і прийнята гіпотеза H_{15} . Тобто між студентами експериментальної та контрольної груп існують статистично значущі відмінності щодо досягнення науково-теоретичної готовності на кінець експерименту.

Операційно-дієвий критерій – гіпотеза H_{06} : показники досягнутого рівня готовності студентів за операційно-дієвим критерієм в експериментальній та контрольній групах статистично не відрізняються; гіпотеза H_{16} : показники досягнутого рівня готовності студентів за операційно-дієвим критерієм в експериментальній та контрольній групах статистично відрізняються.

За допомогою математичних розрахунків ми визначили середні значення показників операційно-дієвого критерію в експериментальній та контрольній групах (відповідно: $\bar{x} = 3,6$ та $\bar{y} = 2,8$), дисперсію ($\sigma_x^2 = 0,58$ та $\sigma_y^2 = 0,97$) та провели розрахунки t-критерію Стьюдента за формулою (1.2):

(1.2)

За отриманими даними $t_{\text{табл}} < t_1 = 2,58 < 10,16$, а це вказує, що гіпотеза H_{06} відхилена і прийнята гіпотеза H_{16} . Тобто між студентами експериментальної та контрольної груп існують статистично значущі відмінності щодо досягнення операційно-дієвої готовності на кінець експерименту.

Разом з тим для підтвердження отриманих результатів ми скористалися і алгоритмом розрахунку χ^2 -критерію, який визначали шляхом порівняння відсоткових показників рівня готовності студентів-майбутніх соціальних педагогів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями за формулою:

(2.1)

де χ^2 – показник χ^2 – критерію,

m – загальна кількість груп, на які розділені результати,

– обсяг вибірки експериментальної групи,

– обсяг вибірки контрольної групи,

N_{k1} – частоти результатів в експериментальній групі,

N_{k2} – частоти результатів в контрольній групі.

Підставивши відповідні значення, ми отримали $\chi^2_{\text{експер}} = 54,2$, тоді як $\chi^2_{\text{табл}} = 7,81$ при заданій імовірності допустимої помилки, рівної 0,05. Виходячи з того, що $\chi^2_{\text{експер}} > \chi^2_{\text{табл}} = 54,2 > 7,81$ слід констатувати, що значення показників готовності студентів-майбутніх соціальних педагогів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями в експериментальній та контрольній групах статистично достовірно відрізняються.

Таким чином, варто зазначити, що за результатами констатувального етапу експерименту, які наведені у підрозділі 1.3., студенти контрольної групи були на однаковому рівні готовності зі студентами експериментальної групи. Після проведення формувального етапу – рівень готовності студентів експериментальної групи, як загальної, так і за окремими критеріями, виявився вищим.

Це дозволяє припустити, що розроблена нами і впроваджена в експериментальній групі система формування готовності майбутніх соціальних педагогів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями є дієвою та результативною, а визначені організаційно-педагогічні умови є оптимальними для забезпечення її ефективності.

Висновки до другого розділу

Оснoву формувального етапу експериментального дослідження склали розробка та практична реалізація системи формування готовності майбутніх соціальних педагогів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями.

Цілісність та результативність процесу підготовки забезпечується взаємозумовленістю основних складових даної системи:

- цільового компоненту, який визначає мету (сформувати готовність майбутніх соціальних педагогів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями) та завдання (формування спрямованості на роботу з громадськими дитячими та молодіжними організаціями; засвоєння системи науково-теоретичних, практичних знань, необхідних для ефективної роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями; формування професійних умінь, оволодіння технологіями соціально-педагогічної діяльності, важливими для професійної роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями) формування готовності майбутніх соціальних педагогів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями;

- змістового компоненту, що визначає зміст формування готовності майбутніх соціальних педагогів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями, який відображений у програмах виділених нами навчальних дисциплін та практик, тематиці курсових робіт з соціальної педагогіки, в організаційно-виховній роботі, що передбачала взаємодію студентів з громадськими дитячими та молодіжними організаціями;

- процесуального компоненту, що включає технології, організаційні форми, методи, прийоми формування готовності майбутніх соціальних педагогів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями у процесі аудиторної, індивідуальної, самостійної роботи студентів, їх участі у реалізації програм громадських дитячих та молодіжних організацій.

Виокремлення етапів формувального експерименту (ознайомлювально-мотиваційного, організаційно-пізнавального, корекційно-оцінювального) дозволило структурувати процес формування готовності майбутніх соціальних педагогів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями, забезпечити його системний, інтеграційний характер.

Результати формувального та контролюючого етапів експериментального дослідження підтвердили дієвість та ефективність розробленої системи формування готовності студентів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями в умовах вищого навчального закладу. У студентів експериментальної групи відбулися статистично значущі позитивні зміни у рівнях готовності до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями. Сформованість мотиваційно-особистісного, науково-теоретичного та операційно-дієвого компонентів професійної готовності випускників вузу дозволяє соціальним педагогам у перспективі активно взаємодіяти з громадськими дитячими та молодіжними організаціями, залучаючи їх у сферу соціально-педагогічної діяльності та сприяючи, таким чином, перетворенню на ефективний соціально-виховний інститут. Це стало можливим при дотриманні організаційно-педагогічних умов, які в цілому забезпечують ефективність навчально-виховного

процесу формування готовності майбутніх соціальних педагогів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями, а саме: актуалізація роботи соціального педагога з громадськими дитячими та молодіжними організаціями як важливого напрямку професійної соціально-педагогічної діяльності; врахування у навчальному процесі сучасної моделі професійної діяльності соціального педагога з громадськими дитячими та молодіжними організаціями; забезпечення поетапності та цілісності системи формування готовності майбутніх соціальних педагогів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями; забезпечення єдності теоретичних аспектів підготовки та набуття студентами практичних умінь та навичок шляхом інтерактивної взаємодії з громадськими організаціями протягом всього періоду навчання у вищому навчальному закладі; оптимальне поєднання різних форм організації навчального процесу, традиційних та інноваційних методів навчання.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення та практичне розв'язання проблеми формування готовності майбутніх соціальних педагогів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями, що виявляється у розробці і експериментальній перевірці системи формування готовності студентів -майбутніх соціальних педагогів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями в умовах вищого навчального закладу. Результати дослідження підтвердили гіпотезу, засвідчили розв'язання поставлених завдань та дозволили дійти до таких висновків:

1. Вивчення теоретичних та практичних аспектів функціонування громадських дитячих та молодіжних організацій засвідчує, що на сучасному етапі громадські дитячі та молодіжні організації стають важливим і самостійним соціальним інститутом в українському соціумі, що підтверджується динамікою їх кількісного і чисельного зростання, формуванням нормативно-правової основи функціонування, налагодженням співпраці з органами державної влади по реалізації державної молодіжної політики, різноманітністю і постійним оновленням змісту, форм і методів роботи. Доведено, що сучасні громадські дитячі та молодіжні організації є активним суб'єктом соціально-педагогічної діяльності, оскільки мають соціально спрямовані мету та завдання діяльності, сприяють соціальному захисту, соціальній адаптації та соціальному становленню своїх членів, реалізують соціально-педагогічні програми. Це підтверджує важливість і актуальність роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями як напрямку професійної діяльності соціального педагога.

2. На основі аналізу професіограми соціального педагога, наукових концепцій співпраці соціального педагога з дитячими та молодіжними об'єднаннями, практики діяльності сучасних громадських дитячих та молодіжних організацій розроблено модель професійної діяльності соціального педагога з громадськими дитячими та молодіжними організаціями, складовими якої є: об'єкт діяльності (громадські дитячі та молодіжні організації); суб'єкт діяльності (соціальний педагог); мета діяльності (сприяння створенню та функціонуванню громадських

дитячих та молодіжних організацій та перетворенню їх на ефективний соціально-виховний інститут); функції соціального педагога (діагностична, прогностична, консультативна, захисна, профілактична, соціально-перетворювальна, організаційна); напрями роботи соціального педагога (проведення соціально-педагогічної діагностики; здійснення профілактичної діяльності; надання соціально-педагогічної допомоги членам організації; сприяння соціально-педагогічній діяльності громадської організації; надання допомоги керівництву організації у створенні і реалізації спеціальних програм і проєктів; налагодження взаємодії дитячих та молодіжних організацій з іншими соціальними інститутами, адміністративними органами; сприяння формуванню колективу в організації); зміст, форми та методи роботи, які визначені в рамках кожного з напрямів.

3. Базуючись на моделі професійної діяльності соціального педагога з громадськими дитячими та молодіжними організаціями визначено компоненти готовності майбутніх соціальних педагогів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями (мотиваційно-особистісний, науково-теоретичний та операційно-дієвий), відповідно з якими запропоновано критерії та основні показники, що характеризують відповідний критерій: мотиваційно-особистісний критерій (професійний інтерес до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями; усвідомлення громадських дитячих та молодіжних організацій як важливого інституту соціалізації; спрямованість на взаємодію з членами дитячих та молодіжних організацій; можливість самореалізації в даній сфері соціально-педагогічної діяльності; потреба у професійній підготовці до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями); науково-теоретичний критерій (знання історії зародження, становлення і розвитку дитячого та молодіжного руху в Україні та світі; знання організаційно-правових основ створення та функціонування громадських дитячих та молодіжних організацій; знання структурних характеристик громадської дитячої та молодіжної організації; знання про педагогічні основи діяльності громадських дитячих та молодіжних організацій; знання про соціально-педагогічні аспекти діяльності громадських дитячих та молодіжних організацій); операційно-дієвий критерій (когнітивні уміння; проєктивні уміння; організаторські уміння; комунікативні уміння); а також визначено рівні готовності майбутніх соціальних педагогів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями (високий, достатній, середній, низький).

4. У ході формувального етапу експериментального дослідження розроблено та впроваджено систему формування готовності майбутніх соціальних педагогів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями. В основу даної системи покладено науково-організований процес активізації мотиваційних установок студентів, оволодіння ними необхідними знаннями, уміннями та навичками. Систему побудовано на взаємозв'язку цільового, змістового та процесуального структурних компонентів, що сприяє інтеграції та цілеспрямованому формуванню складових мотиваційно-особистісного, науково-теоретичного та операційно-дієвого компонентів готовності майбутніх соціальних педагогів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями, і реалізовано у три етапи: ознайомлювально-мотиваційний (стимулювання інтересу

до діяльності сучасних громадських дитячих та молодіжних організацій; формування професійно вмотивованих установок до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями); організаційно-пізнавальний (організація навчально-професійних умов для формування системи знань, умінь та навичок, необхідних для роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями); корекційно-оцінювальний (стабілізація і корекція професійної мотивації, сформованих професійних знань, умінь та навичок; формування індивідуально-творчого стилю соціально-педагогічної діяльності; виявлення рівнів сформованості готовності до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями).

Ефективність функціонування системи забезпечується створенням адекватних організаційно-педагогічних умов, які сприяють підвищенню якісного рівня формування готовності майбутніх соціальних педагогів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями. До цих умов ми відносимо: актуалізацію роботи соціального педагога з громадськими дитячими та молодіжними організаціями як важливого напрямку професійної соціально-педагогічної діяльності; врахування у навчальному процесі сучасної моделі професійної діяльності соціального педагога з громадськими дитячими та молодіжними організаціями; забезпечення поетапності та цілісності системи формування готовності майбутніх соціальних педагогів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями; забезпечення єдності теоретичних аспектів підготовки та набуття студентами практичних умінь та навичок шляхом інтерактивної взаємодії з громадськими організаціями протягом всього періоду навчання у вищому навчальному закладі; оптимальне поєднання різних форм організації навчального процесу, традиційних та інноваційних методів навчання.

5. У ході експерименту розроблено та впроваджено у навчальний процес підготовки майбутніх соціальних педагогів у вищому навчальному закладі науково-методичне забезпечення процесу формування готовності майбутніх соціальних педагогів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями: навчально-методичний комплекс дисципліни «Теорія і методика роботи з дитячими та молодіжними організаціями України» (навчальну і робочу програми, плани та методичні рекомендації до семінарсько-практичних занять); програму спецкурсу «Теорія і практика діяльності дитячих та молодіжних організацій»; експериментальні програми проходження студентами-майбутніми соціальними педагогами волонтерської, соціально-педагогічної, психолого-педагогічної практик на базі громадської дитячої організації та громадської молодіжної організації.

Результати нашого дослідження підтверджують ефективність системи формування готовності майбутніх соціальних педагогів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями. Зокрема, у студентів експериментальної групи простежується позитивна динаміка рівнів готовності до практичної діяльності: 36,8 % студентів досягли високого та 54,4 % достатнього рівнів готовності (у контрольній групі ці показники становлять 13,1 % та 30,3 % відповідно). Такі результати дають підставу стверджувати, що рівень готовності майбутніх соціальних педагогів до роботи з громадськими дитячими та

молодіжними організаціями зростає у разі впровадження у процес їх професійної підготовки у вищому навчальному закладі науково-обґрунтованої системи формування готовності до даного напряму діяльності.

Виконане дослідження не вичерпує всіх питань формування готовності майбутніх соціальних педагогів у вищих навчальних закладах України до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями. До перспективних напрямів подальшого вивчення даної проблеми слід віднести: вивчення досвіду формування готовності майбутніх соціальних педагогів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями з урахуванням місцевих умов, специфіки регіону; розробка та впровадження інноваційних інтерактивних технологій підготовки студентів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями; вивчення ефективності підготовки студентів до даного виду діяльності в умовах кредитно-модульної системи організації навчального процесу

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- 1.Абдуллина О. А. Общепедагогическая подготовка учителя в системе высшего педагогического образования / О. А. Абдуллина. – [2-е изд., перераб. и доп.]. – М. : Просвещение, 1989. – 139 с.
- 2.Аксельрод В. Зачем нужна детская организация / В. Аксельрод // Образование в современной школе. – 2002. – № 10. – С. 26-30.
- 3.Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти України : Історія. Теорія : підруч. для студ., асп. та мол. викл. вузів / А. М. Алексюк ; Міжнародний фонд «Відродження». – К. : Либідь, 1998. – 558 с.
- 4.Алексєенко Т. Ф. Виховання особистості у Пласті : монографія / Т. Ф. Алексєенко, Ю. М. Жданович. – К. : ПП «Проспект-А», 2006. – 262 с.
- 5.Алиева Л. В. Управление воспитательной системой школы : проблемы и решения / Научный центр современных проблем воспитания ; Институт теории образования и педагогики РАО / [Л. В. Алиева, Т. А. Аржакаева, В. И. Аршинов и др.] ; В. А. Караковский (ред.). – М. : Педагогическое общество России, 1999. –

264 с.

6.Алиева Л. Детские общественные объединения в воспитательном пространстве социума / Л. Алиева // Педагогика. – 2000. – № 7. – С. 48-52.

7.Алиева Л. Детское движение – субъект воспитания (концептуальные ориентиры) [Электронный ресурс] / Л. Алиева // Материалы Всероссийской межвуз. науч.-практ. конф. «Воспитание в контексте современных концепций». – Режим доступа : <http://www.yspu.yar.ru:8101/parts/facultets/institut/conf/conf13.htm>

8.Андрухів І. Українські молодіжні товариства Галичини : 1861 – 1939 рр. (Короткий історичний нарис) / І. Андрухів – Івано-Франківськ : Державний архів Івано-Франківської області, Обласна асоціація молодих істориків, Надвірнянська районна друкарня, 1995. – 72 с.

9.Анохин Е. В. Психолого-педагогические особенности деятельности детских разновозрастных объединений / Е. В. Анохин ; Сумской государственной педагогический институт им. А. С. Макаренка. – Сумы, 1998. – 43 с.

10.Артемчук Г. І. Вища школа України : реальність і тенденції розвитку / Г. І. Артемчук. – К. : Ленвіт, 2004. – 176 с.

11.Артюшкіна Л. М. Соціальний педагог школи : теорія та практика роботи : навч.-метод. посіб. для студ. спец. «соціальна педагогіка» / Л. М. Артюшкіна ; СумДПУ імені А. С. Макаренка. – Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2004. – 124 с.

12.Архангельский С. И. Учебный процесс в высшей школе, его закономерные основы и методы / С. И. Архангельский. – М. : Высш. школа, 1980. – 368 с.

13.Базаева О. Н. Педагогические условия личностно-профессионального развития будущих специалистов по социальной работе на этапе вузовского образования / О. Н. Базаева // Образование и общество. – 2001. – № 2.

14.Басов Н. Перспективы в исследовании истории пионерской организации / Н. Басов // Советская педагогика. – 1988. – № 6. – С. 49-54.

15.Барабаш В. В. Інституалізація сучасного молодіжного руху України : тенденції та проблеми : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. соціол. наук : 22.00.04 / В. В. Барабаш. – Харків, 2005. – 19 с.

16.Баяновська М. Р. Соціально-педагогічна діяльність дитячих і молодіжних об'єднань (на матеріалах Закарпаття) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05 ; 13.00.01 / Марія Романівна Баяновська. – К., 1996. – 186 с.

17.Безпалько О. В. Соціальна педагогіка в схемах і таблицях : навч. посіб. / О. В. Безпалько. – К. : Центр навчальної літератури, 2003. – 134 с.

18.Безпалько О. В. Соціальна робота в громаді : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / О. В. Безпалько ; Академія праці та соціальних відносин. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 172 с.

19.Безпалько О. В. Теорія і практика соціально-педагогічної роботи з дітьми та учнівською молоддю в територіальній громаді : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук : 13.00.05 / О. В. Безпалько ; Луганський національний педагогічний університет ім. Тараса Шевченка. – Луганськ, 2007. – 41 с.

20.Беспалько В. П. Основы теории педагогических систем / В. П. Беспалько. – Воронеж: Изд-во Воронеж. ун-та, 1977. – 303 с.

- 21.** Беспалько В. П. Системно-методическое обеспечение учебно-воспитательного процесса подготовки специалистов / В. П. Беспалько, Ю. Г. Татур. – М. : Высшая школа, 1989. – 141 с.
- 22.** Бех І. Д. Виховання особистості : у 2 кн. / І. Д. Бех. – К. : Либідь, 2003– . – Кн. 1 : Особистісно орієнтований підхід : теоретико-технологічні засади : навч.-метод. видання. – 2003. – 280 с.
- 23.** Бех І. Д. Виховання особистості : у 2 кн. / І. Д. Бех. – К. : Либідь, 2003– . – Кн. 2 : Особистісно орієнтований підхід : науково-практичні засади : Навч.-метод. посібник. – 2003. – 344 с.
- 24.** Богданова І. М. Професійно-педагогічна підготовка майбутніх учителів на основі застосування інноваційних технологій: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук: 13.00.04 / І. М. Богданова ; Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України. – К., 1998. – 33 с.
- 25.** Болюбаш Я. Я. Організація навчального процесу у вищих закладах освіти : навч. посіб. для слухачів закладів підвищення кваліфікації системи вищої освіти / Я. Я. Болюбаш. – К. : ВВП «КОМПАС», 1997. – 64 с.
- 26.** Большая советская энциклопедия : в 30-ти томах. – [3-е изд.]. – М. : Советская энциклопедия, 1970– . – Т. 18. – 1974. – 632 с.
- 27.** Бондарь Л. Введение в скаутинг / Л. Бондарь. – Женева, 1996. – 191 с.
- 28.** Бондарь Л. Скаутинг : книга для скаутов / Л. Бондарь. – Женева, 1993. – 175 с.
- 29.** Борытко Н. М. В пространстве воспитательной деятельности : монография / Н. М. Борытко ; науч. ред. Н. К. Сергеев. – Волгоград : Перемена, 2001. – 181 с.
- 30.** Борытко Н. М. Пространство воспитания : образ бытия : монография / Н. М. Борытко ; науч. ред. Н. К. Сергеев. – Волгоград : Перемена, 2000. – 225 с.
- 31.** Борытко Н. М. Педагог в пространствах современного воспитания : монография / Н. М. Борытко ; науч. ред. Н. К. Сергеев. – Волгоград : Перемена, 2001. – 214 с.
- 32.** Василькова Ю. В. Методика и опыт работы социального педагога : учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / Ю. В. Василькова. – М. : Изд. центр «Академия», 2001. – 159 с.
- 33.** Вербицкий А. А. Психолого-педагогические основы контекстного обучения в вузе : автореф. дисс. на соискание уч. степени доктора пед. наук : 13.00.01, 19.00.07 / А. А. Вербицкий ; Моск. пед. гос. ун-т. – М., 1991. – 55 с.
- 34.** Вища освіта в Україні : навч. посіб. / [В. Г. Кремень, С. М. Ніколаєнко, М. Ф. Степко та ін.] ; за ред. В. Г. Кременя, С. М. Ніколаєнка. – К. : Знання, 2005. – 357 с.
- 35.** Вища освіта України і Болонський процес : навч. посіб. / [М. Ф. Степко, Я. Я. Болюбаш, В. Д. Шинкарук та ін.] ; за ред. В. Г. Кременя. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2004. – 384 с.
- 36.** Вища освіта України : методологічні та соціально-виховні проблеми модернізації : монографія / під ред. В. П. Андрущенко, М. І. Михальченка, В. Г. Кременя. – К. : ДЦССМ, Запоріжжя : ЗДУ, 2002. – 440 с. – (Соціальна робота. Книга 6.).

37. Волинець Л. С. Права дитини в Україні: проблеми та перспективи / Л. С. Волинець ; Український ін-т соціальних досліджень ; Інститут дитинства. – К. : Логос, 2000. – 75 с.
38. Волохов А. В. Вариативно-програмный подход к деятельности детских общественных объединений / А. В. Волохов, И. И. Фришман // Воспитание школьников. – 2003. – № 3. – С. 56-64.
39. Волохов А. Социализация ребенка в деятельности детских организаций / А. В. Волохов // Классный руководитель. – 1997. – № 6. – С. 6-7.
40. Гайсина Л. Ф. Готовность студентов вуза к общению в мультикультурной среде и ее формирование : монография / Л. Ф. Гайсина. – Оренбург : РИК ГОУ ОГУ, 2004. – 113 с.
41. Галагузова Ю. Подготовка социальных педагогов : пора преодолеть противоречия / Ю. Галагузова // Социальная педагогика. – 2003. – № 1. – С. 97-99.
42. Галагузова Ю. Н. Теория и практика системной профессиональной подготовки социальных педагогов : автореф. дисс. на соискание уч. степени доктора пед. наук : 13.00.08 / Ю. Н. Галагузова ; Ин-т развития проф. образования Министерства образования РФ. – М., 2001. – 47 с.
43. Гапон Ю. А. Соціально-педагогічні основи процесу виховання особистості / Ю. А. Гапон ; АПН ; Інститут проблем виховання. Лабораторія педагогічної соціології. – Запоріжжя, 1998. – 218 с.
44. Гарашкина Н. Подготовка социального педагога : диагностика профессиональной компетентности / Н. Гарашкина // Социальная педагогика. – 2003. – № 4. – С. 81-84.
45. Гершунский Б. С. Философия образования для XXI века (в поисках практико-ориентированных образовательных концепций) / Б. С. Гершунский ; РАН ; Институт теории образования и педагогики. – М. : Совершенство, 1998. – 608 с.
46. Головенько В. А. Характерні риси комсомольсько-піонерського періоду українського молодіжного руху / В. А. Головенько // Український соціум. – 2004. – № 3. – С. 34-47.
47. Головенько В. Український молодіжний рух : історія і сьогодення / В. Головенько, О. Корнієвський. – К. : Наукова думка, 1994. – 111 с.
48. Головенько В. Український молодіжний рух у ХХ столітті : історико-політологічний аналіз основних періодів / В. Головенько ; Український науково-дослідний інститут проблем молоді. – К. : АЛД, 1997. – 160 с.
49. Гонеев А. Д. Подготовка учителя к коррекционно-педагогической деятельности с подростками / А. Д. Гонеев ; Московский пед. гос. ун-т ; Курский гос. пед. ун-т. – М. : Издательство МПГУ, 2000. – 320 с.
50. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
51. Гончарова Т. Дитячі громадські організації України – на захисті прав та інтересів дітей / Т. Гончарова // Початкова школа. – 2000. – № 8. – С. 11-16.
52. Григорова В. К. Детское движение в Хабаровске (анализ состояния на рубеже XXI века) / В. К. Григорова, Н. И. Дудкина ; Хабаровский государственный педагогический университет. – Хабаровск : ХГПУ, 1999. – 248 с.

53. Григорова В. К. Скауты и скаутизм / В. К. Григорова ; Хабаровский государственный педагогический университет. – Хабаровск : ХГПУ, 2001. – 174 с.
54. Гриньова В. М. Теоретико-методологічні основи соціально-педагогічної діяльності / В. М. Гриньова, К. В. Яресько. – Харків : Крок, 2003. – 32 с.
55. Гузій Н. В. Педагогічний професіоналізм : історико-методологічні та теоретичні аспекти : монографія / Н. В. Гузій. – К. : Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова, 2004. – 243 с.
56. Гулевська-Черниш А. Молодіжна організація як суб'єкт соціально-педагогічної діяльності / А. Гулевська-Черниш // Соціальна педагогіка. – 2007. – № 1. – С. 20-26.
57. Гунда Г. В. Інновації у підготовці фахівця в умовах класичного університету / Г. В. Гунда, В. В. Сагарда ; Ужгородський державний університет. – Ужгород : УДУ, 2000. – 184 с.
58. Гура О. І. Педагогіка вищої школи : вступ до спеціальності : навч. посіб. / О. І. Гура. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 224 с.
59. Гура О. І. Педагогічні умови формування професійних комунікативних якостей соціального педагога : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05 / Олександр Іванович Гура. – Харків, 2001. – 229 арк.
60. Гурьянова М. П. Сельская школа и социальная педагогика : пособие для педагогов / М. П. Гурьянова. – Мн. : Амалфея, 2000. – 448 с.
61. Дергунов В. Дух и облик общественной организации / В. Дергунов, С. Федоров // Народное образование. – 1999. – № 6. – С. 107-110.
62. Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття»). – К. : Райдуга, 1994. – 61 с.
63. Детское движение / [сост. Ю. А. Лежнева]. – Минск : ИООО «Красико-принт», 2004. – 128 с.
64. Диба С. Основні тенденції розвитку скаутського руху в сучасному світі / С. Диба // Шлях освіти. – 2004. – № 3. – С. 24-28.
65. Диба С. Г. Педагогічні умови соціалізації учнівської молоді в скаутських організаціях (вітчизняний та зарубіжний досвід) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.01 / С. Г. Диба ; Інститут педагогіки АПН України. – К., 2005. – 19 с.
66. Диба С. Ціннісно-нормативна основа соціалізуючої діяльності в скаутській організації / С. Диба // Рідна школа. – 2003. – № 1. – С. 25-27.
67. Дитячі об'єднання України // Шкільний світ. – 2004. – № 21-23. – червень.
68. Дитячі громадські організації : навч.-метод. посіб. / [укл. Л. М. Мазуренко та ін.]. – Харків : Основа, 2004. – 188 с. – (Бібліотека журналу «Управління школою», вип. 10).
69. Довідник донорських організацій та благодійних програм, що підтримують діяльність НУО в Україні. – К. : ТЦК, 2002.
70. Доній О. Покоління оксамитової революції (Як нам дожити до 2009 року?) / О. Доній. – К. : Смолоскип, 1999. – 24 с.
71. Доній С. Історія УСС мовою документів і фактів : 1989-1999 / С. Доній, О. Синельников. – К. : Смолоскип, 1999. – 322 с.

72. Дубасенюк О. А. Теорія і практика професійної виховної діяльності педагога / О. А. Дубасенюк ; Житомирський держ. ун-т ім. Івана Франка. – Житомир : Житомирський держ. ун-т ім. Івана Франка, 2005. – 368 с.
73. Дутчак І. Г. Український молодіжний рух на Буковині (60-ті роки ХІХ – початок ХХ ст.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук : 07.00.01 / І. Г. Дутчак ; Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича. – Чернівці, 2003. – 20 с.
74. Дьяченко М. И. Психологические проблемы готовности к деятельности / М. И. Дьяченко, Л. А. Кандыбович. – Минск : Изд-во БГУ, 1976. – 176 с.
75. Жданович Ю. М. Організаційно-педагогічні засади виховного процесу у скаутській організації Пласт : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / Юлія Миколаївна Жданович. – К., 2004. – 339 арк.
76. Жуков И. Н. Игра и детское движение / И. Н. Жуков. – К. : ЛТ Сучасник, 1996. – 70 с.
77. Журавський В. С. Вища освіта як фактор державотворення і культури в Україні / В. С. Журавський. – К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. – 416 с.
78. Заверико Н. В. Социализация старшеклассников в самостоятельных объединениях : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Наталия Виталиевна Заверико ; НИИ педагогики Украины. – К., 1992. – 182 с.
79. Загальнодержавна програма підтримки молоді на 2004-2008 роки // Офіційний вісник України. – 2003. – № 50. – С. 22-33.
80. Закон України «Про молодіжні та дитячі громадські організації» // Відомості Верховної Ради. – 2006. – № 50. – С. 501.
81. Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» // Відомості Верховної Ради. – 2004. – № 29. – С. 370.
82. Закревська Л. М. Перші кроки соціального педагога в школі / Л. М. Закревська. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2005. – 52 с.
83. Запесоцкий А. Эта непонятная молодежь : проблемы неформальных молодежных объединений / А. Запесоцкий, А. Файн. – М. : Профиздат, 1990. – 221 с.
84. Зверева І. Д. Теорія і практика соціально-педагогічної роботи з дітьми та молоддю в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук : 13.00.05 / І. Д. Зверева ; Київський університет ім. Тараса Шевченка. – К., 1998. – 40 с.
85. Зверева І. Д. Соціально-педагогічна робота з дітьми та молоддю в Україні : теорія і практика / І. Д. Зверева ; Київський університет ім. Тараса Шевченка. – К. : Правда Ярославичів, 1998. – 394 с.
86. Згуровський М. З. Болонський процес : головні принципи та шляхи структурного реформування вищої освіти України / М. З. Згуровський. – К. : НТУУ «КПІ», ВПІ ВПК «Політехніка», 2006. – 544 с.
87. Зінько О. В. Молодіжний рух в УСРР у 20-і роки .(Історіографічний аналіз літературних джерел 20-х – 30-х років): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: 07.00.01 / О. В. Зінько ; Київський ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 1993. – 23 с.

88. Зимняя И. А. Педагогическая психология: учебник для вузов / И. А. Зимняя. – [изд. второе, доп., испр. и перераб.]. – М. : Логос, 2002. – 384 с.
89. Иващенко Г. Детское движение : реалии и возможности / Г. Иващенко, М. Кульпединова // Педагогика. – 1992. – № 11-12. – С. 34-42.
90. Казанжи І. В. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до позаурочної виховної роботи: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Ірина Володимирівна Казанжи ; Миколаївський держ. пед. ун-т. – Миколаїв, 2002. – 236 арк.
91. Казанская Г. Учитель и пионерский отряд / Г. Казанская. – М. : Просвещение, 1977. – 183 с.
92. Капська А. Й. Соціальна робота: деякі аспекти роботи з дітьми та молоддю: навч. посіб. / А. Й. Капська ; Український державний центр соціальних служб для молоді. – К. : УДЦССМ, 2001. – 219 с.
93. Караман О. Л. Соціально-педагогічні умови захисту дитинства в діяльності загальноосвітньої школи : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.05 / О. Л. Караман ; Луганський державний педагогічний університет ім. Тараса Шевченка. – Луганськ, 2002. – 20 с.
94. Квитков М. Г. Педагогические условия самореализации молодежи в общественных организациях : автореф. дисс. на соискание уч. степени канд. пед. наук : 13.00.01 / М. Г. Квитков ; Омский государственный педагогический университет. – Омск, 2000. – 18 с.
95. Кевля Ф. И. Прогнозирование личностного развития ребенка в деятельности социального педагога / Ф. И. Кевля ; Московский государственный педагогический университет. – М. ; Вологда : ВГПУ, 2000. – 160 с.
96. Кічук Н. В. Формування творчої особистості вчителя в процесі вузівської професійної підготовки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук: 13.00.01 / Н. В. Кічук ; НДІ педагогіки України. – К., 1993. – 30 с.
97. Классный руководитель и классная комсомольская организация / Б. З. Вульф С. Е. Хозе, М. М. Яценко ; под ред. Ю. И. Муратова. – М. : Просвещение, 1980. – 190 с.
98. Книга вожатого / [упоряд. А. О. Деркач, Г. П. Чубарова, Л. В. Яшуніна]. – К. : Молодь, 1986. – 248 с.
99. Коваль Л. Соціальна педагогіка / Соціальна робота : навчальний посібник / Л. Коваль, І. Зверева, С. Хлебик. – К. : ІЗМН, 1997. – 392 с.
100. Ковальчук І. А. Формування готовності майбутніх педагогів до статевої ролі соціалізації учнів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Ірина Андріївна Ковальчук. – Луганськ, 2004. – 232 арк.
101. Ковбас Б. І. Підготовка майбутнього вчителя до роботи з тимчасовими об'єднаннями : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Богдан Іванович Ковбас ; Науково-методичний центр «Українська етнопедагогіка і народознавство» АПН і Прикарпатського університету ім. Василя Стефаника. – Івано-Франківськ, 1998. – 192 л.
102. Ковбас Б. Виявлення готовності майбутніх виховників до педагогічної взаємодії з дитячими громадськими об'єднаннями / Б. Ковбас, В. Костів ; АПН України ; Прикарпатський університет ім. Василя Стефаника. – Івано-Франківськ,

1997. – 79 с.

103. Ковчина І. М. Підготовка студентів до соціально-правового захисту особистості : навч.-метод. посіб. / І. М. Ковчина ; Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова. – К. : НПУ, 2005. – 195 с.

104. Когут С. Я. Системи професійної підготовки соціального педагога у вищих навчальних закладах освіти України і Польщі (порівняльний аналіз) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.01 / С. Я. Когут ; Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. – Івано-Франківськ, 2005. – 21 с.

105. Кон И. С. Ребенок и общество / И. С. Кон. – М. : Наука, 1988. – 270 с.

106. Конвенція ООН про права дитини. – К. : ТМ ПрінтІксПрес, 1999. – 32 с.

107. Конкурс проектів програм, розроблених громадськими організаціями, стосовно дітей, молоді, жінок та сім'ї, на 2007 рік // Урядовий кур'єр. – 2007. – № 30. – 16 лютого.

108. Контров Г. Е. Формирование толерантности у подростков в условиях детских общественных организаций : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Георгий Евгеньевич Контров. – Ярославль, 2004. – 151 с.

109. Кормич Л. І. Громадські об'єднання та політичні партії сучасної України / Л. І. Кормич, Д. С. Шелест. – К. : АВРІО, 2004. – 262 с.

110. Корнієвський О. Молодіжний рух та політичні об'єднання в сучасній Україні / О. Корнієвський, В. Якушик. – К. : Київське братство, 1997. – 130 с.

111. Косарецкая С. О неформальных объединениях молодежи / С. Косарецкая, Н. Синягина. – М. : ВЛАДОС, 2004. – 159 с.

112. Косенко В. М. «КРОКС» – для культурных, умных, организованных, сообразительных, быстрых. Пособие для уч.-восп. работы со старшеклассниками / В. М. Косенко. – Фастов : Полифаст, 2005. – 92 с.

113. Кравчук В. Держава і молодіжні організації в громадянському суспільстві / В. Кравчук // Підприємництво, господарство і право. – 2003. – № 12. – С. 65-67.

114. Криворучко Ю. З. Ціннісний зміст і принципи структурування молодіжного руху в процесі демократичних перетворень в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук : 09.00.03 / Ю. З. Криворучко ; Львівський національний університет імені Івана Франка. – Львів, 2005. – 20 с.

115. Крутецкий В. А. Педагогические способности, их структура, диагностика, условия формирования и развития : учеб. пособие / В. А. Крутецкий, Е. Г. Балбасова. – М. : Прометей, 1991. – 109 с.

116. Кулик В. Молода Україна : сучасний організований молодіжний рух та неформальна ініціатива / В. Кулик, Т. Голобуцька, О. Голобуцький. – К. : Центр досліджень проблем громадянського суспільства, 2000. – 457 с.

117. Кулик В. Студентський рух : проблеми та перспективи / В. Кулик // Молода нація : альманах. – К. : Смолоскип, 1996. – № 3. – С. 152-156.

118. Кульчицький В. Й. Система виховної роботи з молоддю в діяльності організацій національного спрямування (перша половина ХХ століття) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.01 / В. Й. Кульчицький ; Прикарпатський ун-т ім. Василя Стефаника. – Івано-Франківськ, 2003. – 16 с.

119. Кучереносов В. Основы фандрайзинга для неприбыльных организаций / В. Кучереносов. – К., 2000. – 98 с.
120. Лавриченко Н. М. Педагогіка соціалізації : європейські абрисы / Н. М. Лавриченко. – К. : ВІРА-ІНСАЙТ, 2000. – 444 с.
121. Лебедев Д. Детское общественное движение : испытание временем / Д. Лебедев // Воспитание школьников. – 2003. – № 1. – С. 52-61.
122. Лебедев Д. Ретроспектива и современные проблемы пионерского движения / Д. Лебедев // Воспитание школьников. – 2004. – № 1. – С. 48-54.
123. Лебединский В. В. Теория и методика пионерской работы / В. В. Лебединский. – М. : Просвещение, 1982. – 432 с.
124. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность // Избр. психол. соч. : в 2 т. – М. : Педагогика, 1963– . – Т. 2. – 1963. – 375 с.
125. Ліненко А. Ф. Педагогічна діяльність і готовність до неї / А. Ф. Ліненко ; АПН України ; Південноукраїнський педагогічний ун-т ім. К. Д. Ушинського. – Одеса : ОКФА, 1995. – 80 с.
126. Литвак Р. Детское общественное объединение как фактор социализации ребенка / Р. Литвак // Социальная педагогика. – 2003. – № 1. – С. 46-51.
127. Литвак Р. А. Педагогические основы деятельности детских общественных объединений в современных условиях : дисс. ... доктора пед. наук : 13.00.01 / Римма Алексеевна Литвак. – Екатеринбург, 1997. – 389 с.
128. Литвак Р. А. Современное детское движение / Р. А. Литвак ; Челябинский гос. пед. ун-т ; Дворец пионеров и школьников им. Н. К. Крупской. – Челябинск : Издательство «Челябинский Дом печати», 2001. – 80 с.
129. Литвак Р. А. Социализация личности ребенка в деятельности детских общественных объединений / Р. А. Литвак ; Челябинский гос. пед. ун-т. – Челябинск : ЧГПУ, 2000. – 169 с.
130. Литвиненко С. А. Соціально-педагогічна підготовка майбутнього учителя / С. А. Литвиненко ; АПН України ; Рівненський державний гуманітарний університет. – Рівне : РДГУ, 2004. – 302 с.
131. Локарева Г. В. Теоретичні та методологічні засади застосування художньо-естетичної інформації у підготовці соціального педагога до професійного спілкування : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук : 13.00.04 / Г. В. Локарева ; Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – К., 2005. – 44 с.
132. Малькова М. О. Формування професійної готовності майбутніх соціальних педагогів до взаємодії з девіантними підлітками : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05 / Марина Олександрівна Малькова – Луганськ, 2006. – 255 с.
133. Мальцева Э. А. Детская общественная организация как пространство социального воспитания подростков : автореф. дисс. на соискание уч. степени доктора пед. наук : 13.00.01 / Э. А. Мальцева ; Удмуртский гос. ун-т. – Ижевск, 2006. – 45 с.
134. Маркова А. К. Психология труда учителя : Кн. для учителя / А. К. Маркова. – М. : Просвещение, 1993. – 190 с.
135. Мартин П. М. Організаційно-педагогічні особливості фізичного виховання старшокласників у сучасних молодіжних організаціях : дис. ... канд.

наук з ф.в. і спорту : 24.00.02 / Петро Михайлович Мартин – Львів, 1999. – 186 л.

136. Материалы научно-практической конференции «Социально-педагогическая защита детства» : [Тезисы докладов и сообщений] / Челябинский гос. педагогический ун-т / Р. А. Литвак (науч. ред.). – Челябинск : ЧГПУ, 2001. – 118 с.

137. Мацкевич Ю. Р. Підготовка соціальних педагогів до роботи з людьми похилого віку : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05 / Юліана Рафаїлівна Мацкевич Запорізький держ. ун-т. – Запоріжжя, 2002. – 224 арк.

138. Методические рекомендации о расширении деятельности детских и молодежных объединений в образовательных учреждениях // Народное образование. – 2000. – № 4-5. – С. 340-343.

139. Методы системного педагогического исследования : учеб. пособие / [Н. В. Кузьмина, Е. А. Григорьева, В. А. Якунин и др.] ; под ред. Н. В. Кузьминой. – Ленинград : Изд-во ЛГУ, 1980. – 172 с.

140. Методологічні основи соціальної педагогіки / [Т. О. Дмитренко, К. В. Яресько]. – Харків : Крок, 2003. – 32 с.

141. Механізми залучення молоді до громадського життя та підвищення її політичної активності. Всеукраїнський довідник. – Чернігів : Управління у справах молоді та спорту Чернігівської облдержадміністрації, 2007. – 100 с.

142. Міністерство України у справах сім'ї, молоді та спорту. Офіційний сайт [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.kmu.gov.ua>

143. Міщик Л. І. Соціальна педагогіка : навч. посіб. / Л. І. Міщик ; Інститут змісту і методів навчання. – К., 1997. – 139 с.

144. Міщик Л. І. Теоретико-методичні основи професійної підготовки соціального педагога у закладах вищої освіти / Л. І. Міщик ; Запорізький державний університет. – Запоріжжя : Промінь, 1997. – 370 с.

145. Мищик Л. И. Профессиональная подготовка социального педагога (педагогический, психологический и управленческий аспекты) / Л. И. Мищик ; Запорожский государственный университет. – Запорожье, 1996. – 104 с.

146. Молода громада. Методичний посібник для молодіжних та дитячих громадських організацій по відстоюванню інтересів в органах влади / [Авт. О. Сазонов]. – Полтава, 2004. – 36 с.

147. Молодіжний рух в Україні : Довідник / Український ін-т соціальних досліджень / [упоряд. В. А. Головенько]. – К. : АТ «Видавництво «Столиця», 1998 . – Ч. 1. – 252 с.

148. Молодіжний рух в Україні : Довідник / Український ін-т соціальних досліджень / [упоряд. В. А. Головенько]. – К. : АТ «Видавництво «Столиця», 1998 . – Ч. 2. – 335 с.

149. Молодіжний рух України : історія та сучасність : зб. матеріалів / Український національний комітет молодіжних організацій ; Український ін-т соціальних досліджень [голов.ред. В. А. Головенько]. – К. : НВФ «Студцентр» / НІКА-Центр, 1998. – 120 с.

150. Молодь – громадські організації – громадянське суспільство : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 27-28 вересня 2001 року, Національний університет «Києво-Могилянська академія», м. Київ / упоряд. Я.

Лепетун. – К., 2001. – 100 с.

151. Молодь України. Статистичний збірник / Державний комітет статистики України. – К. : Держкомстат, 2003. – 172 с.

152. Молодь України у дзеркалі соціології / [під ред. О. Балакіревої і О. Яременка]. – К. : УІДС, 2001. – 210 с.

153. Мороз О. Г. Навчальний процес у вищій педагогічній школі: навч. посіб. / Національний педагогічний ун-т ім. М. П. Драгоманова ; Інститут вищої освіти АПН України / [О. Г. Мороз, В. О. Сластьонін, Н. І. Філіпенко та ін.] ; О. Г. Мороз (ред.). – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2001. – 338 с.

154. Мудрик А. В. Социальная педагогика : учеб. для студ. пед. вузов / А. В. Мудрик ; под ред. В. А. Сластенина. – М. : Издательский центр «Академия», 2000 . – 192 с.

155. Нагавкина Л. С. Социальный педагог : введение в должность : материалы для работников образовательных учреждений / Л. С. Нагавкина, О. К. Крокинская , С. А. Косабущкая. – СПб. : КАРО, 2000. – 267 с.

156. Нагаєв В. М. Методика викладання у вищій школі : навч. посіб. / В. М Нагаєв. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 232 с.

157. Ніколенко Н. В. Виховання лідерських якостей особистості за допомогою дитячої громадської організації / Н. В. Ніколенко // Екологічний вісник. – 2003. – № 11-12. – С. 14-16.

158. Никитина Н. И. Методика и технологии работы социального педагога / Н . И. Никитина, М. Ф. Глухова. – М. : Гуманит. изд.центр ВЛАДОС, 2005. – 399 с.

159. Нормативно-правова база діяльності громадських молодіжних організацій. – К. : Четверта хвиля, 2001. – 388 с.

160. Нормативно-правова основа діяльності молодіжних громадських організацій : посібник для лідерів молодіжних НУО. – К., 2002. – 63 с.

161. Образцов П. И. Методы и методология психолого-педагогического исследования / П. И. Образцов. – СПб. : Питер, 2004. – 268 с.

162. Овчарова Р. В. Справочная книга социального педагога / Р. В. Овчарова. – М. : ТЦ Сфера, 2005. – 480 с.

163. Окаринський В. М. Український скаутський рух (1911-1944рр.) : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 / Володимир Михайлович Окаринський. – К., 2001. – 258 арк.

164. Окаринський М. М. Антинаркогенне виховання підлітків у пластовій організації : метод. посіб. для виховників пластового юнацтва / М. М. Окаринський. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 1999. – 96 с.

165. Окаринський М. М. Формування в підлітків несприйнятливості до вживання наркогенних речовин у діяльності пласту : дис. ... канд. пед. наук : 13.00 .07 / Михайло Михайлович Окаринський. – Тернопіль, 2000. – 235 арк.

166. Ольшанский Д. Неформалы : групповой портрет в интерьере / Д. Ольшанский. – М. : Педагогика, 1990. – 292 с.

167. Онищенко Н. П. Корекція девіантної поведінки молодших школярів у процесі діяльності дитячих громадських організацій : дис. ... канд. пед. наук : 13. 00.07 / Наталія Петрівна Онищенко. – Переяслав-Хмельницький, 2003. – 232 арк.

168. Оржеховська В. М. Соціально-педагогічні основи профілактики правопорушень важковиховуваних учнів : дис. ... доктора пед. наук: 13.00.01 / Валентина Михайлівна Оржеховська ; АПН України ; Інститут педагогіки. – К., 1995. – 440 с.
169. Осадчий І. Сяючі оченята під «Кроною» любові / І. Осадчий // Освіта. – 2002. – 25 грудня. – С. 10.
170. Основні засади розвитку вищої освіти України в контексті Болонського процесу (документи і матеріали 2003 – 2004 рр.) / [М. Ф. Степко, Я. Я. Болюбаш, В. Д. Шинкарук, В. В. Грубінко, І. І. Бабин] ; За ред. В. Г. Кременя. – Тернопіль : Вид-во ТНПУ імені Володимира Гнатюка, 2004. – 147 с.
171. Отич О. М. Підготовка вчителя початкових класів до виховної роботи в школі (на матеріалі пісенного фольклору) : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Олена Миколаївна Отич ; Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України. – К., 1997. – 256 л.
172. Отрядному вожатому / [сост. А. Панов, Е. Чубарова]. – 2-е изд., доп. – М. : Молодая гвардия, 1987. – 158 с.
173. Охрімчук Р. М. Новий життєвий простір дитячого руху / Р. М. Охрімчук // Початкова школа. – 2003. – № 8. – С. 14-16.
174. Охрімчук Р. М. Дитячі об'єднання України у вимірах минулого та сучасного. Довідник-посібник / Р. М. Охрімчук, Л. М. Шелестова, О. В. Кравченко ; Інститут проблем виховання АПН України. Лабораторія дитячих об'єднань. – Київ, Луганськ : Альма-матер, 2006. – 255 с.
175. Охрімчук Р. Якщо ваша дитина обере Гайдинг / Р. Охрімчук // Початкова школа. – 2004. – № 4. – С. 51-52.
176. Охрімчук Р. Якщо ваша дитина обере «КРОКС» / Р. Охрімчук // Початкова школа. – 2003. – № 11. – С. 60-61.
177. Павловский В. Социология молодежи и ювенология / В. Павловский // Социс. – 1999. — № 5. – С. 46-52.
178. Пальчевський Р. С. Український молодіжний рух на західноукраїнських землях (20-30-і рр. ХХ ст.): дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01 / Руслан Степанович Пальчевський ; Рівненський держ. гуманітарний ун-т. – Рівне, 2000. – 204 арк.
179. Пащенко С. Ю. Підготовка соціальних педагогів до організації освітньо-дозвіллевої діяльності учнівської молоді : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Світлана Юріївна Пащенко. – Запоріжжя, 2000. – 176 арк.
180. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. / [З. Н. Курлянд, Р. І. Хмельюк, А. В. Семенова та ін.] ; за ред. З. Н. Курлянд. – [2-ге вид., перероб. і доп.]. – К. : Знання, 2005. – 399 с.
181. Педагогічні основи виховної діяльності в дитячих громадських організаціях України : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф-ї, Житомир, 17-18 листопада 1998 року. – Житомир : Поліграфічний центр Житомирського педагогічного інституту, 1998. – 86 с.
182. Педагогічний словник / [за ред. М. Д. Ярмаченка]. – К. : Педагогічна думка, 2001. – 514 с.
183. Педагогический энциклопедический словарь / [гл. ред. Б. М. Бим-Бад ; редкол. : М. М. Безруких, В. А. Болотов, Л. С. Глебова и др.]. – М. : Большая

Российская энциклопедия, 2003. – 528 с.

184. Первушина А. В. Формування риторичних умінь у майбутніх соціальних педагогів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Анна Володимирівна Первушина. – Хмельницький, 2002. – 254 арк.

185. Перепелиця М. Державна молодіжна політика в Україні (регіональний аспект) / М. Перепелиця. – К. : УІСД, 2001. – 242 с.

186. Петрова Н. П. Содержание и формы социально-воспитательной работы в педагогическом университете : автореф. дисс. на соискание уч. степени канд. пед. наук : 13.00.08 / Н. П. Петрова ; Ростовский государственный педагогический университет. – Ростов-на-Дону. – 1999. – 23 с.

187. Пионерская работа в школе. Сборник материалов в помощь классному руководителю / [сост. В. С. Ханчин, Б. Е. Ширвиндт]. – М. : Просвещение, 1972. – 255 с.

188. Пласт – український скаутінг. Бюлетень. – 1998. – № 3. – 4 с.

189. Поліщук В. А. Теорія і методика професійної підготовки соціальних педагогів в умовах неперервної освіти : монографія / В. А. Поліщук ; за ред. Н. Г. Ничкало. – Тернопіль : ТНПУ, 2006. – 424 с.

190. Поліщук Ю. Й. Соціалізація молоді у контексті діяльності громадських молодіжних об'єднань / Ю. Й. Поліщук // Актуальні проблеми професійної підготовки фахівців соціальної роботи в Україні та за рубежом : матеріали міжн. наук.-практ. конф-ї 5-6 травня 2003 року. – Ужгород, 2003. – С. 265-270.

191. Поліщук Ю. Й. Соціально-педагогічна діяльність сучасних громадських молодіжних об'єднань в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук : 13.00.05 / Ю. Й. Поліщук ; Луганський національний педагогічний університет ім. Тараса Шевченка. – Луганськ, 2006. – 42 с.

192. Поліщук Ю. Й. Соціально-педагогічна діяльність сучасних громадських молодіжних об'єднань в Україні : монографія / Ю. Й. Поліщук ; за ред. Н. Г. Ничкало. – Тернопіль : ТНПУ, 2005. – 432 с.

193. Положення про волонтерську діяльність у сфері надання соціальних послуг (10. 12. 2003 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zakon1.rada.gov.ua>.

194. Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко. – К. : Видавництво А.С.К., 2004. – 192 с.

195. Попова Е. Детское движение сегодня / Е. Попова // Народное образование. – 1998. – № 9-10. – С. 113-118.

196. Права дитини: сучасний досвід та інновації: зб. інформ. і метод. матеріалів / Християнський дитячий фонд ; Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України / [заг.ред. Г. Лактіонова]. – К. : Либідь, 2005. – 256 с.

197. Практикум по дидактике и методикам обучения / [А. В. Хуторской]. – СПб. : Питер, 2004. – 541 с.

198. Прилуцький В. І. Молодіжні організації в УСРР в умовах становлення тоталітарного режиму (1920-1927 рр.): дис. ... канд. іст. наук: 07.00.02 / Віктор Іванович Прилуцький ; АН України ; Інститут історії. – К., 1994. – 223 л.

199. Про становище молоді в Україні : (Щодо підтримки молоді сім'ї, посилення соціального захисту дітей та молоді у 2001-2006 рр.) : щоріч. доп. Президентів України, Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України / [Т. В. Безулік, А. І. Білий, Є. І. Бородін та ін.]. – К. : Гопак, 2006. – 360 с.
200. Психология. Словарь / [под общ. ред. А. В. Петровского, М. Г. Ярошевского]. – [2-е изд., испр. и доп.]. – М. : Политиздат, 1990. – 494 с.
201. Пташко Т. Г. Социализация личности подростка в условиях детского общественного объединения : автореф. дисс. на соискание уч. степени канд. пед. наук : 13.00.01 / Т. Г. Пташко. – Челябинск, 2000. – 18 с.
202. Пундик Л. Є. Підготовка майбутніх соціальних педагогів до виховної діяльності в умовах оздоровчого табору : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05 / Людмила Євгенівна Пундик. – К., 1999. – 205 л.
203. Пундик Л. Є. Теоретичні засади підготовки майбутнього соціального педагога до роботи з дитячо-молодіжними громадськими організаціями України / Л. Є. Пундик // Соціальна робота в Україні на початку ХХІ століття : проблеми теорії і практики : матеріали доповідей на міжн. наук.-практ. конференції 29-31 жовтня 2001 року. Частина 1. – К., 2002. – 274 с.
204. Пустовіт Н. Організація взаємодії школи й громадських організацій у екологічному вихованні учнів / Н. Пустовіт // Соціальна педагогіка : теорія та практика. – 2005. – № 4. – С. 36-44.
205. Пустовіт Н. Чи цікаво школярам об'єднуватись : дитячі громадські організації екологічного спрямування / Н. Пустовіт // Шкільний світ. – 2004. – № 38, жовтень. – С. 4-6.
206. Путеводитель по общественным организациям Черниговщины : новые ресурсы для решения проблем – Чернигов : ЦГТ АХАЛАР, 2000. – 92 с.
207. Разноцветный мир детства : Детские общественные организации : уч. пос. для студ. средних и высших пед. уч. заведений / [И. И. Фришман, Л. В. Байбородова, А. В. Волохов, М. И. Рожков и др.]. – М. : Изд. Центр «Академия», 1999. – 224 с.
208. Родинно – сімейна енциклопедія / [під ред. Ф. С. Арвата та ін.]. – К., 1996. – 438 с.
209. Розенберг А. Я. Підготовка студентів до роботи з піонерським загonom / А. Я. Розенберг. – К. : Вища школа, 1983. – 63 с.
210. Розенберг А. Я. Пионерская и комсомольская организации в борьбе за знания : книга для учителя / А. Я. Розенберг. – [2-е изд., пер. и доп.]. – М. : Просвещение, 1986. – 160 с.
211. Розенберг А. Я. Пионерская организация, общественность, семья : учебное пособие по спецкурсу для студ. пед. ин-тов / А. Я. Розенберг. – М. : Просвещение, 1982. – 142 с.
212. Рожков М. Детскому движению – новые подходы / М. Рожков // Воспитание школьников. – 1997. – № 1. – С. 21-25.
213. Рожков М. И. Развитие самоуправления в детских коллективах / М. И. Рожков. – М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2004. – 158 с.
214. Российская педагогическая энциклопедия : в 2 т. / гл. ред. В. В. Давыдов. – М. : Большая Российская энциклопедия, 1993– . – Т. 1. – 1993. – 608 с.

215. Российская педагогическая энциклопедия : в 2 т. / гл. ред. В. В. Давыдов. – М. : Большая Российская энциклопедия, 1993– . – Т. 2. – 1998. – 672 с.
216. Ручко О. Л. Социально-педагогические условия воспитания школьников в трудовых объединениях : автореф. дисс. на соискание уч. степени канд. пед. наук : 13.00.02 / О. Л. Ручко ; Костромской государственной педагогический университет. – Кострома, 2004. – 23 с.
217. Сабитова Г. В. Психолого-педагогические аспекты деятельности детских организаций в современных условиях: дисс. ... канд. пед. наук. / Г. В. Сабитова ; Институт Молодежи. – М., 1992.
218. Савчук Б. П. Українські громадські організації в суспільному житті Галичини (остання третина ХІХ ст. – кінець 30-х років ХХ ст.) : дис. ... доктора іст. наук : 07.00.01 / Борис Петрович Савчук. – К., 1999. – 492 л.
219. Савчук Б. Український Пласт (1911-1939) / Б. Савчук. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 1994. – 270 с.
220. Сас Н. М. Формування педагогічної взаємодії у шкільних об'єднаннях підлітків за інтересами : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Наталія Миколаївна Сас. – Полтава, 2001. – 207 арк.
221. Сег І. Взаємодія позашкільних навчальних закладів і молодіжних організацій у дозвілєвій діяльності старшокласників / І. Сег // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія Педагогіка. – 2005. – Випуск 1. – С. 52-56.
222. Семенов Г. Как создать детское общественное объединение / Г. Семенов // Воспитание школьников. – 2004. – № 5. – С. 30-38.
223. Сікорський П. І. Кредитно-модульна технологія навчання / П. І. Сікорський. – К. : Вид-во Європейського університету, 2004. – 127 с.
224. Сиволобова И. В. Формирование у подростков ценностной ориентации на человека в детских общественных объединениях : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Ирина Владиславовна Сиволобова. – Волгоград, 2002. – 219 с.
225. Скаути у ХХІ столітті (спецвипуск) // Завуч. – 2004. – № 20-21, липень.
226. Слостенин В. А. Педагогика : инновационная деятельность / В. А. Слостенин, Л. С. Подымова. – М. : Магистр, 1997. – 224 с.
227. Слостенин В. А. Педагогика : учеб. пособие для студ. вузов, обучающихся по пед. спец. (ОПД.Ф.-02-педагогика) / В. А. Слостенин, И. Ф. Исаев, Е. Н. Шиянов ; Международная академия наук педагогического образования ; В. А. Слостенин (ред.). – [3.изд., стер.]. – М. : Издательский центр «Академия», 2004. – 567 с.
228. Словарь по социальной педагогике : уч. пособие для студ. высш.уч.завед. / [авт.-сост. Л. В. Мардахаев]. – М. : Изд.центр «Академия», 2002. – 368 с.
229. Словник-довідник для соціальних педагогів та соціальних працівників / [за заг. ред. А. Й. Капської, І. М. Пінчук, С. В. Толстоухової]. – К. : Укр. держ. центр ССМ, 2000. – 260 с.
230. Созонов В. П. Воспитательная система на основе потребностей школьника как фактор гуманизации образовательного процесса школы : автореф. дисс. на соискание уч. степени канд. пед. наук : 13.00.01 / В. П. Созонов ; Удмурт. гос. ун-т. – Ижевск, 2007. – 22 с.

231. Соколянський І. Дитячий рух – школа – учитель / І. Соколянський // Радянська освіта. – 1925. – № 5. – С. 15-21.
232. Соколянський І. О. Школа та дитячий рух на Україні / І. О. Соколянський, В. В. Аркаутов // Радянська освіта. – 1925. – № 5. – С. 11-15.
233. Соколянський І. Ув'язка соцвиху з дитячим рухом / І. Соколянський // Радянська освіта. – 1925. – № 2. – С. 13-19.
234. Солодова О. В. Гражданское воспитание школьников в детской общественной организации (на примере деятельности межрегиональной общественной организации детей и молодежи «Новая цивилизация») : автореф. дисс. на соискание уч. степени канд. пед. наук : 13.00.02 / О. В. Солодова ; Государственный НИИ семьи и воспитания. – М., 2004. – 20 с.
235. Сорочинская Е. Н. Социально-педагогический колледж «Орленок» / Е. Н. Сорочинская, А. Г. Ковалева // Педагогика. – 1998. – № 7. – С. 69-71.
236. Сорочинская Е. Н. Теория и практика подготовки социальных педагогов детско-юношеский объединений : дисс. ... доктора пед. наук : 13.00.08 / Елена Николаевна Сорочинская. – М., 1996. – 484 с.
237. Сорочинська В. Є. Організація роботи соціального педагога : навч. посіб. для студ. вищих навч. закл. / В. Є. Сорочинська. – К. : Кондор, 2005. – 198 с.
238. Соціалізація особистості : збірник наукових праць / [за заг. ред. А. Й. Капської]. – Том XVII. – Випуск 1. – К. : Логос, 2002. – 205 с.
239. Соціальна педагогіка : навчально-методичний комплекс / Авторський колектив / [за ред. А. Й. Капської]. – Т. 1. – К. : Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, 2005. – 302 с.
240. Соціально-педагогічна діяльність у закладах освіти / [О. М. Василенко, А. О. Малько]. – Харків : Крок, 2003. – 83 с.
241. Соціологія : Короткий енциклопедичний словник / [під заг. ред. В. І. Воловича]. – К. : Укр. центр духовної культури, 1998. – 736 с.
242. Социальная педагогика : курс лекций : учеб. пособие для студ. вузов / [М. А. Галагузова, Ю. Н. Галагузова, Г. Н. Штинова и др.] ; под общ. ред. М. А. Галагузовой. – М. : Владос, 2000. – 415 с.
243. Социальная педагогика : проблемы и перспективы : межвузовский сборник научных трудов / Калининградский ун-т. – Калининград, 2000. – 105 с.
244. Социально-педагогическая поддержка личности ребенка в условиях учреждения дополнительного образования детей (из опыта работы Дворца пионеров и школьников им. Н. К. Крупской) / [В. И. Быкова, Р. А. Литвак, Н. А. Козлова и др.] ; под ред. Р. А. Литвак ; Управление по делам образования ; Дворец пионеров и школьников им. Н. К. Крупской. – Челябинск, 2001. – 105 с.
245. Социальные технологии урегулирования конфликтов : учеб. пособие / [под ред. А. Б. Белинской]. – М. : Прометей, 2000. – 212 с.
246. Социальный педагог : Введение в профессию : учеб. пособие для студ. высш. уч. зав. / [Н. Ф. Басов, В. М. Басова, А. Н. Кравченко]. – М. : Издательский центр «Академия», 2006. – 256 с.
247. Социальный педагог : проблемы подготовки и профессионального становления / [Л. И. Воронова, Л. И. Роднина, О. В. Петров и др.]. – Самара, 2001. – 164 с.

248. Социология молодежи : курс лекций / [под ред. Н. Ф. Головатого]. – К. : МАУП, 1999. – 224 с.
249. Социология : энциклопедия / [сост. А. А. Грицанов]. – Мн. : Книжный дом, 2003. – 1312 с.
250. Сучасні тенденції соціально-правової освіти молоді / Український держ. центр соціальних служб для молоді ; [заг.ред. С. В. Толстоухова]. – К. : УДЦССМ, 2000. – 149 с.
251. Сущенко Т. І. Педагогічний процес у позашкільних закладах : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.01 / Тетяна Іванівна Сущенко. – Запоріжжя, 1993. – 332 л.
252. Сущенко Т. І. Позашкільна педагогіка : навч. посіб. / Т. І. Сущенко ; Інститут системних досліджень освіти. – К., 1996. – 144 с.
253. Сущенко Т. И. Основы внешкольной педагогики : пособие для классных руководителей, педагогов внешкольных учреждений / Т. И. Сущенко. – Минск : Беларуская навука, 2000. – 222 с.
254. Теория и методика пионерской и комсомольской работы в школе: учеб. пособие для студ. пед. ин-в по спец. № 2108 «История и педагогика» / [под ред. В. В. Лебединского]. – М. : Просвещение, 1976. – 431 с.
255. Теория и практика высшего педагогического образования : межвуз. сборник науч.трудов / [отв. ред. В. А. Слостенин] – М. : МГПИ им. В. И. Ленина, 1984. – 171 с.
256. Тетерский С. Детские организации : опыт, проблемы, поиски / С. Тетерский // Воспитание школьников. – 1999. – № 6. – С. 12-16.
257. Тетерский С. Педагогический потенциал детско-молодежных общественных объединений / С. Тетерский // Педагогика. – 2001. – № 6. – С. 40-44.
258. Технологізація волонтерської роботи в сучасних умовах / [за ред. А. Й. Капської]. / ДЦССМ ; Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. – К., 2001. – 140 с.
259. Технології соціально-педагогічної роботи : навч.посіб. / [під ред. А. Капської]. – К. : УДЦССМ, 2000. – 372 с.
260. Тихомирова Е. И. Социальная педагогика : самореализация школьников в коллективе : учеб. пособие для студ. высших уч.завед. / Е. И. Тихомирова. – М. : Изд. центр «Академия», 2005. – 144 с.
261. Ткачова Т. М. Взаємодія органів управління освітою та дитячих громадських організацій / Т. М. Ткачова // Соціальна педагогіка : теорія та практика. – 2005. – № 4. – С. 14-19.
262. Третій сектор в Україні : проблеми становлення / [М. Ф. Шевченко (кер. авт. кол.), В. А. Головенько, Ю. М. Галустьян та ін.]. – К. : Український ін-т соціальних досліджень, 2001. – 173 с.
263. Троцко Г. В. Професійно-педагогічна підготовка студентів до виховної роботи в школі / Г. В. Троцко ; Харківський державний педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди. – Харків, 1995. – 241 с.
264. Троцко Г. Українські дитячі та молодіжні громадські організації : навч. посіб. / Г. Троцко, І. Трубавіна, Т. Хлебнікова. – Харків : Харківський державний

педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, 1999. – 206 с.

265. Трухачева Т. Недетские проблемы детского движения / Т. Трухачева // Народное образование. – 1993. – № 5. – С. 76-78.

266. Фалинська З. З. Практична підготовка майбутніх соціальних педагогів у вищих навчальних закладах : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Зоряна Зенонівна Фалинська. – Львів, 2006. – 284 арк.

267. Філософський словник соціальних термінів. – Харків : Корвін, 2002. – 672 с.

268. Філософський енциклопедичний словник / [Є. К. Бистрицький, М. О. Булатов, А. Т. Ішмуратов та ін.]. – К. : Абрис, 2002. – 742 с.

269. Философский энциклопедический словарь. – М. : ИНФРА-М, 2004. – 576 с.

270. Философский энциклопедический словарь. – М. : Советская энциклопедия, 1983. – 840 с.

271. Фініков Т. В. Сучасна вища освіта : світові тенденції і Україна / Т. В. Фініков. – К. : Таксон, 2002. – 176 с.

272. Фришман И. И. Методика работы педагога дополнительного образования : учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. завед. / И. И. Фришман. – М. : Изд.центр «Академия», 2001. – 160 с.

273. Фришман И. И. Развитие идеи игрового взаимодействия в условиях детских общественных объединений последних десятилетий XX века / И. И. Фришман // Развитие личности. – 2002. – № 1. – С. 255-265.

274. Фролов С. С. Социология. Учебник для высших учебных заведений / С. С. Фролов. – М. : Издательская корпорация «Логос», 1998. – 360 с.

275. Харченко С. Я. Дидактические основы подготовки студентов к социально-педагогической деятельности / С. Я. Харченко ; Луганский государственный педагогический университет им. Т. Г. Шевченка. – Луганск : Альма матер, 1999. – 138 с.

276. Харченко С. Я. Соціально-педагогічні технології : навч.-метод. посіб./ С. Я. Харченко, Н. П. Краснова, Л. П. Харченко ; Науково-дослідний центр проблем соц. пед. та соц. роб. АПНУ ; Луганський національний педагогічний університет ім. Тараса Шевченка. – Луганськ : Альма-матер, 2005. – 502 с.

277. Харченко С. Я. Социально-педагогические основы подготовки учителя к работе с детскими общественными объединениями : дисс. ... доктора пед. наук : 13.00.01 / Сергей Яковлевич Харченко. – М., 1993. – 335 с.

278. Цветкова Р. И. Мотивационная сфера личности современного студента : факторы, условия и средства ее формирования в процессе профессионального становления : автореф. дисс. на соискание уч. степени доктора психол. наук : 19.00.07 / Р. И. Цветкова ; Иркутский государственный педагогический университет. – Иркутск, 2006. – 62 с.

279. Цибулько Л. Г. Соціальне виховання у вітчизняній педагогічній теорії та практиці 20-х – 30-х років XX століття : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.01 / Л. Г. Цибулько ; Луганський національний педагогічний університет ім. Тараса Шевченка. – Луганськ, 2005. – 20 с.

280. Цокур О. С. Категорія педагогічної свідомості в теорії та практиці професійної підготовки вчителя: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук: 13.00.01 ; 13.00.04 / О. С. Цокур ; Київський ун-т ім. Тараса Шевченка. — К., 1998. — 32 с.
281. Чепурных Е. Е. Концептуальные основы теории и практики социализации ребенка в детских общественных организациях / Е. Е. Чепурных, А. В. Волохов // Современные концепции воспитания. — Ярославль, 2000. — С. 73-83.
282. Чепурных Е. Е. Детские организации : шаг в будущее / Е. Е. Чепурных, М. И. Рожков // Воспитание школьников. — 1993. — № 2. — С. 29-31.
283. Черкасова С. О. Просвітницько-педагогічна діяльність студентських громадських організацій університетів України (друга половина ХІХ – початок ХХ століття) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.01 / С. О. Черкасова ; Харківський державний педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди. — Харків, 2001. — 20 с.
284. Шадриков В. Д. Введение в психологию: мотивация поведения / В. Д. Шадриков. — М. : Логос, 2001. — 136 с.
285. Шакурова М. Методика и технология работы социального педагога / М. Шакурова. — М. : Изд.центр «Академия», 2002. — 272 с.
286. Шах Г. В. Підготовка майбутнього вчителя до виховної роботи засобами народознавства: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07 / Ганна Василівна Шах ; Волинський держ. ун-т ім. Лесі Українки. — Луцьк, 1999. — 188 л.
287. Штефан Л. А. Становлення та розвиток соціальної педагогіки як науки в Україні (20-90-ті рр. ХХ ст.) : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.01 / Людмила Андріївна Штефан. — Харків, 2003. — 492 арк.
288. Шульга В. В. Соціальний педагог в загальноосвітньому навчальному закладі : методичні рекомендації / В. В. Шульга ; АПН України, Український науково-методичний центр практичної психології та соціальної роботи. — К. : Ніка-центр, 2004. — 124 с.
289. Шумський І. І. Молодіжний рух у Західній Україні (1920-1939) / І. І. Шумський. — Т. : ТДПУ, 2002. — 183 с.
290. Ярова Л. О. Самовиховання дітей та підлітків у системі скаутингу : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / Лариса Олегівна Ярова. — Кіровоград, 2000. — 168 арк.
291. Яковлева Л. Л. Социальная защита детства в деятельности детских организаций / Л. Л. Яковлева // Луганський державний педагогічний університет імені Тараса Шевченка. Вісник. — Луганськ, 1999. — № 1, лютий. — С. 132-136.
292. Якунин В. А. Педагогическая психология: учеб. пособие / В. А. Якунин. — СПб. : Полиус, 1998. — 639 с.
293. Энциклопедия профессионального образования : в 3-х т. / [под ред. С. Я. Батышева]. — М. : АПО, 1998— . — Т. 1. — 1998. — 568 с.
294. Энциклопедия профессионального образования : в 3-х т. / [под ред. С. Я. Батышева]. — М. : АПО, 1998— . — Т. 2. — 1999. — 440 с.
- Энциклопедия профессионального образования : в 3-х т. / [под ред. С. Я. Батышева]. — М. : АПО, 1998— . — Т. 3. — 1999. — 440 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Пластовий Закон

(за: Пласт – український скаутінг. Бюлетень. – 1998. – № 3. – С. 4.)

1. Пластун словний. Пластун не говорить неправди, ніколи не обдурює. Коли він дасть слово честі, то ніколи його не зломить. Пластунові можна довіряти, бо він є завжди чесною, правдомовною людиною.

2. Пластун сумлінний. Все, що він робить, він робить гідно, віддає праці всі сили, час, увагу і здібності. Його роботу можна не перевіряти, бо все що зробив пластун, є зроблене якнайкраще.

3. Пластун точний. Він не спізнюється, завжди приходиться на час, вчасно завершує взяті на себе зобов'язання. Він також акуратний в своїй праці.

4. Пластун ощадний. Він не розкидається своїми засобами, грішми, матеріалами, часом, силою чи здібностями. В розумний спосіб він вміє планувати свої ресурси і вживати їх з користю. При тому він не є скупим.

5. Пластун справедливий і щодо своїх приятелів, і щодо ворогів. Його рішення ґрунтуються на фактах, безсторонні, обдумані. У своєму житті він дотримується правил чесної гри.

6. Пластун ввічливий, чемний щодо всіх людей. В кожному товаристві він діє згідно з правилами доброго тону певної країни чи культури, стараючись ніколи не вразити почувань інших людей, зокрема тих, що є іншої релігії, раси, статі, національності. Пластун є лицарським супроти жінок, дітей, старших.

7. Пластун братерський і доброзичливий. Пластун є братом-приятелем кожного скаута в світі. Він старається бути приятелем всіх людей і знайти з ними спільну мову, розв'язати кожен конфлікт, кожна суперечку конструктивно, по-доброму. Він є приятелем природи, кожного живого створіння в світі, братом цілого світу. Його принципом в житті є щоденне добре діло.

8. Пластун врівноважений. Пластун тримає свої почування під контролем, не тратить рівноваги в скрутних ситуаціях, не діє під впливом злості, страху, заздрості, паніки чи інших тимчасових почувань, а завжди чинить обдуманно, розсудливо, за планом. Він не мстить за заподіяну йому кривду, не йде за сліпою юрбою.

9. Пластун корисний. Все, що пластун робить, є продумане для добра громади чи країни. Він не є лінивий, а завжди працьовитий в добрих справах. Він не тратить часу, енергії, засобів на непотрібні витребенки. Добро інших є завжди найважливішою його ціллю.

10. Пластун слухняний пластовій старшині. Пластун розуміє, що таке демократичне суспільство. Він має вибраний провід, а тому підтримує його, слухається його наказів і дисципліновано йде за ним до спільно вибраної мети. Карність пластуна – це не сліпа покора диктаторам, а здібність віддати свою лояльність прововоді.

11. Пластун пильний. Від кожного юного пластуна вимагається пильності в науці в школі. Пластун вчиться, набирає знання й розуму, не задовольняється

середніми досягненнями, а завжди старається бути якнайкращим і отримати додаткове знання і вмільсть.

12. Пластун дбає про своє здоров'я. Пластун знає, що він є потрібним своїй громаді, а щоб їй якнайкраще служити мусить бути здоровим в душі і тілі. Тому пластуни дбають про своє здоров'я і здоров'я своїх друзів, родичів і цілої громади. Пласт заохочує своїх членів до фізкультури і спорту, до життя в природі, до здорового режиму харчування. Вживання алкоголю, куріння, наркотики – не мають місця поміж пластунами. Моральне здоров'я, здоров'я душі є так само важливим для пластуна як здоров'я тіла.

13. Пластун любить красу і дбає про неї. Він розуміє, любить і береже природу і її красу, кожне Боже створіння на землі. Пластун охороняє красу природи і красу, створену людьми.

14. Пластун завжди доброї гадки. Пластун – природний оптиміст, він веселий, жартівливий, ніколи не впадає у розпуку чи у відчай. Пластун завжди намагається знайти вихід навіть з найбільш скрутної ситуації. Справжній пластун не нарікає. Він вірить у свій успіх і успіх своєї ідеї, у добро, у любов, у майбутнє.

Додаток Б Анкета

Навчальний заклад _____
Факультет _____
Спеціальність _____
Курс _____

Необхідно поставити у клітинці знак + напроти відповідної оцінки. Бали відповідають рівням прояву якостей, які оцінюються:

- 5 – досить сильно, постійно, яскраво, виражено;
- 4 – частіше проявляється ніж не проявляється, постійно, але не так яскраво;
- 3 – якість не проявляється достатньо виразно;
- 2 – протилежна якість проявляється частіше і більш виразно;
- 1 – досить сильно проявляється протилежна якість.

Бланк самооцінки мотиваційно-особистісної готовності студента до роботи з дитячими та молодіжними громадськими організаціями						
№	Якості і характеристики	Градації оцінки				
		5	4	3	2	1
1.1	зацікавленість до роботи з різноманітними дитячими та молодіжними об'єднаннями					
1.2	прагнення активізувати соціально-педагогічну спрямованість сучасних дитячих та молодіжних об'єднань					
1.3	бажання у професійній діяльності співпрацювати з громадськими дитячими чи молодіжними організаціями					
2.1	розгляд сучасних громадських дитячих та молодіжних організацій як соціального інституту, як фактору соціалізації підростаючого покоління					
2.2	визнання ефективності соціального становлення особистості в умовах громадської організації					
2.3	бачення соціально-виховного потенціалу сучасних громадських дитячих та молодіжних організацій і шляхів його реалізації					
3.1	бажання допомагати та працювати з громадсько- та соціально активними дітьми, підлітками, молоддю					
3.2	стійкий інтерес до роботи з дитячим чи молодіжним колективом, групою за інтересами тощо					
3.3	цікавість до організації та реалізації спільних програм, проєктів, суспільно-корисних заходів					

4.1	відчуття особистого потенціалу для активізації дитячого чи молодіжного руху в регіоні, місті, мікрорайоні, надання йому соціально-педагогічної спрямованості					
4.2	бажання проявити власні здібності, уміння у процесі професійної діяльності з громадськими дитячими чи молодіжними організаціями					
4.3	усвідомлення перспектив професійного самоствердження і зростання через співпрацю з громадськими дитячими та молодіжними організаціями					
5.1	усвідомлення актуальності і важливості в сучасних умовах соціально-педагогічної діяльності з громадськими дитячими та молодіжними організаціями					
5.2	потреба оволодіння знаннями, уміннями та навичками, що дозволять ефективно працювати з громадськими дитячими чи молодіжними організаціями					
5.3	визнання необхідності формування готовності студентів до роботи з громадськими дитячими чи молодіжними організаціями в структурі професійної підготовки соціальних педагогів					
Бланк самооцінки знань студента						
№	Якості і характеристики	Градації оцінки				
		5	4	3	2	1
1.1	знання основних етапів історії дитячого та молодіжного руху					
1.2	знання причин, передумов, основних тенденцій створення громадських об'єднань для дітей та молоді в попередні історичні періоди					
1.3	знання про діяльність дитячих та молодіжних об'єднань минулого та їх вплив на формування сучасного організованого дитячого та молодіжного руху					
2.1	знання про організаційні, нормативно-правові аспекти заснування громадської дитячої та молодіжної організації					
2.2	знання про особливості формування, тенденції і закономірності розвитку громадських дитячих та молодіжних організацій на території України в сучасних умовах					
2.3	знання про основні джерела та механізми фінансово-ресурсного забезпечення сучасних громадських дитячих та молодіжних організацій в Україні.					
3.1	знання про мету, завдання, принципи діяльності сучасних громадських дитячих та молодіжних організацій					
3.2	знання про структуру організації, особливості вікового та територіального поділу в громадських дитячих та молодіжних організаціях					
3.3	орієнтування в символіці, атрибутиці, традиціях, ритуалах громадських дитячих та молодіжних організацій					
4.1	знання про зміст діяльності, основні програми, форми та методи роботи з членами громадської організації					
4.2	знання про виховний педагогічний потенціал сучасних громадських дитячих та молодіжних організацій					
4.3	знання про основні шляхи реалізації виховних можливостей громадських дитячих та молодіжних організацій в сучасних умовах.					
5.1	знання про місце і роль громадських дитячих та молодіжних організацій на сучасному етапі як важливого інституту соціалізації підростаючого покоління					

5.2	знання про види і форми взаємодії громадських дитячих та молодіжних організацій з іншими соціальними інститутами (загальноосвітніми та позашкільними закладами, соціальними службами, органами державної влади та місцевого самоврядування)					
5.3	знання про основні напрями і форми соціально-спрямованої діяльності громадських дитячих та молодіжних організацій					
5.4	знання про напрями та зміст діяльності соціального педагога з громадськими дитячими та молодіжними організаціями та об'єднаннями					
Бланк самооцінки умінь та навичок студента						
№	Якості і характеристики	Градації оцінки				
		5	4	3	2	1
1	<i>Когнітивні уміння</i>					
1.1.	Уміння адекватно оцінювати та аналізувати сучасний стан дитячого та молодіжного руху, прогнозувати його розвиток у конкретних місцевих умовах.					
1.2.	Уміння аналізувати та оцінювати досвід роботи дитячих та молодіжних громадських організацій.					
1.3.	Уміння правильно визначати морально-психологічний клімат і суспільно-значиму спрямованість діяльності дитячих та молодіжних об'єднань.					
1.4.	Уміння здійснювати комплексну психолого-педагогічну діагностику членів організації, мікросередовища та умов життя					
1.5.	Уміння здійснювати профілактичну, консультативну, корекційну, реабілітаційну діяльність по відношенню до членів організації					
2	<i>Проективні уміння</i>					
2.1.	Уміння будувати конструктивні моделі (алгоритми) діалогічного спілкування, дискусії, брати ініціативу у свої руки.					
2.2.	Уміння спрямовувати види діяльності, справи дитячих та молодіжних громадських організацій, зберігаючи вільну творчу атмосферу та ініціативу членів організації.					
2.3.	Уміння планувати діяльність організації, складати проекти програм.					
3	<i>Організаторські уміння</i>					
3.1.	Уміння організовувати роботу з членами дитячих та молодіжних громадських організацій, розвиваючи їх ініціативу та самодіяльність.					
3.2.	Уміння проводити соціально-педагогічну роботу по організації спілкування і змістовного дозвілля, спільної діяльності дітей, молоді, дорослих безпосередньо в організації чи в об'єднаннях за інтересами в мікрорайоні, у сімейно-сусідських спільнотах, в умовах неформального та відкритого соціального середовища.					
3.3.	Уміння координувати діяльність дитячих та молодіжних організацій в школі, місті, районі тощо.					
3.4.	Уміння залучати членів організації до наукової, технічної, художньої творчості, спортивної, суспільно-корисної діяльності, створюючи умови для розвитку лідерського і творчого потенціалу					
3.5.	Уміння дбати про професійне самовизначення та соціальну адаптацію молоді.					
3.6.	Уміння організовувати власну діяльність, узагальнювати і систематизувати досвід взаємодії з членами дитячих та молодіжних громадських організацій.					

4	Комунікативні уміння					
4.1.	Комунікативна культура, уміння спілкуватися.					
4.2.	Уміння взаємодіяти з колегами, адміністрацією, працівниками інших закладів та установ, які співпрацюють з дитячими та молодіжними громадськими організаціями.					
4.3.	Уміння відстоювати свою думку, не нав'язуючи її членам організації.					
4.4.	Уміння управляти власними емоціями, настроєм, обирати оптимальні засоби поведінки.					
4.5.	Уміння обирати об'єктивну позицію у ситуації конфлікту.					

Додаток В

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя

Кафедра соціальної педагогіки та соціальної роботи

Програма навчальної дисципліни

«Теорія і методика роботи з дитячими та молодіжними організаціями України»

(за вимогами кредитно-модульної системи)

Автор: Лісовець О. В.

Рецензенти: проф. Капська А. Й.,
доц. Конончук А. І.

Схвалено
Вченою радою університету
Протокол № 5 від 03.11.2005 р.

Ніжин – 2005

СТРУКТУРА ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ**ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ**

Предмет: «Теорія і методика роботи з дитячими та молодіжними організаціями України»

Напрямок, спеціальність, освітньо- кваліфікаційний рівень	Загальна характеристика навчальної дисципліни	Структура навчальної дисципліни
0101 „Педагогічна освіта” 6.010100 Соціальна педагогіка бакалавр	Нормативна Семестр: 7 Кількість кредитів, ECTS: 3 Змістових модулів: 3 Загальна кількість годин: 108	Лекції (<i>теоретична підготовка</i>): 26 год. Семінари: 22 год. Самостійна робота: 35 год. Індивідуальна робота: 25 год. Вид контролю: <i>екзамен(залік)</i>

ПЕРЕДМОВА

Мета: ознайомлення з теоретичними та практичними засадами діяльності дитячих та молодіжних громадських організацій в Україні; напрямками та формами роботи соціального педагога з дитячими та молодіжними об'єднаннями.

Актуальність. Масштаб і динаміка соціальних перетворень в Україні протягом 90-х років ХХ століття обумовила докорінні зміни в діяльності існуючих і новостворених дитячих та молодіжних громадських організацій. Незалежно від статусу організації соціальний педагог має бути готовий як до співпраці з дитячими та молодіжними організаціями, так і до безпосередньої роботи по вдосконаленню діяльності конкретної організації, концентруючи свої зусилля на здійсненні процесу інтеграції всіх мікросистем в одну виховну систему, створюючи умови для їх взаємодії, контролюючи результативність такої взаємодії, корегуючи виховний вплив на формування особистості дитини, молодої людини. Підвищення ефективності виховної діяльності соціального педагога саме в цьому напрямку є об'єктивною потребою сьогодення, бо саме молодь вирішує

майбутнє держави, а її ідеологічна спрямованість, активність, досвід громадської діяльності значною мірою формуються у процесі роботи в організації, куди діти, молодь приходять за власним бажанням. Але на разі існує проблема невідповідності фахівців до даного виду діяльності у нових умовах. Тому постало питання професійної підготовки соціального педагога в структурі вищої школи саме для роботи з дитячими та молодіжними громадськими організаціями.

Програма навчальної дисципліни **спрямована :**

на озброєння майбутніх соціальних педагогів теоретичними та практичними знаннями, необхідними для створення сприятливих умов для діяльності дитячих та молодіжних організацій, надання їм допомоги у вирішенні питань організації життєдіяльності, самостійності та творчості в роботі;

на усвідомлення ролі і місця дитячих та молодіжних організацій в соціалізації дітей та молоді, їх перспектив і програмних орієнтирів, консолідації сил дорослих і дітей, формування позитивного ставлення до різних організацій, об'єднань, рухів.

Внаслідок вивчення дисципліни кожен студент повинен **знати :**

- правові та організаційні основи створення дитячих та молодіжних громадських організацій, тенденції і закономірності розвитку, особливості формування дитячих та молодіжних організацій на території України;
- мету, завдання, зміст, принципи діяльності дитячих та молодіжних організацій, їх структуру, традиції, символи та ритуали;
- соціально-педагогічні аспекти діяльності дитячих та молодіжних громадських організацій: соціалізуючий потенціал, основні напрями і форми соціальної роботи в дитячих та молодіжних організаціях, зміст діяльності в них соціального педагога.

Студент повинен **вміти :**

- надавати допомогу по створенню та організації життєдіяльності дитячих та молодіжних організацій на основі співробітництва, співтворчості, спільної діяльності;
- проводити соціально-педагогічну роботу по організації спілкування і змістовного дозвілля, спільної діяльності дітей, молоді, дорослих безпосередньо в організації чи в об'єднаннях за інтересами в мікрорайоні, у сімейно-сусідських спільнотах, в умовах неформального та відкритого соціального середовища;
- залучати членів організації до наукової, технічної, художньої творчості, спортивної, суспільно-корисної діяльності, дбати про професійне самовизначення та соціальну адаптацію молоді;
- планувати діяльність організації, складати проекти програм;
- координувати діяльність дитячих та молодіжних організацій в школі, місті, районі тощо.

Вивчення навчальної дисципліни передбачає 26 годин лекцій, 22 години практичних занять, 35 годин самостійної та 25 годин індивідуальної роботи. Підвищенню ефективності практичних занять сприяє виконання студентами навчально-дослідних завдань, складання планів діяльності організації, розробка проектів та ін. Бажано перед кожним заняттям проводити короткий огляд новин з

життя дитячих та молодіжних організацій та експрес-інформацій, використовуючи матеріали засобів масової інформації.

Після закінчення вивчення навчальної дисципліни студенти денної форми навчання складають екзамен, студенти заочної форми навчання – залік.

Програма побудована за вимогами кредитно-модульної системи організації навчального процесу у вищих навчальних закладах та узгоджена з примірною структурою змісту навчального курсу, рекомендованою Європейською Кредитно-Трансферною Системою (ECTS).

ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ І

Дитячий та молодіжний рух на території України: історія та сучасність

Тема 1. Вступ до курсу.

Предмет та основні завдання курсу. Роль курсу у формуванні та вдосконаленні професійних знань, умінь та навичок взаємодії з дитячими та молодіжними організаціями майбутніх соціальних педагогів. Основні поняття курсу: об'єднання, організація, дитяча громадська організація, молодіжна громадська організація, дитячий та молодіжний рух. Підходи до класифікації дитячих та молодіжних організацій.

Тема 2. Історія дитячих та молодіжних організацій на території України.

Періодизація історії українських дитячих та молодіжних організацій. Зародження та існування окремих осередків дитячого і молодіжного руху в XVI – кінці XIX століття. «Молодечі братства» в Тернополі, Острозі, Львові, Києві. Студентські товариства в Галичині: «Січ», «Академічна Громада». Діяльність Всеукраїнської загальної організації (ВЗО).

Масовий розвиток громадських структур молодіжного руху в кінці XIX – початку XX століття. Діяльність Гімнастично-пожежного товариства «Сокіл» та Пожежно-руханкового товариства «Січ». Виникнення і розвиток «Пласту». Діяльність Карпатського Лещетарського Клубу, Українського Студентського Союзу, Союзу Українських студентських організацій Польщі, Об'єднання учнівської молоді – ОСУЗ.

Комсомольсько – піонерський період. Виникнення, розвиток і діяльність ВЛКСМ (ЛКСМУ) та ВПО імені В.І.Леніна (ПОУ імені В.І.Леніна).

Поступове розширення мережі дитячих та молодіжних організацій в 90-х роках XX століття.

Тема 3. Основні тенденції виникнення і розвитку дитячих та молодіжних організацій в Україні на сучасному етапі.

Нормативно-правова основа діяльності дитячих та молодіжних громадських організацій. Декларація прав людини, Декларація прав дитини, Конвенція про права дитини, Конституція України, Закон України «Про об'єднання громадян», Закон України «Про молодіжні та дитячі громадські організації», Закон України «Про охорону дитинства» та ін. Демократичність дитячого та молодіжного руху. Варіативність та різноплановість за напрямками діяльності. Увага до особистості

дитини, її інтересів, запитів, потреб. Пошук активних форм роботи. Координаційні центри дитячого та молодіжного руху (СКУМО, УНКМО, УСМО, НРМОУ, УМФ). Місце дитячих та молодіжних громадських організацій в реалізації державної молодіжної політики. Негативні тенденції в дитячому та молодіжному русі на сучасному етапі.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II

Характеристика дитячих і молодіжних громадських організацій

Тема 4. Дитячі громадські організації України.

Основні завдання діяльності дитячих громадських організацій. Особливості розвитку сучасних дитячих організацій. Принципи діяльності сучасних дитячих громадських організацій. Умови ефективного виховання та соціального становлення особистості в дитячій організації.

Федерація дитячих організацій (Спілка піонерських організацій) України. Новий статус піонерського руху в Україні. Зміст і завдання діяльності ФДО (СПО). Структура та органи самоврядування. Гуманістична суть програмних орієнтирів ФДО (СПО) та основні напрями її життєдіяльності.

Скаутський рух в Україні: Асоціація скаутів України, Асоціація гайдів України, «Пласт», «СПОК», УСО, АДС «СКІФ». Загальні основи побудови скаутських організацій. Відображення мети і завдань діяльності скаутських організацій в Законах, принципах, символіці. Ритуали і церемонії, їх місце в роботі скаутів.

НСОУ «Пласт». Відродження «Пласту» в 90-ті роки ХХ століття. Статут «Пласту» – закони, принципи, завдання діяльності. Структура та самоврядування. Символи, традиції, ритуали, свята в «Пласті». Форми роботи та засоби виховання.

Осередки дитячих організацій, що працюють на основі козацьких виховних традицій. Поняття про козацьку педагогіку. Організації «Січ», «Козаченьки», «Чайка», «Козацьке братство», «Джура». Зміст та організаційні засади, традиції, ритуали, ідейно-моральні цінності та емоційно-естетична, практично-перетворююча їх діяльність. Методика організації «Козацької республіки» в школі.

Дитячі організації за інтересами. Напрями та форми роботи ВДС «Екологічна варта», Дитячого альпійського руху України, ВПО «Майбутнє України» та ін.

Учнівські (шкільні) організації. Діяльність Всеукраїнського учнівського творчого об'єднання «КРОКС».

Тема 5. Молодіжний рух та організації молоді в Україні.

Становлення та характеристика молодіжного руху в Україні. Закономірності та мотиви створення благодійних, релігійних, національно-просвітницьких, науково-технічних, професійних, політичних, спортивних, культури і дозвілля, соціальної взаємодопомоги та інших молодіжних організацій. Роль і місце молодіжних громадських організацій у вирішенні соціально-економічних завдань суспільства.

Студентські організації в Україні (Українська студентська спілка, Спілка українських студентів, Центральний союз українських студентів, Український фонд студентів, Всеукраїнська рада студентів, Асоціація правозахисних

організаторів студентів України): організаційна структура, завдання і форми діяльності.

Причини виникнення та типологія молодіжних організацій «політичної» спрямованості. Основні напрями та форми діяльності організацій «Молодий Рух», «Українська соціал-демократична молодь», «Союз молоді регіонів України», «Народно-демократична ліга молоді», Соціалістичний конгрес молоді, Ліберальне молодіжне об'єднання, ЛКСМУ та ін.

Молодіжні фахові об'єднання та організації за інтересами. Діяльність УМАКО «Сузір'я», Молодіжної морської ліги, Асоціації КВН України, «Україна XXI» та ін.

Екологічні організації молоді (УМЕЛ, «Молодь – надія України», «Зелена енергетика майбутнього»): програмні орієнтири та їх практичне втілення.

Молодіжні релігійні організації: Комітет Української Католицької Молоді, «Українська молодь Христові», «Спілка православної молоді України в ім'я преподобного Нестора Літописця». Залучення молоді до найактивнішої участі у християнському житті, проведення благодійної діяльності.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ III

Взаємодія соціального педагога з дитячими і молодіжними організаціями та неформальними об'єднаннями

Тема 6. Діяльність соціального педагога в дитячих та молодіжних громадських організаціях.

Особливості соціально-педагогічної роботи в дитячих та молодіжних організаціях. Волонтерська діяльність. Співпраця з ЦСССДМ. Основні напрями і форми роботи соціального педагога з дитячими та молодіжними організаціями. Професійна підготовка соціального педагога: знання та вміння необхідні для роботи з дитячими та молодіжними організаціями.

Тема 7. Джерела фінансування організації.

Види джерел фінансування дитячих та молодіжних організацій. Поняття фандрайзингу. Що необхідно для успішного залучення ресурсів? Види грантів. Методика написання проекту програми для фінансування. Процедури підготовки до роботи з фондами. Форма для вивчення фондів. Написання листа-запиту. Етапи фандрайзингу.

Тема 8. Неформальні молодіжні групи та об'єднання.

Поняття «неформальний», «неформальне об'єднання», «субкультура». Психологічні та соціальні фактори виникнення неформалізму. Історія розвитку неформального руху. Витоки сучасного неформального руху в Україні. Підходи до класифікації неформальних груп і об'єднань. Характеристика основних неформальних груп. Сім'я і неформали: проблема взаємовідносин. Суспільство і неформали. Особливості роботи соціального педагога з неформальними групами та об'єднаннями. Методика роботи соціального педагога з неформальними групами різної спрямованості.

4. ОРІЄНТОВНИЙ ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№ п/п	Тема	В с ь о г о г о д и н	З них:			
			Лекції	Семіна рські занятт я	Самос тійна робота	Інд иві дуа льн а роб ота
Змістовий модуль I. Дитячий та молодіжний рух на території України: історія та сучасність						
1.	Вступ до курсу	5	2	-	3	
2.	Історія дитячих та молодіжних організацій на території України	11	4	-	6	1
3.	Основні тенденції виникнення і розвитку дитячих та молодіжних організацій в Україні на сучасному етапі	10	2	2	4	2
Змістовий модуль II. Характеристика дитячих та молодіжних громадських організацій						
4.	Дитячі громадські організації України	27	6	10	6	5
5.	Молодіжний рух та організації молоді в Україні	19	4	4	6	5
Змістовий модуль III. Взаємодія соціального педагога з дитячими і молодіжними організаціями та неформальними об'єднаннями						
6.	Діяльність соціального педагога в дитячих та молодіжних громадських організаціях	12	4	2	4	2
7.	Джерела фінансування організації	16	2	2	2	10
8.	Неформальні молодіжні групи та об'єднання	8	2	2	4	
		108				

Всього годин	26	22	35	25

МЕТОДИ НАВЧАННЯ І ОЦІНЮВАННЯ:

лекції, навчально-дослідні завдання, складання планів діяльності, розробка проектів, робота в Інтернет тощо; поточне оцінювання; оцінка за навчальний проект; екзамен.

ТЕМИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Тема 1. Дитячі та молодіжні організації України на сучасному етапі (кінець ХХ – початок ХХІ ст.)	2 години
Тема 2: Піонерський рух в Україні	2 години
Тема 3: Скаутський рух : історія та сучасність	4 години
Тема 4: Національна скаутська організація України „Пласт”	2 години
Тема 5: Дитячі громадські організації за інтересами	2 години
Тема 6: Молодіжні громадські організації в Україні	2 години
Тема 7: Студентські громадські організації України	2 години
Тема 8: Соціально-педагогічні основи діяльності дитячих та молодіжних організацій	2 години
Тема 9: Фінансування організації	2 години
Тема 10: Неформальні молодіжні групи та об'єднання	2 години

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Ознайомлення з науковими підходами щодо типології та класифікації дитячих та молодіжних організацій 3 години.
2. Напрями, форми та методи роботи піонерської та комсомольської організацій в СРСР 4 години.
3. Проаналізувати нормативно-правову базу діяльності дитячих та молодіжних організацій в Україні 6 годин.
4. Ознайомлення зі статутами та програмами дитячих та молодіжних громадських організацій 8 годин.
5. Тимчасові дитячі організації: специфіка та форми діяльності 2 години.
6. Характеристика неформальних молодіжних груп та об'єднань 4 години.
7. Ознайомлення та аналіз джерел, перелік яких поданий в питаннях до екзамену (заліку) 8 годин.

ІНДИВІДУАЛЬНІ НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНІ ЗАВДАННЯ

1. **Інформаційне повідомлення.** Повідомлення новин про життєдіяльність дитячих та молодіжних організацій в Україні та світі на основі використання засобів масової інформації (періодична преса, телебачення, радіо, Інтернет). Повідомлення оформлюється письмово із зазначенням джерела та дати, а також власним аналізом події, коментарієм, оцінкою, прогнозом тощо.

2. **Проект шкільної організації.** Даний проект розробляється за наступною схемою:

-назва організації;

- мета та завдання діяльності;
- структура організації;
- напрями і форми роботи;
- символіка.

3. Проект програми для фінансування.

Форма проекту може бути різною, але будь-який проект повинен включати такі пункти:

I. Презентація організації

II. Формулювання проблеми

III. Визначення мети

IV. Завдання проекту

V. Робочий план

VI. Оцінка виконання проекту

VII. Кошторис проекту

VIII. Додаткові дані (листи підтримки проекту, резюме виконавців проекту, статут організації, пояснення до бюджету).

10. РОЗПОДІЛ БАЛІВ, ЩО ПРИСВОЮЮТЬСЯ СТУДЕНТАМ

Робота на лекції (самостійне опрацювання матеріалів лекції) – 1 бал

Робота на семінарському занятті: виступ, доповнення, запитання, виконання практичних завдань, підготовка рефератів тощо – 1-3 бали

Виконання індивідуальних навчально-дослідних завдань:

Інформаційне повідомлення – 1-5 балів

Проект шкільної організації – 1-8 балів

Проект програми для фінансування – 1-12 балів

Екзамен – 1-30 балів

Структура розподілу балів

Поточне оцінювання								ІНДЗ	Підсумковий контроль	Сума
Змістовий модуль I			Змістовий модуль II			Змістовий модуль III		25	30	100
15			18			12				
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8			
1	9	5	12	6	4	4	4			

ЛІТЕРАТУРА

Основна:

295. Алексеев Т. Ф. Виховання особистості у Пласті : Монографія / Т. Ф. Алексеев, Ю. М. Жданович. – К. : ПП «Прспект-А», 2006. – 262 с.

296. Андрухів І. Українські молодіжні товариства Галичини : 1861 – 1939 рр. – Івано-Франківськ, 1995. – 72 с.

297. Бондарь Л. Введение в скаутинг. – Женева, 1996. – 191 с.

298. Бондарь Л. Скаутинг : книга для скаутов. – Женева, 1993. – 175 с.
299. Головенько В., Корнієвський О. Український молодіжний рух: історія і сьогодення. – К.: Наукова думка, 1994. – 111 с.
300. Дитячі громадські організації: навч.-метод. посібник / Укл. Мазуренко Л. М. та ін. – Харків: Основа, 2004. – 188 с. – (Бібліотека журналу «Управління школою», вип. 10)
301. Довідник донорських організацій та благодійних програм, що підтримують діяльність НУО в Україні. – К.: ТЦК, 2002.
302. Закон України «Про молодіжні та дитячі громадські організації» – від 01.12.1998.
303. Закон України «Про охорону дитинства» – від 26.04.2001.
304. Коваль Л., Зверева І., Хлебик С. Соціальна педагогіка / Соціальна робота: навчальний посібник. – К.: ІЗМН, 1997. – 392 с.
305. Корнієвський О., Якушик В. Молодіжний рух та політичні об'єднання в сучасній Україні. – К.: Київське братство, 1997. – 130 с.
306. Косарецкая С., Синягина Н. О неформальных объединениях молодежи. – М.: ВЛАДОС, 2004. – 159 с.
307. Косенко В.М. «КРОКС» – для культурных, умных, организованных, сообразительных, быстрых. Пособие для уч.-восп. работы со старшеклассниками. – Фастов : Полифаст, 2005. – 92 с.
308. Кулик В., Голобуцька Т., Голобуцький О. Молода Україна: сучасний організований молодіжний рух та неформальна ініціатива. – К.: Центр досліджень проблем громадянського суспільства, 2000. – 457 с.
309. Литвак Р. Современное детское движение. – Челябинск: ЧГПУ, 2001. – 80 с.
310. Молодіжний рух України: історія та сучасність: Зб. матеріалів / Український національний комітет молодіжних організацій; Український ін-т соціальних досліджень / В. А. Головенько (голов.ред.). — К.: НВФ «Студцентр» / НІКА-Центр, 1998. — 120 с.
311. Молодь України у дзеркалі соціології. / Під ред. О. Балакіревої і О. Яременка. – К.: УІДС, 2001. – 210 с.
312. Нормативно-правова база діяльності громадських молодіжних організацій. – К.: Четверта хвиля, 2001. – 388 с.
313. Нормативно-правова основа діяльності молодіжних громадських організацій: посібник для лідерів молодіжних НУО. – К., 2002. – 63 с.
314. Охрімчук Р. М., Шелестова Л. М., Кравченко О. В., Бондарчук О. В., Зайченко А. Б. Дитячі об'єднання України у вимірах минулого та сучасного. Довідник-посібник. / Ін-т проблем виховання АПН України. Лабораторія дитячих об'єднань. – Київ, Луганськ: Альма-матер, 2006. – 255 с.
315. Ольшанский Д. Неформалы : групповой портрет в интерьере. – М.: Педагогика, 1990. – 292 с.
316. Перепелиця М. Державна молодіжна політика в Україні (регіональний аспект). – К.: УІДС, 2001. – 242 с.
317. Савчук Б. Український Пласт (1911-1939). – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 1994. – 270 с.

318. Социальный педагог: Введение в профессию: уч. пос. для студ. высш. уч. зав. / Н. Ф. Басов, В. М. Басова, А. Н. Кравченко. – М.: Издательский центр «Академия», 2006. – 256 с.
319. Социология молодежи: курс лекций / Под ред. Н. Ф. Головатого. – К.: МАУП, 1999. – 224 с.
320. Статути та програми діяльності дитячих та молодіжних громадських організацій.
321. Технології соціально-педагогічної роботи: навчальний посібник / Під ред. А. Капської. – К.: УДЦССМ, 2000. – 372 с.
322. Троцько Г., Трубавіна І., Хлебнікова Т. Українські дитячі та молодіжні громадські організації: навч. посіб. – Харків: ХДПУ імені Г.С.Сковороди, 1999. – 206 с.
323. Третій сектор в Україні: проблеми становлення / М.Ф. Шевченко (кер. авт. кол.), В. А. Головенько, Ю. М. Галустьян та ін. – К.: Український ін-т соціальних досліджень, 2001. – 173 с.
324. Управление организацией в изменяющихся условиях. – Чернигов, 2000.
325. Финансы для деятельности (источники финансирования общественных организаций). – Чернигов, 2000.
326. Шакурова М. Методика и технология работы социального педагога. – М.: Академия, 2002. – 272 с.

Додаткова:

1. Аксельрод В. Зачем нужна детская организация // Образование в современной школе. – 2002. – № 10. – С. 26-30.
2. Алиева Л. Детские общественные объединения в воспитательном пространстве социума // Педагогика. – 2000. – № 7. – С. 48-52.
3. Басов Н. Перспективы в исследовании истории пионерской организации // Советская педагогика. – 1988. – № 6. – С. 49-54.
4. Басов Н. Становление и развитие организации юных ленинцев // Советская педагогика. – 1987. – № 7. – С. 99-103.
5. Богуславский М. Русские скауты : кто они? // Воспитание школьников. – 1991. – № 5. – С. 42-45.
6. Войтков В. Политические инкубаторы для будущих лидеров: припартийные молодежные организации // Власть и политика. – 2003. – 6-12 июня. – С. 12-13.
7. Волохов А. Социализация ребенка в деятельности детских организаций // Классный руководитель. – 1997. – № 6. – С. 6-7.
8. Глазырин А. Чем занять детей, или ВДО на выбор // Народное образование. – 1993. – № 5. – С. 42-43.
9. Головенько В. Молодіжний рух в Україні: історія та сьогодення // Рідна школа. – 1993. – № 5. – С. 15-17.
10. Гончарова Т. Дитячі громадські організації України – на захисті прав та інтересів дітей // Початкова школа. – 2000. – № 8. – С. 11-16.
11. Дергунов В., Федоров С. Дух и облик общественной организации // Народное образование. – 1999. – № 6. – С. 107-110.

12. Диба С. Основні тенденції розвитку скаутського руху в сучасному світі // Шлях освіти. – 2004. – № 3. – С. 24-28.
13. Диба С. Скаутський рух в Україні і світі // Педагогіка і психологія. – 2001. – № 2. – С. 119-127.
14. Диба С. Ціннісно-нормативна основа соціалізуючої діяльності в скаутській організації // Рідна школа. – 2003. – № 1. – С. 25-27.
15. Дитячі об'єднання України // Шкільний світ. – 2004. – № 21-23. – червень.
16. Довбищенко В. Скаутинг : словник – довідник // Завуч. – 2001. – № 17-18. – С. 46-53.
17. Доній О. Покоління оксамитової революції (Як нам дожити до 2009 року?). – К.: Смолоскип, 1999. – 24 с.
18. Доній С., Синельников О. Історія УСС мовою документів і фактів: 1989-1999. – К.: Смолоскип, 1999. – 322 с.
19. Жданович Ю. Методи виховання у «Пласті» // Рідна школа. – 2002. – № 4. – С. 21-24.
20. Зайченко А. Якщо ваша дитина обере «Екологічну варту» // Початкова школа. – 2004. – № 6. – С. 54-55.
21. Зайченко А. Якщо ваша дитина обере «СПОК» // Початкова школа. – 2003. – № 10. – С. 51-53.
22. Захожий В. Развитие международного детского и юношеского движения // Советская педагогика. – 1988. – № 2. – С. 18-24.
23. Запесоцкий А., Файн А. Эта непонятная молодежь: проблемы неформальных молодежных объединений. – М., 1990.
24. Иващенко Г. Кульпединова М. Детское движение : реалии и возможности // Педагогика. – 1992. – № 11-12. – С. 34-42.
25. Как зарегистрировать общественную организацию, или десять шагов легализации. – Чернигов: Центр гуманистических технологий АХАЛАР, 2000. – 60 с.
26. Каськів В. ЦеСУС. Народжений у Празі, працює в Україні // Молодь України. – 1995. – 13 січня. – С. 2.
27. Ключкова А. Детское движение в России: программы и опыт // Воспитание школьников. – 1992. – № 5-6. – С. 21-23.
28. Книга вожатого / Упоряд. А. О. Деркач, Г. П. Чубарова, Л. В. Яшуніна. – К.: Молодь, 1986. – 248 с.
29. Козлова І. Неформальні угруповання: як до цього ставитися // Шкільний світ. – 2000. – № 3. – С. 6-8.
30. Коршунова О. Детские объединения и политика // Народное образование. – 2002. – № 9. – С. 159-166.
31. Лебедев Д. Детское общественное движение: испытание временем // Воспитание школьников. – 2003. – № 1. – С. 52-61.
32. Лебедев Д. Ретроспектива и современные проблемы пионерского движения // Воспитание школьников. – 2004. – № 1. – С. 48-54.
33. Литвак Р. Детское общественное объединение как фактор социализации ребенка // Социальная педагогика. – 2003. – № 1. – С. 46-51.

- 34.Лушагина И. Какой быть новой пионерии? // Народное образование. – 2001 . – № 6. – С. 165-169.
- 35.Мищенко Н. Під символом веселки // Радянська школа. – 1995. – № 3. – С. 10-14.
- 36.Неформалы в Москве // Первое сентября. – 2001. – 3 апреля. – С. 5.
- 37.Неформальное молодежное движение: возникновение и развитие // Советская педагогика. – 1989. – № 6. – С. 107-110.
- 38.Охрімчук Р. Якщо ваша дитина обере Гайдинг // Початкова школа. – 2004. – № 4. – С. 51-52.
- 39.Охрімчук Р. Якщо ваша дитина обере «КРОКС» // Початкова школа. – 2003 . – № 11. – С. 60-61.
- 40.Параллельный мир: записки о неформалах // Журнал для батьків. – 1999. – № 1. – С. 38-40.
- 41.Покоління і молодіжні субкультури/ Часопис «І». – 2002. – №24. – 260 с.
- 42.Попова Е. Детское движение сегодня // Народное образование. – 1998. – № 9-10. – С. 113-118.
- 43.Про організацію «СПОК» // Освіта. – 2002. – №31. – С. 5.
- 44.Путеводитель по общественным организациям Черниговщины: новые ресурсы для решения проблем – Чернигов: ЦГТ АХАЛАР, 2000. – 92 с.
- 45.Решетников О. Скауты сегодня // Воспитание школьников. – 2004. – № 9. – С. 48-54.
- 46.Родинно–сімейна енциклопедія / Під ред. Ф.С.Арвата та ін. – К., 1996. – 438 с.
- 47.Рожков М. Детскому движению – новые подходы // Воспитание школьников. – 1997. – № 1. – С. 21-25.
- 48.Семенов Г. Как создать детское общественное объединение // Воспитание школьников. – 2004. – № 5. – С. 30-38.
- 49.Скауты у XXI столітті (спецвипуск) // Завуч. – 2004. – № 20-21, липень.
- 50.Соломаха С. У майбутнє... по-пластунські: дитячі організації і рухи // Шкільний світ. – 1998. – № 9. – С. 7.
- 51.Стельмахович М. «Пласт» завжди з нами // Рідна школа. – 1995. – № 4. – С. 19-21.
- 52.Сьомін С. Українська молодь під прицілом новітніх релігійних культів і сект // Людина і політика. – 2000. – № 3. – С. 54-63.
- 53.Тетерский С. Детские организации: опыт, проблемы, поиски // Воспитание школьников. – 1999. – № 6. – С. 12-16.
- 54.Тетерский С. Педагогический потенциал детско-молодежных общественных объединений // Педагогика. – 2001. – № 6. – С. 40-44.
- 55.Трухачева Т. Недетские проблемы детского движения // Народное образование. – 1993. – № 5. – С. 76-78.

13. РЕСУРСИ

Інтернет-адреси громадських дитячих та молодіжних організацій:

1. Асоціація «КВН України» <http://www.kvn.org.ua>
2. Асоціація Української Молоді <http://www.cym.org.ua>
3. Всеукраїнська асоціація молодіжного співробітництва «Альтернатива-В» <http://www.alternative-v.com.ua>
4. Всеукраїнська екологічна ліга <http://ecolog.ms.km.ua>
5. Всеукраїнська молодіжна громадська організація «Молода Просвіта» moloda.prosvita.com.ua
6. Всеукраїнська молодіжна громадська організація «Молодь може» <http://ycan.org/>
7. Всеукраїнська молодіжна хостел асоціація <http://www.hihostel.com.ua>
8. Всеукраїнський молодіжний мистецький центр «Перлини сезону» <http://www.pearl.com.ua>
9. Громадська молодіжна організація «Українська соціал-демократична молодь» <http://www.usdm.da.ru>
10. Дитячий альпійський рух України <http://www.daru.ukrbiz.net>
11. Міжнародна молодіжна громадська організація «Європейський молодіжний парламент – Україна» <http://www.eyp-ua.org>
12. Молодіжний Інтернет <http://www.unkmo.org.ua>
13. Молодий Рух <http://www.mr.org.ua>
14. Народно-демократична ліга молоді <http://www.ndlm.org.ua>
15. Національна скаутська організація України – Пласт <http://www.plast.org.ua>
16. Соціалістичний конгрес молоді <http://www.skm.kiev.ua>
17. Спілка української молоді <http://www.cym.org>
18. Українська спілка молодих депутатів <http://www.usmd.com.ua>
19. Українська федерація молодих медиків <http://www.ufyd.org.ua>
20. Українське молодіжне аерокосмічне товариство «Сузір'я» <http://www.suzir.org.ua>

**Плани та методичні рекомендації до проведення
семінарсько-практичних занять з навчальної дисципліни
«Теорія і методика роботи з дитячими та молодіжними організаціями
України»**

Тема 1. Дитячі та молодіжні організації України на сучасному етапі (кінець ХХ – початок ХХІ ст.)

1. Нормативно-правова основа діяльності дитячих та молодіжних громадських організацій.

2. Розвиток дитячого і молодіжного руху в умовах демократизації та гуманізації сучасного суспільства.

3. Координаційні центри дитячого та молодіжного руху (СКУМО, УНКМО, УСМО, НРМОУ, УМФ).

4. Місце дитячих та молодіжних громадських організацій у реалізації державної молодіжної політики.

Практичне завдання: провести опитування не менш ніж 20-ти респондентів (вікові категорії: 14 – 18 років, 18 – 35 років, 35 років і старше) і заповнити бланк відповідей по одному зі вказаних питань:

- Як Ви вважаєте, які молодіжні організації потрібні сьогодні перш за все: молодіжні організації, що займаються, перш за все, вихованням молоді; організації, створені для вирішення соціальних проблем молоді; молодіжні організації на зразок комсомолу; молодіжні організації, що займаються, перш за все, організацією дозвілля молоді; екологічні молодіжні організації; молодіжні профспілки; організації, що підтримують молодь, яка займається підприємницькою діяльністю; політичні організації молоді; релігійні молодіжні організації; ніякі не потрібні; важко відповісти.

- Яке Ваше ставлення (позитивне, байдуже, негативне, не знаєте даного об'єднання) до вказаних громадських об'єднань: Федерація дитячих організацій (Спілка піонерських організацій) України; Українська Студентська Спілка; Національна скаутська організація України «Пласт»; Український національний комітет молодіжних організацій; Союз молоді регіонів України; Молодіжна морська ліга; Ленінська комуністична спілка молоді України; Асоціація Гайдів України; Українська соціал-демократична молодь; Українське молодіжне аерокосмічне об'єднання «Сузір'я»; Всеукраїнська дитяча спілка «Екологічна варта».

Метою цього завдання є моніторинг громадськості щодо інформованості про сучасний організований дитячий та молодіжний рух та ставлення до громадських організацій різного спрямування.

Як Ви вважаєте, які молодіжні організації потрібні сьогодні перш за все ?			
	14 – 18 років	18 – 35 років	35 років і старше
Молодіжні організації, що займаються, перш за все, вихованням молоді			
Організації, створені для вирішення соціальних проблем молоді			
Молодіжні організації на зразок комсомолу			
Молодіжні організації, що займаються, перш за все, організацією дозвілля молоді			
Екологічні молодіжні організації			
Молодіжні профспілки			
Організації, що підтримують молодь, що займається підприємницькою діяльністю			
Політичні організації молоді			
Релігійні молодіжні організації			
Ніякі не потрібні			
Важко відповісти			
ВСЬОГО			

Бланк 2

Яке Ваше ставлення до вказаних громадських об'єднань?					
Назва	позитив но	байдуже	негатив но	не відоме	немає відповіді
Федерація дитячих організацій (Спілка піонерських організацій) України					
Українська Студентська Спілка					
Національна скаутська організація України «Пласт»					
Український національний комітет молодіжних організацій					
Союз молоді регіонів України					
Молодіжна морська ліга					
Ленінська комуністична спілка молоді України					
Асоціація Гайдів України					
Українська соціал-демократична молодь					
Українське молодіжне аерокосмічне об'єднання «Сузір'я»					
Всеукраїнська дитяча спілка «Екологічна варта»					
ВСЬОГО					

Література:

1. Головенько В., Корнієвський О. Український молодіжний рух : історія і сьогодення. – К. : Наукова думка, 1994. – 111 с.
2. Коваль Л., Зверева І., Хлебик С. Соціальна педагогіка / Соціальна робота : навчальний посібник. – К. : ІЗМН, 1997. – 392 с.
3. Корнієвський О., Якушик В. Молодіжний рух та політичні об'єднання в сучасній Україні. – К. : Київське братство, 1997. – 130 с.
4. Механізми залучення молоді до громадського життя та підвищення її політичної активності. Всеукраїнський довідник. – Чернігів : Управління у справах молоді та спорту Чернігівської облдержадміністрації, 2007. – 100 с.
5. Молодь України у дзеркалі соціології / Під ред. О. Балакіревої і О. Яременка. – К. : УІДС, 2001. – 210 с.
6. Нормативно-правова база діяльності громадських молодіжних організацій. – К. : Четверта хвиля, 2001. – 388 с.
7. Нормативно-правова основа діяльності молодіжних громадських організацій : посібник для лідерів молодіжних НУО. – К., 2002. – 63 с.
8. Охрімчук Р. М. Новий життєвий простір дитячого руху // Початкова школа. – 2003. – №8. – С. 14-16.
9. Перепелиця М. Державна молодіжна політика в Україні (регіональний аспект). – К. : УІДС, 2001. – 242 с.
10. Про становище молоді в Україні : (Щодо підтримки молоді сім'ї, посилення соціального захисту дітей та молоді у 2001-2006 рр.) : Щоріч. доп. Президентів України, Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України / Т. В. Безулік, А. І. Білий, Є. І. Бородін та ін. – К. : Гопак, 2006. – 360 с.
11. Соціологія молоді : курс лекцій / Под ред. Н. Ф. Головатого. – К. : МАУП, 1999. – 224 с.

Джерела для опрацювання:

1. Декларація «Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні» (від 15.12.1992 р.)
2. Загальнодержавна програма підтримки молоді на 2004 – 2008 роки (від 18.11.2003 р.)
3. Закон України «Про молодіжні та дитячі громадські організації» (від 01.12.1998 р.)
4. Закон України «Про об'єднання громадян» (від 16.06.1992 р.)
5. Закон України «Про охорону дитинства» (від 26.04.2001 р.)
6. Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» (від 5.02.1993 р.)
7. Конвенція ООН про права дитини
8. Конституція України
9. Статут УНКМО

Основні поняття: дитяча громадська організація, молодіжна громадська організація, принципи діяльності дитячих та молодіжних громадських організацій: добровільності, рівноправності членів, самоврядування, законності та гласності, процес регіоналізації, процес консолідації дитячого та молодіжного

руху, координація діяльності різноманітних організацій та об'єднань, Світовий конгрес українських молодіжних організацій (СКУМО), Український національний комітет молодіжних організацій (УНКМО), Молодіжний парламент України, Всеукраїнська спілка молодіжних організацій (УСМО), Всеукраїнська спілка молодіжних та дитячих громадських організацій «Національна Рада молодіжних організацій України» (НРМОУ), державна молодіжна політика, співпраця органів державної влади та дитячих і молодіжних громадських організацій.

Методичні рекомендації. При підготовці до семінарського заняття основну увагу слід звернути на опрацювання та аналіз нормативно-правових документів, які регулюють діяльність громадських дитячих та молодіжних організацій в Україні.

Важливо прослідкувати динаміку зростання кількості дитячих та молодіжних організацій в останні роки та їх урізноманітнення за напрямками діяльності.

Також необхідно виявити негативні тенденції та явища в дитячому та молодіжному русі на сучасному етапі, проаналізувати їх причини та можливі шляхи подолання.

Студенти повинні запам'ятати визначення основних понять:

дитяча громадська організація – об'єднання громадян віком від 6 до 18 років, метою якого є здійснення діяльності, спрямованої на реалізацію та захист своїх прав і свобод, творчих здібностей, задоволення власних інтересів, які не суперечать законодавству, та соціальне становлення як повноправних членів суспільства;

молодіжна громадська організація – об'єднання громадян віком від 14 до 35 років, метою якого є здійснення діяльності, спрямованої на задоволення та захист своїх законних, соціальних, економічних, творчих, духовних та інших спільних інтересів;

державна молодіжна політика - системна діяльність держави у відносинах з особистістю, молоддю, молодіжним рухом, що здійснюється в законодавчій, виконавчій, судовій сферах і ставить за мету створення соціально-економічних, політичних, організаційних, правових умов та гарантій для життєвого самовизначення, інтелектуального, морального, фізичного розвитку молоді, реалізації її творчого потенціалу як у власних інтересах, так і в інтересах України.

На початку цього семінарського заняття, а також всіх наступних відбувається „інформаційна 5-хвилинка” – повідомлення новин про життєдіяльності дитячих та молодіжних організацій в Україні та світі за матеріалами ЗМІ, підготовлені 2-3 студентами. Повідомлення оформлюється письмово із зазначенням джерела та дати, а також власним аналізом події, коментарієм, оцінкою, прогнозом тощо.

Тема 2: Піонерський рух в Україні

1. Всесоюзна піонерська організація імені В.І.Леніна:
 - а) історія виникнення і розвитку;
 - б) структура і символіка організації;
 - в) принципи і методи роботи;
 - г) позитивне і негативне в діяльності.
2. Федерація дитячих організацій (Спілка піонерських організацій) України.
3. Програми діяльності ФДО (СПО) України.

Практичне завдання : ознайомитись з діяльністю осередків Федерації дитячих організацій (Спілки піонерських організацій) України в школах м. Ніжина чи іншого регіону (у формі повідомлення, доповіді, реферату).

Література :

1. Басов Н. Становление и развитие организации юных ленинцев // Советская педагогика. – 1987. – № 7. – С. 99-103.
2. Гончарова Т. Дитячі громадські організації України – на захисті прав та інтересів дітей // Початкова школа. – 2000. – № 8. – С. 11-16.
3. Дитячі об'єднання України // Шкільний світ. – 2004. – № 21-23. – червень. – С. 45-53.
4. Дитячі громадські організації / Укл. Мазуренко Л. М. та ін. – Харків, 2004. – С. 39-46.
5. Ключкова Л. Детское движение в России : программы и опыт // Воспитание школьников. – 1992. – № 5-6.
6. Книга вожакого/ Упоряд. А. О. Деркач, Г. П. Чубарова, Л. В. Яшуніна. – К.: Молодь, 1986. – 248 с.
7. Костюк Т. Піонери – означає першовідкривачі, а зовсім не маленькі комуністи // Дзеркало тижня. – 2000. – 9-15 грудня.
8. Лебедев Д. Детское общественное движение : испытание временем // Воспитание школьников. – 2003. – № 1. – С. 52-61.
9. Лебедев Д. Ретроспектива и современные проблемы пионерского движения // Воспитание школьников. – 2004. – № 1. – С. 48-54.
10. Лушагина И. Какой быть новой пионерии? // Народное образование. – 2001. – №6. – С. 165-169.
11. Міщенко Н. Під символом веселки // Радянська школа. – 1995. – № 3. – С. 10-14.
12. Попова Е. Детское движение сегодня // Народное образование. – 1998. – № 9-10. – С. 113-118.
13. Програми Федерації дитячих організацій (Спілки піонерських організацій) України.
14. Соколова Э. Наша цель – социализация детей // Народное образование . – 2001. – № 6. – С. 169-171.
15. Троцько Г., Трубавіна І., Хлебнікова Т. Українські дитячі та молодіжні громадські організації. – Харків, 1999. – 206 с. (С. 23-34.)

Основні поняття: піонер, піонерський рух, Піонерська організація України імені В.І.Леніна, Спілка піонерських організацій України (СПОУ), Федерація дитячих організацій (Союз піонерських організацій) України, „Країна Барвінкова”, структура організації (ланка, загін, дружина), символіка (девіз, салют, веселкові емблеми, значки, прапор, галстук, пісня, талісман.), атрибути (сурма, барабан, форма, знаки відзнаки), ритуали (прийом у члени організації, збір, піонерське вогнище, лінійка), Програма «Я – родина – Батьківщина», програми-орієнтири, Міжнародна спілка дитячих громадських організацій СПО-ФДО.

Методичні рекомендації. При відповіді на перше питання поряд з теоретичним викладом матеріалу слід проаналізувати позитивні та негативні сторони в діяльності піонерської організації за часів СРСР. Обговорення можна провести у формі дискусії між групами студентів, або між студентами та спеціально запрошеними на заняття колишніми піонерами.

Розкриваючи питання про діяльність Федерації дитячих організацій (Спілки піонерських організацій) України, необхідно:

- охарактеризувати структуру організації;
- визначити принципи, закони, завдання діяльності;
- охарактеризувати символіку та атрибутику, яка використовується ФДО (СПО) України;
- опрацювати та проаналізувати програми ФДО (СПО) України: програма «Я – родина – Батьківщина»;
- програми-орієнтири: «Червона калина» (червоний колір), «Лідер» (помаранчевий колір), «Берегиня» (жовтий колір), «Краю мій лелечий» (зелений колір), «Повір у себе» (блакитний колір), «Помагай» (синій колір), «Котигорошко» (фіолетовий колір);
- творчі програми-орієнтири «Канікули» і «Ми дружимо».

Тема 3: Скаутський рух: історія та сучасність

1.Зародження та розвиток скаутського руху в світі (Е. Сетон-Томпсон, Р. Баден-Пауелл).

2.Принципи та закони, структура, символіка скаутизму.

3.Напрями, форми і методи роботи в скаутизмі.

4.Діяльність скаутських організацій в Україні (Асоціація скаутів України, Асоціація гайдів України, «СПОК», УСО, АДС «СКІФ»).

Практичне завдання : підготувати наочні матеріали для презентації скаутизму (наприклад: у дитячому колективі; студентам тощо).

Література:

1. Богуславский М. Русские скауты : кто они? // Воспитание школьников . – 1991. – № 5. – С. 42-45.
2. Бондарь Л. Введение в скаутинг. – Женева, 1996. – 191 с.
3. Бондарь Л. Скаутинг : книга для скаутов. – Женева, 1993. – 175 с.

4. Зайченко А. Якщо ваша дитина обере «СПОК» // Початкова школа. – 2003. – № 10. – С. 51-53.
5. Диба С. Основні тенденції розвитку скаутського руху в сучасному світі // Шлях освіти. – 2004. – № 3. – С. 24-28.
6. Диба С. Скаутський рух в Україні і світі // Педагогіка і психологія. – 2001. – №2. – С. 119-127.
7. Диба С. Ціннісно-нормативна основа соціалізуючої діяльності у скаутській організації // Рідна школа. – 2003. – №1. – С. 25-27.
8. Дитячі громадські організації: навч.-метод. посібник / Укл. Мазуренко Л. М. та ін. – Харків : Основа, 2004. – 188 с. – (Бібліотека журналу «Управління школою», вип.10).
9. Охрімчук Р. Якщо ваша дитина обере Гайдинг // Початкова школа. – 2004. – № 4. – С.51-52.
10. Про організацію «СПОК» // Освіта. – 2002. – 29 травня – 5 червня. – С. 5
11. Решетников О. Скаути сьогодні // Воспитание школьников. – 2004. – № 9. – С. 48-54.
12. Родинно – сімейна енциклопедія / Під ред. Ф. С. Арвата. – К., 1996. (С . 84-87.)
13. Савчук Б. Український Пласт (1911-1939). – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 1994. – 270 с.
14. Скаути у ХХІ столітті (спецвипуск) // Завуч. – 2004. – № 20-21, липень
15. Троцько Г., Трубавіна І., Хлебнікова Т. Українські дитячі та молодіжні громадські організації. – Харків, 1999. – 206 с. (С. 34-51.)
16. Ярова Л. Скаутинг як педагогічна система // Трибуна.–1998. – № 5-6. – С. 29-30.

Основні поняття: Скаутизм, Скаутський метод виховання, засновники та ідеологи скаутського руху (Роберт Стефенсон Сміт Баден-Пауелл , Ернест Сетон-Томпсон, Редьярд Кіплінг), Всесвітня Організація Скаутського Руху, Всесвітня Асоціація Дівчат-Гайдів і Дівчат-Скаутів (ВАДГДС), джемборі, Міжнародне скаутське бюро, Асоціація скаутів України, Асоціація гайдів України, Національна скаутська організація України – Пласт, Всеукраїнська молодіжна громадська організація «СПОК», Асоціація дніпровських скаутів «СКІФ», Українська скаутська організація (Львів), Скаутський закон, Скаутська обіцянка, символіка та атрибутика скаутів, патруль, лідер.

Методичні рекомендації. Семінарсько-практичне заняття бажано провести у формі презентації. З цією метою група поділяється на мікрогрупи, кожна з яких готує одне питання для представлення його на занятті (час для виступу – 15-20 хвилин). Під час презентації студенти інших мікрогруп виступають експертами, задаючи питання, аналізуючи та оцінюючи виступ.

Критерії оцінювання: форма презентації, використання засобів наочності, змістовне наповнення, навички професійної майстерності в плані подання

інформації, вміння зацікавити та тримати увагу аудиторії тощо.

Також студентам при підготовці до даного заняття необхідно: проаналізувати основні скаутські програми, і, зокрема, програми Асоціації гайдів України: «Українознавство», «У світі гайдингу», «Школа медицини», «Вічні істини», «Світова культура», «Господарочка», «Планета – наш дім» та ін.; звернути увагу на такі питання:

- У чому полягають переваги і як використовується „метод малих груп” у скаутизмі?
- Яка мета та особливості організації скаутського табору?
- Яка роль і місце дорослих у скаутському русі?

Тема 4: Національна скаутська організація України «Пласт»

1. Історія виникнення та розвитку організації «Пласт».
2. Статут «Пласту»: мета, завдання, принципи діяльності, закони, структура організації.
3. Напрями, форми та методи роботи.
4. Символіка, традиції, ритуали, свята в «Пласті».

Практичне завдання: скласти кросворд за темою семінарського заняття.

Література :

1. Алексєєнко Т. Ф. Виховання особистості у Пласті : Монографія / Т. Ф. Алексєєнко, Ю. М. Жданович. – К. : ПП «Прспект-А», 2006. – 262 с.
2. Жданович Ю. Методи виховання у «Пласті» // Рідна школа. – 2002. – № 4. – С. 21-24.
3. Дитячі об'єднання України // Шкільний світ. – 2004. – №21-23. – червень. – С. 59-61.
4. Дитячі громадські організації: навч.-метод. посібник / Укл. Мазуренко Л. М. та ін. – Харків : Основа, 2004. – 188 с. – (Бібліотека журналу «Управління школою», вип.10). (С. 47-59).
5. Родинно–сімейна енциклопедія / Під ред. Ф. С. Арвата. – К., 1996. – (С. 91-93.)
6. Савчук Б. Український Пласт (1911-1939). – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 1994. – 270 с.
7. Соломаха С. У майбутнє – по-пластунськи // Шкільний світ. – 1998. – №9. – С. 7.
8. Стельмахович М. «Пласт» завжди з нами // Рідна школа. – 1995. – №4. – С. 19-21.
9. Троцько Г., Трубавіна І., Хлебнікова Т. Українські дитячі та молодіжні громадські організації. – Харків, 1999. – С. 76-96.

Основні поняття: Національна Скаутська Організація України – Пласт (НСОУ «Пласт»), Три Головні Обов'язки пластуна, Пластовий Закон, структура (

Улад пластунів новаків, Улад пластунів юнаків та юначок, Улад старших пластунів, Улад пластунів сеньйорів; рій, гніздо, курінь, станиця), Пластовий провід, Пластова програма, Пластові проби, вмільості, символіка, Пластові вітання та гасло «СКОБ», відзначення, Пластовий обіт та гімн.

Методичні рекомендації. При відповіді на перше питання заняття рекомендується дотримуватись наступного плану викладу матеріалу:

- передумови виникнення та основоположники «Пласту» (П.Франко, І. Чмола, О.Тисовський);
- основні етапи розвитку «Пласту»:
- 1911-1930 – створення та розквіт «Пласту» на західноукраїнських землях,
- 1930-1939 – заборона та нелегальна діяльність осередків організації
- 1945-1990 – діяльність «Пласту» в українській діаспорі,
- з 1990 року – відродження «Пласту» в Україні.

При відповіді на друге питання необхідно розкрити основні ідейні засади організації, які зафіксовані в статуті: мету, завдання, принципи діяльності, Три Головні Обов'язки пластуна; проаналізувати пункти Пластового Закону та зробити порівняльну характеристику зі Скаутським Законом; слід охарактеризувати види членства в «Пласті» (звичайні, дійсні, приятелі, добродії, почесні, самітники) та структуру організації(характеристика Пластових уладів: Улад Пластунів Новаків та Новачок, Улад Пластунів Юнаків та Юначок, Улад Старших Пластунів, Улад Пластунів Сеньйорів).

У третьому питанні необхідно звернути увагу на основні напрями діяльності «Пласту», форми роботи, методи та засоби виховання та самовиховання. Слід охарактеризувати гурткову систему виховання, зміст пластової програми (система пластових проб для здобуття пластових ступенів), систему пересторог.

Четверте питання зорієнтоване на ознайомлення з пластовою символікою та атрибутикою (герб, гімн, присяга, обіт, вітання та гасло, форма, відзнаки), системою відзначень, ритуалами та святами організації.

Для закріплення матеріалу в кінці заняття можна розв'язати кросворди, складені студентами при виконанні практичного завдання.

Тема 5: Дитячі громадські організації за інтересами

1. Дитячі організації, що діють на основі козацьких виховних традицій.
2. Дитячі організації екологічної спрямованості.
3. Дитячі організації спортивно-туристичного та патріотичного спрямування.
4. Учнівські (шкільні) організації.
5. Тимчасові дитячі організації: специфіка та форми діяльності.

Практичне завдання : розробити проект шкільної організації за такою схемою:

- назва організації;
- мета та завдання діяльності;

- структура організації;
- напрями і форми роботи;
- символіка.

Література :

1. Андрухів І. Українські молодіжні товариства Галичини : 1861 – 1939 рр. (Короткий історичний нарис). – Івано-Франківськ, 1995. – 72 с.
2. Глазырин А. Чем занять детей, или ВДО на выбор // Народное образование. – 1993. – № 5. – С. 42-43.
3. Дитячі об'єднання України // Шкільний світ. – 2004. – № 21-23. – червень.
4. Косенко В. М. «КРОКС» – для культурных, умных, организованных, сообразительных, быстрых. Пособие для уч.-восп. работы со старшеклассниками. – Фастов : Полифаст, 2005. – 92 с.
5. Підготовка дітей до самостійного творчого життя (про «КРОКС») // Шкільний світ. – 2003. – № 38-39, жовтень. – С. 13-17.
6. Охрімчук Р. Якщо ваша дитина обере «КРОКС» // Початкова школа. – 2003. – № 11. – С. 60-61.
7. Статут Всеукраїнської дитячо-юнацької організації «Молода Січ» // Освіта. – 1999. – 3-10 лютого. – С. 12-13.; 25серпня – 1вересня. – С. 12-13.
8. Українське дитячо-юнацьке товариство «Січ» // Завуч. – 2004. – № 20 -21, липень. – С. 57-63.
9. Троцько Г., Трубавіна І., Хлебнікова Т. Українські дитячі та молодіжні громадські організації. – Харків, 1999. – 206 с. (С. 57-75.)

Основні поняття: козацька педагогіка, Українське дитячо-юнацьке товариство «Січ», «Козацька республіка», чата, курінь, паланка, кіш, Генеральна старшина, Велика Рада, метод лицарського самовиховання, чатова система, ВДО «Екологічна варта», Всеукраїнське дитяче творче об'єднання «КРОКС», гуртки розвиваючих ігор, тимчасова дитяча організація (ТДО), сюжетно-рольова гра.

Методичні рекомендації. При відповіді на перше питання необхідно розпочати з історичних витоків та особливостей розвитку об'єднань, що діють на основі козацьких виховних традицій. Основну увагу слід приділити характеристиці Всеукраїнського дитячо-юнацького товариства «Січ» (ідейні засади, організаційна структура: *курінь – паланка – кіш – Генеральна старшина – Велика Рада*, напрями і форми роботи, символіка та атрибутика). Рекомендується звернути увагу на такі питання:

- Чому УДЮТ „Січ” вважається національною формою скаутського руху?
- Поясніть сутність методу лицарського самовиховання, який лежить в основі виховної системи «Січі».
- Розкрийте методику організації «Козацької республіки» в загальноосвітній школі.

У другому питанні необхідно розкрити сутність та зміст екологічного виховання дітей, особливості діяльності дитячих громадських організацій екологічної спрямованості, дати характеристику Всеукраїнської дитячої спілки «Екологічна варта».

Третє питання заняття необхідно розглядати через аналіз специфіки діяльності громадських дитячих організацій спортивного, туристичного, патріотичного спрямування. Слід звернути увагу на умови, форми та методи формування навичок здорового способу життя підростаючого покоління в умовах громадських організацій подібного типу; роль та значення патріотичного виховання дітей та підлітків в діяльності дитячих громадських організацій. Також варто проаналізувати діяльність таких всеукраїнських організацій як: Всеукраїнське дитяче патріотичне об'єднання «Майбутнє України», Дитячий альпійський рух України.

Розгляд четвертого питання слід поєднати з захистом проектів шкільної організації, розроблених студентами при виконанні практичного завдання, попередньо обговоривши питання необхідності функціонування дитячих та підліткових організацій у загальноосвітній школі, особливості їх створення; також необхідно охарактеризувати Всеукраїнське учнівське творче об'єднання «КРОКС».

Основну увагу при розгляді п'ятого питання слід звернути на наступні питання:

- Поясніть сутність поняття «тимчасова дитяча організація».
- В чому полягає специфіка діяльності тимчасових дитячих організацій?
- Сюжетно-рольова гра як основна форма організації діяльності ТДО.

Тема 6: Молодіжні громадські організації в Україні

1. Характеристика молодіжного руху в Україні.
2. Молодіжні організації політичної спрямованості:
 - а) громадсько-політичні організації молоді;
 - б) припартійні молодіжні організації;
 - в) молодіжні політичні партії.
3. Молодіжні фахові об'єднання та організації за інтересами:
 - а) фахові молодіжні організації;
 - б) екологічні;
 - в) релігійні;
 - г) соціальної спрямованості.
4. Діяльність молодіжних громадських організацій у вашому регіоні (Чернігівська область).

Практичне завдання : вивчити досвід діяльності однієї з молодіжних громадських організацій, що діють у вашому місті, районі, області (у формі повідомлення, доповіді, реферату).

Література :

1. Каталог общественных организаций Черниговщины. – Чернигов, 2000
2. Кулик В. Молода Україна : сучасний організований молодіжний рух та неформальна ініціатива / В. Кулик, Т. Голобуцька, О. Голобуцький. – К. : Центр досліджень проблем громадянського суспільства, 2000. – 457 с.
3. Молодіжний рух України: історія та сучасність: Зб. матеріалів / Український національний комітет молодіжних організацій; Український ін-т соціальних досліджень / В. А. Головенько (голов.ред.). – К., 1998. – 120 с.
4. Молодь України у дзеркалі соціології / Під ред. О. Балакіревої і О. Яременка. – К. : УІДС, 2001. – 210 с.
5. Статути молодіжних громадських організацій.
6. Троцько Г., Трубавіна І., Хлебнікова Т. Українські дитячі та молодіжні громадські організації. – Харків, 1999. – 206 с.
7. ХТО Є ХТО в молодіжній політиці: Довідник молодіжних організацій / <http://HYPERLINK> "<http://www.whoiswho.org.ua>" www.whoiswho.org.ua

Інтернет-адреси молодіжних громадських організацій:

- 1.Альтернатива-В <http://www.alternative-v.com.ua>
- 2.Асоціація "КВН України" <http://www.kvn.org.ua>
- 3.Асоціація Української Молоді <http://www.cym.org.ua>
- 4.Всеукраїнська екологічна ліга <http://ecolog.ms.km.ua>
- 5.Всеукраїнська молодіжна громадська організація «Молода Просвіта» <http://moloda.prosvita.com.ua>
- 6.Всеукраїнська молодіжна громадська організація «Молодь може» <http://ycan.org/>
- 7.Всеукраїнський молодіжний мистецький центр «Перлини сезону» <http://www.pearl.com.ua>
- 8.Громадська молодіжна організація «Українська соціал-демократична молодь» <http://www.usdm.da.ru>
- 9.Міжнародна молодіжна громадська організація «Європейський молодіжний парламент – Україна» <http://www.eyp-ua.org>
- 10.Молодіжний Інтернет <http://www.unkmo.org.ua>
- 11.Молодіжний націоналістичний конгрес <http://www.ukrnationalism.org>
- 12.Молодий Рух <http://www.mr.org.ua>
- 13.Народно-демократична ліга молоді <http://www.ndlm.org.ua>
- 14.Соціалістичний конгрес молоді <http://www.skm.kiev.ua>
- 15.Спілка української молоді <http://www.cym.org>
- 16.Українська спілка молодих депутатів <http://www.usmd.com.ua>
- 17.Українське молодіжне аерокосмічне товариство «Сузір'я» <http://www.suzir.org.ua>

Основні поняття: молодіжний рух, об'єднання молоді, благодійний фонд, молодіжна громадська організація, статут організації, первинний осередок, Конференція, З'їзд.

Методичні рекомендації. Студентам необхідно повторити визначення понять «молодіжний рух», «об'єднання молоді», «молодіжна громадська організація», розглянути наукові підходи до класифікації молодіжних громадських організацій, ознайомитись з досвідом роботи молодіжних громадських організацій.

По ходу семінарського заняття студенти мають заповнити наступну таблицю:

Тип організації	Назва організації	Рік створення	Основні програми
Громадсько-політичні			
Припартійні			
Фахові			
Екологічні			
Релігійні			
Соціальної спрямованості			

Тема 7: Студентські громадські організації України

1. Студентський рух в Україні в 90-ті роки ХХ століття – початку ХХІ століття.
2. Напрями, форми та методи роботи студентських громадських організацій:
 - а) Українська студентська спілка;
 - б) Спілка українських студентів;
 - в) Всеукраїнська рада студентів;
 - г) Асоціація правозахисних організаторів студентів України;
 - г) Студентське братство.
3. Проблема налагодження зв'язків між громадськими організаціями, з органами державної та місцевої влади, керівництвом вузів (місце і роль соціального педагога у цьому процесі).

Практичне завдання : ознайомитись з діяльністю осередку Української студентської спілки в Ніжинському державному університеті імені Миколи Гоголя.

Література :

1. Доній О. Покоління оксамитової революції (Як нам дожити до 2009 року?). – К. : Смолоскип, 1999. – 24 с.
2. Доній С., Синельников О. Історія УСС мовою документів і фактів : 1989-1999. – К. : Смолоскип, 1999. – 322 с.

3. Статут Української студентської спілки. – 1999.
4. Троцько Г., Трубавіна І., Хлебнікова Т. Українські дитячі та молодіжні громадські організації. – Харків, 1999. – 206 с. (С. 150-165.)
5. Україна молода. – 2002. – 22 березня. – С. 5. (інтерв'ю з О. Донієм)
6. ЦеСУС. Народжений у Празі, працює в Україні // Молодь України. – 1995. – 13 січня. – С. 2.

Інтернет-адреси:

Українська студентська спілка <http://www.uss.org.ua>
 Асоціація профспілкових організацій студентів <http://profkom.info>
 Всеукраїнська студентська рада <http://www.studrada.org.ua>

Основні поняття: студентський рух, студентська громадська організація, органи студентського самоврядування, Українська студентська спілка, Спілка українських студентів, Центральний союз українських студентів, Український фонд студентів, Всеукраїнська рада студентів, Асоціація правозахисних організаторів студентів України, Міжнародний союз студентів.

Методичні рекомендації. Рекомендується звернути увагу на особливості студентського руху в Україні, напрями та форми студентської активності, масові акції студентського руху в Україні у 1990, 2001, 2004 роках.

При відповіді необхідно вказати типи студентських об'єднань, місце громадських організацій в студентському русі.

Слід ознайомитись з діяльністю Української студентської спілки як найбільш впливової студентської громадської організації в Україні: проаналізувати статут організації, структуру, основні напрями та форми роботи, зв'язок з іншими молодіжними громадськими організаціями та органами державної влади.

Важливо визначити місце і роль соціального педагога у налагодженні зв'язків між студентськими громадськими організаціями, а також з органами державної та місцевої влади, керівництвом вузів.

Тема 8: Соціально-педагогічні основи діяльності дитячих та молодіжних організацій

1. Громадська організація як інститут соціалізації дітей, підлітків та молоді.
2. Зміст соціально-спрямованої діяльності в сучасних громадських дитячих та молодіжних організаціях.
3. Характеристика основних напрямів роботи соціального педагога з громадськими дитячими та молодіжними організаціями.

Практичне завдання : проаналізувавши напрями роботи та програми діяльності громадських дитячих і молодіжних організацій України, вибрати програми соціально-педагогічної спрямованості.

Література:

1. Диба С. Ціннісно-нормативна основа соціалізуючої діяльності у скаутській організації // Рідна школа. – 2003. – № 1. – С. 25-27.
2. Коваль Л., Зверєва І., Хлебик С. Соціальна педагогіка. – К., 1997. – (С. 184-199).
3. Литвак Р. Детское общественное объединение как фактор социализации ребенка // Социальная педагогика. – 2003. – № 1. – С. 46-51.
4. Тетерский С. Педагогический потенциал детско-молодежных общественных объединений // Педагогика. – 2001. – № 6. – С. 40-44.
5. Технології соціально-педагогічної роботи / Під ред. А. Й. Капської. – К. : УДЦССМ, 2000. – 372 с. (С. 273-290.)
6. Шакурова М. Методика и технология работы социального педагога. – М. : Изд.центр «Академия», 2002. – 272 с. (С. 195-202.)

Основні поняття: соціалізація, фактори соціалізації, соціальна активність дітей та молоді, самореалізація, самопізнання, саморозвиток, соціальна роль, соціальний статус, варіативно-програмний підхід.

Методичні рекомендації. Рекомендується повторити, запам'ятати визначення таких понять: соціалізація, фактори соціалізації, самореалізація, самопізнання, самоствердження, саморозвиток, соціальна роль, соціальний статус, соціальна робота, соціально-педагогічний захист.

Соціалізація – процес засвоєння індивідом соціального досвіду, системи соціальних зв'язків та відносин.

Фактори соціалізації – об'єктивні умови, що впливають на процес соціалізації.

Соціальна робота – цілеспрямована діяльність у суспільстві через уповноважені органи, спрямована на забезпечення соціального, культурного та матеріального рівня життя всіх членів суспільства та спрямована на надання допомоги різним категоріям дітей.

Соціальна роль – суспільна функція особистості, що визначається статусом, позицією, яку займає особистість у суспільстві, ситуацією між особистісних відносин тощо.

Соціальний статус – становище індивідів або групи в соціальному просторі стосовно інших індивідів і груп, яке визначається за соціально значущими для даної суспільної системи критеріями.

Самопізнання – дослідження особистістю своїх можливостей і місця серед інших людей.

Самореалізація – реалізація активності, яка задовольняє людину у значущих для неї сферах життєдіяльності і взаємовідносин.

Самоствердження – одна з фундаментальних потреб і здатностей людини як свідомої, творчо діючої істоти, форми творчої самореалізації людини.

(Визначення подані за книгою: *Словник-довідник для соціальних педагогів та соціальних працівників / за заг. ред. А. Й. Капської, І. М. Пінчук, С. В. Толстоухової.* – К., 2000.)

Тема 9: Фінансування громадської організації

1. Джерела фінансування дитячої та молодіжної громадської організації.
2. Фандрайзинг. Етапи фандрайзингу.
3. Методика написання проекту для фінансування.
4. Механізм отримання фінансування.

Практичне завдання : ознайомитись з методикою написання листа-запиту.

Література:

1. Довідник донорських організацій та благодійних програм, що підтримують діяльність НУО в Україні. – К.: ТЦК, 2002.
2. Закон України «Про молодіжні та дитячі громадські організації» (від 01.12.1998 р.).
3. Нормативно-правова основа діяльності молодіжних громадських організацій: посібник для лідерів молодіжних НУО. – К., 2002. – 63 с. (С. 9-26.)
4. Финансы для деятельности (источники финансирования общественных организаций). – Чернигов, 2000.

Основні поняття: джерела фінансування, фандрайзинг, донор, пошукач, грант, проект програми, конкурс проектів програм, фонд, ресурси, бюджет, лист-запит.

Методичні рекомендації. Необхідно охарактеризувати основні джерела фінансування дитячих та молодіжних громадських організацій: бюджетні кошти, партійні кошти, неурядові кошти, спонсорські кошти, власні кошти організації; ознайомитись з поняттям «фандрайзинг», визначити умови та основні етапи фандрайзингу в громадській дитячій та молодіжній організації; основну увагу звернути на методику складання проектів програм громадських дитячих та молодіжних організацій, зміст основних компонентів проекту:

1. Презентація організації
2. Формулювання проблеми
3. Визначення мети
4. Завдання проекту
5. Робочий план
6. Оцінка виконання проекту
7. Кошторис проекту
8. Додаткові дані.

Семинарське заняття передбачає також роботу студентів в мікрогрупах з метою опанування методикою написання листа-запиту організації до фонду. Завдання полягає в складанні листа-запиту за орієнтовною схемою:

1. Дата.
2. Звернення.
3. Інформація про проект.
4. Інформація про організацію, яка є ініціатором проекту.

5. *Опис проблеми, яку вирішить даний проект і план її вирішення.*
6. *Опис вашого досвіду в реалізації інших проектів.*
7. *Календарний план реалізації проекту.*
8. *Повний бюджет проекту.*
9. *Подяка за увагу.*
10. *Ваша адреса, телефони.*
11. *ППП, посада автора проекту.*

При оцінюванні враховуватимуться вміння лаконічно і змістовно подати інформацію, зацікавити та переконати адресата в актуальності і першочерговості саме цього проекту.

Тема 10: Неформальні молодіжні групи та об'єднання

1. Психологічні та соціальні фактори виникнення і розвитку неформалізму.
2. Класифікація неформальних молодіжних груп та об'єднань.
3. Характеристика основних неформальних груп.
4. Методика роботи соціального педагога з групами різної спрямованості.

Практичне завдання :

- 1) ознайомитись з діяльністю неформальних груп міста Ніжина;
- 2) скласти словник сучасного молодіжного сленгу (не менш ніж 20 термінів).

Література :

1. Байкери // Політика і культура. – 2002. – № 24. – С. 40-42.
2. Кулик В. Молода Україна : сучасний організований молодіжний рух та неформальна ініціатива / В. Кулик, Т. Голобуцька, О. Голобуцький. – К. : Центр досліджень проблем громадянського суспільства, 2000. – 457 с. (частина 4).
3. Коваль Л., Зверева І., Хлебик С. Соціальна педагогіка. – К., 1997.
4. Косарецкая С., Синягина Н. О неформальных объединениях молодежи. – М., 2004.
5. Неформалы в Москве // Первое сентября. – 2001. – 3 апреля. – с.5.
6. Неформальні угруповання : як до цього ставитися? // Шкільний світ. – 2000. – №3. – С. 6-8.
7. Неформальное молодежное движение : возникновение и развитие // Советская педагогика. – 1989. – № 6. – С. 107-110.
8. Ольшанский Д. Неформалы: групповой портрет в интерьере. – М., 1990. – 292 с. (С. 126-140).
9. Параллельный мир // Журнал для батьків. – 1999. – № 1. – С. 38-40.
10. Покоління і молодіжні субкультури/ Часопис «І». – 2002. – № 24.
11. Сатаністи // Освіта. – 2002. – 26 травня – 5 червня.
12. Сьомін С. Українська молодь під прицілом новітніх релігійних культів і сект // Людина і суспільство. – 2000. – № 3. – С. 54-63.
13. Шакурова М. Методика и технология работы социального педагога. – М. : Изд. центр «Академия», 2002. – 272 с. (С. 185-195).

Основні поняття: неформальний, неформальна група, неформальне об'єднання, субкультура, просоціальна група, асоціальна група, антисоціальна група, епатаж, груповий вплив, переорієнтація, дезорганізація, реорганізація.

Методичні рекомендації. На семінарському занятті студенти повинні:

- розглянути сутність понять «неформальний», «неформальна група», «неформальне об'єднання», «субкультура»;
- визначити психологічні та соціальні фактори, які сприяють поширенню неформального руху в підлітковому та молодіжному середовищі, мотиви участі підлітків та молоді в неформальних групах та об'єднаннях;
- проаналізувати основні підходи до типології молодіжних неформальних груп та об'єднань (за І. Полонським, І. Сундієвим, С. Сергеевим, М. Топаловим, В. Куликом та ін.);
- дати характеристику основних неформальних груп та об'єднань : байкери, брейкери, гопники, індіаністи, мажори, панки, рокери, сатаністи, скінхеде, толкієністи, фанати, хакери, хіпі та ін. Рекомендується кожному студенту до заняття підготувати доповідь на 5-7 хвилин по одній з неформальних груп;
- розглянути основні напрями соціально-педагогічної діяльності з неформальними групами та об'єднаннями, проаналізувати стратегії, форми та методи взаємодії соціального педагога з неформальними групами різної спрямованості.

Додаток Е

Програма

молодіжної громадської організації «Інтелектуальний клуб «Кліо»
«Cogito ergo sum»

«Затверджено»

Засіданням Ради МГО «Кліо»

Протокол № 1

Постановка проблеми.

Студентство вважається найбільш прогресивною частиною молоді. І головним завданням сучасної системи вищої освіти є формування освіченої особистості, здатної до постійного оновлення наукових знань, професійної мобільності та швидкої адаптації до змін в соціально-культурній та економічній сфері. Сучасний студент повинен мати гнучке, перспективне мислення, що поєднується з високим рівнем творчості, виявляти нестандартність у прийнятті рішень, високу мотивацію досягнення мети. В умовах реформування вищої освіти, створення інноваційного освітньо-виховного простору, актуальною залишається проблема розвитку інтелектуальних і творчих здібностей студента, самовираження та професійного самовизначення. Це зумовлює необхідність створення в умовах вищого навчального закладу інтелектуального середовища спілкування, заохочення інтелектуально-творчої діяльності студентів, організації їх змістовного дозвілля. Водночас, це сприятиме інтеграції навчального і виховного процесу у вузі.

Мета програми: впровадження у навчально-виховний процес вищого навчального закладу інноваційних технологій організації та проведення інтелектуально-пізнавальних заходів.

Завдання програми:

стимулювання пізнавальної активності студентів;
підвищення професійного інтересу до обраного фаху та при вивченні окремих дисциплін;
розкриття інтелектуально-творчого потенціалу студентської молоді;
пропагування інтелектуальних форм змістовного дозвілля.

Зміст діяльності.

Довгострокова програма «Cogito ergo sum» реалізується у вищому навчальному закладі (в Ніжинському державному університеті імені Миколи Гоголя) молодіжною громадською організацією «Інтелектуальний клуб «Клію» спільно з адміністрацією вузу, керівництвом факультетів, викладачами та студентами.

Зміст програми полягає в розробці і впровадженні системи інтелектуально-пізнавальних заходів в рамках навчально-виховного процесу вузу. Робота проводиться в кількох **напрямах:**

створення на базі вищого навчального закладу студентського клубу інтелектуально-пізнавального спрямування (Студентський інтелектуальний клуб «Клію»);

організація і проведення тематичних інтелектуально-пізнавальних заходів (підсумкове заняття з окремої навчальної дисципліни, заходи, приурочені до календарної дати або на певну тематику);

організація і проведення факультетських та загально університетських змагань з інтелектуальних ігор «Що? Де? Коли?», «Брейн-ринг», «Ерудит-лото», «Своя гра», «Ерудит-квартет»;

підготовка студентів до участі в обласних та всеукраїнських змаганнях з інтелектуальних ігор.

Реалізація програми протягом навчального року передбачає **4 етапи**:

1.Вересень-жовтень:

- ❖ робота зі студентами I курсу (ознайомлення з формами змістовного інтелектуального дозвілля; організація факультетських інтелектуально-дозвіллевих заходів);
- ❖ організація і проведення загальноуніверситетського змагання «Інтелектуальний Першокурсник»;
- ❖ щотижневі збори Студентського інтелектуального клубу «Кліо» (організація та тренування команд для участі в традиційному фестивалі «Інтелектуальний Покровський ярмарок»).

2.Листопад-грудень:

- ❖ проведення тематичних інтелектуально-пізнавальних заходів (до 17 листопада, до 1 грудня, «Історія вузу», тощо);
- ❖ методична та організаційна допомога викладачам при проведенні підсумкових занять з навчальної дисципліни із застосуванням технологій організації інтелектуально-пізнавальних заходів;
- ❖ щотижневі збори Студентського інтелектуального клубу «Кліо» (підготовка до участі в чемпіонаті Чернігівської області з гри «Що? Де? Коли?»).

3.Лютий-березень:

- ❖ організація і проведення факультетських змагань з інтелектуальних ігор «Що? Де? Коли?», «Брейн-ринг», «Ерудит-лото», «Своя гра», «Ерудит-квартет»;
- ❖ щотижневі збори Студентського інтелектуального клубу «Кліо» (тренування; методична та організаційна допомога в проведенні заходів на факультетах).

4.Квітень-травень:

- ❖ організація і проведення «Студентського інтелектуального фестивалю» в рамках якого відбуваються загальноуніверситетські індивідуальні та командні змагання з інтелектуальних ігор;
- ❖ щотижневі збори Студентського інтелектуального клубу «Кліо» (підготовка студентів до участі в чемпіонаті України серед молодіжних команд).

Очікувані результати:

підвищиться пізнавальна активність студентів, потяг до самоосвіти, професійного самовдосконалення, розшириться інтелектуальний кругозір;
 підвищиться зацікавленість та професійний інтерес до обраного фаху, що мотивуватиме студентів до навчальної діяльності;
 студенти отримають змогу розкрити і реалізувати власний інтелектуально-творчий потенціал, самовиразитись, змістовно провести дозвілля;
 заходи, що проводяться в рамках даної програми перетворюються на традиційні та очікувані для студентів, стануть невід'ємною частиною навчально-виховної роботи на факультетах та в університеті;

буде сформовано позитивний імідж вузу через участь студентів в обласних та всеукраїнських змаганнях, через організацію подібних змагань на базі університету.

Додаток Ж

Підсумковий тест

Змістовий модуль 1.

10 питань вартістю 0,5 бала

1. Юридичним фактом, що свідчить про створення громадської організації є:
А) проведення Установчих зборів;
Б) написання Статуту громадської організації;
В) подання заяви про реєстрацію;
Г) отримання печатки громадської організації.
2. Згідно українського законодавства засновниками дитячих та молодіжних громадських організацій можуть бути особи, які досягли віку:
А) 14 років;
Б) 15 років;
В) 18 років;
Г) 21 рік.
3. Віковими межами членства в дитячій та молодіжній громадській організації, відповідно, є:
А) 6-18 та 14-28 років;
Б) 6-14 та 14-28 років;
В) 6-18 та 14-35 років;
Г) 6-18 та 18-35 років.
4. Найбільш впливовими та чисельними молодіжними організаціями в Галичині в першій третині ХХ століття були:
А) Пласт, Скаутський Союз, Січ;
Б) Сокіл, Січ, Пласт;
В) Орли, Пласт, Сокіл;
Г) Січ, Луг, Пласт.
5. Фундатором молодіжного товариства «Пласт» вважається:
А) К. Трильовський;
Б) О. Тисовський;
В) Р. Баден-Пауелл;
Г) І. Чмола.
6. Одна з перших назв піонерської організації була:
А) спартаки;
Б) динамівці;

В) дніпровці;

Г) соколята.

7.Днем народження «Пласту» вважається:

А) 19 травня 1922 року;

Б) 7 листопада 1917 року;

В) 12 квітня 1912 року;

Г) 22 лютого 1907 року.

8.Дитяча та молодіжна організації СРСР носили ім'я:

А) Й. В. Сталіна;

Б) В. І. Леніна;

В) Л. І. Брежнєва;

Г) М. С. Хрущова.

9.На вищому державному рівні проблемами сучасного дитячого та молодіжного руху України займається:

А) Міністерство освіти та науки України;

Б) Міністерство у справах сім'ї, молоді та спорту України;

В) Міністерство культури України;

Г) Міністерство у справах дитячих та молодіжних організацій України.

10.Закон України «Про молодіжні та дитячі громадські організації» був прийнятий у:

А) 2001 році;

Б) 1998 році;

В) 1992 році;

Г) 1996 році.

5 питань вартістю 1 бал

11.Назвіть найбільш впливові спілки дитячих та молодіжних організацій, які діють в Україні (на менше 3).

12.Згідно Закону України «Про охорону дитинства» в Україні забороняється створювати дитячі організації такого спрямування:

13.Основними завданнями, створеного в 2005 році, Українського Молодіжного Форуму є:

14.Назвіть 4 основні періоди становлення дитячого та молодіжного руху на території України:

15.Що означають наступні аббревіатури:

ВЛКСМ -

ЛКСМУ -

СКОБ -

УНКМО -

НРМОУ -

Змістовий модуль 2.**10 питань вартістю 0,5 бала**

1. Символом ФДО (СПО) України є:

- А) вогнище;
- Б) трилиста лілія;
- В) веселка;
- Г) гірський орел.

2. Виокремте з наведеного переліку програми діяльності ФДО (СПО) України та Асоціації гайдів України: «Берегиня», «Вічні істини», «Господарочка», «Лідер», «Повір у себе», «Українознавство», «Школа медицини».

ФДО (СПО) -

АГУ -

3. Міжнародний скаутський з'їзд називається:

- А) джамборі;
- Б) рейнджерсміт;
- В) скаут-збір;
- Г) крапскаут.

4. Організаціями скаутського типу в Україні є:

- А) Пласт, Гайди, СПОК, Січ;
- Б) Січ, ФДО (СПО), Сузір'я, Пласт;
- В) Пласт, КРОКС, Скіф, СПОК;
- Г) Дитячий альпійський рух, СПОК, КРОКС, Пласт.

5. Основою емблеми УДЮТ «Січ» є зображення:

- А) козака;
- Б) шаблі;
- В) коня;
- Г) підкови.

6. Вставте пропущені слова у реченні: «Пластун повинен бути:

_____ розумом та тілом,
 _____ душею,
 _____ у своїх задумах та планах,
 _____ у думках та ділах!»

7. УМАКО «Сузір'я» за спрямованістю є:

- А) громадсько-політичною організацією;
- Б) фаховою організацією;
- В) організацією скаутського типу;

Г) екологічною організацією.

8.Цей пункт не входить до Скаутського Закону:

А) скаут друг тварин;

Б) скаут вірний;

В) скаут ошадливий;

Г) скаут сильний.

9.Всеукраїнська молодіжна громадська організація «Спілка православної молоді України» носить ім'я:

А) Андрія Первозванного;

Б) Нестора Літописця;

В) Архистратига Михаїла;

Г) Миколи Чудотворця.

10.Базовою розвивальною програмою організації «СПОК» є:

А) Велика гра;

Б) Велика дорога;

В) Велика пригода;

Г) Велика людина.

5 питань вартістю 1 бал

11.Назвіть основні принципи діяльності сучасних громадських дитячих та молодіжних організацій:

12.Назвіть молодіжні громадські організації соціально-педагогічної спрямованості (на менше 3).

13.Особливості та переваги застосування «методу малих груп» в діяльності дитячих громадських організацій:

14.Назвіть 4 Улади НСОУ «Пласт»:

15.Поясніть значення термінів:

пластова проба -

паланка -

первинний осередок -

гурток розвивальних ігор -

КРОКС –

Змістовий модуль 3.**10 питань вартістю 0,5 бала**

1. Визначте неправильне твердження. Соціально-педагогічна допомога членам громадської організації включає:
 - А) надання необхідної консультативної психолого-педагогічної допомоги членам організації;
 - Б) здійснення корекції соціальної поведінки і соціальних зв'язків членів організації;
 - В) сприяння соціально-педагогічному захисту прав членів організації;
 - Г) налагодження взаємодії між різними громадськими організаціями.
2. Одним з важливих факторів згуртування колективу в рамках громадської організації є:
 - А) наявність органів самоуправління;
 - Б) наявність багатьох лідерів;
 - В) інтенсивне неформальне спілкування;
 - Г) провідна роль дорослих в організації.
3. До джерел фінансування громадських дитячих та молодіжних організацій не належать:
 - А) членські внески;
 - Б) кошти політичних партій;
 - В) спонсорська допомога;
 - Г) прибутки від комерційної діяльності.
4. Державне фінансування громадських дитячих та молодіжних організацій здійснюється через:
 - А) Міністерство у справах сім'ї, молоді та спорту України;
 - Б) Український національний комітет молодіжних організацій;
 - В) Бюджетний комітет Верховної Ради України;
 - Г) Український Молодіжний Форум.
5. Діяльність, спрямована на забезпечення громадської організації необхідними ресурсами називається:
 - А) франчайзинг;
 - Б) фандрайзинг;
 - В) лізинг;
 - Г) мерканчайзинг.
6. До просоціальних неформальних молодіжних об'єднань належать:
 - А) толкієністи;
 - Б) скінхеди;

В) фанати;

Г) байкери.

7.Механізмами переорієнтації асоціальних груп в просоціальні є:

А) диференціація та індивідуалізація;

Б) дезінформація та ресоціалізація;

В) дезінтеграція та експропріація;

Г) дезорганізація та реорганізація.

8.Громадська молодіжна організація відрізняється від неформального молодіжного об'єднання:

А) наявністю символіки та атрибутики;

Б) фіксованим членством;

В) добровільним включенням;

Г) визначеними правилами рольової поведінки.

9.Основними сферами, в яких відбувається соціалізація особистості в умовах громадської організації є:

А) діяльність, спілкування, розвиток самосвідомості;

Б) діяльність, гра, змістовне дозвілля;

В) соціальна робота, спілкування, відпочинок;

Г) саморозвиток, самовдосконалення, самостійність.

10.Провідною функцією у співпраці соціального педагога з громадськими дитячими та молодіжними організаціями є:

А) виховна;

Б) профілактична;

В) координаційна;

Г) діагностична.

5 питань вартістю 1 бал

11.Назвіть основні напрямки діяльності соціального педагога з громадськими дитячими та молодіжними організаціями.

12.Перерахуйте основні складові проекту програми для фінансування.

13.Що таке лист-запит?

14.Основні ознаки громадських дитячих та молодіжних організацій як інституту соціалізації:

15.Поясніть значення термінів:

Субкультура –

Соціальна роль –

Медіаторство –

Додаток 3

СТАТУТ
Молодіжної громадської організації
«Інтелектуальний клуб «Кліо»»

«Затверджено»
Установчими Зборами
Протокол № 1
Від 20 вересня 2005 року

1. Загальні положення

1.1. Громадська організація «Інтелектуальний клуб «Кліо» (далі за текстом Організація) – міська молодіжна громадська організація, що діє на засадах законності, демократизму, самоврядування, гласності, добровільності й рівноправності її членів і поширює свою діяльність на територію м. Ніжина та має місцевий статус.

1.2. Організація у своїй діяльності керується Конституцією України, Законами «Про об'єднання громадян», «Про молодіжні та дитячі громадські організації», чинним законодавством України та цим Статутом.

1.3. Організація співпрацює з органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування з питань молодіжної державної політики.

1.4. Організація може засновувати та вступати в інші громадські об'єднання, в тому числі і міжнародні, або укладати з ними угоди про співробітництво та взаємодопомогу.

1.5. Повна назва: Молодіжна громадська організація «Інтелектуальний клуб «Кліо»; скорочена назва: МГО «Кліо».

1.6. Організація є юридичною особою з моменту її державної реєстрації, має банківські рахунки, печатку з емблемою Клубу, штампи, власну символіку, яка затверджується радою Організації і підлягає державній реєстрації, іншу атрибутику.

1.7. Юридична адреса Організації: 16600, Україна, Чернігівська область, м. Ніжин, вул. 3-й Мікрорайон, буд.12, кв.48.

2. Основна мета й завдання Організації

2.1. Головною метою Організації є здійснення громадської діяльності, спрямованої на задоволення та захист законних соціальних, культурних,

економічних, творчих та інших спільних інтересів своїх членів шляхом популяризації інтелектуальних форм дозвілля, широкої пропаганди знань, підвищення престижу інтелектуальних видів діяльності.

2.2. Основними завданнями Організації є:

- розвиток, пропаганда інтелектуальних форм дозвілля;
- виявлення інтелектуального потенціалу членів Організації, сприяння його розвитку;
- сприяння членам Організації, які беруть участь у заходах, що відповідають профілю Організації;
- організація банку даних Організації;
- залучення членів Організації до самоосвіти;
- пропаганда здорового способу життя.

2.3. Для виконання мети та статутних завдань Організація у встановленому законодавством порядку:

- співпрацює з органами державної влади та місцевого самоврядування;
- організовує змагання, конкурси та інші заходи, а також бере участь в аналогічних заходах, що проводяться іншими громадськими організаціями чи державними установами;
- співпрацює з українськими та іноземними громадськими організаціями;
- представляє й захищає законні інтереси Організації та її членів у державних органах та громадських організаціях;
- інформує громадськість про свою діяльність, засновує засоби масової інформації;
- використовує інші форми діяльності, не заборонені чинним законодавством України.

3. Члени Організації, їх права та обов'язки

3.1. Членство в Організації є індивідуальним.

3.2. Членом Організації можуть бути громадяни України віком від 14 до 28 років, які визнають вимоги цього Статуту, беруть участь у роботі Організації.

3.3. Особи старшого віку можуть бути членами Організації за умови, що їх кількість не перевищує третини загальної кількості членів Організації.

3.4. Прийом у члени Організації здійснюється на підставі поданої письмової заяви. Заява вступника розглядається радою Організації, яка приймає рішення про прийом особи до Організації. У випадку виникнення спірних питань, вони вирішуються Загальними зборами.

3.5. Члени Організації мають **право:**

- обирати й бути обраними до органів управління Організацією;
- брати активну участь у заходах, що проводяться Організацією;
- безперешкодно ознайомлюватися з інформацією, що стосується діяльності Організації;
- звертатися до органів управління Організації з питаннями та пропозиціями щодо діяльності Організації й отримувати відповіді на свої звертання;
- звертатися до органів управління Організації за допомогою в захисті своїх законних прав та інтересів;
- вільно виходити з числа членів Організації;

– інші права, що впливають із цього Статуту та інших документів Організації.

3.6. Члени Організації зобов'язані:

- дотримуватися вимог статуту Організації;
- сумлінно виконувати взяті на себе зобов'язання перед Організацією;
- виконувати рішення керівних органів Організації;
- брати участь у роботі загальних зборів.

3.7. Вихід із членів Організації не обмежується та здійснюється шляхом особистого подання письмової заяви до Ради Організації за умови виконання всіх своїх зобов'язань перед Організацією.

3.8. Членство в Організації може бути припинене за рішенням більшості голосів загальних зборів у випадку грубого порушення членом положень статуту та інших актів Організації.

4. Структура Організації та керівні органи

4.1. Вищим керівним органом Організації є **Загальні збори** членів, які скликаються Радою Організації не рідше одного разу на рік. Позачергові загальні збори можуть бути скликані за вимогою не менш 2/3 членів Ради або 1/3 членів Організації.

4.2. Загальні збори правомірні, якщо в них бере участь проста більшість дійсних членів Організації.

4.3. Рішення Загальних зборів вважається прийнятим, якщо за нього подано просту більшість голосів членів Організації, присутніх на Загальних зборах.

4.4. Загальні збори членів Організації:

- приймають статут Організації і вносять у нього зміни й доповнення;
- обирають Президента Організації, членів Ради та Ревізійної комісії;
- затверджують бюджет Організації;
- визначають основні напрямки діяльності Організації та затверджують запропоновані Президентом програми діяльності Організації;
- заслуховують звіти Президента, Ради та Ревізійної комісії Організації;
- приймають рішення про припинення діяльності Організації, реалізують право власності Організації.

4.5. Центральним виконавчим органом Організації є Рада.

4.6. Рада складається з п'яти членів Організації, які обираються загальними зборами на один рік.

4.7. Раду очолює Президент Організації.

4.8. Рада Організації:

- скликає чергові загальні збори відповідно до вимог статуту та позачергові за наявності винятково важливих обставин;
- розглядає заяви та приймає рішення про прийом та вихід членів із Організації;
- розробляє проекти рішень для розгляду загальними зборами;
- розробляє проект бюджету Організації та подає його на затвердження загальними зборами;
- затверджує зразки печатки, штампів, символіки та іншої атрибутики Організації;

– вирішує інші питання діяльності Організації, що не входять до компетенції загальних зборів чи президента Організації.

4.9. Президент Організації є вищою виборною посадовою особою.

4.10. Президент обирається на один рік загальними зборами більшістю голосів присутніх дійсних членів Організації.

4.11. Президент Організації:

– представляє інтереси Організації або його структурних підрозділів у відносинах з державними органами, громадськими організаціями чи окремими особами;

– підписує від імені Організації офіційні документи;

– очолює та організовує роботу ради Організації та здійснює загальне керівництво поточною діяльністю Організації;

– розпоряджається коштами Організації відповідно до бюджету, затвердженого загальними зборами;

– планує і розробляє програми діяльності Організації та подає їх на затвердження загальних зборів Організації;

– головує та призначає секретаря під час загальних зборів;

– делегує представників Організації для участі в заходах, запропонованих Організації;

– звітує перед загальними зборами про діяльність Ради Організації;

– здійснює інші дії згідно з цим статутом.

4.12. Віце-президент призначається Президентом Організації з числа членів Ради Організації. Віце-президент заступає Президента Організації у разі його відсутності або неможливості виконання його обов'язків.

4.13. Контроль за діяльністю Організації здійснює **Ревізійна комісія**.

4.14. Ревізійна комісія складається з трьох членів Організації, які обираються загальними зборами. Члени Ради Організації та Президент не можуть бути членами Ревізійної комісії.

4.15. Зі свого складу Ревізійна комісія обирає голову.

4.16. Ревізійна комісія проводить перевірку фінансової діяльності Організації та подає звіт на розгляд загальних зборів не рідше одного разу на рік. Позачергова перевірка діяльності Ревізійною комісією може проводитися на вимогу загальних зборів.

4.17. Перевірка ревізійної комісії не повинна перешкоджати нормальному функціонуванню Організації.

5. Кошти та майно Організації

5.1. Для матеріального забезпечення статутної діяльності Організація може мати у власності кошти та майно.

5.2. Джерелами формування майна та коштів Організації є:

– добровільні та цільові внески членів Організації;

– спонсорські та благодійні внески, пожертвування громадян;

– інші джерела, не заборонені чинним законодавством.

5.3. Кошти та майно Організації знаходяться в його повному розпорядженні та використовуються на виконання його статутних завдань.

5.4. Використання майна та розпорядження коштами Організації здійснюється на основі цього статуту з метою виконання завдань Організації.

5.5. Особи, які припинили своє членство в Організації, не мають права на частку майна і коштів Організації.

5.6. Організація здійснює оперативний і бухгалтерський облік своєї статутної діяльності, у встановленому законом порядку подає необхідні звіти до державних органів.

6. Реорганізація та ліквідація Організації

6.1. Діяльність Організації може бути припинено шляхом реорганізації чи ліквідації.

6.2. Організація може бути реорганізовано згідно з рішенням загальних зборів, яке приймається двома третинами голосів присутніх дійсних членів Організації.

6.3. Ліквідація відбувається за рішенням загальних зборів Організації або суду.

6.4. У разі ліквідації Організації її власність не може розподілятися між членами Організації, вона використовується на виконання статутних завдань або на благодійні цілі, а у випадках, передбачених законодавством, за рішенням суду може бути спрямована в доход держави.

6.5. Орган, що приймає рішення про ліквідацію, створює ліквідаційну комісію, яка підзвітна тільки цьому органу.

7. Зміни та доповнення до статуту Організації

7.1. Статут набуває чинності з моменту його затвердження загальними зборами Організації.

7.2. Зміни й доповнення до цього статуту вносяться рішенням загальних зборів, яке приймається двома третинами голосів присутніх дійсних членів.

7.3. Пропозиції щодо змін чи доповнень до статуту можуть вноситися на розгляд загальних зборів за ініціативи Президента Організації, за ініціативи не менше ніж однієї третини складу Ради Організації або половини дійсних членів Організації.

7.4. Про внесення змін і доповнень до статуту орган державної реєстрації повідомляють у 5-денний термін.